

Obsah

Úvodem	9
1. Dva rody, stejně vznešené	
1.1. Japonská šlechta ve druhé polovině 12. století	10
1.2. Střet dvorského a vojenského prostředí	15
1.3. Střet rodů Taira a Minamoto, zvrát v nástupu vojenské šlechty	20
2. Dva bratři, stejně vznešení	
2.1. Joritomo a Jošicune z rodu Minamoto	26
2.2. Bratrský konflikt, jeho aktéři a možné příčiny	30
2.3. Košigoe a neudělená audience	35
2.4. Tragické finále	40
3. Legenda ožívá	
3.1. Prameny Jošicuneho popularity	51
3.2. Jošicune a ženy	85
3.3. Jošicune a vazalská oddanost	90
4. Literární mýtus a „jeviště světa“	
4.1. Zpracování legend o Jošicunem ve hře <i>Jošicune mezi květy sakur</i>	95
4.1.1. Autoři	96
4.1.2. Podoba textu	101
4.1.3. Jazyk 12. a 18. století	108
4.1.4. Premiéra a pozdější zpracování	110
4.2. „Převzaté“ a „nové“ motivy	115
4.3. Charakteristika postav mezi „dobrem“ a „zlem“	117
4.4. Jošicune	120
4.5. Šizuka	123
4.6. Benkei	126
4.7. Tadanobu	129
4.8. „Ti druzí“	132

5.	Nesmrtelnost literárního mýtu	
5.1.	Když legenda přeroste v mýtus	136
5.2.	Jošicune a jeho místo v japonské kultuře	139
6.	Spojit nespojitelné	
6.1.	Otázka srovnatelnosti	141
6.2.	Opěvovaný Jošicune a opěvovaný Siegfried	142
6.3.	Meč a sláva, srdce a láska	143
6.4.	„Stejné“ a „jiné“	144
	Závěrem	145
	Resumé	145
	Seznam literatury	146
	Příloha – komentovaný překlad hry <i>Jošicune mezi květy sakur</i>	151

Úvodem

Seznámit českého čtenáře s jedním ze stěžejních japonských literárních mýtů není právě skromný cíl. Obzvláště je-li potřeba osvětlit daný kulturní rámec tak naléhavá. Japonské prostředí možná více než kterékoli jiné skýtá bohatou paletu kontextů, které bez hlubšího pochopení nemilosrdně ústí do slepých uliček dezinterpretace a neporozumění. Přesto se chci pokusit představit legendárního vojevůdce Jošicuneho z rodu Minamoto ne jen jako historickou, ale i jako dodnes fascinující postavu, k jejímuž osudu lze už pro samu sílu příběhu jen těžko zaujmout nezúčastněné stanovisko. Od Jošicuneho nuceně dobrovolné smrti (1189) do uvedení hry *Jošicune mezi květy sakur* (1747) uběhlo více než pět a půl století. Navzdory tomu se autoři hry Takeda Izumo, Mijoši Šóroku a Namiki Senrjú cítili zavázáni do detailu navázat na příběhy ze středověkých kronik a starších divadelních her, které se vztahují k Jošicuneho postavě. V zájmu atraktivity díla a oživení legendy se autoři místy pochopitelně uchýlili též k vlastním interpretacím a inovacím. Ani já se nepochybně čas od času neubráním osobnímu pohledu, a proto budou-li některé paralely krkolomné a oslí můstky chatrné, budiž to připsáno na vrub jen a jen mně samé a mému okouzlení textem hry *Jošicune mezi květy sakur*, jehož překlad se tímto dostává čtenáři do rukou.

1. Dva rody, stejně vznešené

Vzpomínky na domov, jímž bylo daleké císařské město, nutily každého k slzám.

(Příběh rodu Taira)

Na počátku Jošicuneho příběhu je spor. Nejprve spor dvou rodů, později spor dvou bratrů. Opakovaně se objevuje téma vykořeněnosti a vyhnanství. Toto historické jádro celé legendy, jakkoli je dnes přikryto mnoha významovými vrstvami, je vždy přítomno a nelze ho ignorovat. Bez znalosti dějinných pramenů na straně autorů i diváků by hra *Jošicune mezi květy sakur* byla sotva tak svěží a obdivovanou součástí japonské literatury. Cesta proti proudu času nám sotva poskytne vhled ostrý jako digitální fotografie, spíše se v prvních kapitolách letmo dotkneme dějin jako tušové krajinomalby, kde z mlhy místy vystupuje detail. Pohled to je stejně tak potencionálně zavádějící jako i zajímavý.

1.1. Japonská šlechta ve druhé polovině 12. století

Svět Jošicuneho příběhu již není romantický svět románů Murasaki Šikibu, císařský dvůr skýtá prostor více politickým intrikám než milostným záletům a vnější svět, který dříve znamenal oslavu, kontakt s přírodou a pro dvořany přitažlivě exotický „venkov“, tedy tento vnější svět se stává nejistým místem ozbrojených konfliktů. Kontrast mezi dvorským prostředím a vnějším světem ilustruje například následující pasáž z *Příběhu rodu Taira*, popisující situaci Tairů po jejich útěku z hlavního města: „Všichni propadli zoufalství hlubokému jako mořský proud, v němž se stáplí tvář měsíce ... Za zelenavé záclony před nachovou nádherou ložnic jim sloužily třtinové závěsy chýší obložených jílem, namísto dýmu kadidel vdechovali dým ze stébel rákosu, jímž čpěla jejich chatrč.“¹ Ve 2. polovině 12. století je již dvorská šlechta na čele s rodem Fudžiwarů za zenitem. Fudžiwarům se v hlavní linii nedostává mužských potomků, jejich sňatková politika upadá a jejich moc slábne na úkor provinční šlechty. „Systém rozdělení půdy poskytoval obyvatelům provincií fiskální a legální ochranu proti úředníkům centrální vlády, ale neposkytoval lokální bezpečnost. Jak moc centrální vlády a jejich zástupců v provinciích slábla, místní ozbrojené střety nabývaly na četnosti a ve Vnitřním moři zdomácnělo pirátství. Za takových okolností si autority dosazované do provincií během devátého století vymíňovaly právo na ozbrojenou svitu a vojenské tituly, a též místní správci a soukromí vlastníci půdy vytvářeli ozbrojené oddíly pro hájení svých vlastních zájmů.“²

---

¹ Fiala, s. 298

² Reischauer & Craig, s. 39

Ještě na chvíli se podrobněji zastavme u důvodů této postupně se prohlubující mocenské nesouměrnosti mezi dvorskou a provinciální šlechtou. Zjednodušeně lze říci, že šlo o nesouměrnost mezi legislativní (centrální) a reálnou (místní) mocí. „Převzetí čínského modelu půdního a daňového systému nevyloučilo soukromé vlastnictví pozemků. Dokonce i v samotném kodexu zákonů existovala řada výjimek z pravidla, že císař je výsadním vlastníkem půdy celé země. ... Území v soukromém vlastnictví se stala zárodkem rozsáhlého systému soukromých panství osvobozených od pravidelného přerozdělování půdy a odvádění daní císařskému dvoru. Jistí vysocí hodnostáři se těšili úplnému nebo dočasnému osvobození od daní, stejně tak jako ti, kdo obdrželi nové pozemky. A všichni větší vlastníci půdy toužili toto privilegium získat. V desátém století se stalo běžnou praxí, že se vlastníci lén vyhýbali odvádění dávek státu tím, že si zajistili takové smlouvy, které jejich území zprostily daně z rýže, celkové produkce i pracovní síly.“³ Upadající centrální moc se pokusil oživit císař Gosandžó, který vládl bez zastoupení regentem a jehož matka nepocházela z rodu Fudžiwara. Bylo vydáno nařízení, že statky přerozdělené po roce 1045 bez patřičné dokumentace mají být vráceny státu. Zároveň byl reformován systém měr. To logicky vedlo ke zmenšení movitého i nemovitého majetku některých provinčních šlechticů. Císař Gosandžó v zájmu udržení moci nakonec v roce 1072 abdikoval ve prospěch svého syna Širakawy, čímž založil instituci vlády excísařů (insei).⁴ Ovšem zavedení praxe vlády odstoupivších císařů v důsledku vedlo spíše k další institucionalizaci a formalizaci vládnoucí funkce, což císařům nakonec ruče více svazovalo než uvolňovalo. „Vojenští šlechtici se stávali skutečnou vůdčí silou společnosti v dané oblasti země, byli označováni jako ‚zaičó kandžin‘ (在序官人 čili ‚výkonní úřední správci‘, pozn. aut.) nebo jako ‚kokuga‘ (国衙 čili ‚krajští zástupci‘, ‚krajští vládní úředníci‘, pozn. aut.). A ačkoli správcovské úřady byly nadále cirkulovány mezi kjótskými dvořany, pozice krajského vládního úředníka (kokuga) se stala dědičnou.“⁵ V polovině 12. století je již vzestup vojenské provinciální šlechty nezadržitelný, třebaže formálně je u moci i nadále císařský dvůr a dvorské šlechtě se tuto centralizovanou moc částečně daří dál prakticky uplatňovat. Mezi šlechtickými rody, které v této době vynikly, zauímají přední místo Tairové, kteří odvozovali svůj původ od císaře Kanmua (737 – 806) a svou mocenskou základnu měli v oblasti západu centrálního Japonska (v kraji Kii, na území dnešních prefektur Wakajama a Mie, patří sem tedy i město Ise s významnými šintoistickými svatyněmi; kraj Ise měl status „léna z boží milosti“ – 神郡 (しんぐん、かみこおり) – a přesídlil sem již Taira no Korehira na konci 10. stol.).

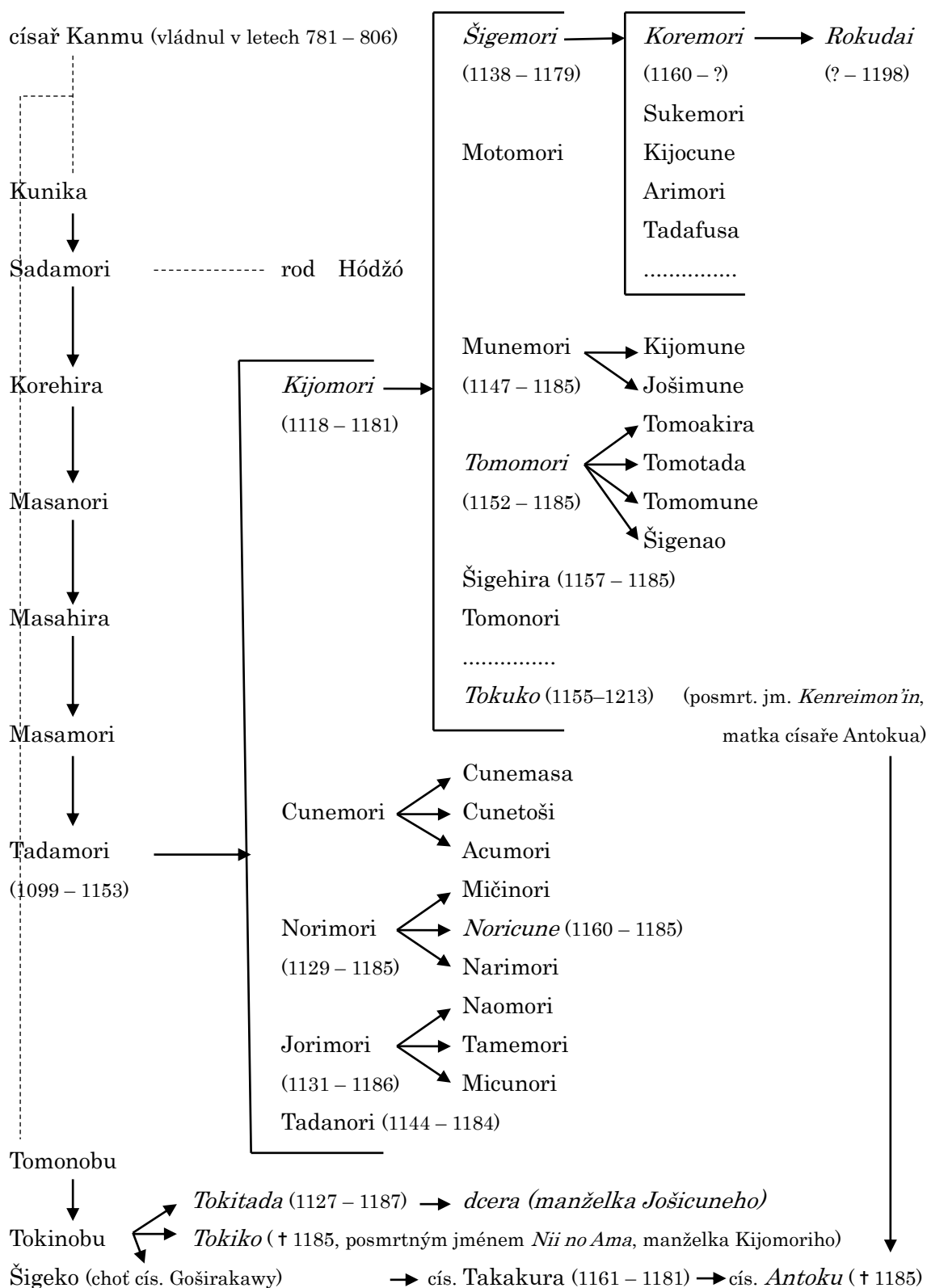
---

³ Duus, s. 29

⁴ Širakawa (1053 – 1129) odstoupil v roce 1086 ve prospěch svého syna Horikawy (1079 – 1107).

⁵ Mass, s. 48

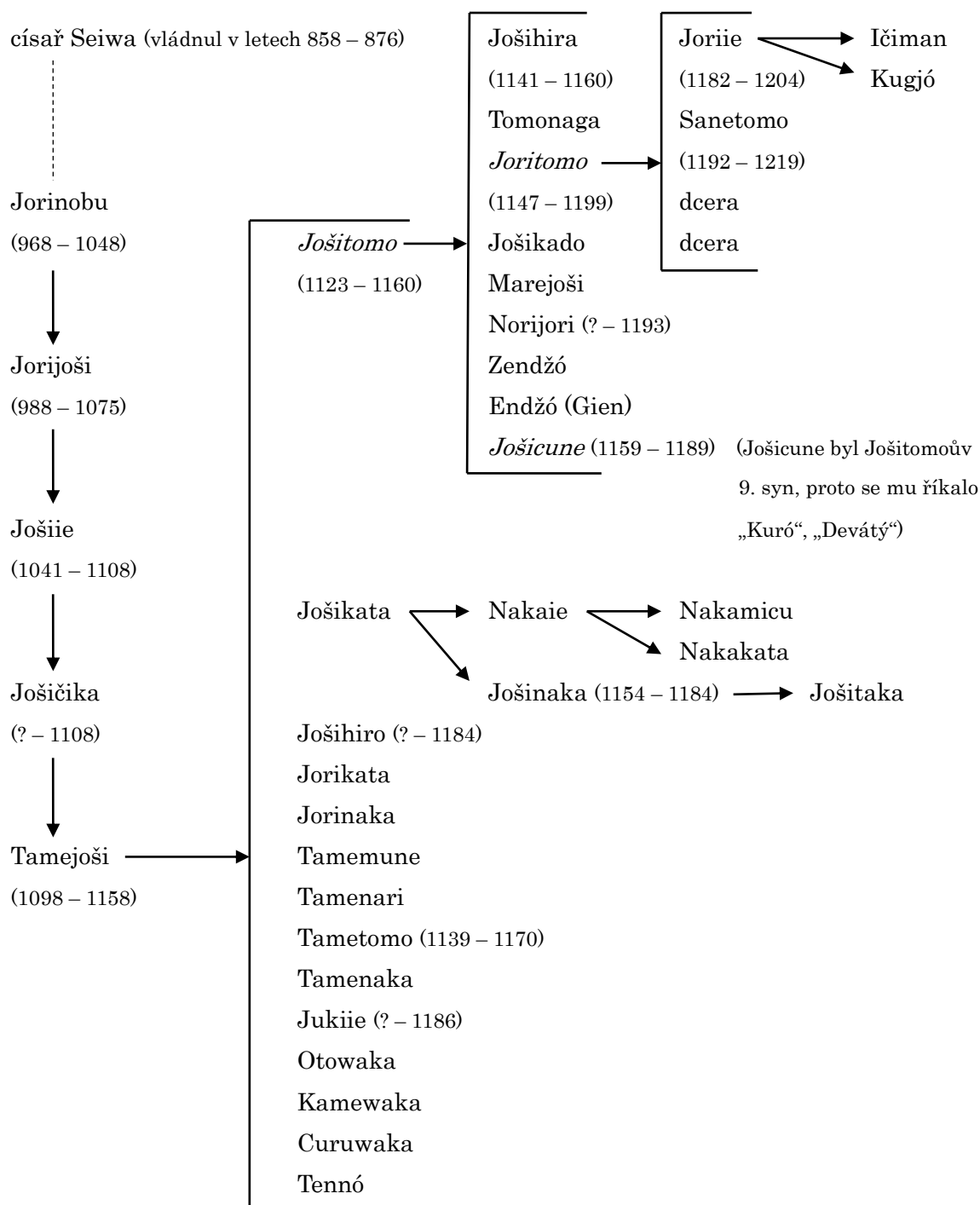
Zjednodušený rodokmen rodu Taira⁶

⁶ Srov. Klopfenstein, s. 214. Kurzíva označuje osoby spojené se hrou *Jošicune mezi květy sakur*.

Dalším významným rodem tohoto období byli Minamotové, kteří odvozovali svůj původ od císaře Seiwy (850 – 880) a svou mocenskou základnu měli v oblasti východu centrálního Japonska (v Kamakuře, kterou si za své sídlo zvolil Minamoto Joritomo).

Zjednodušený rodokmen rodu Minamoto⁷

⁷ Srov. Klopfenstein, s. 213. Kurzíva označuje osoby spojené se hrou *Jošicune mezi květy sakur*.

20. července 1156 zemřel ve věku 54 let excísař Toba. Jeho syn Konoe, který svého otce v císařské funkci vystřídal již ve věku tří let, svého otce nepřežil. Zemřel ve věku 16ti let v roce 1155. V souboji o císařský trůn tak proti sobě stanuli Tobovi starší synové excísař Sutoku a císař Goširakawa. Fudžiwara no Tadamiči, nejstarší syn regenta Fudžiwary no Tadazaneho, stranil Goširakawovi, zatímco jeho mladší bratr Fudžiwara no Jorinaga stranil Sutokuovi. Obě znepřátelené strany měly zároveň své příznivce a odpůrce mezi příslušníky rodů Taira a Minamoto. Hlava rodu Minamoto, Minamoto no Tamejoši, spolu s Tairou no Tadasou stranil Sutokuovi. Minamoto no Jošitomo, nejstarší syn Minamoto Tamejošiho, spolu s hlavou Tairů a synovcem Tairy Tadamasy, Tairou no Kijomorim, stranil Goširakawovi. Syn tak stál proti otci, synovec proti strýci...

28. 7. 1156 – 10. dne 7. měsíce prvního roku éry Hógen – šestý syn Minamoto no Tamejošiho, Minamoto no Tametomo, stojící na straně excísaře Sutokua, navrhnul zaútočit v nočních hodinách na rezidenci nepřítele, ale Fudžiwara Jorinaga jeho strategii odmítnul. Rovněž zastánce císaře Goširakawy Minamoto no Jošitomo přišel s návrhem nočního útoku na nepřítele, jeho plán byl ovšem realizován. 29. 7. 1156 v noci Jošitomo a Taira Kijomori zaútočili se zhruba 600 jezdců na palác excísaře Sutokua. Kijomori zaútočil na Západní bránu bráněnou Minamoto no Tametomoem, ale byl odražen Tametomoovými vynikajícími lučištníky. I Jošitomoův útok byl odražen. Rozpoutal se tuhý boj a Jošitomo nakonec navrhnul rezidenci zapálit. Sutokuovi samurajové ustoupili a Goširakawova strana během půl dne zvítězila. Fudžiwara Jorinaga zemřel v bitvě zasažen šípem, excísař Sutoku byl dopaden na útěku a je vypovězen do kraje Sanuki. Minamoto Tamejoši a Taira Tadasa jsou popraveni. Tamejošiho popravu má vykonat jeho syn Jošitomo, ale zdráhá se, popravu nakonec vykoná jeden z Tamejošiho vazalů a poté spáchá sebevraždu. Císař Goširakawa v roce 1159 abdikuje a nadále bude zastávat funkci excísaře, a to až do své smrti (1192). Excísař Sutoku je zabit ve vyhnanství (1164).

Po těchto událostech, známých jako povstání éry Hógen, se novou hlavou rodu Minamoto stává Jošitomo. A jeho politická hvězda, stejně jako hvězda hlavy rodu Taira, Tairy Kijomoriho, stoupá. Jošitomo je jmenován „štolbou zleva“ (do funkce „sama no kami“ 佐馬頭). Kijomori je povýšen do funkce správce kraje Harima (který se nacházel v relativní blízkosti hlavního města, na jihozápadě dnešní provincie Hjógo) a do funkce „zástupce úředního zmocněnce pro kraj Dazai“ (což odpovídá zhruba dnešní prefektuře Fukuoka na Kjúsú, titul kjúsúského správce zněl „Dazai-fu“ 大宰府; titul jeho zástupce, kterým byl Kijomori jmenován, zněl „Dazai-daini“ 大宰大貳). Na konci roku 1159 Fudžiwara Nobujori a Minamoto Jošitomo rozšíří fámu, že Kijomori opustil hlavní město, aby vykonal pouť do svatyně Kumano, a tajně shromáždí armádu.

19. ledna – 5. února 1160 – od 9. do 26. dne 12. měsíce prvního roku éry Heidži – probíhají v hlavním městě boje mezi oddíly na straně Nobujoriho a Jošitomoa a oddíly na straně excísaře Goširakawy a císaře Nidžóa. Během útoku na císařskou rezidenci na Třetí ulici (Sandžó-in) jsou císař i excísař sesazeni a palác je zapálen. Goširakawa je internován v domácím vězení a jeho poradce, učenec Fudžiwara Mičinori, je zabit. Namísto něj se císařským kancléřem prohlašuje Fudžiwara Nobujori. Kijomorimu se ovšem do oblasti Kii, kde má rod Taira svou základnu, donesou zprávy o tom, co se v hlavním městě děje, a urychleně se do Kjóta dostaví. Na to oddíly Minamotů pod Jošitomoovým velením nejsou dostatečně vojensky připraveny. Kijomori po svém příjezdu do Kjóta nabídnul Nobujorimu kapitulaci, šlo ale o lest. Díky oslabené Nobujoriho ostrážitosti se podaří osvobodit excísaře Goširakawu a císaře Nidžóa. Kijomori získává císařské svolení zasáhnout proti Nobujorimu a Jošitomoovi. Jeho nejstarší syn Šigemori zaútočí s asi třemi tisíci jezdci na císařský palác. Nobujori prchne, ale Minamoto Jošihira, nejstarší Jošitomoův syn, se postaví na odpor. Jošihirovi se během boje o palác podaří zajmout Šigemoriho. Tairové ustoupí a Minamotové opustí palác, aby je pronásledovali. Toho využijí záložní oddíly Tairů a palác obsadí. Minamotům jsou odříznuty přístupové cesty. Jejich oddíly se ještě pokusí zaútočit na rezidenci Rokuhara, Kijomoriho kjótskou základnu, ale nakonec ve zmatku ustoupí. Jošitomo je zabit na útěku, jeho dva nejstarší synové jsou popraveni. Jošitomoův třetí syn Joritomo je poslán do vyhnanství. Minamotové, největší konkurent rodu Taira, jsou rozprášeni, Kijomori může pokračovat v upevňování pozic své rodiny.⁸

„V letech 1160 až 1179 Kijomori koná ve stínu svého patrona, excísaře Goširakawy. Třebaže se v roce 1167 stane kancléřem a dostane se tak na vrchol dvorské úřednické hierarchie, zůstává závislý na systému obsazování úřadů, diktovaném excísařem. Přesycen trvalým odporem proti jeho příslušnosti ke kjótské dvorské elitě Kijomori nakonec provede státní převrat ... Na začátku roku 1180 se císařem stane jeho vlastní vnuk, což vzbudí vlnu nevole.⁹ Kijomorimu i jeho rodu se nakonec tento krok stane osudným.

1.2. Střet dvorského a vojenského prostředí

Šlechta je nucena opustit uzavřené prostředí palácových komnat a vyměnit ho za svět nesmlouvavě aktivní politiky. Tento proces se záhy odrazí nejen ve struktuře samotného císařského dvora, ale prostřednictvím klášterů rovněž v duchovní sféře a následně v umění. Úpadek Fudžiwarů a spor o následnictví na císařském trůnu tak vyústí do přímo systémové proměny japonské raně středověké společnosti.

⁸ Srov. Aoki – *Velký slovník japonských dějin* – heslo „Hógen no ran“ (nepokoj éry Hógen): 6. svazek, s. 91; heslo „Heidži no ran“ (nepokoj éry Heidži): 6. svazek, s. 19

⁹ Mass, s. 51

Jak se tedy tato společenská a kulturní výměna mezi dvorskou a vojenskou aristokracií odrazila v oblasti literárního, respektive dramatického umění? Co se týče jazykového projevu, jistá formální „dvorská vytríbenost“ zůstává, je ale vidět zřetelnou žánrovou změnu. Proti poetické, románové a deníkové tvorbě doby Heian, „zlatého věku rodu Fudžiwara“, v době střetů Minamotů a Tairů vstupuje na pole literatury žánr kronik a válečných zápisků „gunki“. „Středověk, toto období boje o moc prostřednictvím ozbrojených sil, je tu zachyceno z četných úhlů, a z charakteru děl, u nichž lze předpokládat unifikovanost výrazu, nakonec v kterémkoli z libovolných případů vzejde obraz zrození a plynutí, obraz postav a prostředí, kterým jsou obklopeny, obraz do díla vložené myšlenkové struktury a oblíbených výrazových forem, obraz, který si, ať už na něj hledíme z jakékoli strany, zachovává své složité tajemství, co nejde lehce rozplést, tak jako provaz smotaný z mnoha vláken.“¹⁰ Právě v období raně středověkých kronik a příběhů z bitevních polí se začíná formovat samurajský kodex, který bude spolu s konfuciánským učením velmi viditelně obývat japonský kulturní prostor až do pozdního období Edo a nikdy z něj zcela nevymizí. Jeho přítomnost je patrná jako silná červená nit i ve hře *Jošicune mezi květy sakur*. Měšťanské prostředí, které bylo v polovině 18. století, tedy v době vzniku této hry na ekonomickém vzestupu, je zde opakovaně konfrontováno s nadřazeností šlechtického – samurajského kodexu. Ne náhodou se paní Wakaba no Naiši při náhodném setkání se ztraceným manželem Koremorim pozastavuje nad tím, že je kvůli utajení oblečen a učesan jako měšťan. Všimne si toho téměř okamžitě, i přes vypjatost situace a radost ze znovushledání. Šlechtic ukrývající se jako měšťan, to je totiž cosi nepatřičného a politováníhodného. I když neztratí „vznešený vzhled“ a „vybrané způsoby“. V Evropě se pravidla dvornosti a rytířskosti utvářejí rovněž v době raného středověku. „Když podrobíme zkoumání jedno z nejznámějších evropských děl na dané téma, *Libre del Orde de Cauayleria (Knihu řádu rytířského)*, napsanou v katalánštině okolo roku 1280 (zhruba 90 let po Jošicuneho smrti, pozn. aut.) Raymondem Lullem, shledáme se s argumentací, která se v mnohém podobá myšlenkám a názorům vyjádřeným v *Gunki monogatari* a zakotveným v zákonících panovníků z rodů Hódžó a Ašikaga.“¹¹ Myšlenkový základ kamakurského šógunátu tedy není příliš vzdálen raně středověkému pojetí evropské aristokracie. Lojalita vůči panovníkovi, chrabrost, kultura těla i ducha, zachovávání kodexu i za extrémních okolností, to jsou hodnoty uznávané na obou stranách. Tak se život středověkého šlechtice odehrává na rovině vztahu k zemi (panovníkovi), vztahu k vlastní společenské třídě („rytířskému cechu“) a k sobě samému (k rodině a vlastní individualitě). Středověký šlechtic podléhá autoritě dvora, ale je také autoritou pro své vazaly a poddané.

---

¹⁰ Takehisa, s. i – ii

¹¹ Blomberg, s. 125

Minamoto Jošicune je dvořan páté hodnosti, aristokrat zběhlý v literatuře a ovládající hru na flétnu, zároveň ale ve hře *Jošicune mezi květy sakur* přiznává, že u dvora „ohýbá hřbet“ a že je duchem na bitevním poli. Kromě autority císaře a staršího bratra Joritomoa se musí potýkat se zodpovědností spojenou s postem velitele kamakurských ozbrojených sil, s intrikami i nezvladatelným vazalem Benkeiem. Tento konkrétní obraz pozice samuraje v raně středověké japonské společnosti pak poskytuje nemálo námětů k popisu vnitřního zápasu hrdiny a jeho dramatickému zpracování. A jakkoli se může zdát, že japonské středověké kroniky jsou pouhým výčtem historických událostí, lze z nich kromě dějinných dramát vyčíst i dramata soukromá. A právě na těchto dramatech nezřídka stavějí svá díla tvůrci pozdějších divadelních her.

Zastavme se tedy nyní u žánru, který se stal pro japonské dramatiky tak bohatým insipračním zdrojem. Vojenské zápisky a příběhy z bitevních polí (gunki či gunki monogatari) do japonské literatury vstupují již v době prvních střetů. Nepokoje Hógen a Heidži jsou zachyceny v dílech *Příběh éry Hógen (Hógen monogatari)* a *Příběh éry Heidži (Heidži monogatari)*. Obě díla pocházejí z počátku období Kamakura (z konce 12. století) a pravděpodobně je napsal totožný neznámý autor. Mocenské boje mezi Tairy a Minamoty, do kterých uvedené nepokoje vyústily, jsou zpracovány v celé řadě děl, mezi kterými vynikají zejména *Příběh rodu Taira (Heike monogatari, 12 svazků a dodatečný Svitek Splynutí – Kandžó no maki*, toto dílo vznikalo někdy mezi léty 1219 – 1243) a *Kronika vzestupu a pádu Minamotů a Tairů (Genpei džósuiki*, toto 48mi svazkové dílo vznikalo v průběhu období Kamakura a Muromači). Zřízením kamakurského šógunátu se zabývá kronika *Zrcadlo východních provincií (Azuma kagami*, toto dílo vzniklo na objednávku regentů z rodu Hódžó a v 52 svazcích pokrývá zhruba 87leté období od roku 1180 do roku 1267). Kronika, jakkoli se snaží o věrné zachycení historických událostí, je vždy do jisté míry jejich individuálním záznamem. Je logické, že japonská literatura střet mezi Minamoty a Tairy časem opředla též prameny, které jsou víc legendární než historické. Zde nelze opomenout dílo *Zápisky o Jošicunem* či (ve volnějším překladu) *Bájný Jošicune* (v sinojaponském čtení *Gikei-ki*, v méně častém japonském čtení *Jošicune-ki*). Toto 8mi svazkové dílo vzniklo pravděpodobně začátkem období Muromači (někdy v 1. pol. 14. stol.) a zde se již dostáváme na „půdu nikoho“, kde se z Jošicuneho historického stává Jošicune legendární. Stejně pocty se dostane Jošicuneho horlivému vazalovi Benkeiovi v díle *Benkei monogatari* (též *Benkei zóši*, 2 svazky, obd. Muromači).

Drama *Jošicune mezi květy sakur* čerpá náměty zejména z *Příběhu rodu Taira* a ze *Zápisů o Jošicunem*, provoplánově ale navazuje na tradici nó her, které ze středověkých pramenů braly insipraci již o zhruba tři století dříve. Autoři hry *Jošicune mezi květy sakur* přitom na dramata nó nenavazují pouze ve výběru epizod z bojů mezi Tairy a Minamoty,

úmyslně přebírají též formu dramatu. U citovaných pasáží je dodržena pro nó typická hrdelní deklamace. Specifické frázování a zvolněné tempo pak přispívá k působivosti celé scény, nemluvě o kalkulaci, že divák danou nó hru zná. Čím je způsobena ona nebývalá kontinuita, integrita japonského literárního odkazu? Jedním z možných vysvětlení je spojení samurajského kodexu, literární formy a náboženství.

Ve středověkých kronikách jsou patrné stopy buddhismu i šintoismu, v nó hrách jsou pak ještě zesíleny vlivem zenového buddhismu. Kamakurští šógunové a zejména šógunové období Muromači byli milovníky umění, což nemálo přispělo k naznačenému procesu mísení kulturní a duchovní sféry a k „žánrovým inovacím“ v oblasti literatury, ale i architektury, hudby, filosofie atd. „V kontrastu k rafinovanosti a jemné melancholii děl kjótských dvořanů dobrodružství příslušníků vojenské třídy, která se v této době objevují, kypí rázností a vitalitou. I jejich jazyk je jiný a mnohem modernější, bohatě se v něm mísí čínská slova s vlivem dialektu oblasti Kantó. Tyto poutavé válečné příběhy, ač jsou v hrubých rysech historicky přesné, jsou zároveň plné představivosti vybudovaných detailů. Ve své době se těšily značné oblibě a často se recitovaly za doprovodu loutny¹², popularitu si udržely a staly se podstatným inspiračním zdrojem pro pozdější literaturu a drama.“¹³ Stylově literární tvorba období Kamakura a Muromači jistě kontrastovala s tvorbou dvořanů období Heian, nelze nicméně tvrdit, že by se kamakurští literáti od svých předchůdců distancovali. I v líčení událostí, které se odehrály na bitevním poli, si japonská literatura zachovává vytríbenost a osobitost. Tato vývojová tendence zůstane až do reformy Meidži prakticky nepřerušena a v podstatě odolá i nástupu moderních literárních a dramatických forem ze Západu. Různé vlivy se v japonské kultuře vzájemně neruší, vrství se a prolínají. Jak jinak by mohl z dřívější poezie a prózy vzniknout tak syntetický divadelní útvar, jakým jsou dramata nó? „Zesnulý Hisamacu Šin'iči, velký filosof a pro každého, kdo se s ním setkal, uznávaná autorita v zenové oblasti, kategoricky prohlásil: Unikátnost naší zkušenosti se setkáním s nó nemá co dělat s šintoismem nebo jinými buddhistickými školami, je to čistě zenová záležitost.“¹⁴ Atmosféru zenové kontemplance nó jistě má, ale sama citovaná formulace prozrazuje (byť nepřiznanou) souběžnou přítomnost šintoistického a buddhistického odkazu. LaFleur navíc v citování pokračuje: „Arthur Walley, rovněž uznávaný jako autorita těmi, kdo ho znali, nicméně napsal: Zeami psal svá umělecká díla stylem přibarevným zenovým učením. Ale náboženství nó her je převážně amidistické; jedná se o běžný, ve středověkém Japonsku rozšířený proud buddhismu.“¹⁵

---

¹² Deklamace epizod z *Příběhu rodu Taira* za doprovodu loutny biwa se etablovala jako samostatný žánr skladeb „heike biwa“.

¹³ Reischauer & Craig, s. 54

¹⁴ LaFleur, s. 117

¹⁵ Ibid

LaFleur zvolená dvě tvrzení považuje za „na obecné rovině protichůdná a nesnadno slučitelná“, přesto se ale pokouší o jejich sloučení v rámci buddhistické kosmologie a dialektiky v podobě, v jaké se v nó hrách objevuje. Podíváme-li se na dramata nó z hlediska obsahu, pak jim buddhistická kosmologie a dialektika poskytuje určitý rámeček. Zjednodušeně řečeno drama nó plnilo ve své době kromě nepopíratelné estetické funkce také funkci žánru, který měl za úkol formalizovat pozici buddhismu jako „státního“ náboženství. Podíváme-li se na dramata nó z hlediska formy, pak ze specifického nakládání s jevištním prostorem, pohybem a hlasem vyvstane snaha o dosažení stavu „vyprázdněné mysli“, ke kterému má vést i zenová meditace. A protože nejen v japonské kultuře, ale i v japonských myšlenkových proudech se různé vlivy neruší, ale mísí, nelze pominout ani vliv šintoistické tradice.

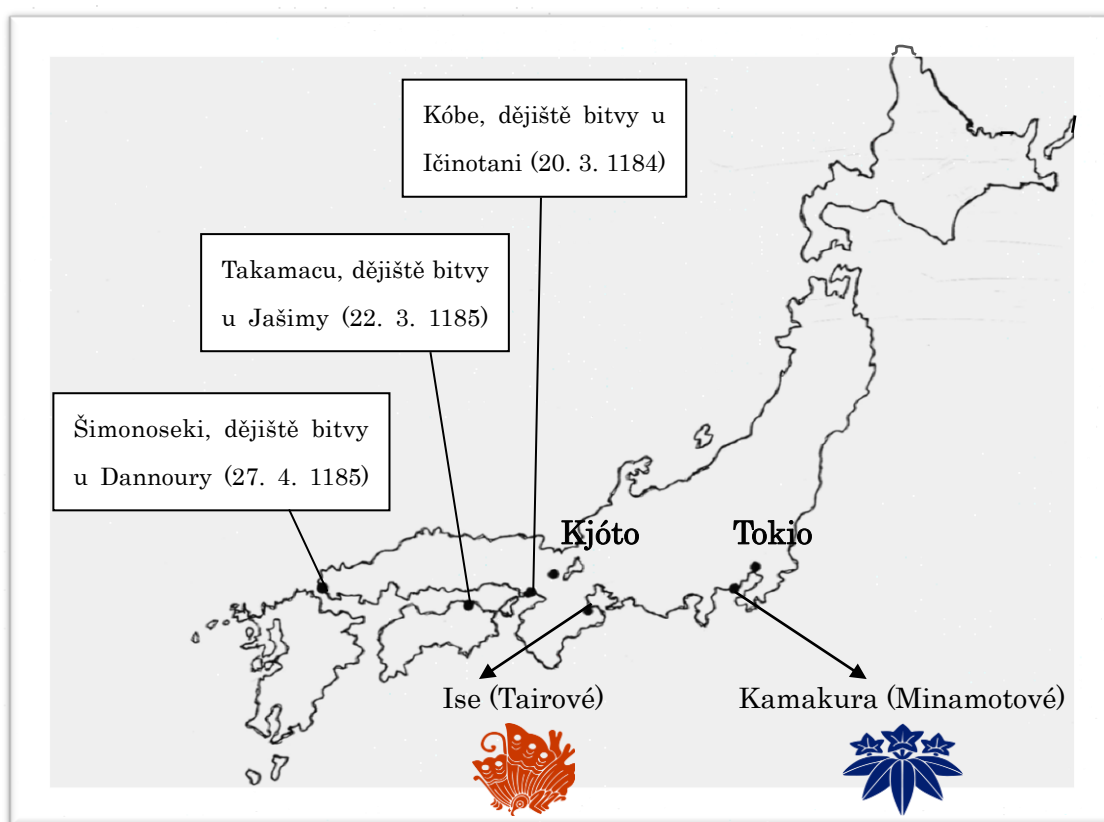
Tento sofistikovaný koktejl myšlenkových proudů září všemi barvami v závěru scény *U přívozu* ze druhého dějství hry *Jošicune mezi květy sakur*. Dřív než si Tomomori přiváže k tělu kotvu a vrhne se do moře, obrací se na malého císaře Antokua následujícími slovy: „Byl jste díky zásluhám v minulém životě požehnán velkým štěstím a ráčil jste se narodit jako Pán Podnebesí. Ale v Západním Moři, vzdouvajícím se vlnami, ač obklopeni přílivem, nemohli jsme ukojit žízeň slanou vodou, vešli jsme na cestu hladových, k věčnému neukojení odsouzených duší. Onehdy vzduch vichr vlny a zavál loď s dvořany ke skalisku. Mnoho dvorních dam hlasitě naříkalo, že co chvíli přijdou o život, znělo to jako kvílení z jámy pekelné. Vytrvalý boj mezi Minamoty a Tairy na souši byl zase utrpením těch, co nastoupili cestu duší mstících se válečníků. A dále, bezpočet koní v ležení Minamotů a jejich ržání značí cestu do zvířecí říše. Tak Vaše Výsost ráčila podstoupit všechny strasti pomíjivého lidství a před očima se vám zjevilo šest cest utrpení.“¹⁶ V buddhistické dialektice se šest forem bytí a šest cest ke spáse prostřednictvím utpření dělí do těchto šesti úrovní: 1. pekelná muka, 2. věčná neukojenost, 3. převtělení se ve zvíře, 4. vtělení se do „hladového“ mstícího se démona, 5. bídnota lidské existence, 6. Ráj, Cesta Nebes, „Cesta na Nebesa“. Pasáž téměř doslovně cituje nó hru *Urozené štěstí z Óhary (Óhara gokó)*, přičemž tato nó hra cituje kapitolu *Nejzazší mez Šesti cest ze Svitku Splynutí v Příběhu rodu Taira*. Tak jako dramata nó navázala na středověké kroniky, tak dramata 18. století navázala na žánr nó. A myšlenkový obsah navzdory proměně formy zůstal zachován, tak jak se na sebe vrstvil jeho šintoistický, buddhistický, zenbuddhistický i aktuálnější významy. Když se císař Antoku se svou chůvou chystá na smrt, obrací se nejprve na Východ, aby uctil šintoistickou bohyni Slunce Amaterasu, dceru božstev, která stvořila Japonsko. Poté se Antoku obrací na Západ, aby uctil Buddhu a připravil se na vstup do jeho říše. Obě gesta mají ve hře *Jošicune mezi květy sakur* silnou emocionální a významovou hodnotu.

---

¹⁶ Viz překlad hry *Jošicune mezi květy sakur* v příloze.

1.3. Střet rodů Taira a Minamoto, zvrát v nástupu vojenské šlechty

V politickém střetu se odpradávná nevyplácí zanechat příliš prostoru pro protivníky a jejich možné následovníky či příznivce. O době, kdy se misky vah nejistě pohybují mezi mírem a válkou, to platí dvojnásob. Rod Minamoto, který Tairové považují za neutralizovaný, ještě dostane svou historickou příležitost. A rod Taira se naopak přesvědčí, že jeho historická příležitost minula. Mozkem tohoto procesu je viditelně Minamoto Joritomo, pozdější kamakurský šógun, konající rukou je pak kromě jiných jeho nevlastní mladší bratr Minamoto Jošicune.

V průběhu nepokoje éry Heidži jsou síly Minamotů zcela rozprášeny, tehdejší hlavě rodu Minamoto no Jošitomoovi se podaří uprchnout na východ, ale je dostižen a v kraji Owari (západní části dnešní prefektury Aiči) zabit Osadou Tadamunem¹⁷. I Jošitomoův nejstarší syn Jošihira je dopaden a zabit. Jošitomoův třetí (třináctiletý) syn Joritomo je poslán do vyhnanství na poloostrov Izu. V *Příběhu éry Heidži* a v *Zápiscích o Jošicunem* je rovněž zmíněn legendární únik Jošitomoovy druhé manželky Tokiwy s dětmi na jihovýchod.

¹⁷ V kraji Owari hledal Jošitomo útočiště proto, že Kamata Masakijo, jeden ze samurajů, kteří ho na útěku doprovázeli, byl zetěm lenního pána kraje Owari Osady Tadamuneho. Osada a jeho syn Kagemune ale vycítili příležitost získat odměnu ze strany rodu Taira, zaútočili tedy na Minamoto no Jošitomoa ve veřejných lázních a jeho statou hlavu nechali doručit Tairovi Kijomorimu.

Nejstarším dítětem „paní Tokiwy“ byl v době útěku sedmiletý Imawaka (pozdější Ano Zendžó či Ano Zensei). Jejím prostředním dítětem byl čtyřletý Otowaka (pozdější Endžó či Gien). Tokiwiným nejmladším dítětem byl v době jejího úniku z Kijomoriho zajetí jen několik měsíců starý Ušiwaka (pozdější Minamoto Jošicune).

Podle kapitoly *Tokiwin útěk z Příběhu éry Hedži* Tokiwa prchla zasněženým hornatým terénem i se svými třemi chlapci z rezidence Rokuhara k příbuzným do osady Uda no Kóri (dnešní město Jošino) v kraji Jamato. Podle *Příběhu éry Heidži* prchla 6. 1. 1160, den poté, co přišla zpráva o smrti jejího manžela Jošitomoa, podle textů žánru kówakamai *Tokiwa mono* prchla až 18. 1. Poté, co Kijomori pohrozil Tokiwině matce mučením a popravou, se Tokiwa vrátila, stala se Kijomoriho milenkou a její synové byli ušetřeni.

(vlevo: Sawamura Tanosuke v roli Tokiwy Gozen, Utagawa Kunisada, 1863, The Tsubouchi Memorial Theatre Museum, Waseda University)

Jošicuneho dětství, které měl údajně strávit pod svým chlapeckým jménem Ušiwaka Maru v kuramském klášteře, je zahaleno legendami. V Kuramě vzdálené asi 30 km severně od centra Kjóta byl Jošicune údajně internován do svých šestnácti let, kdy se mu podařilo uprchnout na Sever až do kraje Óšú. Právě během útěku měl namísto svého dětského jména Ušiwaka Maru (volně přeloženo „Býček Kulička“) přijmout jméno Jošicune. S historickým Jošicunem se tedy setkáváme až v roce 1180 v Hiraizumi (kraj Óšú, jinak též Mucu, dnešní prefektura Iwate, severní Honšú). Když se Jošicune dozví, že jeho nevlastní starší bratr Joritomo, před dvaceti lety poslaný do vyhnanství, shromažďuje armádu, vydá se z Hiraizumi do kraje Suruga (pref. Šizuoka). Zde se Jošicune připojí k bratrovým oddílům. Po střetu u Fudžigawy (9. 11. 1180), kdy Tairové ustoupí před přesilou Minamotů, se Minamoto Joritomo schází v rezidenci Kisegawa s mladými válečníky na čele s bratrem (podle *Kroniky vzestupu a pádu Minamotů a Tairů* jich bylo jen asi dvacet včetně Jošicuneho). Od té doby se setkáváme s Jošicunem jako s vojenským velitelem, který je pověřen, aby pod praporem svého bratra pokračoval v pronásledování Tairů. Následuje řada drobnějších střetů mezi Minamoty a Tairy, známá jako nepokoje ér Džidžó (1177 – 1181) a Džuei (1182 – 1184). Tairové, kteří roku 1183 uprchli z Kjóta i s malým císařem Antokuem a císařskými insigniemi (posvátným zrcadlem bohyně Slunce Amaterasu, mečem a drahokamem), jsou značně vojensky oslabeni a prchájí k Západnímu moři.

Nakonec se Tairové uchýlí do své pevnosti Suma v Ičिनotani (v západní části dnešního Kóbe). Minamoto no Jošinaka, který se těší Joritomoově důvěře, obnoví pořádek v Kjótu, Minamoto no Norijori je pověřen hlavním útokem proti opevněným Tairům a Minamoto no Jošicune je pověřen bočním útokem. Norijori má k dispozici asi 56 000 příslušníků jízdy, Jošicune 10 až 20 000. 17. 3. 1184 se Jošicune přiblíží k pevnosti oklikou přes cestu Nanba a obklíčí pevnost od hory Mikusa. Tairům se tak zúží únikové cesty, protože Suma je zčásti obklopena strmými útesy. 19. 3. 1184 je uzavřeno příměří, dostaví se totiž císařský posel s pokyny pro představitele rodu Taira. Jošicuneho sedmdesát až sto jezdců mezitím Sumu objede po horské stezce a dostane se tak Tairům do týla.¹⁸ 20. 3. 1184 za úsvitu se 8 členů z Jošicuneho jízdy objeví u západní brány pevnosti a v šest hodin ráno vyprovokují samotnou bitvu. Minamoto Norijori napadne pevnost od svatyně Ikuma, z východu. Další oddíl napadne pevnost zmíněným obchvatem od hor, ze severu. Jošicune Sumu napadne podél pobřeží, ze západu. Tyto tři úderné oddíly se ve smluvenou hodinu synchronizují a pevnost je zapálena. Mnozí Tairové uprchnou na válečných lodích směrem na Šikoku (do Jašimy), ale Taira no Tadanori je zabit a Taira no Šigehira je zajat. Tairové si nad Minamoty nadále zachovávají relativní převahu, zejména na moři, ale přesto pro ně bitva u Ičिनotani znamená citelné oslabení.¹⁹ Jako ve svém důsledku průlomová a tedy zároveň jedna z nejproslulejších bitev mezi rody Taira a Minamoto se bitva u Ičिनotani nevyhnutelně stala námětem řady uměleckých zpracování. Výrazné místo zde zaujímají například *Revidované zápisky z bitvy u Ičिनotani (Ičिनotani futaba gunki)*²⁰. Z epizod spojených s bitvou u Ičिनotani stojí za pozornost smrt šestnáctiletého Tairy Acumoriho, kterého měl skolit Kumagai Naozane, přeběhlík ze strany Tairy no Tomomoriho na stranu Minamoto no Joritomoa. Jedná se o citově vypjatou a populární pasáž *Příběhu rodu Taira*, která byla zdramatizována v žánru nó, kówakamai, džóruri i kabuki. První ze tří „sjednotitelů Japonska“ Oda Nobunaga (1534 – 1582), který odvozoval svůj původ nepřímou od Tairy no Šigemoriho, měl prý příběh Tairy Acumoriho v oblibě, a byl také obdivovatelem a aktivním provozovatelem her nó. Než za asistence svého mladého pážete v kjótském chrámu Honnó spáchal seppuku, pronesl prý repliku z textu hry *Acumori* ve zpracování kówakamai: „Padesát let lidského života je ve srovnání s blaženou Věčností jako pouhý stín snu“.²¹

¹⁸ Podle *Příběhu rodu Taira a Kroniky vzestupu a pádu Minamotů a Tairů* existenci horského obchvatu prozradil Jošicuneho vazalovi Benkeiovi jistý mladík, později známý pod jménem Wašino, kterého Jošicune z vděčnosti přijme do svých služeb. Variace na tuto epizodu se nepřímou objevuje též ve scéně *U přívozu* ve druhém dějství hry *Jošicune mezi květy sakur*.

¹⁹ Pasáž o bitvě u Ičिनotani je zpracována na základě různých materiálů se zvláštním přihlédnutím k heslu „Ičिनotani no tatakai“ ve *Velkém slovníku japonských dějin*, viz Aoki, svazek 1, s. 492

²⁰ Premiéru měla tato loutková hra v roce 1751 a autorsky se na ní podílel mimo jiné Namiki Sósuke, jeden z autorů hry *Jošicune mezi květy sakur*.

²¹ 人間五十年、化天の内を比ぶれば、夢幻のごとくなり。(Ningen godžúnen, keten no uči wo kurabureba, jume maboroši no gotoku nari). Viz Asahara & Kitahara, s. 227.

Tato Kumagaiova slova mají nejen buddhistický podtext (Kumagai po bitvě přehnal do Kjóta a uchýlil se do kláštera). Je v nich také jedna z odpovědí na otázku, proč samurajové umírali často tak mladí a tak ochotně. Pravý samuraj odchází ze života v plné síle, v celé jeho kráse a náhle, tak jako náhle uvadají a opadávají květy sakur. Tak jako ze života odešel šestnáctiletý Acumori nebo sotva jedenatřicetiletý Jošicune.

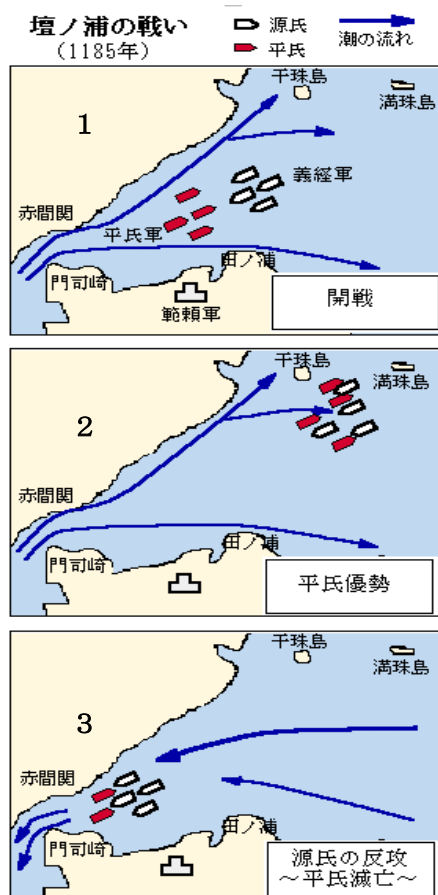
Bitvou u Ičिनotani ovšem střety mezi Minamoty a Tairy neskončily, Minamotové své protivníky pronásledovali i poté, co Tairové unikli na lodích směrem do Jašimy v kraji Sanuki na Šikoku (dnešní město Takamacu v prefektuře Kagawa). Jašima se stala útočištěm Tairy Munemoriho, malého císaře Antokua i ostatních Tairů na útěku. Byla chráněna od ostrova Hikošima oddíly Tairy Tomomoriho, a kromě toho Tairové spoléhali na to, že mají kontrolu nad zdejšími vodami Vnitřního moře a obecnou námořní převahu nad válečníky rodu Minamoto. Joritomoův velitel Minamoto Norijori nepřátele pronásledoval po horami kryté cestě vedoucí na západ, ale jeho výsledky byly mizivé, proto Joritomo útokem na Jašimu pověřil Jošicuneho. 21. 3. 1185 před rozděním využil Jošicune větrného a deštivého počasí a v kraji Seccu (oblasti dnešní Ósaky) se nalodil i se svými asi 150ti jezdci a vyrazil směrem k ostrovu Šikoku. Brzy ráno se vylodil v oblasti zátoky Awakacu (v dnešní prefektuře Čiba) a v odpoledních až nočních hodinách překročil hranici hor, aby mohl uskutečnit nečekaný výpad na samotnou Jašimu. Oblast Jašimy se ocitla v sevření a 22. 3. 1185 se rozpoutal prudký boj, během kterého padnul Jošicuneho vazal Sató Cuginobu (měl Jošicunemu zachránit život tím, že se postavil do cesty šípu, který by jinak Jošicuneho zabil; tato epizoda se v japonské literatuře objevuje v mnoha variacích). Tairové jsou opět poraženi, ale opět unikají dále na západ, do výspy ostrova Honšú.²²

Minamotové Tairy navzdory odporu, který kladou oddíly Tairy Tomomoriho, dále pronásledují a postupně ovládají uvolněný námořní prostor. Schyluje se k rozhodující bitvě. Jejím dějištěm se stane Dannoura (zátoka v dnešním Šimonoseki v prefektuře Jamaguči) a dojde k ní jen zhruba za měsíc po bitvě u Jašimy, 27. 4. 1185. Bojům na pevnině velí Minamoto Norijori, boj na moři vede Minamoto Jošicune. Jejich protivníkem je Taira Munemori. Uváděný počet lodí na straně Minamotů se pohybuje od 800 až do 3 000 (bylo jich pravděpodobně zhruba 840), uváděný počet lodí na straně Tairů se pohybuje od 500 do 1 000 (i zde je pravděpodobnější nižší číslo). Boj se rozpoutá okolo poledne a téměř všichni Tairové v něm zahynou, utonou nebo padnou, včetně malého císaře Antokua. Rovněž císařova matka Tokuko (posmrtným jménem Kenreimon'in) se vrhne do vln, ale je zachráněna. Císařova babička, manželka Tairy Kijomoriho Tokiko (posmrtným jménem Nii no Ama) se do vln vrhne i s malým Antokuem a posvátným císařským mečem.

---

²² Pasáž o bitvě u Jašimy je zpracována na základě různých materiálů se zvláštním přihlédnutím k heslu „Jašima no tatakai“ ve *Velkém slovníku japonských dějin*, viz Aoki, svazek 6, s. 802.

Minamotům se z insignií podaří zachránit jen zrcadlo (nedotčené díky tomu, že dvorní dáma, která se s ním chystá skočit do moře, se zaplete do šatů poté, co jejich lem zachytí šíp) a drahokam (ten je vyloven z moře).²³

vlevo: schéma průběhu bitvy u Dannoury; tmavě jsou značeny formace Tairů, světle formace Minamotů (zástavy Tairů měly bílou, zástavy Minamotů červenou barvu). Patrné je zatlačení Tairů do úžiny mezi Akamagaseki a Modžisaki. Viz Wikipedia, heslo „Dannoura no tatakai“ (壇ノ浦の戦い), přístupné z:

<http://ja.wikipedia.org/wiki/%E5%A3%87%E3%83%8E%E6%B5%A6%E3%81%AE%E6%88%A6%E3%81%84> (přístup k 7. 2. 2011)

Bitva u Jašimy a Dannoury v pozdějších literárních a dramatických zpracováních často splývají, k oběma se váže řada populárních epizod, které se různě „přelévají“ mezi žánry i samotnými dvěma bitvami (setkáme se například i s tím, že epizoda historicky spojená s bitvou u Dannoury je přisouzena bitvě u Jašimy). Jedním z vypjatých a často umělecky ztvárňovaných okamžiků finálních bojů mezi Tairy a Minamoty je logicky utonutí císaře Antokua. Dalším častým námětem je okamžik, kdy si Taira Tomomori údajně přivázal k tělu kotvu a vrhnul se do moře. S touto epizodou se například nepřímo setkáváme i v textu nó hry *Benkei na lodi* (*Funa Benkei*), kde duch utonulého Tomomoriho útočí kopím na loď, na které Jošicune prchá z hlavního města. Tato scéna existuje též v podobě mechanického loutkového divadla karakuri, které lze shlédnout každoročně 3. – 4. května ve čtvrti Kamezaki ve městě Handa (prefektura Aiči) v rámci slavnosti, které se účastní pět alegorických vozů s mechanickými loutkami (viz obr. na straně 25).

²³ Pasáž o bitvě u Dannoury je zpracována na základě různých materiálů se zvláštním přihlédnutím k heslu „Dannoura no tatakai“ ve *Velkém slovníku japonských dějin*, viz Aoki, svazek 4, s. 817 – 818.

Tomomoriho smrt si bere za námět také nó hra *Utonutí s kotvou (Ikari kazuki)*. A závěr druhého dějství hry *Jošicune mezi květy sakur* je známý též jako *Ukotvený Tomomori (Ikari Tomomori)*. V prvním dějství této hry (ve scéně *Interiér císařského paláce*) se dokonce vyskytuje souhrnný popis bitev u Jašimy a Dannoury, kde jsou zdůrazněny epizody „střelba na vějíř“ a „sražení chrániče (z Mionojovy helmy)“. Proslulý je také Jošicuneho „skok přes osm lodí“. Vzpomenout lze v této souvislosti ještě například na nó hru *Jašima* či *Kámen na roztírání tuše a Nasu Joiči v Západním moři (Nasu no Joiči Saikai suzuri)*. Prozatím se jedná jen o letmý nástin toho, jak důkladně a rozmanitě japonská kultura naložila se střetem dvou významných rodů, Tairů a Minamotů.

2. Dva bratři, stejně vznešení

Bratr bratru nejloub oči vypichuje.

(srbské přísloví)

Vzhledem k tomu, jak silnou důvěru Minamoto Joritomo po počátečních úspěších vložil do velitelských schopností svého bratra Jošicuneho, bylo pouhou otázkou času, kdy bude tato důvěra otřesena. Tento otřes byl o to silnější, že se v něm spojil politický konflikt s konfliktem rodinným, možná i proto se stal vyhledávaným literárním námětem. Po více než osmi stoletích můžeme již jen spekulovat, do jaké míry Joritomoovou důvěrou v Jošicuneho otřásl vnější síly (Joritomoovi generálové a poradci) a do jaké míry šógunovou důvěrou otřásl síly vnitřní (Joritomoovy vlastní obavy a politické ambice). Jisté je pouze to, že Jošicune konflikt nepřežil, a s ním mnoho dalších.

2.1. Joritomo a Jošicune z rodu Minamoto

Jakou úlohu v konfliktu nevlastních sourozenců sehrála jejich povaha? Jak jsou bratři vykresleni v historických pramenech a jak v krásné literatuře? Příklání se dějiny jako obvykle k „vítězi“ konfliktu Joritomoovi, zatímco beletrie sentimentálně straní „poraženému“ Jošicunemu? Kde přesně se původně souběžné cesty osudů Joritomoa a Jošicuneho rozdělily? A jak s příběhem jejich sporu naložily následující generace? Nejprve se pro lepší pochopení výchozí situace zastavme u rekapitulace toho, jakou zkušeností nevlastní bratři Joritomo a Jošicune prošli před vzájemným konfliktem.

Minamoto Joritomo se narodil v roce 1147 jako třetí syn Minamoto Jošitomoa a dcery Fudžiwary Suenoriho, představené kněžky nagojské svatyně Acuta. V roce 1158 byl povýšen do hodnosti „Menšího správce Císařovniných komnat“ a v roce 1159 mu byl svěřen úřad „Vyššího správce Západní brány“ a „Komořího pro vnitřní záležitosti“. V roce 1160 byl při převratu Heidži navržen jako čekatel na pátou dvorskou hodnost ve funkci „Nástupce Kancléře ochránce“.

(nahore: známý Joritomoův portrét, podle novějších interpretací portrét Ašikagy Tadajošiho, jeden ze „Tří obrazů z chrámu Džingo“, autor: Fudžiwara Takanobu (?), Národní muzeum Kjóto)

Po nezdaru převratu prchnul ve stopách svého otce, v kraji Mino (na jihu dnešní prefektury Gifu) byl ale dopaden a dopraven zpět do Kjóta. Joritomo je odsouzen k nejvyššímu trestu, ale před popravou ho zachrání přímluva nevlastní matky Tairy Kijomoriho Ike no Zenni (tím je také ve hře *Jošicune mezi květy sakur* vysvětleno Joritomoovo fiktivní omilostnění Kijomoriho vnuka Koremoriho). Joritomo je tedy místo stětí poslán do vyhnanství na poloostrov Izu pod dohled místních lenních knížat Itó no Sukečiky a Hódžó no Tokimasy. Časem se ukáže, že ušetřit Joritomoa, byť teprve třináctiletého, bylo systémovou chybou. Joritomoovi se podaří navázat spojení s místními samuraji, díky synovci své někdejší chůvy dostává čerstvé zprávy z Kjóta a takticky se ožení s dcerou Hódžó no Tokimasy Masako. V roce 1180 se Joritomo spojí s „Jeho Královskou Výsostí“, třetím synem císaře Godaigoa princem Močihitem²⁴ a napadne správce kraje Itó Jamakiho Kanetaku. U Išibašijamy (dnešního města Adawara v prefektuře Kanagawa) ale Joritomo utrpí porážku a prchne do kraje Awa (dnešní jih prefektury Čiba). Podaří se mu na svou stranu získat rod Miura, respektive samuraje z oblasti Awa, Kazusa (střed dnešní prefektury Čiba) a Šimousa (sever dnešní prefektury Čiba). Poté Joritomo zamíří do kraje Musaši (oblast dnešního Tokia a prefektur Saitama a Kanagawa). Získá ke spolupráci Edo Šigenakua, Kawagoe Šigejoriho a Hatakejamu Šigetadu, desátého měsíce (japonského kalendáře) roku 1180 vstoupí do Kamakury v kraji Sagami (dnešní prefektura Kanagawa) a učiní z ní svou základnu. Odezva Tairů na sebe nenechá čekat a dojde ke střetu u Fudžigawy, ze kterého Taira Koremori bez boje ustoupí (trazuje se, že paniku v řadách tairských bojovníků způsobil tlukot křídel vyplašeného vodního ptactva²⁵).

Joritomoovi se po návratu do Kamakury podaří sjednotit frakce Minamotů, mimo jiné tím, že potře rod Satake z Hitači, který se snaží osamostatnit. Joritomo tak více méně ovládne jihovýchod Japonska. Založí „Samurajskou kancelář“ („Samurai dokoro“) a jejím představeným jmenuje Wadu Jošimoriho. V roce 1181 Taira Kijomori podlehne horečce a Joritomo se záhy tajně spojí s císařem Goširakawou. Přisahá mu věrnost a deklaruje své přání dosáhnout mírového soužití mezi rody Taira a Minamoto, Tairové ale navrhované příměří odmítnou. Situace vyústí do řady ozbrojených konfliktů a posléze do pro Tairy osudné úžiny v zátoce Dannoura. Ti z Tairů, kteří přežili až do bitvy u Dannoury, téměř do jednoho nalézají smrt v boji nebo ve vlnách. Joritomoovi již téměř nikdo a nic nezabraňuje v tom, aby ještě upevnil pozice své a svého rodu.

---

²⁴ Močihito Ó (1151 – 1180) nakonec ve své snaze za pomoci Minamotů svrhnout Tairy neuspěl, byl odhalen, prchnul do kláštera Ondžódži v Ócu u jezera Biwa a nakonec padnul před branou torii u hory Kómjó (prefektura Niigata).

²⁵ Ve skutečnosti zřejmě sehrála roli početní převaha na straně Minamotů, podle deníku *Perlové listy (Gjoku-jó)* „Kanezaneho z Deváté ulice“ (Kudžó Kanezane žil v letech 1149 – 1207) na straně Minamotů stálo asi 40 000 jezdců, zatímco na straně Tairů jich byly pouhé 2 000.

Z politické obratnosti, kterou prokázal ve vyhnanství, je patrné, že Joritomo musel být ambiciózní osobnost s velkou přesvědčovací schopností, člověk stejně prozíravý jako nekompromisní. Tyto vlastnosti nebyly pravděpodobně zcela cizí ani jeho mladšímu nevlastnímu bratru, i když u Jošicuneho se projevovaly zdá se v mírnější podobě. Minamoto Jošicune se narodil v roce 1159 jako devátý syn Minamoto Jošitomoa a „služebné z Rezidence na Deváté ulici paní Tokiwy“ (není jednoznačné, zda šlo o druhou Jošitomoovu manželku nebo jeho milenkou).

Jošicuneho portrét
(Hiraizumi, chrám Čúsondzi)

Jošicuneho dřevěná skulptura,
(Hiraizumi, chrám Mócúdzi)

(Jošicuneho podoba je ovšem ve skutečnosti neznámá, jeho autentické zpodobnění se nedochovalo)

Jošicuneho osud byl dramatický již od samého počátku, již zde byla zmíněna epizoda útěku „paní Tokiwy“ s několikaměsíčním Jošicunem a jeho dvěma bratry z hlavního města do Jošina, která ovšem skončila návratem Tokiwy do Kjóta a internací jejích tří synů v klášteře. Jošicuneho bratři, o sedm let starší Ano Zendžó (Ano Zensei) a o čtyři roky starší Endžó (Gien) skutečně nastoupili duchovní dráhu, ale Jošicune před přijetím mnišského roucha uprchnul na sever a přidal se k ozbrojeným silám svého nevlastního bratra Joritomoa. Svou loajalitu Jošicune prokáže již po střetu u Fudžigawy (1180), kdy Joritomoova pozice není ještě nikterak jistá, a to navzdory ústupu Tairů i navzdory tomu, že se Joritomoovi i z pozice psance podařilo shromáždit úctyhodnou vojenskou sílu. Podle *Kroniky vzestupu a pádu Minamotů a Tairů* „Tairové sice prchli, ale Minamotové shromáždili své oddíly na pláni Ukišima. Tehdy se po nich porozhlédl sotva dvacetiletý, drobný mladík s bělostnou pleťí a oduševnělou tváří, svolal sotva dvacet vazalů, utvořil z nich oddíl a promluvil k nim.“²⁶

²⁶ Macuo, Minobe & kolektiv, část 4, s. 154 – 155

Mladík, o kterém mluví tato pasáž, je Minamoto Jošicune, který právě vstupuje na scénu bojů mezi Minamoty a Tairy a bere na sebe vojenské závazky vůči bratrovi Joritomoovi:

„Jsem syn vznešeného pána ‚štolby zleva‘ (Jošitomoa) z lůna ‚sloužící z Deváté ulice‘ Tokiwy, známý jako Ušiwaka. Nadán Buddhovou Nebeskou milostí, dlal jsem V Severních horách Kjóta v kuramském klášteře, opuštěný vprostřed světa, ale prchnul jsem do kraje Óšú, dospěl v muže, říkám si Jošicune, devátý syn svého rodu, a jako takový mu i sloužím. Pan ‚Nástupce Kancléře ochránce‘ (Joritomo) obdržel z rezidence Císařské Milosti (od císaře Goširakawy) rozkaz oznamující pronásledování Tairů a všichni tedy, celý rod jak tu je shromážděn, ze všech sil a bez oddechu budeme na koních ujíždět dnem i nocí. Vydejme se na cestu!“²⁷

Odhodlání asi Jošicunemu skutečně nechybělo, když nastoupil do Joritomoových služeb. Joritomo mu ovšem nesvěřil vyšší velení hned, ostatně je pravděpodobné, že se u Fudžigawy sešli poprvé v životě. O velení oddílům Minamotů se tedy Jošicune původně dělil s nevlastním starším bratrem Norijorim. Jošicune ale prokázal nadání pro taktiku a jeho vojenská kariéra nabírala na rychlosti. V roce 1184 potřel Kiso Jošinaku a obnovil hegemonii hlavního města Kjóta. Osvědčil se v bitvě u Ičiotani, v bitvě u Jašimy má již odpovědnější post než Norijori a v bitvě u Dannoury je to Jošicune, kdo velí rozhodujícímu útoku na moři (Norijori řídí boj na pevnině). Zřejmě od bitvy u Ičiotani je známý jako „Devátý kapitán“ či „Kapitán, devátý z Minamotů“ („Kuró hógan“). Jošicune se po potření Tairů na konci května 1185 (podle japonského kalendáře 24. dne 4. měsíce) vrací do Kjóta a očekává, že se mu dostane oprávněné odměny za jeho úsilí na bitevním poli.

Místo toho Joritomo (pravděpodobně pod vlivem samurajů z oblasti Kantó) odmítne Jošicuneho přijmout a nechá ho pronásledovat. Joritomoova přítomnost ve hře *Jošicune mezi květy sakur* je v tomto ohledu velmi silná, přestože se Joritomoova postava ve hře přímo neobjevuje. O Joritomoově autoritě není pochyb. Již v roce 1185, krátce po potření Tairů, se stane čekatelem na udělení druhé dvorské hodnosti. Oficiálního císařského přijetí a udělení funkce šóguna se sice Joritomo dočká až v roce 1192, ale podle *Příběhu rodu Taira* mu byl císařský dekret o jeho jmenování „velkým vojevůdcem – potlačitelem barbarů“ doručen již v době pronásledování Tairů, 14. dne 10. měsíce 2. roku éry Džuei (1183). Joritomo prý posla Nakanohara no Jisasudu uvítal následujícími slovy:

„Byl jsem po mnoho let psancem, trestaným na císařský příkaz. Nyní však byly uznány mé válečné zásluhy, a aniž bych opustil Kamakuru, byl jsem jmenován v nepřítomnosti Vojevůdcem – potlačitelem barbarů. Takovou poctu nemohu přijmout v soukromém domě. Předajte mi ji v nové Hačimanově svatyni Wakamija.“²⁸

²⁷ Macuo, Minobe & kolektiv, část 4, s. 155

²⁸ Fiala, s. 298

Je patrné, že Joritomo v naplnění svých politických ambic spatřuje cosi přirozeného a že ve funkci šóguna se cítí být „povolán“. Zároveň ovšem zachovává formální úctu k císařskému dvoru. Zmíněná svatyně Wakamija v Kamakuře kopíruje půdorys svatyně Iwašimizu, která se nacházela na jihu Kjóta, a rovněž byla zasvěcena bohu války Hačimanovi. I to ukazuje na fakt, že Joritomo byl na jedné straně ambiciózní, ale na druhé straně vzhlížel ke dvorskému prostředí a ctil Císařský Majestát. Jošicune narozdíl od svého bratra často působí spíše tak, že formality a vysoké postavení jsou mu spíše na obtíž. Ve hře *Jošicune mezi květy sakur* se Jošicune přiznává, že ne zcela dobrovolně „ohýbá hřbet na císařském dvoře“ a že „duchem je stále na bitevním poli“. Joritomo je samuraj, ale také šlechtic a politik, Jošicune je v první řadě samuraj.

2.2. Bratrský konflikt, jeho aktéři a možné příčiny

Pozadí konfliktu mezi Joritomoem a Jošicunem již bylo načrtnuto, pokusme se nyní hlouběji analyzovat jeho příčiny a průběh. Upevňování politické moci si vždy žádá oběti, nicméně není samozřejmé, že si příběh vojenského politického střetu uchová svou sílu a dokáže nabývat uměleckou hodnotu po několik staletí. V našem případě na počátku stojí Jošicuneho vítězná tažení a na konci Jošicuneho sebevražda. Očekávat lze „dramatický vývoj událostí“.

Joritomoova nedůvěra v Jošicuneho se na scéně objevuje náhle, vzápětí poté, co se Jošicunemu podaří na hlavu porazit i poslední příslušníky rodu Taira. Vystávají v zásadě dvě možnosti. První spočívá v tom, že Joritomo si byl vědom Jošicuneho vojevůdcovských schopností a poté, co se Minamotové zbavili svých nepřátel, v bratrovi začal vidět spíše hrozbu než oporu. Druhá možnost spočívá v tom, že Joritomo jednoduše podlehnul hlasům velitelů, kteří Jošicunemu nebyli nakloněni. V každém případě je třeba příčiny sporu hledat v bitvě u Dannoury, ve které bylo Jošicunemu svěřeno vrchní velení, a po které Joritomo Jošicunemu odmítnul udělit audienci. V *Příběhu rodu Taira* je do popisu bitvy u Dannoury zahrnuta následující epizoda:

„Čtyřicátého dne třetího měsíce druhého roku éry Genrjaku (1185) o hodině zajíce (o šesté ráno) došlo v průlivu mezi Modži a Akamou k přestřelce signalizující počátek bitvy mezi Minamoty a Tairy. Byl to čas stanovený oběma stranami.

Než však daný okamžik nadešel, vypukl mezi veliteli Jošicunem a Kagetokim z Kadžiwarů spor, který hrozil přerůst v otevřený boj uvnitř tábora Minamotů.

„První voj v dnešním útoku povedu já,“ navrhoval Kagetoki.

„Na to jsem tu přece já,“ oponoval Jošicune.

„To nemůžete dělat vy, vy jste hlavní velitel.“

„To neříkejte. Hlavním velitelem je pán v Kamakuře. Já jen plním jeho rozkazy, stejně jako vy,“ opáčil Jošicune.

Po tomto odmítnutí Kagetoki cítil, že naděje na velení prvního voje je ztracena. Nespokojeně si zabručel pod vousy:

„Tohohle pána prostě příroda příroda neobdařila tak, aby mohl stát v čele samurajů.“

Kapitán Jošicune to zaslechl a sáhl po jílci svého těžkého meče se slovy:

„Ve skutečnosti neznám v celém Japonsku většího osla, než jste vy, pane.“

„Co si to vůči mně dovoluujete? Sám jste přece řekl, že mým jediným nadřízeným je pan Joritomo v Kamakuře,“ vybuchl Kagetoki a rovněž sahal po meči.²⁹

V tomto vypjatém okamžiku Kagetokiho obstoupí jeho synové a Jošicuneho obstoupí jeho vazalové Tadanobu, Saburó Jošimori z Ise, Genpači Hirocuna, Genzó z Edy, Kumai Taró, Benkei a další. Spor se nakonec podaří urovnat Jošizumimu z Miury na straně Jošicuneho a Džiró Sanehirovi z Toi na straně Kagetokiho:

„Oba spojili své dlaně a třeli je na znamení smíru se slovy:

„Začneme-li na prahu takové bitvy bojovat jeden proti druhému, mohou z toho Tairové jen těžit. Nezapomeňte také, jak by s takovým sporem naložil pán v Kamakuře.“

Po těch slovech se kapitán Jošicune uklidnil, a ani Kagetoki neměl, co by dodal. Od té doby však Kagetoki kapitána Jošicuneho nenáviděl, a právě proto prý také později přivodil pomluvami jeho zkázu.³⁰

Jméno Kadžiwary no Kagetokiho se v důsledku tohoto sporu uvádí často jako jméno toho, kdo Jošicuneho u Joritomoa očernil, a jako záporná postava, byť vedlejší, vystupuje i ve hře *Jošicune mezi květy sakur*. Domněnku, že Kagetoki měl svůj podíl na Jošicuneho pádu, navíc podporuje ještě jedna epizoda, která se mezi ním a Jošicunem odehrála. Jedná se o debatu o „zadních (ústupových) veslech“ (逆艦 さかろ). Ta je opět popsána v *Příběhu rodu Taira*, konkrétně v jeho jedenácté knize, a odehrála se na přelomu prvního a druhého roku éry Genrjaku (na začátku února 1185). V té době Jošicune dostává příkaz pronásledovat Tairy „třeba až na hranici oblak a moře“ a vytrvat až do jejich „úplného zničení“. Schyluje se k bitvě u Jašimy a v táboře Minamotů, kteří narozdíl od Tairů nejsou zběhlí v boji na moři, se setkávají vyšší i nižší šlechtici z řad velitelů, aby se poradili, jakou taktiku zvolit. Kadžiwara Kagetoki navrhne, aby na lodě Minamotů byla instalována „zadní vesla“.

---

²⁹ Fiala, s. 410

³⁰ Ibid, s. 410 – 411

Jošicune se zeptá, co tento pojem znamená, a Kadžiwara Kagetoki přirovná manipulaci lodí k ovládnání koně. Při jízdě na koni je podle Kagetokiho snadné změnit směr, změnit kurs lodi je ovšem složitější. Proto by Kagetoki v rámci preventivních opatření umístil vesla na příď i zádě lodí Minamotů, kdyby si snad situace vyžádala urychlený ústup. Jošicune odmítne s tím, že Kagetoki si na své lodě může nainstalovat ústupových vesel kolik chce, ale on se spokojí s běžnou výbavou. Kagetoki namítne, že dobrý velitel myslí na všechny možnosti a nejedná unáhleně jako nějaký divoký kanec. Jošicune k pobavení přítomných kontruje tím, že o divoké zvěři možná moc neví, v bitvě ale dává přednost přímému útoku a vítězství. Ponížený Kagetoki na to nezapomene (viz předchozí citace).

Debata o „zadních veslech“ je jako zdroj Kagetokiho nenávisti vůči Jošicunemu prezentována také v *Kronice vzestupu a pádu Minamotů a Tairů (Genpei seisui)* a v kronice *Zrcadlo východních provincií (Azuma kagami)*. Nicméně Elizabeth Oyler poukazuje na to, že „ve většině variant se tato roztržka (Kagetokiho a Jošicuneho neshoda ohledně ‚zadních vesel‘, pozn. aut.) objevuje (narozdíl od *Příběhu rodu Taira*, pozn. aut.) až o několik epizod později, tehdy, když se její dva aktéři téměř výbušně střetnou na začátku bitvy u Dannoury (tedy nikoli před bitvou u Jašimy, pozn. aut.).“³¹

To by znamenalo, že se Kagetoki a Jošicune střetli až zhruba o měsíc a půl později, než tvrdí *Příběh rodu Taira*. „Tomikura (Tomikura Tokudziró, pozn. aut.) poznamenává, že texty, které obsahují rozdělení hádky mezi Kagetokim a Jošicunem do dvou fází, patří k linii určené k recitování. Srovnáme-li tuto linii s linií textů určených k běžné četbě, pak zde k otevřené hádce dochází jen v případě ‚zadních vesel‘. Ve verzi *Příběhu rodu Taira* z období éry Enkjó (1308 – 1311; tzv. Enkjó–bon 延慶本) během debaty o ‚zadních veslech‘ Kagetoki Jošicuneho kritizuje za to, že mu chybí širší vize a za to, že nevede strategickou poradu řádným způsobem. A tvrdí, že Jošicuneho neochota naslouchat je projevem neloajálnosti (fučú) vůči Joritomoovi.“³² Jde tedy nakonec o „pouhou“ formu, o zdramatizování hádky prodloužením, případně zkrácením jejího časového horizontu. Zároveň je intenzita sporu mírněna nebo zvyšována v závislosti na interakci mezi formou dialogu a prózy. Podstata gradace hádky a její výsledek (Jošicuneho očernění) se nicméně nemění. Tomikura je dále toho názoru, že „texty určené k recitaci odrážejí prodlužování (pravděpodobně dřívější) epizody Jošicuneho a Kagetokiho sporu, tak jak byla zaznamenána v prozaických textech ... a sám spor je narativní dramatizací Kagetokiho nevráživosti vůči Jošicunemu, která se objevuje v Kagetokiho dopisech z bojiště adresovaných Joritomoovi.“³³ Spor Kagetoki – Jošicune lze tedy sledovat v linii: korespondence – próza – recitace – drama.

---

³¹ Oyler, s. 93

³² Ibid

³³ Tomikura, svazek 3 (1. část), s. 419 – 422

V díle *Zápisky o Jošicunem* („*Bájný Jošicune*“, *Gikei-ki*) zmínku o sporu mezi Kadžiwarou a Jošicunem nenajdeme, nicméně Kagetokiho postava se objevuje ve hře *Jošicune mezi květy sakur*, třebaže Kagetokiho jméno zde není zmíněno v souvislosti s Jošicuneho očerněním. Kadžiwara Heizó Kagetoki ve hře *Jošicune mezi květy sakur* nevystupuje ve shodě s historickou skutečností jako Jošicunemu podřízený generál, ale jako vazal Minamoto no Joritomoa, vyslaný z Kamakury do Jošina, aby odhalil totožnost Tairy Koremoriho, který se po porážce svého rodu skrývá v obchodě s nakládaným suši pod jménem Jasuke. Kagetoki v uvedené drammatizaci působí jako nekompromisní vykonavatel vůle svého nadřízeného, Joritomoa, ale zároveň jako šlechtic s jistou mírou kultivovanosti a zájmem o poezii. To se ukazuje v okamžiku, kdy je Koremorimu vyjevena vůle kamakurského pána prostřednictvím veršů básničky Ono no Komači. Koremori se skrývá v kraji Jošino ve vsi Šimoiči v Jazaemonově obchodě s nakládaným suši, jak již bylo řečeno. Jazaemonův „nezvedený syn“ Gonta odhalí pravou Koremoriho identitu a informuje Kadžiwaru Kagetokiho, velitele kamakurského oddílu, který má Koremoriho vypátrat. Gontovi je za spolupráci při pátrání přislíbena odměna a jako zástavu mu Kagetoki předá kabátec, který měl na sobě nosit samotný Joritomo. Když se kabátec nakonec dostane do ruky Koremorimu, chce ho rozetnout a pomstít tak celý svůj rod. Na rubu ale přitom objeví známé verše, „papouščí odpověď“ básničky Ono no Komači na báseň, kterou jí zaslal císař. Ono no Komači odpovídá zrcadlovými verši, proto je její odpověď známa jako „papouščí“ a nó hra na téma výměny básní mezi císařem a zestárlou Ono no Komači se jmenuje *Papoušek Komači* či *Papouškující Komači (Ómu Komači)*. Koremori jakožto šlechtic pochopí, že Kadžiwara Kagetoki jakožto „šlechtic se zálibou v poezii“ ukryl v záměrně použitých verších sdělení. Rozpáře šev Joritomoova kabátce a zjistí, že v něm bylo zašito mnišské roucho jako symbol Koremoriho omilostnění pod podmínkou, že se Koremori stáhne z veřejného života. Opět zde narážíme na dva dříve nastíněné póly určující charakter japonského středověkého šlechtice. Jedním z těchto pólů je bojovný duch, druhým z těchto pólů je „dvornost“, kultivovanost úzce spojená s citem pro literární, zejména básnickou tvorbu.

Kadžiwara Kagetoki, tak jak se objevuje ve hře *Jošicune mezi květy sakur*, zřetelně vykazuje obě uvedené stránky samurajské osobnosti. V historických materiálech a středověkých kronikách na čele s *Příběhem rodu Taira* se objevuje spíše jako ambiciózní vojevůdce nesouhlasící s metodami svého mladého nadřízeného velitele Jošicuneho. Na Kagetokiho ambicióznost až „bezpáteřnost“ zřejmě naráží i Čikamacu Monzaemon, když ve své hře *Minamoto Jošicune a „Šachová sútra“ (Minamoto Jošicune šógi kjó)* z roku 1706 metaforicky využívá zvukové podobnosti mezi Kadžiwarovým jménem a výrazem pro stonožku. Tato metafora se pak objevuje i ve hře *Jošicune mezi květy sakur*.

Historický Kadžiwara Kagetoki (1140? – 6. 2. 1200) pocházel z kraje Suruga (z centrální části dnešní prefektury Šizuoka) a původně se do bojů mezi Tairy a Minamoty zapojil na straně Tairů pod vedením Kagečiky z rodu Oba. Když Tairové Minamoty porazili v bitvě u Išibašijamy (1181), Kagetoki byl vyslán, aby pronásledoval prchajícího Minamoto no Joritomoa. Když ho Kagetoki dostihnul, změnil strany a přidal se k Minamotům. O tři roky později již Kagetoki vede oddíly Minamotů do boje proti Tairům a proti Minamoto Jošinakovi (bratranec Joritomoa a Jošicuneho). Ve svých zprávách z bojiště přitom pilně přiživuje Joritomoovu nedůvěru vůči jeho nevlastnímu mladšímu bratrovi Jošicunemu. Ani po Jošicuneho sebevraždě Kadžiwara Kagetoki nepřestává na dvoře šóguna vyvolávat napětí. Z konspirace proti šógunovi (tehdy už jím byl nikoli Joritomo, ale jeho syn Joriie) tentokrát Kagetoki obviňuje Jukiho Tomomicua. Popudí tak proti sobě mnohé příslušníky šógunova dvora a nakonec prchá zpět do kraje Suruga. V únoru 1200 je dostižen a padne v bitvě i se svým synem Kagesuem.

Je velmi pravděpodobné, že Joritomoovu nedůvěru v Jošicuneho skutečně přiřivil někdo z Jošicunemu podřízených velitelů, někdo, kdo měl dost možná pocit, že Jošicune byl hlavním velitelem zvolen příliš mlád, a kdo se cítil se být hierarchicky „přeskočen“. Hra *Jošicune mezi květy sakur* naznačuje, že tímto člověkem mohl být kromě Kadžiwary Kagetokiho také Minamoto Norijori, šestý syn Minamoto no Jošitomoa a tedy Jošicuneho starší bratr. Ve hře *Jošicune mezi květy sakur* je titulován jako „mladý pán z Kaby“ a Jošicuneho vazal Benkei ho zároveň označuje za „šlechtice pochybného původu“.³⁴ V obhajobě Jošicuneho jde Benkei z Musaši ještě dál a tvrdí, že Norijori připravuje Jošicuneho o válečné zásluhy, „jako by byly jeho vlastní“, že „se svými patolízalskými nohsledy rozšířil pomluvy a pán Joritomo vládnoucí v Kamakuře si toho při šetřeních nepovšimnul.“³⁵ Norijori skutečně měl důvod být roztrpčen, po bitvě u Ičiotani byl částečně zbaven vrchního velení a hlavní útok v rozhodující námořní bitvě u Dannoury byl již zcela svěřen Jošicunemu, Norijori velel jednotkám na pevnině.

Ať již ale Jošicuneho očernil kdokoli a jeho důvody byly jakékoli, faktem je, že Jošicune navzdory tomu, jak se osvědčil na bitevním poli, ztratil Joritomoovu důvěru. Možná chtěl Joritomo zabránit rozměňování moci Minamotů, možná si jednoduše nebyl jist Jošicuneho loajalitou, možná, že v době, kdy se Joritomo chystal zahájit proces upevňování šógunátní vlády mírovou cestou, se Jošicune stal zkrátka nepohodlným. A ať už hlasům zvenčí Joritomo naslouchal do jakékoli míry, jeho zakročení proti Jošicunemu bylo stejně tak náhlé jako nekompromisní.

---

³⁴ Minamoto Norijori se narodil ve vsi Kaba Jošitomoově kurtizáně.

³⁵ Viz překlad hry *Jošicune mezi květy sakur* v příloze.

2.3. Košigoe a neudělená audience

Právě v Košigoe dochází ke zlomovému bodu v Joritomoově a Jošicuneho sporu. Nemálo interpretací se v tomto ohledu shoduje. Poté, co Jošicune v Joritomoově jménu vybojoval sérii úspěšných tažení, ho Joritomo odmítnul oficiálně přijmout. O přesné motivaci této náhlé změny v Joritomoově chování vůči bratrovi se bohužel můžeme jen dohadovat, jak částečně ukázala předchozí kapitola. Taková už je moc a bezmoc historických pramenů. Ukazují na příčiny a důsledky, o podrobnostech, které je spojují, ale často mlčí.

Když se Jošicune na Joritomoův příkaz po bitvě u Dannoury vrátil do hlavního města, byl přijat excísarem a povýšen do úrovně páté dvorské hodnosti (na nejnižší pozici ve dvorské hierarchii). Následně Jošicune opouští Kjóto a zamíří s válečnými zajatci na východ do Kamakury. Je mu ale přikázáno, aby zastavil v Košigoe na cestě Tókaidó (stanice Košigoe se nacházela v jihozápadní části dnešního města Kamakura).

Zajatci jsou předáni do rukou Joritomoova vyslance a Jošicunemu je vstup do Kamakury odepřen. Na variantě, že Jošicune se musel zastavit v Košigoe, před samotným vstupem do Kamakury, se shodují všechny prameny kromě *Příběhu rodu Taira z éry Enkjó (Enkjó–bon)* a kromě *Kroniky vzestupu a pádu Minamotů a Tairů*.³⁶ Jošicune na odepření vstupu do Kamakury údajně reaguje obsáhlým dopisem adresovaným Joritomoovi, ve kterém bratra přesvědčuje o své loajalitě. Tento dopis je znám jako „list z Košigoe“ („Košigoe-džó“ 腰越状). Je zahrnut do kroniky *Zrcadlo východních provincií (Azuma kagami)*, jeho pravost je ovšem nejasná.

„Reprezentativní texty týkající se událostí v Košigoe pocházejí ze širokého spektra většinou dobře známých pramenů, včetně tzv. *Kakuičiho verze Příběhu rodu Taira (Kakuiči–bon)*³⁷, *Příběhu rodu Taira z éry Enkjó*, *Kroniky vzestupu a pádu Minamotů a Tairů*, textu pro tanec kówakamai *Košigoe* a včetně kroniky *Zrcadlo východních provincií*.“³⁸ Dva ze zmíněných pramenů – *Příběh rodu Taira z éry Enkjó* a kronika *Zrcadlo východních provincií* – představují alternativu k obecně známější verzi příběhu Jošicuneho nevpuštění do Kamakury. Proto jim Elizabeth Oyler věnuje přednostní pozornost. *Příběh rodu Taira z éry Enkjó* obsahuje nejstarší, a tím pádem dost možná také nejautentičtější vyličení událostí v Košigoe, jak tvrdí Oylerová. „Epizoda v Košigoe zabírá 30. až 32. část 6. svitku a začíná melancholickou cestou (mičijuki) Jošicuneho a jeho zajatců Munemoriho a Kijomuneho z hlavního města do Kamakury.“³⁹

---

³⁶ Srov. Oyler, s. 96

³⁷ Akaši Kakuiči (1299 – 1371) byl výrazným představitelem žánru „heike biwa“, tedy epizod z Příběhu rodu Taira upravených pro recitaci za doprovodu loutny biwa.

³⁸ Oyler, s. 97

³⁹ Ibid

Jošicuneho zajatci si dobře uvědomují, že na konci cesty je neodvratně čeká rozsudek smrti, což ještě přispívá k lyričnosti celé „poutní“ pasáže mičijuki, kterou z *Příběhu rodu Taira z éry Enkjó* přebírají i ostatní verze „příběhu z Košigoe“. „Munemori ... se pozastavuje na každém v poezii opěvovaném místě, jak se stále víc vzdaluje od hlavního města. ... Cestující nejprve minou Ósackou hranici⁴⁰ a poté Kagamijamu, kde Munemori složí verše naznačující jeho smíření s konečnou finalitou jeho pouti.“⁴¹ Přesto ovšem Munemori Jošicuneho požádá, aby se za něj u Joritomoa po příjezdu do Kamakury přimluvil. Jošicune to přislíbí s tím, že je ochoten očekávané odměny vyměnit za Munemoriho život. Jak již ale víme, žádné odměny se Jošicune nedočká. Jošicune ihned po příjezdu do oblasti Kamakury předá do rukou císařovy matky Tokuko (Kenreimon'in), která je zde již internována, dvě ze tří císařských insignií (drahokam a zrcadlo, které Minamotové zachránili a ukořistili v bitvě u Dannoury).

Při této příležitosti se sice setká se svým starším bratrem, Joritomo ale Jošicuneho chladně a v doprovodu osobní stráže pouze vyzve, aby si odpočinul po cestě, a o další kontakt nejeví zájem. „Krátké setkání bratrů je zakončeno Joritomoovým rozkazem, aby se Jošicune odebral do Kanearaizawy v blízkosti Košigoe na okraji Kamakury. Rozlícený Jošicune se tedy stáhne. Joritomoovi vazalové, kteří jsou svědky setkání, situaci komentují s tím, že Jošicune je skutečně ‚strach nahánějící osoba‘ (orošiki mono nari), a že v jeho přítomnosti je lépe ‚být ve střehu‘ (učitoku beki mono ni arazu). Tato bratrská audience (taimen) ostře kontrastuje s mnohem delšími a subtilnějšími dialogy, které jí předcházejí a následují, totiž s dialogem mezi Jošicunem a Kenreimon'in a s pozdějším dialogem mezi Joritomoem a Munemorim. Tento kontrast pak ještě více zdůrazňuje šokující roztržku mezi bratry a někdejšími spojenci.“⁴²

V *Příběhu rodu Taira z éry Enkjó* je naznačeno, jak jsme viděli výše, že Jošicune Joritomoovo rozhodnutí, že nesmí vstoupit do Kamakury, přijal prudce a ve značném rozrušení. Protiváhu k této prudkosti tvoří pozdější list, který měl Jošicune zaslat Joritomoovi z Košigoe, byť autentičnost dopisu není jistá, jak již bylo řečeno. Je sice pravděpodobné, že se Jošicune bratrovou reakcí na jeho příjezd do Kamakury cítil být neprávem ponížen a reagoval se samurajskou hrdostí, ale na druhé straně je třeba vzít v úvahu i onu „lyrickou“ stránku jeho pocitů, jak je interpretována v „listu z Košigoe“.

V díle *Zápisky o Jošicunem (Bájný Jošicune)* je dopis, který měl Jošicune zaslat do Kamakury z Košigoe, reprodukován ve třetí kapitole čtvrté knihy, a to následovně:⁴³

⁴⁰ Tzv. Ósacká bariéra se nacházela v oblasti dnešního města Ócu a dělila „civilizovaný“ Západ od „divokého“ Východu.

⁴¹ Oyler, s. 97

⁴² Ibid, s. 97 – 98

⁴³ Kadžihara, s. 198 – 201

„Já, Minamoto Jošicune, si Vás poníženě dovoluji oslovit jako kapitán vyvolený Vámi, kamakurským pánem k tomu, aby potřel nepřátele dvora, kteří podle zvyku vojenských šlechtických rodů pozvedli zbraně svých předků. Nuže, msta smyla pohanu. A tehdy, když jsem měl být po zásluze odměněn, zlá pomluva způsobila, že moje obrovské úsilí zůstalo bez odezvy. Ač jsem se ničeho nedopustil, byl jsem pokárán, až jsem ronil slzy zbarvené krví.

Snážil jsem se obezřetně zvážit všechny okolnosti své záležitosti, leč to, co mělo být účinným lékem, hořklo v ústech, a slova věrnosti se v uších mých protějšků měnila v nactiutrhaní. A tak, jelikož nemohu vyvrátit slova pomlouvačů jako lživá, a jelikož nemohu vstoupit do Kamakury, nemohu ani vyjádřit to, jak v nitru smýšlím, a trávím své dny v beztvaré prázdnotě. Jestliže v tento čas nemohu pohlédnout panu bratrovi do tváře, není to snad stejné jako říci, že se navěky přetrhlo bratrské pouto, které nás spojilo již v minulém životě?

Je to snad odplata za činy, kterých jsem se v minulém životě dopustil? Je mi tak teskno... Snad kdyby se ráčil znovu narodit náš zesnulý otec... Kdo jiný by mohl otevřít mé nitro, vyjádřit mé ponížené myšlenky? Kdo z lidí se nade mnou slituje? To, jak se nyní vyjádřím, se může jevit jako obtížné stesky, ale sotva mou tělesnou schránku rodiče přivedli na svět, neuplynulo ani jedno roční období a zesnulý pan štolba (Jošitomo) se odebral na onen svět, osiřel jsem a matka se mnou, zavinutým v jejím záňadří, uprchla do kraje Jamato do osady Udanokóri, na statek zvaný Dračí Brána. Ani zde ale nespočinula, žijíc v neustálých obavách. Bez cíle byl její osud, putovala po různých krajích, skrývala se tu i onde, zdržovala se pod širým nebem i v odlehlých končinách a dávala se najímat prostými lidmi do služby jako obyčejná děvečka.

Náhle ale šťastnou shodou okolností uzrála příležitost a směl jsem přijet do hlavního města, abych pronásledoval rod Tairů. Nejdříve ze všeho jsem se utkal s Jošinakou z kraje Kiso (jihozápad dnešní prefektury Nagano, pozn. aut.) a ztrestal jeho provinění smrtí, poté jsem zamířil ke strmě se tyčícím skalnatým horám, abych potřel Tairy. Pobízel jsem oře a pranic se naohlížel na to, jestli mě nepřátelé připraví o život, až jsem dospěl k nekonečné mořské hladině. Překonal jsem neklidné, větrem se vzdouvající vlny, a neohlížel se na to, jestli klesnu k mořskému dnu, postavil jsem se nebezpečí, že se moje mrtvé tělo stane potravou velryb. A nejen to, za polštář mi sloužila helma a zbroj, přespával jsem na bojišti a v srdci jsem upřímně choval svou povinnost bojovat s lukem a šípy v ruce. Vše s přáním, aby duše všech našich zesnulých předků došly pokoje. Řadu let jsem se nezaměstnával ničím jiným.

Rovněž jsem se ke cti svého rodu stal dvořanem páté hodnosti a vzal tak na sebe nevidanou odpovědnost. Může se snad v tomto se mnou někdo rovnat? A přece nyní hluboce teskním a nemohu zadržet pláč. Donesou se snad mé trpké stesky někomu kromě samotných milostivých božstev? Navštívil jsem již četné chrámy a svatyně, vstoupil jsem do zadních traktů svatyně Kumano, svatyně boha války Hačimana na hoře Tamuke i do svatyně Jasaka v Kjótu⁴⁴. Aniž by mi hrud' svírala chtivost po moci, vzýval jsem všechna božstva, co jich Japonsko zná, malá i velká, i buddhy v podsvětí jsem jsem si dovolit rušit tím, že jsem je oslovil. Četné posvátné sliby jsem stvrdil písemnou smlouvou⁴⁵, a přece se mi nedostalo bratrského přijetí.

Naše země je zemí vpravdě božskou. A nelze se protivit tomu, čím jsme božstvům povinováni. Lze jen vyjádřit své skromné přání. Nuže tedy poníženě si přeji, abych u Vaší Urozenosti dosáhnul milosti. Kéž se naskytne příležitost a mé prosby dosáhnou až k Vašemu urozenému sluchu, a kéž jsou má slova laskavě zvažena. Poníženě prohlašuji, že jsem se nedopustil žádného úmyslného pochybení, a jestliže mi bude milostivě odpuštěno, jsem připraven konat dobré skutky ve prospěch celého Vašeho domu, aby dlouho propíval ve Vašich potomcích, po dlouhá léta se Vám chci otevírat ve své náklonnosti a dosáhnout trvalého klidu v srdci. Nedaří se mi pouhými slovy vyjádřit to, jak smýšlím. Vše je jen zkratkou toho, co jsem chtěl říci. S bázní a úctou, Jošicune.

Druhého roku éry Genrjaku, pátého měsíce ??? dne⁴⁶, Minamoto Jošicune.

K rukám ctěného pana Komořího.⁴⁷

V takto nejisté situaci se Jošicune ocitá jen několik týdnů poté, co po porážce Tairů opustil bojiště a byl vržen do světa politiky. Nakonec se Jošicune po selhání pokusů znovu navázat zprerhané bratrské vazby vrací do Kjóta, Joritomo tím ovšem záležitost nepovažuje za skončenou a vydá příkaz, že Jošicune má být exemplárně potrestán.

---

⁴⁴ Tato významná japonská poutní místa jsou souhrnně označována jako „Goó hóin“ (牛王宝印), tedy jako svatyně a chrámy „Vzácné pečeti Býčího krále“, přičemž „býčím božstvem“, respektive „býčím králem“ je míněno původně hinduistické ochranné božstvo, patron kjótské svatyně Jasaka, která byla údajně založena již císařovnou Saimei v roce 656.

⁴⁵ Jošicune naráží na zvyk během pouti uzavírat „písemný slib“ (起請文 きしょうもん), jakousi „osobní smlouvu“ zanechanou ve formě zástavy božstvům na území dané svatyně nebo příslušného chrámu.

⁴⁶ Co se týče datace dopisu, druhý rok éry Genrjaku odpovídá roku 1185 a „pátý měsíc“ odpovídá červnu v západním kalendáři. Ve verzi *Zápisů o Jošicunem* tištěné z dřevěných desek (han-pon) se vyskytuje datace „druhého roku éry Genrjaku, šestého měsíce, pátého dne“. *Příběh Jošicuneho (Jošicune monogatari), Příběh rodu Taira* i kronika *Zrcadlo východních provincií* shodně uvádějí dataci „druhého roku éry Genrjaku, pátého měsíce“, přičemž den není specifikován.

⁴⁷ Jako „Komoří“ je zde titulován Minamoto no Joritomo. Do funkce „Velkého komořího“ (大善大夫 – だいでんのだいぶ) byl Joritomo jmenován zřejmě v rámci svého povýšení do pozice čekatele na druhou dvorskou hodnost právě v roce 1185; tato funkce komořího se svou formální náplní částečně kryla s funkcí „stolníka“.

Podle *Zápisů o Jošicunem* chce dokonce Joritomo svého bratra nechat odstranit už během jeho pobytu v Košigoe, přestože ho jeho vazal Hatakejama Šigetada od tohoto úmyslu zrazuje a připomíná Joritomoovi jeho přísahu bohu války Hačimanovi a jeho slib, že bude chránit svůj rod. Zároveň se Hatakejama přimlouvá, aby Joritomo Jošicunemu „přenechal (jako azyl) ostrov Kjúšú a udělil mu audienci“⁴⁸. Joritomo, pohnut Jošicuneho sliby věrnosti a jeho „listem z Košigoe“, nakonec své vrahy za bratrem nepošle a nechá Jošicuneho odjet do Kjóta. Jošicuneho pověst je ale nenapravitelně pošpiněna. *Příběh rodu Taira* ani *Kronika vzestupu a pádu Minamotů a Tairů* nevznášá konkrétní obvinění, podle *Zápisů o Jošicunem* v šíření pomluv pokračuje Kadžiwara Kagetoki. Ještě výrazněji vystupuje Kagetoki jako záporný původce Jošicuneho očernění v textu žánru kówakamai *Košigoe*. Snad je to důsledkem přirozeného proudu narativity a snahy dát sporu mezi Joritomoem a Jošicunem „smysl“ v podobě snadno čitelné kauzality, jak naznačuje i Oylerová. Spor mezi Joritomoem a Jošicunem byl v každém případě sporem politickým i rodinným, kde vedle výrazných faktorů (ambice, zášť, pomluva) sehrála roli i řada faktorů vedlejších.

Po Jošicuneho návratu do Kjóta dostává mnich Tosabó Šóšun (v pozdějších pramenech se objevuje pod jménem Šóson) od Joritomoa příkaz, aby proti Jošicunemu zakročil. Tosabó zorganizuje noční útok na Jošicuneho kjótskou rezidenci, jeho lidé jsou ale odraženi, Tosabó prchne a je chycen mnichy v lesích v okolí Kuramy. Nakonec je na své přání (protože nemůže dostát svým závazkům vůči Joritomoovi) stát na břehu řeky u Šesté ulice. Další události jsou v *Příběhu rodu Taira* vylíčeny takto:

„Jistého sluha nízké hodnosti jménem Šinzaburó Kijocune z Adači přidělil pan Joritomo panu Jošicunemu se slovy: ‚Je to pouhý sluha, ale je neobyčejně chytrý. Využijte jeho služeb!‘ Zároveň mu však tajně přikázal: ‚Budeš sledovat Jošicuneho chování a všechno mi ohlásíš.‘ Když byl Šóšun stát, Šinzaburó Kijocune běžel dnem i nocí do Kamakury, aby tam podal zprávu. Pan Joritomo přikázal, aby jeho mladší bratr Norijori, guvernér provincie Mikawa, táhl na císařské město v čele vojsk určených k potlačení Jošicuneho. Norijori rozkaz k zabití bratra důrazně odmítl. Protože však byl žádán znovu a znovu, nezbylo mu než odít zbroj a vydat se na cestu. Když se loučil, řekl mu pan Joritomo: ‚Ne aby ses rozhodl jednat podobně jako Jošicune!‘ Ta slova vyvolala v panu Norijorim zděšení. Opět brnění svlékl a odmítl táhnout na císařské město. Psal potom nespočetné přísahy, že nemá zrádných úmyslů ... a přece zůstaly neoslyšeny a pan Norijori byl nakonec zabit. Poté byl vrchním velitelem trestné výpravy jmenován Širó Tokimasa z rodu Hódžó. Když se o tom Jošicune dozvěděl, rozhodl se, že se pokusí o útěk na Kjúšú, a požádal Saburóa Korejošiho z Ogaty,

---

⁴⁸ Kadžiwara, s. 198

který ubránil ostrov před Tairy a dokázal zahnat každé vojsko, aby se k němu připojil. ... Druhého dne jedenáctého měsíce téhož roku se kapitán páté hodnosti Kuró Jošicune ohlásil u excísaře v jeho paláci a požádal vyššího dvořana pana Jasucuneho, strážce pokladu, aby vyřídil jeho vzkaz: ‚Nesčetněkrát jsem dal najevo svou svou oddanost Vaší Eminenci. Protože mě však chce Joritomo na základě křivých obvinění svých vazalů zničit, hodlám se na nějaký čas uchýlit na ostrov Kjúšú. Prosím o výnos vaší kanceláře, který by mi umožnil získat potřebnou ochranu a podporu.‘ ... Proto Saburó Korejoši z Ogaty a celý jeho rod ... obdrželi edikt císařovy kanceláře, aby přijali kapitána Jošicuneho za svého vrchního velitele a podrobili se ve všem jeho rozkazům. Vojsko složené z pěti set mužů bylo sešikováno bez nejmenšího projevu nekázně nebo narušení běžného života ve městě. Nazítří, třetího, o hodině zajíce (v šest ráno) Jošicuneho vojáci tiše a pokojně odtáhli z města. ... Vojsko se nalodilo v zátoce Daimocu u Amazaki. Ale nepříznivý, silný západní vítr je zahnal do zátoky Sumijoši. Nezbylo jim než se vylodit a ukrýt se v lesích hory Jošino. Zde je však napadli mniši z místních chrámů, a proto opět prchali směrem k Naře. Také tam je napadli mniši, takže jim nezbylo než se vrátit do Kjóta a odtud zamířit na sever. ... Deset dam, jež vojsko kapitána Jošicuneho doprovázely při prvním odjezdu z města, ponechali jejich osudu v zátoce Sumijoši. ... Lodě ... s muži, na něž kapitán Jošicune nad jiné spoléhal, byly zahnány větrem k různým zátokám a ostrůvkům, takže jeden o druhém nic nevěděli. Ten nečekáný víchř ze západní strany jim zřejmě poslali mstiví duchové padlých Tairů. ... Osmého dne téhož (jedenáctého) měsíce byl na žádost pana Joritoma vydán další edikt excísaře Go-Širakawy, tentokrát s rozkazem zničit Jošicuneho. Vše jako by se změnilo za jedinou noc – co bylo včera, dnes neplatilo. Tak byla proměnlivost bědným obrazem zvrácené doby...“⁴⁹ Tolik citace z *Příběhu rodu Taira*, který navzdory tomu, že existuje v mnoha pozdějších úpravách a komentovaných verzích, zůstává nejautentičtějším pramenem dokumentujícím boje mezi Tairy a Minamoty a jejich následky.

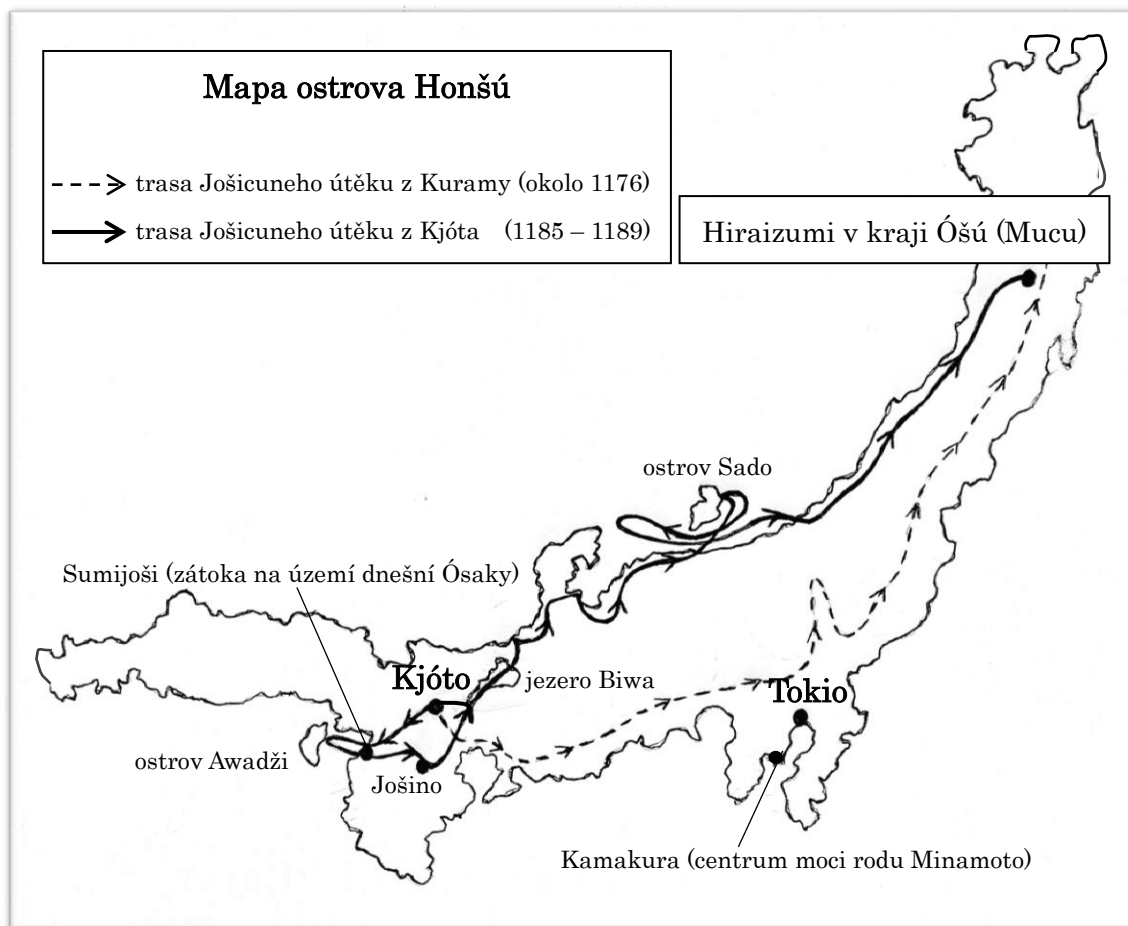
2.4. Tragické finále

Dospěli jsme ke konci Jošicuneho života, ale zdaleka ne ke konci jeho příběhu. Z Jošicuneho – uznávaného vojevůdce se stává Jošicune – psanec. Samuraj, který chce dostát své cti, prakticky nemá šanci, jak takovou situaci přežít. Jošicune nicméně ještě téměř čtyři roky uniká a doufá. Před pronásledováním uniká na jihozápad a později na severovýchod, nakonec se uchýlí do kraje Óšú (též Mucu, oblast dnešních prefektur Fukušima, Mijagi, Iwate a Aomori). Stejně jako po svém útěku z kláštera v Kuramě, i na útěku před Joritomoovými lidmi se Jošicune nakonec uchýlí do Hiraizumi v kraji Óšú.

---

⁴⁹ Fiala, s. 444 – 446

Lenní pán kraje Óšú Fudžiwara Jasuhira dá svému umírajícímu otci slib, že Jošicuneho bude chránit. Nakonec ale tento slib ze strachu před Joritomoem poruší a Jošicuneho úkryt je vyzrazen. Kruh se uzavírá a příběh Jošicuneho vojenské kariéry končí na místě, kde před deseti až čtrnácti lety začal. V Hiraizumi, tam, kam Jošicune jako šestnáctiletý utekl a tam, kde se jako dvacetiletý rozhodl, že se přidá k oddílům svého nevlastního bratra. Tady se Jošicune rozloučí se svým bezmála jedenatřicetiletým životem.

Podle *Zápisků o Jošicunem* Jošicune k rozhodnutí odejít na sever dospěje na počátku druhého roku éry Bundži (1186). Kronika *Zrcadlo východních provincií* uvádí datum desátého dne druhého měsíce třetího roku éry Bundži (1187). Tehdy se měl Jošicune v přestrojení za horského mnicha vydat na cestu do kraje Óšú. V *Zápiscích o Jošicunem* je nadnesena rovněž otázka přístupových cest na sever a jejich bezpečnosti. Možnost cestování po komunikačních tazích Tókaidó i Tósandó je zavržena s tím, že „Cesta k Východnímu moři“ (Tókaidó) je příliš exponovaná, a že na „Cestě přes Východní hory“ (Tósandó) je příliš obtížný terén. Proto nakonec Jošicune uniká námořní cestou po spojnici Hokurikudó. To znamená, že v zátoce Curuga (na jihu dnešní prefektury Fukui) nastoupí na loď a přeplaví se do kraje Dewa (území dneš. prefektur Jamagata a Akita).

Jošicune do kraje Óšú (Mucu) na severu Honšú podle *Zápisů o Jošicunem* dorazil na přelomu druhého a třetího roku éry Bundži (na konci roku 1186). Zdejší lenní pán Fudžiwara Hidehira je Jošicuneho příjezdem zaskočen, na svém panství ho nicméně přijme a uvítá ho společně se svými syny Motojošim (jehož identita je nejasná) a Jasuhirou v čele sto padesáti jezdců. Na základě slibů, které dal Jošicunemu již dříve, Hidehira poskytne Jošicunemu „ušlechtilé koně, stovky zbrojí, šípů, luků a mnoho jiného“⁵⁰. Kromě toho mezi Jošicuneho a jeho věrné rozdělí některé severské državy. Ubytuje Jošicuneho v rezidenci Koromogawa v severní části města Hiraizumi a poskytne mu veškerý komfort. Okolo desátého dne dvanáctého měsíce pátého roku éry Bundži (1189)⁵¹ ale Hidehira onemocní a navzdory péči věhlasných lékařů se jeho stav postupně zhoršuje. Když umírá, nabádá svou rodinu, že s Jošicunem „nesmí naložit jakkoli hrubě“⁵². Jeho syn Jasuhira ovšem v Jošicuneho přítomnosti v Hiraizumi vidí příliš velké riziko a rozhodne se navzdory poslední vůli svého otce proti kapitánovi zakročit. Tím spíše, že je prozrazen Jošicuneho plán shromáždit vazaly z Kjúšú⁵³, a o místě Jošicuneho pobytu se dozvídá Minamoto Joritomo.

„Třicátého dne čtvrtého měsíce pátého roku éry Bundži (1189) Fudžiwara Jasuhira zaútočí na Jošicuneho rezidenci v Koromogawě. Jošicuneho vazalové se srdnatě brání, mezi nimi i Benkei. Proslavila se epizoda, podle které měl Benkei odrazet opakované útoky po celé čtyři hodiny, až měl tělo samý šíp. Zatímco jeho věrní postupně umírají, Jošicune pochopí, že se přiblížil jeho konec, s ukázkovou obřadností si otevře břišní dutinu a s posledním dechem přesvědčuje svou ženu, aby si zachránila život. Ta je ale odhodlána sdílet s manželem jeho osud.

Jošicune nechá zavolat pěstouna své manželky Kanefusu a se zlomeným srdcem mu přikáže, aby byl jeho ženě a dítěti nápomocen při jejich odchodu na onen svět. Podle *Zápisů o Jošicunem* byla onou manželkou, která Jošicuneho následovala až do Hiraizumi, dcera „vrchního velitele z Kogy“, a Jošicuneho dítětem měl být pětiletý syn. Nicméně v kronice *Zrcadlo východních provincií* je zaznamenáno, že společně s Jošicunem zemřely jeho dvaadvacetiletá manželka a čtyřletá dcera.“⁵⁴

---

⁵⁰ Kadžihara, s. 465

⁵¹ Verze *Zápisů o Jošicunem* tištěná z dřevěných desek (han-pon) uvádí nikoli pátý, ale čtvrtý rok éry Bundži. Kronika *Zrcadlo východních provincií* uvádí (jako datum Hidehirova úmrtí) dvacátý devátý den desátého měsíce třetího roku éry Bundži, tedy 30. listopad 1187. Hidehira tedy s velkou pravděpodobností zemřel nedlouho po Jošicuneho příjezdu do severních provincií, zatímco *Zápisů o Jošicunem* uvádí jako den Hidehirova úmrtí 21. den 12. měsíce pátého roku éry Bundži (1189), což má odpovídat době bezprostředně předcházející útoku na rezidenci Koromogawa a Jošicuneho sebevraždě, tyto události se ale podle *Zrcadla východních provincií* staly již na konci května 1189.

⁵² Kadžihara, s. 471

⁵³ Jošicuneho vazal Džiró ze Surugy je vyslán na Kjúšú s tajným vzkazem, zpráva o obsahu listu se ale donese do Joritomoovy kjótské rezidence Rokuhara a Džiró ze Surugy je během svého průjezdu hlavním městem zadržen.

⁵⁴ Suzuki, s. 203 – 204

Podívejme se nyní podrobněji na události, které se odehrály v Koromogawě na jaře roku 1189. Jejich věrnější historický obraz lze očekávat v případě kroniky *Zrcadlo východních provincií*, nicméně pro pozdější dramaturgii a mytologizaci tématu Jošicuneho života a smrti jsou stejně tak podstatné i *Zápisky o Jošicunem*, budiž tedy dán prostor oběma pramenům, nejprve *Zrcadlu východních provincií* a poté *Zápisům o Jošicunem*.

„Pátý rok éry Bundži (1189), čtvrtý měsíc, dvacátý první den: v jangovém znamení kovového psa: Jasuhira se všemožně snaží uklidnit císařský dvůr v záležitosti svého držení ochranné ruky nad Jošiakim.⁵⁵ Dovolává se příštích listin s pokyny a pokud prý urychleně obdrží císařský rozkaz udeřit, pak prý po zádušních obřadech (za Jasuhirův otce Hidehira, pozn. aut.) naplní své počáteční úmysly, a ať tedy prý pan prostřední rada ráčí vyhotovit příslušnou písemnost a tak dále a tak dále.

Pátý rok éry Bundži (1189), čtvrtý měsíc, třicátý den: v jinovém znamení zemní ovce: dnešního dne v kraji Mucu Jasuhira zaútočil na Minamoto Jošúa (Jošiakiho)⁵⁶, a to s odvoláním na přímý císařský rozkaz, zkompileovaný do dvou částí. Jošú se právě zdržoval v rezidenci zemského správce a velitele (Fudžiwary) Motonariho v Koromogawě. Jasuhira vyrazil se stovkou jezdců a vzal rezidenci útokem. Jošúovi vazalové a jiní sice kladli odpor, do jediného ale našli smrt v boji. Jošú se uchýlil do halý s Buddhovým oltářem, nejprve vztáhnul ruku na svou ženu (dacet dva let) a své dítě (dceru, čtyři roky), poté sám spáchal sebevraždu...“⁵⁷

„Tehdy Nagasaki no Taró Taifu no Suke⁵⁸ v čele pěti set jezdců jako s jediným oddílem přímo vyrazil na nepřítele. Džúró Gon no Kami a Ki Sanda vystoupili na střechu budovy, jako štítů využili okenic a posuvných zástěn a pilně se jali zas a znovu střílet z luků. Do přední linie (obránců) se postavili Musašibó, Kataoka no Hačiró, Suzuki Saburó s bratrem⁵⁹, Wašino no Saburó, Mašino no Saburó, Ise no Saburó, Bizen no Heiširó, celkem asi osm či více mužů. Hitačibó s jedenácti muži onoho rána vyrazil na objížďku horských klášterů, a když se na cestě dozvěděl, co se děje, hned se beze stopy vytratil.⁶⁰

⁵⁵ Jasuhirou je míněn Fudžiwara Jasuhira, nástupce Fudžiwary Hidehiry na postu lenního knížete kraje Óšú (Mucu). Jošiakim je míněn Jošicune, jedná o jednu z verzí mezi jeho jmény.

⁵⁶ Minamoto Jošú je jedna z Jošicuneho přezdívek, přeložitelná jako „Minamoto z kraje Jošú (Ijo)“. Oblast kraje Ijo zhruba odpovídá oblasti dnešní prefektury Ehime (severozápadnímu Šikoku, tedy středu oblasti, ve které se odehrály rozhodující námořní bitvy mezi Tairy a Minamoty).

⁵⁷ Kiši & Nagahara, 2. díl, s. 83

⁵⁸ Nagasaki no Taró stejně jako Fudžiwara Jasuhira pocházel z rodu zesnulého Jošicuneho ochránce Fudžiwary Hidehiry.

⁵⁹ Bratrem Suzukiho Saburóa Šigeieho je míněn Jošicuneho vazal a Saburóův mladší bratr Kamei Rokuró Šigekijo, který vystupuje rovněž ve hře *Jošicune mezi květy sakur*.

⁶⁰ Mnich a Jošicuneho vazal Hitačibó Kaison (Kaison z Hitači) prý tedy útok na Koromogawu přežil.

Benkei vzal na sebe brnění vázané černou nití a kovem lemovanou přilbu, bělostnou září stříbrného lemování ještě umocňovala záře tří zlatých ozdobných motýlů. Uchopil svou dlouhou halapartnu v jejím středu, postavil se nad prkna, položená přes ochranný val namísto obvyklých kůží, a promluvil: ‚Hej, vy tam! Jste leda tak pro smích! Jen pohleďte na muže z východních provincií! Zamlada jsem žil na dobře známé hoře Hiei a přijímaly mě i osoby vzdělané v poezii a hudbě. A proslavil jsem se i jako neohrožený bojovník! My, muži z východních provincií, už s vámi zatočíme, však uvidíte ten tanec!‘, tak pravil a přenechal výsměch Suzuki Saburóovi s bratrem. ‚Radostně voděnka zurčí vodopádem, radostně slunko zablýskne dnem, blýsknou se zbroje a helmy těch z východní provincie, pak vaše hlavinky se tudy pokutálí a proud řeky vše smyje.‘⁶¹ Tak (obránci) zatančí a zas a znovu propukají v smích, až tanec pokračuje celé čtyři hodiny, když tu se ozvou útočníci: ‚Že ale mají kapitánovi muži odvalu... Pět stovek jezdců proti deseti, co jsou uvnitř pevnosti... Jak dlouho si myslí, že vytrvají v boji? Jak dlouho se nám chtějí smát a křepčít?‘ ‚Přijde na to, kolik toho vězí v těch pěti stech. A na to, kolik toho vězí v těch deseti. Ani jste nezačali boj a zůstali jste na místě, to je tak zvláštní, že se tomu nemůžeme než smát. Na úpatí hor Hiei a Kasuga jsem shlédl květnové závody koní konané u příležitosti setkání mnichů, ale tohle je přeci jen trochu něco jiného. Vy máte naostřené šípy v toulcích na ramenou a koně stavíte na zadní, už jen proto nemáte v úmyslu ani přiblížit se, ani vystřelit. To je mi ale zábavná podívaná! Co říkáš, Suzuki, nepředvedeme jim, co dokážou chlapci z východních provincií? S těmi slovy se (Benkei) chopí svých zbraní a stane vedle Suzukiho Saburóa a jeho bratra. Tři koně, udidlo vedle udidla, jezdci zvednou rukávy k obličejům a sklopí chrániče přileb do týla, napřáhnou meče a jako podzimní vítr, když rve listí ze stromů, se ženou na útočníky, až se stáhnou do svého tábora. ‚Oněměli jste snad? Nechvástali jste se, jak moc vás je? Zbabělci! Pojďte zpátky, jen pojďte!‘, křičí zplna hrdla, ale nikdo se nevrací.

Suzuki Saburó se střetne s Terui no Taróem: ‚Kdopak ráčíte být, pane?‘ ‚Jsem samuraj sloužící pánovi tohoto domu (Jasuhirovi), Terui Taró Takaharu.‘ ‚Tak to je potom váš pán vazal kamakurského pána. Proslýchá se, že už dědeček vašeho pána, Kijohira, sloužil rodu pána z Kamakury, už za Tříleté války⁶². Měl syna Iehiru, ten zase syna Takehiru, a jeho syn byl Hidehira. Tak to už vlastně rodina vašeho pána slouží celých pět generací.

---

⁶¹ Jedná se o parafrázi známého lidového popěvku z básnické sbírky z konce období Heian nazvané *Rjódzin hišó* (*Tajné úryvky skvostů poezie*).

⁶² Jako takzvaná „Tříletá válka“ („Gosannen no eki“ či „Gosannen no tatakai/kassen“) je označován konflikt mezi pánem krajů Mucu a Dewa Kijoharou (Fudžiwarou) Iehirou a jeho mladším bratrem Kijoharou Takehirou na jedné straně a Iehirovým nevlastním starším bratrem Sanehirou († 1083) na straně druhé. Ozbrojené mocenské konflikty mezi Iehirovou a Sanehirovou stranou probíhaly od roku 1083 až do roku 1087. Ieharovi lidé byli nakonec napadeni správcem severských teritorií Minamoto no Jošiieem u tzv. Kanazawského/Kanezawského valu (který se nacházel v oblasti města Jokote na území dnešní prefektury Akita), Iehira i Takehira padli a byl nastolen mír.

Proti tomu já, Šigecuna⁶³, jsem sloužil už předešlým generacím kamakurského pána, nemůžete se se mnou tedy měřit. Už je to ale tak, že samurajovi je terčem pro jeho luk a šípy zkrátka ten, kdo se mu postaví do cesty. Zajímavé...‘, tak osloví soka a zaútočí na něj, ten se ale otočí a dá se na útěk. Suzuki se pustí za ním. ‚Také se proslýchá, že Jasuhira má mezi svými lidmi ostudné slabochy! Přesně takové ostudné válečníky, jací se k nepříteli obrazení zády! Fuj! Kdo se na to má dívat?! Zastavte! Zastavte!‘ Na ta slova se jeho sok vrátí, připraven ke střetu. Je ale raněn do pravého ramene a klesne. Suzuki je vmžiku obklopen zleva dvěma, zprava třemi jezdci. Rozkročí se nad mrtvolou nepřítele. ‚Kameie no Rokuró čeká psí smrt... A já, Šigecuna, už jsem padnul...‘ Poté si otevře břicho a zhroutí se k zemi.

Kamei Rokuró praví: ‚Slíbil jsem ti, Suzuki, při odjezdu z kraje Ki, že budeme společně žít a že společně i zemřeme. Určitě na mě počkej u hory, která je vstupem do podsvětí.‘ a odhodí kyrys. ‚Poslyšte, jaké se těším pověsti. A pohledte, jak své pověsti dostojím. Jsem mladší bratr Suzukiho Saburóa, Kamei Rokuró Šigehiro, stár 26 let⁶⁴. Nespočetněkrát jsem se srazil s nepřítelem v boji, mnozí znají sílu mých paží a moc mého luku a mých šípů. Ale ve spojení s muži z východních provincií nejsem možná tak docela známý, předvedu se tedy poprvé jako jeden z nich.‘ Vrhne se vprostřed nepřátel, rozmáchně se levou rukou, zaútočí pravou, tne mečem, není nikoho, kdo by se mu postavil čelem. Tři jezdce skolí, dva zraní. Až když má zbroj samý šíp a je těžce raněn, přetne pás brnění, otevře si břicho a zhroutí se jako na lože na místo, kde už spočívá jeho starší bratr.

Musaši, těžce krvácející a krví jak opilý, odráží další a další protivníky. Jeho kápě kryjící brnění se vzadu vzdouvá ve větru. Prýštící krev mu barví celé brnění do ruda. Nepřátelé se dají slyšet: ‚Tady mnich se ještě mermo mocí bláznivě drží rukojeti meče a kápi má nejen vzadu, ale i vepředu⁶⁵! Kdo by šel blíž k takovému bláhovému tupci!‘, zlehka přitáhnou koním otěže a drží se zpět. Musaši, jak si zvyknul již při oblázkových bitkách na kamenné pláni u Širakawy⁶⁶, se převalí a hned vstane, rozběhne se po pláni a hned se obrátí, nikdo se mu nedokáže postavit. Dokonce skolí Mašinoo Džúróa. I Bizen no Heiširó se utká s řadou nepřátel, ale je raněn a sáhne si na život. Kataoka no Hačiró a Wašinoo no Saburó bojují bok po boku. Wašinoo skolí 5 jezdců a padne, Kataoka nemá nikoho, kdo by ho kryl. Přidá se tedy k Musašimu a Ise no Saburóovi. Ise no Saburó skolí 6 jezdců a 3 těžce zraní, pak se stáhne. Bojuje jako v zamyšlení, až je těžce raněn, otevře si břicho a zhroutí se.

---

⁶³ Šigecuna je variantou jména Suzukiho Saburóa Šigeieho, ve verzi *Zápisků o Jošicunem* tištěné z dřevěných desek (han-pon) je uvedeno jméno Šigeie.

⁶⁴ Ve verzi han-pon je uveden věk 23 let. Šigehiro je varianta jména Kameie Rokuró Šigekijoa.

⁶⁵ Nepřátelé narážejí na to, že zakrvácený kyrys Musašibó Benkeie připomíná rudou kápi.

⁶⁶ Širakawa = Bílá řeka, jedná se o severovýchodní část Kjóta, konkrétně o území na východním (levém) břehu řeky Kamo v severní oblasti městské části Sakjó-ku.

Musaši zažene nepřátele a předstoupí před svého pána, halapartnu pevně v ruce. ‚Benkei, k vašim službám...‘. Kapitán právě opisuje osmý svitek Lotosové sútry⁶⁷, zeptá se ale ‚Copak?‘ a zvedne oči. ‚Bitva se chýlí ke konci. Bizen no Heiširó, Wašinoó, Mašinoó, Suzuki s bratrem a Ise no Saburó se rádně bili a našli smrt v boji. Zbyli jsme už jen já a Kataoka. Přišel jsem, abych ještě jednou spatřil svého pána. Kdybyste náhodou ráčil padnout dříve než já, počkejte na mne prosím u hory vedle brány do podsvětí. Pokud padnu dříve já, počkám na vás u podsvětní řeky.‘. Na ta slova kapitán odpoví: ‚Co počít... Chtěl bych alespoň dokončit sůtru...‘. ‚Jen račte pokojně psát, já zadržím hrozící šípy, dokud nebudete hotov. I když třeba zemřu, budu vás s vaším dovolením chránit, dokud sůtru nedokončíte.‘. S těmi slovy Benkei odsune bambusovou zástěnu, upřeně pohlédne na svého pána a pak se obrátí k východu, ale vrátí se ještě a složí následující verše:

Na pouti po šesti cestách počkám na svého pána, jen co vstoupím do Amidovy Čisté země léna.⁶⁸

Takový slib, sahající až za hranice příštího světa, Benkei učiní svému pánovi, vyjde ven, připojí se ke Kataokovi, tasí, a stojíce k sobě zády si válečníci rozdělí území na dva díly. Kdo je napadne, je zahnán, až se útočníci zmenšují v dálce za třetím městským valem.

Kataoku obklopí šest jezdců. Tři skolí a se zbývajícimi třemi se utká, ale ramena a paže mu ochabují, utrpí četná zranění a pomyslí si, že dál neodolá. Otevře si břicho a zemře.

Benkei, jako by mu snad halapartna byla příliš dlouhá, ustoupí o píd' (šaku = cca 33 cm), nadhodí si halapartnu a uchopí ji v samém středu. ‚Vy jste vlastně dobráci k pohledání! Dokud jsem měl po boku rádoby ochránce, nebylo tu ani kam šlápnout!‘. A postaví se do vstupních dveří. nepřátelé berou vchod útokem a jak se přiblíží, Benkei udělá výpad jen to zasviští, udeří do trupu koně až to zaduní, a jak se nepřítel skácí, vnoří halapartnu do jeho helmy, až hlava odletí. Tu zaútočí plochou stranou ostří, tu sekne jeho hranou. Snad deset tisíc, osmdesát tisíc ran rozdá, není nikdo, kdo by se mu postavil čelem. Ze zbroje mu trčí bezpočet šípů a Benkei je zas a znovu odlamuje, až vypadá, jako by měl na sobě pláštěnku spletenou ze slámy. Černá, bílá i barevná pírká šípů se vznášejí ve větru, vypadá to jako chmýří pampové trávy co roste na pláni Musaši, když ho rozfouká podzimní vítr. Když Benkei vidí, jak se zuřiví nepřátelé sbíhají ze všech stran, zvolá: ‚Nepřátelé i přátelé, všichni padlí... Jen tady moje mnišská maličkost ne a ne umřít! Divná věc... Když už nemůžu zahynout vaší rukou, poprosím místní patrony a božstva, co přinášejí neštěstí, ať mě ráčí zahubit.‘, tak se pomodlí a dá se do zvláštního smíchu.

⁶⁷ Poslední ze svitků *Lotosové sútry*.

⁶⁸ Benkei ve svých verších naráží na buddhistických „šest cest“, na tři cesty zla (cesta duše do pekla, do světa hladovějících démonů a do světa zvířat) a tři cesty dobra (cesta duše do světa mstících se duchů padlých válečníků, do světa lidí a na Nebesa). Zároveň se Benkei obrací na „slitovného Buddhu“ (Buddhu Amidu či Buddhu Amitábhu) a věří, že bude přijat v jeho Čisté zemi. Sekta Čisté země (Džódo šú) vycházející z původně čínského vzoru a Pravá sekta Čisté země (Džódo šinšú) založená mnichem Šinranem v 1. pol. 13. století byly vlivnými odnožemi japonského buddhismu.

Musaši zaútočí na nepřátele, uchopí halapartnu na opačném konci a udeří rukojetí. Upřeně zírání na nepřátele a stojí, nehybný jako socha božstva strážící chrám, docela jako socha zápasníka z hrubého kamene⁶⁹. Stojí a směje se zplna hrdla, až se ozve nepřítel: ‚To se na to podívejme! Tady mnich nás prý skolí. A přitom jen zírání a přihloupě se směje. Nic vážného... Tak jen pojď blíž!‘. A jeden z nepřátel dodá: ‚Říká se, že hrdinný samuraj umírá vestoje. Ukaž se, předstup a postav jednomu každému z nás!‘. Všichni ale volají, že oni ne, oni ne, že se pro takový úkol nehodí, a váhají. Až jeden mladý bojovník navede svého koně do míst, kde stojí Benkei. Vzápětí je ale mrtev a jeho kůň srazí Benkeie, až se převálí. Vzepře se o halapartnu a jak padá, v obratu udělá gesto, jako by chtěl udělat výpad vpřed. ‚Tak tedy vy si nedáte pokoj?!‘, praví Benkei, a všichni se hned na něj jako o překot ve zmatku sesypou, připraveni k útoku. Benkei je znehybněný pádem a každý jeden přes druhého volá: ‚Já! Já! Je můj!‘. Žalostně směšný pohled. Benkei toporně vstane a budí soucit, jak je odhodlán bránit rezidenci až do hrdinné smrti vestoje a do doby, než jeho pán ukončí svůj život.“⁷⁰

Další kapitola *Zápisků o Jošicunem* nese výmluvný název *Kapitánova sebevražda*.

„Džúró Gon no Kami a Ki Sanda se chystají seskočit ze střechy rezidence, Ki Sanda je zasažen do šíje a zřítí se. Džúró Gon no Kami si upevní štít na záda a pokračuje po trámoch ústředních komnat, až se dostane do rozlehlé místnosti s oltářem. ‚Pokladnice božstva Jaši⁷¹, jak se této hale říká, sloužila za dob zesnulého Hidehiry jako shromaždiště nižších hodnostářů. Když ji Hidehira ráčil poskytnout kapitánovi, jistý člověk pravil: ‚V průběhu času bylo samurajům s patřičným postavením povoleno vjíždět sem na koni, mně se to jako vazalovi nízkého postavení ovšem protiví. Mělo by se to vztahovat bez výjimky jen na stav nouze. Račte to prosím povolit...‘. A tak byl tedy vjezd do haly na koni povolen a všichni ostatní ho nyní využili k útěku, zbyl jen jediný. Halou se rozlehne hlas a osloví Kanefusu. ‚Račte pohledět. Už se dostali do Pokladnice božstva Jaši a zasypávají ji šípy. Je-li taková vůle zesnulého Kanefusy, pak já, nehodný služebník, půjdu s vámi společně po úzké stezce vstříc smrti...‘. A zas a zase sviští šípy, není nikdo, kdo by se obránci postavil zpříma. ‚Musašibó před malou chvílí padnul! Zanedlouho bude po bitvě. Nezbyvá než bránit už jenom Pokladnici božstva Jaši!‘, volá.

⁶⁹ Benkei je zde konkrétně přirovnán k soše ochranného božstva Varjadhary, tedy k mystické podobě Buddhy v tantrickém buddhismu (執金剛神 しゅこんごうじん), respektive k obvyklé podobě ochranných soch rozmisťovaných po stranách vstupů do buddhistických chrámů nebo po stranách oltáře (仁王 におう). Tato podoba Buddhy má symbolizovat sjednocení protikladů.

⁷⁰ Kadžihara, s. 481 – 489

⁷¹ Božstvo Jaša (夜叉, v sánkrtu Yakša – Yakkha) v indické mytologii zosobňuje ducha obývajícího háje a lesy. Zahrnuje v sobě mužskou i ženskou podstatu (odtud dualita božstev Yakša a Yakšni).

Je to sice jen sluha nízkého postavení, ale to, že si za přístupovou cestu do podsvětí vybral právě Pokladnici božstva Jaši, a že se přitom nezprotivil odkazu svého pána tím, že by do haly vstoupil, je nevídané.

„Tak tedy přišel čas vzít si život. Jak to jen provést?“, ozve se kapitán. „Sató Hjóe⁷² si na život sáhnul v Kjótu, a všichni se prý o jeho odchodu na onen svět vyjádřili velmi pochvalně.“, zamyslí se kapitán. „Konec konců to není nic tak těžkého... Bude nejspíš lépe vést řeznou ránu řádně do šířky...“, promluví Kanefusa a Sandžó no Kokadží přinese meč ukovaný na zvláštní objednávku pro klášter v Kuramě, s ostřím šest palců a pět coulů dlouhým⁷³. Když představený kláštera⁷⁴ bral tento meč z oltáře a předával ho, doporučil kapitánovi, aby meč pojmenoval Imacurugi⁷⁵ a bedlivě ho střežil. A tak ho kapitán již od mladistvých let užívá ke své osobní ochraně. Rukojeť meče je ze vzácného cejlonského dřeva a pochva je zdobená čínskými rostlinnými motivy a dvěma protilehlými, do kola spletenými snítkami bambusu. Již od chlapeckých let kapitán tento meč nosí vždy při sobě a pečlivě ho opatruje. Právě tento meč si nyní vrazí pod levou stranu hrudi, zarazí ho co nejpevněji od špičky až po konec čepele, otevře ránu řezem vedeným do tří stran, až vyhřejou vnitřnosti. Otre meč do hedvábných rukávů a rukávy urovná pod kolena, upraví si oděv a zaujme uvolněnou pozici, opřený o lokty.

Následně kapitán osloví svou choť: „Můžeš následovat vdovu pozůstalou po Hidehirovi. Uchyl se k panu ministerskému zástupci (Fudžiwarovi Motonarimu). Všichni ti lidé pocházejí z Kjóta, nebudou s tebou zacházet hrubě... Jistě tě ochotně doprovodí do tvého rodiště. Ode dne, kdy jsi své rodiště opustila, jsme se od sebe neodloučili, byť třeba jen na pár dní. Co tě asi čeká počínaje dneškem? Z toho pomýšlení je mi úzko u srdce... Příčina toho všeho je možná někde v mém minulém životě. Je to tak žalostné... Modlím se nicméně k Buddhovi, aby ráčil dopustit, že se spolu jednou setkáme v Čisté zemi.“, tak promluví a jeho žena mu v slzách odpoví: „Ode dne, kdy jsem opustila hlavní město, bych se ani nenadála, že zůtanu naživu až do této chvíle. Cestou se událo ledaco, myslela jsem na to, že snadno mohu přijít o život dřív než vy, a byla jsem připravena na nejhorší.“

---

⁷² Sató Hjóe Tadanobu, jeden z proslavených Jošicuneho vazalů, který je rovněž jednou z výrazných postav hry *Jošicune mezi květy sakur*, spáchal sebevraždu poté, co byl během svého pobytu v Kjótu obklíčen lidmi Kasuji Arisueho.

⁷³ Šest palců (寸 – すん) odpovídá zhruba délce 18ti cm. Coul (分 – ぶん) v tomto případě odpovídá desetině coulu (v angloamerické soustavě jsou palec a coul totožné). Pět palců zde tedy odpovídá zhruba délce 1,5 cm. Celkem míra šesti coulů a pěti palců odpovídá délce 19,7 cm. Jedná se o standartní míru délky ostří u krátkého meče.

⁷⁴ Představeným kuramského kláštera je zde míněn někdejší Jošicuneho poručník a vychovatel Tókóbo Adžari (Azari) Rennin, tedy „Záře Východu, mnich a vznešený učitel Rennin“.

⁷⁵ Jméno Imacuguri se skládá ze znaků „nyní“ a „dvojsečný/obouruční meč“, volně ho tedy lze přeložit jako „Dvojsečný/Rozhodující Okamžik“.

To vše je vniveč. Dovolte, ať na sebe rychle vztáhnou ruku a ukončím svůj život!‘, naléhá a kapitán odpoví: ‚Měli jsme si promluvit než jsem si sáhnul na život, ale nepřátelé se blížili a měl jsem naspěch, mlčel jsem tedy. Teď rychle slábnu. Jste-li odhodlána zemřít, přikažte Kanefusovi.‘ Žena řekne: ‚Kanefuso, pojď blíž!‘, a otočí se. ‚Ani nevím, jak a kam bodnout...‘. Kanefusa se pokloní a propukne v pláč.⁷⁶

Kapitánova choť se postaví přímo proti Kanefusovi: ‚Laskavé rodičovské zraky jsou sice nespolehlivé, ale když už byla odhalena moje ženská slabost, buďte mi prosím, jako pouhé ženě, po boku. Nemusíte mi už nic říkat... Předtím jsem se chtěla zabít rychle, nechte mne ale jen ještě chvíli žít, abych se zbavila studu, který je mi nepříjemný... Nuže, připravte meč...‘. Kanefusa na to praví: ‚Je přirozené, že jste ztratila rozvahu. Když jste se narodila a byly vám sotva tři dny, váš otec mi vás svěřil a kladl mi na srdce, abych se o vás řádně postaral, v dobrém i ve zlém. Tak mi bylo přikázáno. Šel jsem tedy rychle tam, kde jste se narodila. V noci vás opatrovala a přikládala na hrud' má žena, přes den jsem vás já houpal na kolenou a dělal si o vás starost i tehdy, když jsem se věnoval úřednickým povinnostem. Když jsem vás neměl na očích, třeba jen malou chvíli, připadalo mi to jako celá věčnost, tak pečlivě jsem vás vychovával. Když jste ráčila dospět, připadalo mi, že můžete hrdě předstoupit i před císařovnu nebo císařské princezny, ale pan Velký ministr⁷⁷ s chotí se před vámi bohužel dál skrývali. Dodnes, když na to pomyslím, nemohu zadržet pláč. Modlitby k božstvům a Buddhům vyšly naprázdno. Nikdy bych nepomyslel, že vše dospěje až sem...‘, domluví, zvedne rukávy zbroje k obličejí a hlas se mu zadrhne v bolestné agónii.

Kapitánova choť odpoví: ‚Ani sebevětší pláč nám nepomůže. Vaše slova nepostrádají smysl, ale nepřátelé se blíží, pospěšme, pospěšme!‘. Jak promluví, Kanefusovi se zatmí před očima i v srdci a ochable tasí meč, který má u pasu. Uchopí kapitánovu choť za levé rameno, meč zabodne pod pravý bok a vede řez k levému boku, žena zasténá, pomodlí se k Buddhovi a vypustí duši. Kanefusa její tělo zakryje hedvábným oděvem a uloží ji po boku kapitána.

Mladý pán (Jošicuneho syn) právě dovršil pět let věku. Jeho chůva ho doposud chovala na klíně, nyní ale odsunul posuvnou zástěnu a přiběhl do haly. ‚Kanefuso, proč už tatínek nepíše sútru?‘, zeptá se a jak se rozhlédne, spatří zraněné. Vyleká se a chce odkrýt hedvábný oděv, který zakrývá tělo kapitánovy manželky, ale Kanefusa ho honem zadrží a zakryje vlasy, které zpod oděvu vyčnívají. ‚Co je? Co je?‘, zatřepe s ním chlapec a upřeně mu hledí do obličejí. Kanefusa ho obejmě a posadí si chlapce do klína.

---

⁷⁶ Džúró Gon no Kami Kanefusa (též Mašinoó Džúró Kanefusa) v *Zápiscích o Jošicunem* vystupuje jako pěstoun Jošicuneho manželky.

⁷⁷ Biologický otec Jošicuneho manželky, „Velký ministr“ z rodu Koga.

„Tatínek i maminka už překročili horu na cestě na onen svět a dospěli na hranici země, kde je půda žlutá⁷⁸. I vy se tam za okamžik ráčíte odebrat.“, obejmě ho Kanefusa kolem krku. „Pospěšte tedy k podsvětní hoře. Půjdu hned za vámi, bez odkladu.“, tak žalostně spěchá. Kanefusa, celý v slzách, pak ještě řekne: „Váš pan otec zůstal odkázán na zesnulého pana Hidehiru, ještě tomu není ani pět let. Ode dne, kdy vás, mladý pane, vás, urozené kapitánovo dítě, porodila kapitánova vznešená choť, tehdy neuplynulo ještě ani deset dní. Dalo by se říci, že tomu tak snad chtěla sama Prozřetelnost, ale Osud je nelítostný...“, promluví a zkoumavě pohlédne mladému pánovi do očí, aniž by ovšem vytušil, co se mu děje v srdci, cítí jen své slzy a lítost nad hrůzností toho, co musí vykonat.

Vezme tedy meč, který ukončil život matky mladého pána, a vrazí ho chlapci do těla. Ten jen hlasitě vydechne naposledy. Kanefusa skryje jeho tělo pod kapitánův oděv. Probodne též kapitánovu dcerku, která se narodila před sedmi dny, a uloží ji pod oděv kapitánovy manželky. Kapitán ze sebe ještě vydá vzdech, Kanefusa k němu tedy zvedne oči. „Co je s mou chotí?“, zeptá se kapitán. „Již si sáhla na život, tu je, vedle vás.“, odpoví Kanefusa. Kapitán zapátrá rukou vedle sebe: „A kdo je tohle?“. „To je mladý pán...“, odpoví Kanefusa, kapitán natáhne ruku a uchopí svou manželku. Kanefusa se nemůže ubránit dojetí. „Rychle zapalte rezidenci, nepřátelé se blíží.“, taková jsou kapitánova poslední slova, než vypustí duši.“⁷⁹

Tolik tedy kronika *Zrcadlo východních provincií* a *Zápisky o Jošicunem*. Na první pohled je vidět rozdíl mezi stroze informativním a literárním charakterem těchto dvou děl. V každém z obou případů nicméně z obránců koromogawské rezidence nezůstane na živu jediný. Rovněž Kanefusa spáchá sebevraždu a smrt nakonec dostihne i velitele útoku a syna zesnulého Jošicuneho ochránce Hidehiry, Fudžiwaru Jasuhiru, který se velení útoku na Koromogawu ujal snad ve snaze zajistit pozici svého rodu, a dokonce přitom neváhal odstranit z cesty svého nejmladšího bratra Jorihiru.⁸⁰ Minamoto Joritomo nicméně ani po Jošicuneho sebevraždě a zničení koromogawské rezidence neponechá situaci náhodě a na zdánlivě loajálního, ale potenciálně nebezpečného Jasuhiru zaútočí. Fudžiwara Jasuhira je zajat během útoku pod přímým Joritomoovým velením a třetího dne devátého měsíce pátého roku éry Bundži (14. 10. 1189) je na Joritomoův rozkaz popraven. Svého bratra Jošicuneho a Fudžiwaru Jasuhiru Minamoto no Joritomo přežije o deset let.

---

⁷⁸ Podle čínské tradice má mít zemina v podsvětí žlutou barvu.

⁷⁹ Kadžihara, s. 489 – 495

⁸⁰ Fudžiwara Jorihira byl zavražděn patnáctého dne druhého měsíce pátého roku éry Bundži (3. 3. 1189), tedy dva a půl měsíce před útokem na Koromogawu, jak dokládá například genealogická sbírka *Kontext skromné vznešenosti (Sonbi bunmjaku)*. Podle stejného pramene měl Jasuhira zavraždit také Hidehirovu manželku, svou babičku, a to již na konci roku 1188.

3. Legenda ožívá

*Je naprosto nehorázné, jak v dnešním světě lidé o člověku přímo za jeho zády šíří řeči,
které jsou zcela pravdivé.
(Oscar Wilde)*

Japonské dějiny „případ Jošicune“ uzavřely, ale ukázalo se, že japonská kultura se ho nemíní vzdát a dopřeje Jošicuneho postavě dlouhý a bohatý život, a to až do extrémní míry. Mimo jiné se traduje, že Jošicunemu se nakonec podařilo uprchnout na pevninu, kde svým strategickým schopnostem dal rozkvést pod titulem Čingischán...

3.1. Prameny Jošicuneho popularity

Není ovšem žádoucí podlehnout dojmu, že Jošicuneho život se vtělil do středověkých kronik a později do významného literárního mýtu pod vlivem samozřejmého a nekomplikovaného kulturního vývoje. Jošicuneho pouť japonskou literaturou není vždy přímá a snadná. Věčnost je třeba si zasloužit, což platí o lidech i literárních postavách. Jošicuneho osud je pro literární či dramatické zpracování bezpochyby vděčnou látkou, ale stačí dobré téma samo o sobě pro vznik legendy a literárního mýtu? Domnívám se, že rozhodující pro vývoj Jošicuneho legendy byl princip opakování spojený s žánrovou rozmanitostí. Motivy známé ze středověkých kronik jsou znovu a znovu variovány a Jošicuneho postava je znovu a znovu „přetavována“ do různých uměleckých tvarů. Jošicune se postupně stává takřikajíc „modelem“ japonského hrdiny.

„Jošicune jako ústřední postava hrdinských legend vzbuzuje sympatie, lásku a respekt národa po období zasahující až do nedávné současnosti. ... Různé legendy spojené s Jošicunem existují jako součást národního folklóru a zároveň rozkvétají do literárního květu v beletristické či dramatické podobě. O Jošicunem se čte, vypráví, zpívá i hraje na jevišti, naše národní literatura příběhy o Jošicunem přímo oplývá. Dokonce i v rámci národní literatury nevídaně mnohokrát reflektovaná díla jako *Příběh prince Gendžiho* nebo *Manjóšú* jsou sice často rozebírána, zkoumána, imitována a komentována, ale v porovnání s tím, jakým zdrojem se pro literaturu příštích generací stali Jošicune či bratři Sogové, jsou Jošicuneho legenda, její literatura, výzkum i její specifické rysy v rámci národních dějin bezpochyby ústředním a hodnotným tématem ... Nejde přitom o to, jak věrně dějiny zachycují Jošicuneho charakter a činy, ale o univerzální sympatie budícího Jošicuneho, o celistvou legendární a literární postavu.“⁸¹

---

⁸¹ Šimazu, s. 83 – 84

Na první pohled je nápadná žánrová rozmanitost, která je s Jošicuneho legendou spojená. Šimazu Hisamoto tuto rozmanitost dělí do několika kapitol.⁸²

**Díla z období Kamakura (přibl. 1185 – 1333) a Muromači (1336/8 – 1573)
vrcholný až pozdní středověk (近古 – きんこ)**

● **Žánr „válečných zápisků“ gunki.** V této oblasti spadají mezi stěžejní díla, která zpracovávají Jošicuneho legendu, následující tituly. Především *Zápisky o Jošicunem* či *Bájný Jošicune (Gikei-ki)*, toto anonymní dílo pochází z počátku období Muromači a významný je zejména jeho poslední, osmý svazek. Jako historický román založený na biografickém korpusu lze *Zápisky o Jošicunem* považovat za základ „Jošicuneho v literatuře“ či tzv. „kapitánských příběhů“ (hógan–mono). Někdy jsou *Zápisky o Jošicunem* zmiňovány také jako *Kapitánův příběh (Hógan monogatari)*. *Zápisky o Jošicunem* nezaprou beletristický charakter, nicméně bohatě čerpají z dřívějších kronikářských záznamů. Tyto kroniky, i když se prvoplánově nesoustředí na Jošicuneho postavu, jsou pro vznik Jošicuneho legendy podstatným inspiračním zdrojem. Patří mezi ně zejména *Příběh rodu Taira (Heike monogatari)*. Toto dílo vznikalo přibližně v letech 1219 – 1243 a záhy se dočkalo mnoha úprav. Autorství je nejisté, nicméně Jošida Kenkó ve svém díle *Zápisky z dlouhé chvíle* uvádí jako autora Šinano no Zendži Jukinagu, tuto informaci ve svých úpravách textu *Příběhu rodu Taira* přejímali zejména slepí buddhističtí mniši, respektive autoři adaptací textů pro loutnu biwa). Původně byl *Příběh rodu Taira* uspořádán do šesti svazků (adaptace z éry Enkjó (1308 – 1311), Enkjó–bon), později byla tato kronika uspořádána do dvaceti svazků (Nagato–bon čili „verze z kraje Nagato“, která se dochovala ve městě Šimonoseki – v někdejší kraji Nagato, dnešní prefektuře Jamaguči – konkrétně ve svatyni Akama). Nakonec se počet svazků ustálil na dvanácti, přičemž těchto dvanáct svazků bylo doplněno ještě o „Svítek Splynutí“ (*Kandzō no maki*). Osmáctyřicetisvazková *Kronika vzestupu a pádu Minamotů a Tairů (Genpei džósui-ki)* může být rovněž nahlížena jako rozšířená adaptace jedné z edic *Příběhu rodu Taira*. Anonymní *Příběh éry Heidži (Heidži monogatari)* naopak *Příběhu rodu Taira* předcházela. Pro srovnání historického kontextu s Jošicuneho legendou jsou důležitá rovněž díla *Kronika velkého míru (Taihei-ki)* a kronika *Zrcadlo východních provincií (Azuma kagami)*. V obou případech se jedná o více či méně oficiální záznamy vytvořené na zakázku šógunátní vlády. *Kronika velkého míru* má 40 svazků, vznikala zhruba v letech 1368 – 1379 a popisuje padesátileté období v rozmezí let 1318 – 1368. (Obsahuje tedy rovněž popis rozkolu císařského dvora na Severní a Jižní dvůr, ke kterému došlo v roce 1336). Autorem

⁸² K následujícímu výčtu srovnej Šimazu, s. 89 – 121

této kroniky je podle legendy mnich Kodžima. *Zrcadlo východních provincií* pochází z pozdního období Kamakura, má 52 svazků a zaznamenává události z let 1180 – 1267. V kontextu hrdinského eposu je třeba zmínit rovněž *Příběh bratrů Sogových (Soga monogatari)*, dvanáctisvazkové dílo, které napsal pravděpodobně anonymní mnich v období Kamakura. Soga Džúró a jeho mladší bratr Soga Goró se proslavili tím, že pomstili v roce 1193 smrt svého otce, aktivního sumó zápasníka, který byl jako člen rodu Itó příbuzný s rodem Taira, a v roce 1176 byl úkladně zavražděn v horách Hakone vlastním bratrancem Kudó Sukecunem. Džúró Soga padnul v boji, který se rozpoutal po vykonání vendetty, Goró Soga byl zajat a na rozkaz Minamoto Joritomoa popraven. Stejně jako Jošicuneho osud se i osud bratrů Sogových stal základem pro mohutný literární korpus.

● **Žánr „tance radosti a mládí“ kówakamai.** Jedná se o umělecký přednes doprovázený tancem, který se rozvinul v uměleckou formu v pozdním období Muromači díky nadanému zpěvákovi z Ečizenu (dnešní prefektura Fukui) jménem Momonoi Naoaki. Narodil se na přelomu 14. a 15. století a z jeho chlapeckého jména Kówaka Maru vzešel název žánru). Náměty textů kówakamai čerpají ze súter a z adaptací epizod z *Příběhu rodu Taira*, tedy z textů primárně určených k recitaci. Texty obvykle opěvují válečného ducha a jsou doprovázeny hrou na bubínek. Tanec je spíše úsporný, nicméně recitace vypjatých pasáží je často provázena výraznými gesty rukou. Kostýmem je obřadní dvořanský oděv doplněný „prolamovanou čapkou“ eboši. Celkově se žánr kówakamai svou atmosférou blíží recitačnímu a tanečnímu projevu divadla nó. (Dole: fotografie z představení „tance kówaka“, text *Acumori*, srov. s. 22).

Mezi významná díla žánru kówakamai, která přispěla k rozvoji Jošicuneho legendy, patří následující tituly.⁸³ *O předpovědi (Mirai-ki)* je dílo blíže neznámého původu, které nás přivádí za mladistvým Jošicunem do Kuramy. Ušiwaka – Jošicune večer co večer chodí za biskupem ke kuramské skále, aby se cvičil v umění vojenské strategie. Když Jošicunemu nakloněný kuramský skřet jako tajný svědek těchto lekcí pochopí, že Jošicune se chce ze

⁸³ Blíže k jednotlivým dílům viz Asahara & Kitahara.

synovské náklonnosti pomstít nepřátelům svých rodičů, osvětlí mu své nadpřirozené bojové umění. Pohostí Jošicuneho ve svém příbytku a zároveň mu vyjeví jeho budoucnost, informuje ho o budoucích bojích mezi Minamoty a Tairy a udělí mu rady ohledně jeho budoucí roztržky s bratrem Joritomoem. Poté předá Jošicunemu své schopnosti a zmizí. Když Ušiwaka – Jošicune přijde k sobě, zjistí, že biskup se vtělil do borovicové větve na skále u kuramského kláštera... Také původ díla *Flétnový svitek (Fue no maki)* není blíže znám. Zápletka se odvíjí od flétny, kterou malému Jošicunemu zakoupí jeho matka Tokiwa. Když Jošicune pátrá po původu nástroje u jeho původního majitele Midy Širóa, dozví se, že flétna pochází z Číny a byla do Japonska dovezena samotným zakladatelem sekty „Pravého slova“ (Šingon) Kóbó Daišim. Mnichu Kúkaiovi (posmrtným jménem Kóbó Daišimu) se prý v horách Pamíru zjevil Budda Mondžu (Bódhisattva Mandžušri) v dětské podobě a zavedl Kúkaie do Čisté země. Cestou si Kúkai měl nasekat stvolý bambusu, ze kterých po návratu do vlasti zhotovil tři proslulé flétny, z nichž jedna se nyní dostala do rukou mladému Jošicunemu. Ten si její výjimečný příběh nechá zopakovat a popíše ho ve vlastním sešitovém dílku. Modelové vyprávění z kategorie příběhů o zbloudilých šlechticích *Narásení čapky* či též *Kloboučník (Eboši-ori)* zachycuje Jošicuneho v okamžiku, kdy prochá z Kuramy, vstupuje do služeb směnárníka Kičidžiho Nobutaky a vydává se s ním na pouť po trase Tókaidó. Když se ubytují ve stanici Kagami, navštíví kloboučníka a objedná si dvořanskou čapku. Místo hotovosti za ni nabízí vzácný meč prince Gendžiho, což upoutá pozornost kloboučnickovy ženy. Ukáže se, že jde o mladší sestru Kamaty, schovanky Jošicuneho otce Minamoto no Jošitomoa, která Jošicunemu odhalí svou identitu a meč mu vrátí. Jošicune během cesty dosáhnul dospělosti a namísto jména Ušiwaka přijal jméno Genkuró Jošicune („Jošicune, devátý z Minamotů“), ale před Kičidžim vystupuje jako „Tóda z hlavního města“ (respektive jako Kjó Tóda, pod stejným jménem se Jošicune objevuje rovněž v *Příběhu vzácné paní jménem Zářící Nefrit – Džóruri gozen monogatari*). Ve stanici Óhaka (Aohaka) Jošicune na přání paní domu zahraje na flétnu. Díky příběhu flétny se paní domu dozví, že Tóda (Jošicune) má vazbu k rodu Minamoto, a jako Jošitomoova někdejší konkubína Jošicuneho doprovodí k oltáři připomínajícímu památku Jošicuneho otce. Jošicune zůstane v místnosti s oltářem přes noc a zdá se mu prorocký sen o útoku zloděje Kumasaky, který má spadeno na Kičidžiho tlumok. Postaví se proto na stráž a protivníka zneškodní.

Další dílo *Košigoe (Košigoe)* je zajímavé rozmanitostí atmosféry, jeho první polovina se vyznačuje lyrickým charakterem, zatímco druhá polovina má dramatický spád. Nejprve se s Jošicunem setkáváme opět na trase Tókaidó, tentokrát ale Jošicune není sotva zralý mladík, ale již zkušený vojevůdce, který cestuje do Kamakury, aby staršímu bratrovi předal válečné zajatce Tairu Munemoriho a jeho syna Kijomuneho. Zasadaví ve stanici

Sakawa a žádá o svolení ke vstupu do Kamakury. Kadžiwara Kagetoki se Jošicuneho příjezdem cítí být ohrožen a proto ovlivní Joritomoa natolik, že Jošicune dostane příkaz navrátit se do hlavního města. Jošicune proto vyzve svého vazala Benkeie, aby pro něj sepsal prohlášení o věrnosti, známé jako „list z Košigoe“. V souladu s původním pramenem, jímž je *Příběh rodu Taira z éry Enkjó*, je pasáž líčící cestu Jošicuneho a jeho zajatců po Tókaidó výrazně lyrická. Události odvíjející se od zastavení v Sakawě naopak nepostrádají epickou dramatičností. Dílo *Noční útok na Horikawu (Horikawa jouči)* je příběhem Tosabó Šósona, který je na popud Kadžiwary Kagetokiho vyslán jako zástupce kamakurského šóguna do Kjóta, aby zneškodnil Jošicuneho. Stejně téma zpracovává mimo jiné text nó hry *Šóson (Šóson)* a útoku na rezidenci Horikawa je věnována i část prvního dějství hry *Jošicune mezi květy sakur*. Šóson nejprve vykoná pouť do svatyně Kumano a poté se ubytuje na křižovatce Páté ulice (Godžó) a Malé Olejářské ulice (Abura no kódzi). Zde Šósona na příkaz svého pána vyhledá Jošicuneho vazal Saburó Jošimori z Ise a nabízí mu dohodu, Šóson ale předstírá náhlé onemocnění, proto se ho chopí Benkei a předvede Šósona přímo před Jošicuneho. Jošicune Šósonovi odpustí poté, co stvrdí svou loajalitu písemnou přísahou, ale Šóson přesto uprostřed noci zaútočí. Do obrany Jošicuneho rezidence se aktivně zapojí mimo jiných i Jošicuneho milenka Šizuka. Jošimori a Benkei Šósona nakonec dopadnou a zajatec je posléze popraven na břehu řeky Kamo u Šesté ulice. Námět vychází z dvanácté knihy *Příběhu rodu Taira*, přesněji z kapitoly *Šósonova poprava*. Dílo *Útěk na Šikoku (Šikoku oči)* se zabývá prvním Jošicuneho útekem z Kjóta, který je stručně zpracovaný v *Kronice vzestupu a pádu Minamotů a Tairů*, v *Příběhu rodu Taira* i v *Zápisích o Jošicunem*. Ve snaze uniknout před Joritomoovým hněvem na ostrov Šikoku Jošicune v zátocce Daimocu nastoupí na loď, zvedne se ale vítr a kapitánovo plavidlo je napadeno duchy utonulých tairských bojovníků. Pravděpodobně nejznámějším zpracováním této často variované epizody je nó hra *Benkei na lodi*. Právě Benkei nakonec tairské přízraky zažene svými usilovnými modlitbami. S východem Slunce loď zakotví v zátocce Ašija (v dnešní prefektuře Hjógo), kam byla zavedena vtělením nebeského patrona svatyně v Sumijoši (jih dnešní Ósaky). Benkeiovi se podaří zahnat zhruba 300 jezdců pod velením Ašija no Saburóa Micušigeho a uprchlíci se bezpečně vylodí. Dílo *Togaši (Togaši)* se zabývá druhým Jošicuneho útekem z Kjóta, kdy Jošicune, převlečený za horského mnicha, uniká po trase Hokurikudó do kraje Óšú. Námět vychází ze sedmého svazku *Zápisů o Jošicunem* a je částečně zpracován rovněž v nó hře *Ataka*. Když Jošicune v převleku v Benkeiově doprovodu dorazí k „Antokuově borovici“ v kraji Kaga (na jihu dnešní prefektury Išikawa), ptají se děti na cestu do Hiraizumi. Děti odpoví, že příslušná cesta je nebezpečná a mnichům zapovězená, přičemž poutníky upozorní na zavražděné, kteří byli na cestě nalezeni. Benkei se tedy vydá směrem ke hradu Togaši, aby promluvil s pánem

místního kraje. Před pánem z Togaši se vydává za výběrčího desátků z chrámu Tódaidži a prokáže výjimečnou výřečnost a pohotovost, když ze zavazadla vyndá svitek a svou funkci doloží předčítáním jmen smyšlených „plátců“ povinovaných právě chrámu Tódaidži. Rovněž dílo *Pátrání v nosiči na svitky (Oi sagaši)* má původ v sedmém svazku *Zápisů o Jošicunem*. Poté, co Jošicune na svém útěku do kraje Óšú mine rezidenci pána z Togaši, přeplaví se společně s Benkeiem z Mijanokoši (z dnešního města Kanazawa) do Suzu v kraji Noto (v dnešní prefektuře Išikawa). Od zdejšího mysu pak pokračuje do zátoky Naoe (či též Naoe-ura či Naoe-cu, tedy do dnešního města Džóecu na jihu dnešní prefektury Niigata). Tak se Jošicune ocitá na půdě severního Honšú. Zde ovšem navzdory Jošicuneho inkognitu vznikne podezření ohledně kapitánovy přítomnosti v kraji a místní horští mniši se proto sejdou k hromadné poradě. Jošicune ostatní vyšle nasbírat dříví na podpal a sám se vymluví na to, že musí před poradou uspořádat svitky ve svém nosiči. Když osamí, zatroubí Jošicune silně na chrámovou lasturu, což je signál pro Benkeie, aby se postaral o nepřátele v zátoce. Benkei zastraší protivníky, najme loď a vyrazí i s prchajícím Jošicunem na moře. Mořská hladina se ale náhle prudce vzedme a uprchlíci jsou sužováni duchy padlých Tairů. Po Benkeiových modlitbách duchové ustoupí a spolu s větrem se uklidní i vlny. Tento motiv lze srovnat též v dílech *Benkei ve městě Ašija* a *Benkei na lodi*. Hra *Jašima (Jašima)* vznikla podle *Rodokmenu autorů kówakamai z Ečizenu* volně na motivy předem složené melodie a patří mezi slavná díla žánru kówakamai. Děj se opět odehrává na severu Honšú, v době, kdy Jošicune přestrojený za horského mnicha doputuje až k Hiraizumi. Ve vsi Šinobu (dnešním městě Fukušima) Jošicune vyšle Benkeie, aby našel ubytování. Tak Benkei potkává mnišku žijící v poustevně na úpatí hory Marujama. Když se jí Benkei opatrně zeptá na Jošicuneho, představí se jako matka Jošicuneho vazalů Cuginobua a Tadanobua. Nechá Benkeie vyprávět, jak přišli o život, a oplakává ztrátu svých padlých synů. Když Jošicune vidí její žal, nedokáže dále skrývat své jméno a odhalí mnišce svou identitu. Dojatá matka statečných bratrů poté Benkeie a Jošicuneho zahrne pohostinností.

Dílo *Kijošige (Kijošige)* je volně inspirováno osmým svazkem *Zápisů o Jošicunem*, konkrétně kapitolou *Hidehirovy děti se staví proti kapitánovi*. Děj začíná tím, že Jošicune za Benkeiovy asistence sestaví list, který chce rozeslat správcům jednotlivých provincií. Jako poslové jsou určeni Jošicuneho vazalové Ise no Saburó Jošimori a Suruga no Džiró Kijošige. Tito dva se tedy přestrojí za horské mnichy a vyrazí na okružní cestu po provinciích. Kijošige chce využít příležitosti, a proto se od Jošimoriho po dohodě oddělí a navštíví šógunovo sídlo v Kamakuře. Když se vrací, je vypátrán Kadžiwarou Kagesuem a spáchá proto sebevraždu. Když se čekající Jošimori od pocestných dozví o Kijošigeho smrti, pokračuje sám v cestě do Kjóta, ale když dorazí před rezidenci pána z Biččú, je odhalen,

obklíčen vojenským oddílem a hrdinně padne v litém boji. Rovněž dílo *Vysoká rezidence (Takadači)* vychází z osmého svazku *Zápisků o Jošicunem*, a sice z kapitoly *Příchod Suzukiho Saburóa Šigeieho do Vysoké rezidence*. Jako tzv. Vysoká rezidence je známa tvrz, kterou nechal pro Jošicuneho v Hiraizumi vybudovat Fudžiwara Hidehira. Dvacátého sedmého dne čtvrtého měsíce pátého roku éry Bundži (1189) v noci se ve Vysoké rezidenci připravují na Joritomoem přikázaný útok proti Jošicunemu. Probíhá oslava na rozloučenou, když z Kumana přijíždí Suzuki Šigeie. Jeho bratr Kamei ho hned spěchá přivítat, ale Šigeie, odhodlaný zemřít společně se svým pánem, si od Jošicuneho vyžádá zbroj a věnuje se přípravám na bitvu. Následně se devět Jošicuneho věrných postaví zhruba tisícové přesile, „bratři Suzukiové“ Šigeie a Kamei padnou jako první. Benkei odolává i přes těžká zranění, nakonec ale i on poté, co dá Jošicunemu sbohem, padne při zoufalé obraně koromogawské rezidence. Další díla nejsou kromě děl *Paní Tokiwa ve Fušimi* a *Rozprava s paní Tokiwou* uvedena ve sbírce *Knihy tanců*, patří nicméně mezi „36 vybraných děl“ ze sbírky *Katalog knih z éry Kanbun (1661 – 1673)*.⁸⁴ *Hrad nad říčkou* či *Hrad Izumi (Izumiga džó)* je dalším příběhem souvisejícím s dobýváním koromogawské rezidence. Oblast kraje Izumi sice odpovídá jižní části dnešní Ósaky, hrad Izumi se ale nacházel na území dnešního města Hiraizumi v prefektuře Iwate, stejně jako Vysoká rezidence, která se nacházela nad jedním z ramen řeky Koromo v dnešním Hiraizumi. Jedná se o zpracování příběhu smrti Saburóa Tadahiry z Izumi. Po smrti Fudžiwary Hidehiry nejstarší Hidehirův syn Fudžiwara Kunihira (známý též jako „pán z Nišikido“ nebo „Taró z Nišikido“) a jeho lidé v rozporu s Hidehirovou poslední vůlí sepíší supliku určenou Minamoto no Joritomoovi a chystají se zneškodnit Jošicuneho. Když Saburó Tadahira z Izumi vidí, že kapitán Jošicune je v ohrožení, spěchá posílit obranu kapitánovy Vysoké rezidence. Nišikidovi lidé proto obklíčí Tadahirův hrad v Izumi. Tadahira zabije své dvě děti a spolu s manželkou se vrhne mezi nepřátele, nakonec zapálí hrad a spáchá seppuku, zabije se i jeho žena. Tento námět, pocházející z kroniky *Zrcadlo východních provincií (Azuma kagami)*, inspiroval též text nó hry *Nišikido* či *Pán z Nišikido (Nišikido)*. Objevuje se i ve starém loutkovém divadle (kodžóruři) a jeho vliv lze vysledovat v Čikamacuově díle *Vítězný ústup z Jašimy (Gaidžin Jašima)*. Další dílo *Opuštění Kuramy (Kurama ide)*, známé též jako *Útěk na východ (Higaši kudari)*, se zpočátku odehrává v kjótské rezidenci Rokuhara, kde se sejdou příslušníci rodu Taira k poradě kvůli nepřístojnému chování mladého Jošicuneho a kvůli zvěstem o jeho plánovaném útěku z Kuramy. Tairové se chtějí Jošicuneho včas zbavit, ale Jošicuneho matka Tokiwa svého syna varuje a mladý Jošicune se tedy chystá uprchnout na východ v doprovodu směnárníka Kičidžiho. Když ale čeká na smluveném místě v Macusace (ve městě v centrální části dnešní prefektury Mie), náhodou

⁸⁴ Blíže k těmto dílům viz Sasano.

narazí na vazala rodu Taira Joičiho ze Sekihary, který je právě na cestě do Kjóta. Jošicune se snaží Joičiho objet, je ale vypátrán podle stop svého koně otisklých ve zmoklé půdě a musí se tudíž s Joičim utkat. Jošicune Joičiho přemůže a bezpečně prchne dál na východ. Námět pochází ze *Zápisků o Jošicunem* a je zpracován rovněž v nó hře *Joiči ze Sekihary* (hra ovšem nepatří do základního repertoáru asi 250ti her). Dílo **Šizuka** (**Šizuka** či též **Šicuka**) je známé též pod názvem *Příběh Šizuky* (*Šizuka monogatari*) a na jeho začátku se Šizuka spolu se svou matkou Iso no Zendži skrývá v kjótském Chrámu Čisté Země (Džódodži). Je vypátrána Kadžiwarou Kagetokim a na Joritomoův rozkaz dopravena do Kamakury. Šizuka v té době nosí pod srdcem Jošicuneho dítě, to je ale hned po narození v Juigahamě na území Kamakury zabito. Šizuka chce své dítě ve smrti následovat, ale je zadržena a donucena zatančit v kamakurské Hačimanově svatyni. Šizuka za téma svého tance před Joritomoovým dvorem záměrně zvolí epizodu z *Příběhu z Ise*, aby ukázala svůj vzdor a svou lásku k Jošicunemu. Nejprve je jí udělena milost, ale po pokusu o útěk z Kamakury je odsouzena k smrti. Téma hry vychází ze *Zápisků o Jošicunem* a objevuje se též ve hrách *Kagekijo* (*Kagekijo*) a *Zápisky o helmě z bitvy u Dannoury* (*Dannoura kabuto gunki*). Jeho vliv je patrný i v Čikamacuově díle *Ohledání lůna samodruhé Šizuky* (*Futari Šizuka tainai saguri*). V díle **Paní Tokiwa ve Fušimi** (**Fušimi Tokiwa**) se s Tokiwou setkáváme na cestě Jamato, po které prchá se svými třemi syny z Kjóta, aby se nestali obětí pronásledování Minamotů během nepokoje éry Heidži. V oblasti Fušimi Tokiwa zabloudí v závějích a sejde z cesty. Vtom uslyší hlasy modlící se k Buddhovi a když se vydá jejich směrem, objeví skupinu krásných urozených žen, které Tokiwě vyjádří svou soustrast a utěší ji jednou z lidových písní tauta (tradičním nápěvkem spojeným s polními pracemi). **Rozprava s paní Tokiwou** (**Tokiwa mondó**) rovněž rozvádí téma Tokiwina útěku před Tairou Kijomorim. Když Tokiwa se svými syny opouští Kjóta, nejstaršího syna Imawaku zanechá v klášteře při chrámu Daigo v kjótské čtvrti Fušimi, prostředního syna Otowaku svěří klášteři při chrámu Ondžó v Ócu a nejmladšího Ušiwaku – Jošicuneho hodlá svěřit do péče kuramskému klášteři. Během prohlídky kuramského klášteře Tokiwa vystoupí na čestné místo v hlavní síni a začne vzývat Buddha. Tehdy se objeví vysoce vážený mnich, jeden z kuramských představených a buddhistický učenec. Je pohoršen, že místo bylo znesvěceno přítomností hříšné ženy. Tokiwa se ohradí proti takové diskriminaci ženského pohlaví a pustí se s mnichem do náboženské debaty. Mnich využije dokonce citace ze svitku se sůtrou, ale Tokiwa ho v debatě přesto porazí. Toto dílo je známé též pod názvem *Paní Tokiwa v Kuramě* (*Kurama Tokiwa*) a dočkalo se dalších zpracování. Dílo **Paní Tokiwa uprostřed hor** (**Jamanaka Tokiwa**) bylo rovněž zpracováno i v jiných žánrech, především pak v rámci staršího loutkového divadla (kodžóruri). Námětem je putování Tokiwy za Ušiwakou – Jošicunem. Když se Tokiwa dozví, že její nejmladší syn uprchl

z internace v Kuramě a míří na severovýchod pod ochranu Hidehiry z kraje Óšú, rozhodne se Jošicuneho, se kterým se nemohla setkat celých 16 let, vypátrat. V kraji Mino (dnešní prefektuře Gifu) je ale v nocležně ukryté uprostřed hor zabita lupičem. Jošicune spatří svou matku ve snu a její smrt později pomstí.

● **Žánr textů nó her jókjoku a frašek („bláznivých slov“) kjógen.** Vychází z dvorské hudby, z tanců spojených s lidovými procesími k polnostem, i z artistické produkce čínského původu. O vznik a rozvoj žánru se zasadili zejména Kan'ami (1333 – 1384) a jeho syn Zeami (1363? – 1443?). Na dvoře šógunů éry Muromači byly nó hry velmi oblíbeny a mezi obdivovatele a aktivní provozovatele nó patřili mimo jiné i Hidejoši Tojotomi či Oda Nobunaga. Lze říci, že v žánru nó získal tanec ve stylu žánru kówakamai jaksi hmatatelnější jevištní zpracování. Je zachován doprovod recitace hrou na bubínek, dojem umocňuje hra na flétnu a zesílená úloha sboru vypravěčů. Dynamičnost do žánru vnáší rytmické výkřiky „kakegoe“ a rovněž tanec působí oproti žánru kówakamai dynamičtější dojem, zejména tehdy, kdy se vyvrcholení děje soustředí do závěrečného tance hlavního herce. V pohybu lze vysledovat určitý společný základ s „tancem kówaka“, gesta i kostýmy jsou ovšem „divadelnější“. Frašky kjógen (uváděné společně s nó hrami) pak postupně vytvořily protipól ke kondenzované až vážné atmosféře divadla nó. Příkladně nyní k dílům souvisejícím s Jošicuneho legendou.⁸⁵ *Dvojí Šizuka (Futari Šizuka)* je hra neznámého autora (snad Zeamiho) a patří do 3. kategorie (mezi hry o krásných ženách a jejich zjeveních). Děj se odehrává v Jošinu na území svatyně Katte (někdy též Kacute). Představený svatyně Katte vyšle vesnickou dívku sbírat byliny ke svátku sedmého dne prvního jarního měsíce (což odpovídá březnu, v asijském kalendáři prvnímu měsíci v roce). Dívce se zjeví duch Jošicuneho milenky Šizuky a žádá, aby mniši ze svatyně Katte opisovali sútry a dopřáli jí tak klidu. Pokud by ve svatyni dívce nevěřili, má zatančit, je totiž známo, že Šizuka byla vyhlášenou tanečnicí. Představený svatyně skutečně požaduje důkaz, a tak dívka začne tančit. Duch Šizuky se k ní připojí a závěrečný tanec tudíž netančí pouze hlavní herec. Synchronicky ho doprovází též herec vedlejší. Pravděpodobně Zeamiho dílo *Jašima (Jašima)* spadá mezi nó hry, kde vystupují mstící se duchové padlých válečníků (tedy do druhé kategorie). Je známa též pod názvy *Hrablo a kapitán (Kumate hógan)* – podle rekvizity hlavního herce, *Kapitán v Jašimě (Jašima hógan)*, *Jošicune*, nebo *Odplavený luk (Jumi nagaši)*. „Vedlejší herec“ waki ztělesňuje mnicha putujícího z hlavního města na západ, který chce přenocovat v odlehlé solnici v zátocce u Jašimy. Když nad moře vyjde měsíc, vrací se do solnice stařec a když zjistí, že mnich přichází z hlavního města, začne vyprávět o boji mezi Minamoty a Tairy, který se u Jašimy odehrál. Vyjde najevo, že stařec je zjevením Jošicuneho ducha a touží po luku, který

⁸⁵ Blíže k dílům na téma Jošicuneho legendy z žánru jókjoku viz Nišino.

kapitán v bitvě upustil do moře. Zmíní strádání ve světě démonů a duchů padlých válečníků a nakonec se rozplyne, zatímco na moři se zvedá ranní bouře. Navzdory shodnému názvu je tedy toto dílo dějově odlišné od díla *Jašima* ve formě žánru kówakamai. Dílo *Kuramský skřet (Kurama tengu)* je variací úvodní částí textu kówakamai *O předpovědi*. Patří do páté kategorie, mezi hry o nadpřirozených zjeveních. Je dílem skupiny Mijamasu⁸⁶ a odráží tradici jarního pozorování květů. Zajímavý je nadstandardní počet dětských rolí. Obvykle v nó dětský herec (označovaný jako „ko-kata“) ztělesňuje jen jednu roli, zde vystupuje celé procesí „děti z Východního údolí“. Autorka měla možnost hry *Kuramský skřet* shlédnout 16. ledna 2011 v rámci 37. ročníku slavnostní přehlídky nó her v Kjótském divadle školy Kanze (Kjóto Kanze kaikan). „Procesí“ tvořilo pět dětí ve věku od tří do devíti let, postavu Ušiwaky – Jošicuneho pak ztvárnila zhruba devítiletá dívka. „Děti z Východního údolí“ přicházejí na pozvání „mnichů ze Západního údolí“ obdivovat květy v oblasti hory Kurama a tehdy se k nim připojí horský mnich, který se malému Jošicunemu, když s ním osamí, představí jako kuramský skřet. Druhého dne se Jošicune a skřet setkají, aby se Jošicune pocvičil v bojovém umění a přijal zvláštní schopnosti. S večerními stíny skřetovo zjevení zmizí. Tato legenda inspirovala dílo *O předpovědi* a „pohádkový sešit“ *Ve skřetově paláci*. Dílo *Benkei na lodi (Funa Benkei)* je jedno z nejznámějších děl svého žánru a bylo přeloženo mimo jiné i do češtiny (v rámci odeonského souboru *Vítr v piniích*). Patří do páté kategorie. Jošicune je zde opět ztělesněn dětským hercem, přestože se hra odehrává až v době jeho útěku z Kjóta, kdy mu bylo dvacet pět let. Když Jošicune dorazí do zátoky Daimocu v kraji Seccu, pošle Benkeie za svou milenkou Šizukou, aby jí oznámil, že se má vrátit do Kjóta, protože další cesta povede po moři a pro ženu může být nebezpečná. Šizuka nevěří, že vzkaz je skutečně Jošicuneho rozkaz a navštíví Jošicuneho, aby vše potvrdil. Když jí Jošicune přímo oznámí své rozhodnutí, Šizuka se zlomeným srdcem zatančí na rozloučenou a nechá milence v slzách odjet. Na rozbouřeném moři Jošicuneho a Benkeiovu loď napadne duch Tairy Tomomoriho a zjevení Jošicuneho padlého nepřítele zmizí až když Benkei začne mnout růženec. Autorem hry *Benkei na lodi* je Kanze Kodžiró Nobumicu (1435 – 1516), který tvořil téměř sto let po zakladatelích divadla nó Kan'amim (1333 – 1384) a jeho synovi Zeamim (1363 – 1444). Kanze Nobumicu byl mimo jiné hercem vedlejších rolí waki, a je tedy nasnadě, že v jeho hrách vedlejší role nabyly daleko většího významu než ve hrách Zeamiho. To je asi „pragmatický“ důvod, proč Jošicuneho průvodce a vazal mnich Benkei a Jošicuneho milenka Šizuka vystupují ve hře *Benkei na lodi* jako velmi aktivní a přímo „dějotvorné“ postavy, zatímco role Jošicuneho je záměrně „předepsána“ dětskému herci. Je

⁸⁶ Pečetí Mijamasu (宮増) jsou vlastně označena díla nejistého autorství, mezi nejpravděpodobnější autory zde patří Kan'ami nebo další výrazná postava školy Kanze, autor nó her a hráč na bubínek ócuzumi Kanze Kodžiró Nobumicu (1435 – 1516), případně někdo z jejich okruhu.

možné, že po téměř stoletém vývoji divadlo nó dospělo k určité sebeironii? Či je za dětským Jošicunem jen autorova snaha dát více prostoru vedlejším rolím? Lze se domnívat, že natolik jednoduchá situace není. Hra *Benkei na lodi* se totiž i jinak vymyká žánru nó. Kromě obsazení Jošicuneho role dětským hercem je hra atypická také tím, že herec ztvárnující Jošicuneho milenku Šizuku ve druhé části vystupuje jako mstící se duch padlého válečníka Tomomoriho. Hlavní herec tedy tančí ústřední i závěrečný tanec hry a spojuje v sobě ženskou roli Šizuky a mužskou roli mstícího se válečníka. Zjednodušeně řečeno dětský herec symbolizuje skutečnost, že Jošicune je přinucen jednat pod tlakem okolností a „není svým pánem“, je „bezmocný jako dítě“. Proměna Jošicuneho milenky Šizuky ve mstícího se válečníka pak v tomto ohledu může symbolizovat Šizučinu vášeň a žárlivost, která se rozpoutává poté, co je nucena opustit Jošicuneho, objekt své touhy. Benkeiova postava je pak důležitým prostředníkem mezi Jošicuneho pasivitou a Šizučinou aktivností. Benkei Jošicuneho nabádá k akci, Šizuku naopak „krotí“. Z hlediska hry *Jošicune mezi květy sakur*, kde Benkei vystupuje jako velmi prudký až obhroublý válečník, lze tvrdit i to, že Jošicune (i když je Benkei jeho vazalem) jednoduše není s to Benkeie ovládat. I proto možná ve hře *Benkei na lodi* vystupuje jako „bezmocné“ dítě. Tolik k rozložení sil postav v „modelové“ hře *Benkei na lodi*. Hru *Ataka (Ataka)* napsal neznámý autor (patřící snad do „okruhu“ Mijamasu) a Jošicune je zde opět ztělesněn dětským hercem. Hra patří do čtvrté kategorie, mezi díla „z tohoto světa“ (hrdinou je nejčastěji šílená žena nebo válečník). Ústřední část děje se odehrává ve vsi Ataka, kam dorazí prchající Jošicune a Benkei (ztělesněný hlavním hercem) v přestrojení za horské mnichy. Uprchlíci mají být na Joritomoův příkaz zneškodněni, ale Benkei útok pána z Togaši zažehná tím, že předcítáním z náhodného svitku dokáže protivníky přesvědčit, že je skutečný horský mnich a předtavitel chrámu Tódaidži, a zachová tak inkognito své a Jošicuneho. Je zde zřetelná shoda s dílem *Togaši* či *Pátrání v nosiči na svitky*. Hra Kanze Jadžiróa Nagatošiho (1488 – 1541) či možná hra Kanze Kodžiróa Nobumicua *Šóson (Šóson* či též *Šózon)*⁸⁷ zpracovává téma útoku mnicha Šóšuna, později známého jako Šóson, na Jošicuneho kjótskou rezidenci. Patří mezi „realistické“ hry čtvrté kategorie. Šóson sám je hlavní postavou (šite), herec ve vedlejší roli (waki) ztělesňuje postavu Benkeie z Musaši a herec v doprovodné roli (cure) ztělesňuje Jošicuneho postavu. Zajímavostí hry je postava Šizuky. Skutečnost, že role Šizuky je zde svěřena dětskému herci, ještě podtrhuje kontrast mezi Šizučinou ženskostí na jedné a její bojovností na druhé straně. Šizuka se podle legendy měla s kopím v ruce aktivně účastnit obrany horikawské rezidence, což se objevuje nejen v původním textu kówakamai *Noční útok na Horikawu*, ale také ve hře *Jošicune*

---

⁸⁷ Hra *Šóson* není zahrnuta do sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (2. díl), s. 197 – 202.

mezi květy sakur. Hru *Benkei na mostě (Haši Benkei)*⁸⁸ napsal pravděpodobně Hijoši Jasukijo, autor činný v polovině patnáctého století, někdy je ovšem jako autor hry *Benkei na mostě* uváděn též Zeami. Hra patří do čtvrté kategorie a zpracovává legendu o prvním Benkeiově setkání s Jošicunem. Podle třetího svazku *Zápisků o Jošicunem* mělo k tomuto setkání dojít v Kjótu u Velkého mostu na Páté ulici. Benkei na Velký most na Páté ulici přichází proto, že se chce zúčastnit významného procesí k bohyni Kannon, které se koná v chrámu Kijomizu vždy osmnáctého dne v měsíci, a právě procesí osmnáctého dne šestého měsíce, kdy se hra odehrává, je obzvlášť velkolepé. Je ale varován, že na mostě je večer co večer slyšet divné zvuky podobné hře na flétnu a kdosi tu prý napadá poutníky. Benkei chce záhadu rozluštit a vydá se na most. Zde se utká s mladým Jošicunem a Benkeiova halapartna stane proti Jošicuneho meči. Když vyjde najevo, že Jošicune se ve skutečnosti snaží prověřit statečnost kolemjdoucích a získat vazaly proti Tairům, vrahům svého otce, protivníci se navzájem představí a Benkei vstoupí do Jošicuneho služeb. Jošicune je zde vzhledem ke svému aktuálnímu věku opět ztvárněn dětským hercem. Další hra, dílo Zeamiho zetě Zenčiku Konparua (1405 – 1470) *Kumasaka (Kumasaka)* patří do páté kategorie. Je příběhem mnicha, který na své pouti z Kjóta dorazí do vsi Akasaka v kraji Mino (kde se odehrává rovněž hra *Paní Tokiwa uprostřed hor*). Když se putující mnich zeptá na cestu k místní mohyle, je nasměrován k poustevně, kde je překvapen množstvím zbraní. Poustevník na mnichův dotaz odpoví, že zbraně slouží na obranu pocestných před místními lupiči. Po modlitbách a zažehnávání zlého odchází poustevník na lůžko, poustevna náhle zmizí a mnich zjistí, že se ocitl na místě zarostlém travou. Na tomto místě neblaze proslulém výskytem lapků se mnichovi zjeví duch zloděje Kumasaky Čóhana s dlouhým mečem a začne vyprávět příběh o útoku na směnárníka Kičidžiho a mladého Jošicuneho. S rozedněním jeho zjevení zmizí. Námět pochází z díla *Nařasení čapky (Kloboučník)* a závěrečná část hry je známa též jako vyprávění *Kumasakův přízrak (Júrei Kumasaka)*. Zeamiho hra *Tadanobu (Tadanobu)*⁸⁹ patří do čtvrté kategorie a jejím hrdinou je opět slavný Jošicuneho vazal Sató Tadanobu. Vedlejší postavou waki je další Jošicuneho vazal Ise no Saburó a jako doprovodná postava cure zde vystupuje přímo Jošicune. Děj se odehrává v horách Jošina, kde je Jošicune ohrožen útokem horských mnichů. Tadanobu předstírá vykonání seppuku a poskytne tak Jošicunemu čas a prostor k úniku. Hra je známá i jako *Tadanobu v Jošinu (Jošino Tadanobu)* či *Napodobená rituální sebevražda (Sora bara)*. Autorem hry *Nařasení čapky (Eboši-ori)*⁹⁰ je zřejmě jeden z hlavních herců školy Kanze či snad někdo z okruhu Mijamasu. Vzhledem k Jošicuneho prorockému snu patří do páté kategorie a je známá také pod názvem *Kapitánův útěk*

⁸⁸ Hra *Benkei na mostě* není zahrnuta do sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (3. díl), s. 118 – 121.

⁸⁹ Hra *Tadanobu* není zahrnuta do sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (2. díl), s. 484 – 487.

⁹⁰ Hra *Nařasení čapky* není součástí sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (3. díl), s. 635 – 641.

směrem na východ (Kuró hógan higaši šitamuki) nebo *Směřování na východ (Azuma kudari)*. Tak jako ve stejnojmenném textu kówakamai, i zde Jošicune vystupuje jako Tóta a prchá z Kuramy jako doprovod směnárníka Kičidžiho. Že je potomkem Minamotů vyjde najevo tehdy, když si ve stanici Kagami objedná dvořanskou čapku, Tairové totiž mají ve zvyku nařasení čapky směřovat vpravo, Minamotové naopak vlevo. Zeamiho hra *Šizuka v Jošinu (Jošino Šizuka)*⁹¹ patří do třetí kategorie, mezi hry jejichž hrdinkami jsou ženy nevídané krásy. Šizuka v doprovodu Jošicuneho vazala Tadanobua následuje svého milence najevo útěku až do hor Jošina, kde se setká s místními mnichy. Během disputace se plamennou obhajobou a vášnivým tancem staví na Jošicuneho stranu. Hra *Nišikido (Nišikido)*⁹² je dílo autorského kruhu Mijamasu a spadá do čtvrté kategorie, mezi realistické hry. Příběh čerpá z textu kówakamai *Hrad nad říčkou* či *Hrad Izumi (Izumi ga džó)*. Hlavní herec ztělesňuje roli Saburóa Tadahiry z Izumi, vedlejší herec ztělesňuje roli Tadahirova nepřítele Taróa z Nišikido, doprovodný herec ztělesňuje roli Tadahirovy srdnaté ženy. Děj začíná patnáctého dne druhého měsíce pátého roku éry Bundži (1189), kdy Fudžiwara Jasuhira shromažďuje své věrné, aby zakročil proti Jošicunemu, který se skrývá v kraji Óšú. Saburó Tadahira z Izumi neuposlechne a jeho hrad se stane terčem trestné výpravy. Tadahira a jeho žena hrad Izumi brání do posledního dechu. Další hra z „dílny“ Mijamasu s názvem *Pohoštění (Settai)*⁹³ opět patří mezi hry čtvrté kategorie, hlavní postavou je matka Jošicuneho vazala Sató no Cuginobua, v dětské roli zde vystupuje Cuginobuův syn Curuwaka, ve vedlejší roli Benkei a v doprovodné roli Jošicune. Děj je stejně jako text kówakamai *Jašima* založen na vyprávění o smrti bratrů Cuginobua a Tadanobua. V tomto případě je vypravěčem Jošicune, který přichází na svém útěku do kraje Óšú, převlečený za horského mnicha, do sídla v Sató, odkud Cuginobu a Tadanobu pocházeli, a předstoupí před matku svých vazalů a Cuginobuova syna, aby dostal své povinnosti a podal jim zprávu o osudu svých dvou bojovníků. Hra neznámého autora *Joiči ze Sekihary (Sekihara Joiči)*⁹⁴, patřící opět do čtvrté kategorie, se odehrává v kraji Mino. Hlavním hrdinou je mladý Jošicune – Ušiwaka a ve vedlejší roli se zde objevuje Joiči ze Sekihary. Jošicune se na útěku z Kuramy u řeky Nakagawa stane svědkem napadení Joičiho skupinou nepřátel a když se chce do věci vložit, je hrubě odbyt. Proto se schválně sám postaví přesile, odhalí nepřátelům svou totožnost a když všechny skolí, pokračuje v cestě. Tento námět má původ v textu kówakamai *Opuštění Kuramy*. Anonymní hra třetí kategorie *Curugaoka (Curugaoka)*⁹⁵ zpracovává známé téma tance Šizuky před

⁹¹ Hra *Šizuka v Jošinu* není součástí sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (3. díl), s. 550 – 552.

⁹² Hra *Nišikido* není zahrnuta do sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (3. díl), s. 42 – 46.

⁹³ Hra *Pohoštění* není zahrnuta do sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (2. díl), s. 329 – 337.

⁹⁴ Hra *Joiči ze Sekihary* není součástí sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (2. díl), s. 317 – 320.

⁹⁵ Hra *Curugaoka* není součástí sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (2. díl), s. 634 – 636.

Joritomoovým dvorem v Hačimanově svatyni Curugaoka (Jeřábí Vrch). Námět pochází ze *Zápisů o Jošicunem* a je zpracován také v textu kówakamai *Šizuka*. Hlavní postavou je samozřejmě samotná Šizuka, vedlejší postavou je Kudó Sukecune, kuramský vazal, později zavražděný bratry Sogovými. Další anonymní hra, tentokrát z druhé kategorie her o zjeveních padlých válečníků, má název *Kapitán před plání (Noguči hógan)*⁹⁶ a je vyprávěním putujícího mnicha, kterému se u řeky Koromogawa v místech bývalé Vysoké rezidence zjeví Jošicuneho duch. Vyjde najevo, že Jošicune při dobývání nezemřel, a že ho dva skřeti, větší a menší (ve hře vystupující v doprovodných rolích) přenesli na bouřkovém mračnu do kraje Harima (dnešní prefektury Hjógo, která zhruba odpovídá oblasti Kóbe a Ósaky). „Realistická“ hra *Sakurama (Sakurama)*⁹⁷ je příběhem tairského vazala Tagučiho Jošitóa čili Jošitóa ze Sakuramy (Sakurama byla pevnost ve čtvrti Išii, která se nachází ve městě Tokušima na severovýchodě Šikoku). Když Jošicune během pronásledování Tairů vpadnul do kraje Awa (dnešní prefektury Tokušima na východě Šikoku), následně podle *Kroniky vzestupu a pádu Minamotů a Tairů* s malým množstvím bojovníků přemohl oddíl Jošitóova adoptivního otce Jošicury a samotného Jošicuru zajal i s dalšími významnými šlechtici. Tairové se poté stáhli na západ Šikoku k Jašimě. Hlavní postavou hry je Jošitó ze Sakuramy, vedlejší postavou je Jošicune a doprovodnou postavou jeden z Jošicuneho lidí Šinobu no Džiró, který tím, že se postaví do cesty Jošitóovu koni a následně je skolen Jošitóovým šípem, zavdá příčinu ke střetu a vyhlazení sakuramské pevnosti. Další anonymní hra čtvrté kategorie *Dvojí napadení (Nido no kake)*⁹⁸, známá i pod názvem *Napadení z vrchu (Saka otoši)* nebo *Dvojí Kadžiwarovo napadení (Kadžiwara nido no kake)*, je zpracováním epizody z bitvy u Ičiotani, podle které Jošicune rozdělením svých oddílů dokázal vytvořit moment překvapení a oblehnutí Ičiotani završit vítězstvím. Hlavní herec v první části hry ztvárňuje postavu otce pozdějšího Jošicuneho vazala Wašinooa, ve druhé části hry pak ztvárňuje postavu Jošicuneho generála Kadžiwary Genty (Kagesueho). Samotného Wašinoo no Saburóa, který prý Jošicuneho mužům ukázal skrytou horskou stezku, po které mohou zaútočit, ztělesňuje doprovodný herec. Další doprovodnou postavou je otec Kadžiwary Genty a pozdější Jošicuneho odpůrce Kadžiwara Heizó (Kagetoki). Jošicune zde vystupuje ve vedlejší roli. Další hry již stojí mimo základní repertoár dvou stovek textů jókjoku. Hra čtvrté kategorie *Současný Kumasaka (Genzai Kumasaka)*⁹⁹ je anonymní dílo zpracovávající Jošicuneho útěk na sever Honšú a jeho střet s lupičem Kumasakou. Hlavní postavou je právě Kumasaka Čóhan, vedlejší postavou je směnárník

⁹⁶ Hra *Kapitán před plání* není součástí sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (3. díl), s. 69 – 72.

⁹⁷ Hra *Sakurama* není součástí sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (2. díl), s. 48 – 50.

⁹⁸ Hra *Dvojí napadení* není součástí sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (3. díl), s. 49 – 51.

⁹⁹ Hra *Současný Kumasaka* není součástí sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (1. díl), s. 676 – 678.

Kičidži Nobutaka, kterého Jošicune doprovází jako jeho pobočník. Sám mladý Jošicune v této hře nemá žádnou repliku a vystupuje zde jen nepřímou. Hra třetí kategorie **Šizuka a pán z Adači (Adači Šizuka)**¹⁰⁰, známá též pod názvy *Urozená Šizuka (Gozen Šizuka)*, *Šizuka ve svatyni Wakanomija (Wakanomija Šizuka)* nebo *Komoři a bubínek (Daibu cuzumi)*, zpracovává stejné téma jako text kówakamai *Šizuka*. Hlavní postavou je Šizuka, vedlejší postavou je Minamoto Joritomo a doprovodnou postavou je Saburó z Adači, který proslulý Šizučin „kamakurský“ tanec doprovází hrou na bubínek. Další hra neznámého autora, spadající tentokrát do čtvrté kategorie, má název **Vyprávějí Suzuki (Katari Suzuki)**¹⁰¹, je ale známá též pod názvy *Pronásledovaný Suzuki (Oikake Suzuki)*, *Šigeie či Zajatý Suzuki (Ikedori Suzuki)*. Je příběhem Jošicuneho vazala Suzukihho Saburóa Šigeieho, který je zajat během výzvě v Kamakuře, ale je propuštěn, protože Joritomo doufá, že ho Šigeie přivede na Jošicuneho stopu. Tento námět vzdáleně připomíná text kówakamai *Kijošige*. Hra čtvrté kategorie **Aidžu a Tadanobu (Aidžu Tadanobu)**¹⁰² či jen *Aidžu (Aidžu)* pojednává o Tadanobuově útěku do Kjóta a amrti. Po boji v horách Jošina Tadanobu uniká do hlavního města a skrývá se v domě jisté Aidžu na Šesté ulici. Nakonec je z žárlivosti udán, obklíčen a spáchá seppuku. Aidžu se v převleku podaří uprchnout. Další anonymní hra z „realistické“ čtvrté kategorie **Curuwaka (Curuwaka)**¹⁰³ rozvádí příběh dvou Jošicuneho vazalů, bratrů ze Sató Cuginobua a Tadanobua. Cuginobu zde vystupuje v hlavní roli, Tadanobu v roli doprovodné. Vedlejší postavou je panoš a v dětské roli se zde objevuje Cuginobuův syn Curuwaka. Děj se odehrává bezprostředně před odjezdem bratrů Satóových do boje proti Tairům. Anonymní hra **Benkei ve městě Ašija (Ašija Benkei)**¹⁰⁴ opět patří do čtvrté kategorie a je známá i pod názvem *Útěk na Šikoku (Šikoku oči)*. Odehrává se nejprve v zátocce Daimocu, kde prchající Jošicune nastoupí do lodi, aby mohl pokračovat v cestě na Šikoku. Bouře ale plavidlo zaneslo k pobřeží v kraji Seccu, kde se ve městě Ašija střetne hlavní postava – Benkei s vedlejší postavou – Saburóem Micušigem z Ašiji (kterého Benkei zabije). Jošicuneho role je zde stejně jako ve hře *Benkei na lodi* předepsána dětskému herci a motiv dramatické cesty po moři je převzat z textu kówakamai *Pátrání v nosiči na svitky*. V doprovodné roli zde vystupuje stařec a ve vložené komické roli lodník. Hra čtvrté kategorie **Uzel vlasů a kapitán (Motodori hógan)**¹⁰⁵ se již neuvádí, je ale zajímavým příkladem „realistického“ nó, ve kterém se vesnický mladík (šite) mění ve ztělesnění Jošicuneho duše (pozdější šite či noči-džite). Vedlejší postavou (waki) je putující mnich, který přichází do kraje Óšú do Koromogawy a spatří

¹⁰⁰ Hra *Šizuka a pán z Adači* nepatří do sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (1. díl), s. 69 – 73.

¹⁰¹ Hra *Vyprávějí Suzuki* nepatří do sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (1. díl), s. 440 – 446.

¹⁰² Hra *Aidžu a Tadanobu* není součástí sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (1. díl), s. 1 – 5.

¹⁰³ Hra *Curuwaka* není součástí sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (2. díl), s. 636 – 640.

¹⁰⁴ Hra *Benkei ve městě Ašija* nepatří do sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (1. díl), s. 42 – 45.

¹⁰⁵ Hra *Uzel vlasů a kapitán* není ve sbírce *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (3. díl), s. 439 – 440.

mladíka, který si pod stromem odřezává vlasy spletené do uzlu. Mladík poté mnichovi prozradí, že se jedná o vlasy samotného kapitána Jošicuneho, které mají tomu, kdo je má u sebe, propůjčit zvláštní schopnosti, jako například zvednout vítr. Hra čtvrté kategorie *Daleká střela (Tó-ja)*¹⁰⁶ zpracovává příběh z bitvy u Dannoury, který je zmíněn v *Příběhu rodu Taira* i *Kronice vzestupu a pádu Minamotů a Tairů*. Hlavní postavou hry je Širó Čikakijo z Inoki, vedlejší postavou je Joiči Jošinari z Asari. Dvěma doprovodnými postavami jsou Jošicune a vazal Minamoto Joritomoa Širó Takacuna ze Sasaki. Přesněji je hra vylíčením přestřelky mezi vynikajícími lukostřelci na straně Tairů a Minamotů. Konflikt na pomezí lukostřeleckého klání se během bitvy u Dannoury rozpoutá poté, co Kotaró Jošimori z Wady začne ze břehu ostřelovat plavidla Minamotů a trefí vše „do vzdálenosti tří čó“ (asi 300 m). Širó Čikakijo z Inoki je pověřen, aby jako schopný lučištník na tento útok odpověděl. Čikakijovi se skutečně podaří šíp vystřelit zpět a trefit do ramene jednoho z tairských bojovníků. Kotaró Jošimori z Wady poté nasedne do člunu a vystřelí šíp na Jošicuneho plavidlo. Na tuto střelu odpoví další schopný lučištník na straně Minamotů, Jošinari Joiči z Asari, který měl kdysi zasáhnout jelena v běhu na vzdálenost dvou čó. Následně se rozpoutá bitva a na obloze se objeví mrak připomínající bílou vlajku. Jošicune to považuje za znamení seslané bohem války, bódhisattvou Hačimanem, a krátce se s celým mužstvem pomodlí. Minamotové pak z bitvy vyjdou jako vítězové. Střelba na vzdálený cíl mimo jiné vzdáleně připomíná legendu, že v průběhu bitvy u Jašimy Tairové vystavili jako terč a výzvu bojovníkům na straně Minamotů vějíř, který se podařilo sestřelit Joičimu Munetakovi z Nasu. Anonymní hra čtvrté kategorie *Tankai (Tankai)*¹⁰⁷ se odehrává v Kjótu a jejím hrdinou je Hasebe Tankai či Tankai z Kitaširakawy, se kterým se měl Jošicune podle legendy utkat před Tendžinovou svatyní na Páté ulici a prokázat již jako chlapec své výjimečné schopnosti v boji. Vedlejší postavou je známý mistr opat Kiiči, Tankai je jeho nejnadanější žák a mladý Jošicune opata navštíví, protože chce prostudovat knihu *Liu-t'ao*, proslulý traktát o strategii boje. Jošicune zde vystupuje v dětské úloze, a to pod jménem Král Šana (Šana Ó), které je vedle jména Ušiwaka Maru dalším Jošicuneho dětským jménem. Námět pochází ze *Zápisů o Jošicunem*. Další anonymní „realistická“ hra *Kijošige (Kijošige)*¹⁰⁸ zpracovává střet mezi dvěma Jošicuneho vazaly a Kadžiwarou Kagetokim. Hlavní postavou je Džiró Kijošige ze Surugy, doprovodnou postavu k němu tvoří Saburó Jošimori z Ise. Vedlejší postavou je Kadžiwara Kagetoki, v komických a doprovodných úlohách zde vystupují rovněž správce zájezdního hostince a Kagetokiho vazalové. Děj vychází z textu kówakamai *Kijošige*, hra se již neuvádí. Také hra druhé kategorie *Vysoká rezidence (Takadači)* již nepatří do uváděného repertoáru. Volně je

¹⁰⁶ Hra *Daleká střela* není součástí sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (2. díl), s. 699 – 701.

¹⁰⁷ Hra *Tankai* není součástí sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (2. díl), s. 556 – 558.

¹⁰⁸ Hra *Kijošige* není součástí sbírky *Sto textů jókjoku*, viz Haga & Sasaki (1. díl), s. 566 – 571.

inspirována textem kówakamai *Hrad Izumi* a existuje i dílo *Vysoká rezidence* patřící mezi starší loutkové hry (kodžóruri). Jako prameny zde posloužily *Zápisky o Jošicunem* a *Zrcadlo východních provincií*. Mezi další již neuváděné hry patří hra třetí kategorie **Šizuka a zádušní mše (Hódži Šizuka)**, či hra páté kategorie **Průzkum jezera (Numa saguri)**. Tato hra byla inspirována *Příběhem rodu Taira*, čtyřicátým čtvrtým svitkem *Kroniky vzestupu a pádu Minamotů a Tairů* a pětadvacátým svitkem *Kroniky velkého míru*. Jednoho dne, právě když Jošicune odpočívá, se náhle zatáhne obloha a Benkei v mračnu spatří divné hadí zjevení. Vydá se za ním a dorazí k jezeru obklopenému sakurami, kde se mu náhle zjeví žena, vtělení „velkého hada zvaného Jamata“ (Jamata no oroči, toto bájně stvoření mělo žít v oblačné řece Hinokawa a mělo být přemoženo Susano no Mikotoem, který tak měl zachránit princeznu Kušinadu). Tento námět je pak rozveden v „pohádkovém sešitě“ *Řeka Sagami* či v díle *Ve skřetově paláci*. Ve hře třetí kategorie **Rozprava s paní Tokiwou (Tokiwa mondó)** lze zase vysledovat vliv textu *Flétnový svitek*, zřejmý je i vliv textu kówakamai *Rozprava s paní Tokiwou (Paní Tokiwa v Kuramě)*. Dějově hra navazuje na text *Paní Tokiwa ve Fušimi*. Hra páté kategorie **Kurama (Kurama)**, známá i pod názvem *Minamoto v Kuramě (Kurama Gendži)* zase inspirovala frašku *V Kuramě (Kurama mairi)*. Dále lze jmenovat hru druhé kategorie **Cuginobu (Cuginobu)**, známou též pod názvem *Chrám Jašima (Jašima dera)*, hru čtvrté kategorie **Jošinská trojice (Jošino sanmi)**, či hru čtvrté kategorie **Jošimizu (Jošimizu)**. Její hlavní postavou je mnich Jošimizu pocházející z jošinského chrámu Kinpusen, který doprovází dva sourozence (Hanagiku a Ako Ó zde vystupují v dětských rolích) při prohlídce kjótské čtvrti Okazaki a vypráví jim příběh Jošicuneho pobytu v Jošinu a Jošicuneho konce.

Tolik tedy alespoň v nástinu k Jošicuneho legendě v žánru nó. Doplňme ještě, že uvedené dělení her do pěti kategorií nesouvisí jen s charakterem hlavní postavy, ale i s pořadím, ve kterém byly hry uváděny. Pro větší přehlednost následuje výčet zmíněných pěti typů her.

První kategorie (ičibanme mono): patří do ní hry, které jsou uváděny vždy na začátku „bloku“ představení. Hlavní herec v tomto případě ztělesňuje božstvo.

Druhá kategorie (nibanme mono): v těchto hrách je hlavní postavou mstící se duch padlého válečníka (šura), těmto hrám se proto říká také „šura mono“.

Třetí kategorie (sanbanme mono): hrám třetí kategorie se říká též „parukové hry“ („kacura mono“), jejich hrdinkami jsou totiž krásné ženy nebo jejich zjevení.

Čtvrtá kategorie (jonbanme mono): do této kategorie spadají takzvané „současné hry“ („genzai mono“), hlavní postavy zde vystupují v rolích skutečných osob, nikoli zjevení. Často je hlavní postavou v této kategorii šílená žena.

Pátá kategorie (gobanme mono): hry uváděné na závěr „bloku“ představení, charakter hlavní postavy není přísně dán, často se ale jedná o nadpřirozené zjevení.

Nó hry od jejich počátku doprovází „odlehčené vsuvky“ v podobě komických výstupů zvaných kjógen („bláznivá slova“). Oproti stylu nó her se frašky kjógen vyznačují živější dikcí recitace a dynamičtějším pohybem. Z děl patřících do kategorie nó –kjógen, která zároveň souvisí s Jošicuneho legendou, lze jmenovat následující hry.¹⁰⁹ Ve hře *Potrefený zloduch (Kudži zainin)* lze například vysledovat ozvuk nó hry *Benkei na mostě*, respektive ozvuk legendy o Benkeiově a Jošicuneho setkání na mostě v oblasti Páté ulice. Jedná se o příběh, který si bere za námět slavnost, která se každoročně odehrávala v kjótské čtvrti Gion. Během procesí na sebe bere pán z jistého měšťanského domu roli zemřelého kajícího a jeho sluha Tarókadža roli ďábla. Tarókadža využije svého momentálního výjimečného postavení a pána všemožně pokouší a pronásleduje. Hru *Benkei na mostě* toto dílo připomíná atmosférou slavnostního Kjóta (obě hry se odehrávají v období barvitých procesí) a vyhraněnou formou dialogu (na jedné straně je konfrontace mezi Benkeiem a Jošicunem, na druhé straně konfrontace mezi Tarókadžou a jeho pánem). Další hra *V Kuramě (Kurama mairi)* opět vychází z konfrontace mezi Tarókadžou a jeho pánem, který se ve sluhově doprovodu vydává na pouť do kuramského chrámu, aby uctil jednoho ze čtyř „buddhistických králů“, boha Bišamonten (v sánškrtu označovaném jako Vaiśravaṇa). Nakonec je to právě Tarókadža, komu se narodil od jeho pána dostane příznivé chrámové předpovědi. Pán se proto snaží během zpáteční cesty Tarókadžu přesvědčit, aby přízeň bohů přenechal jemu, svému pánovi. Hlavním hrdinou hry *Nasu (Nasu)* je známý vazal Minamoto no Joritomoa, Nasu no Joiči. Hra je známá též pod názvem *Nasu no Joiči vypráví (Nasu no Joiči katari)*. Konkrétně se jedná o zpracování legendy o Joičiho střelbě na vějíř, který namísto terče vystavili Tairové coby výzvu Minamotům během bitvy u Jašimy. Tato legenda je zmíněna i v úvodu hry *Jošicune mezi květy sakur*. Vyprávění je ve skutečnosti rozděleno mezi tři postavy, Nasu no Joičiho, Minamoto no Jošicuneho a Gotóhjóe no Sanemotoa. Právě tito tři válečníci se radí o způsobech sestřelení vějíře, z nichž jeden každý návrh Jošicune vychválí. Hra vychází z komického výstupu (aikjógen) zahrnutého v nó hře *Jašima*. Fraška *Nasu* se stala rovněž inspirací tanečního kusu ve stylu kabuki, který má název *Odhození roucha s rodovým znakem (Suó otoši)*.

- **Žánr „pohádkových sešitů“ otogizóši.** Jedná se o krátké ilustrované příběhy, které byly šířeny v podobě svitků či sešitů od období Muromači až po období Edo.¹¹⁰ Náměty tohoto „lidového čtení“ převážně vycházely ze středověkých pověstí a kronik. Častým inspiračním zdrojem tohoto žánru je *Kniha tanců* (sbírka textů kówakamai). Anonymní dvousvazkový příběh *Vznešený syn a plavba po ostrovech (Onzóši šima watari)* je vyprávěním o synovi ze šlechtického rodu, kterému je zde propůjčena Jošicuneho identita a

¹⁰⁹ K bližším informacím o jmenovaných hrách viz Kitagawa & Jasuda.

¹¹⁰ K informacím o jmenovaných dílech žánru otogizóši viz Ósone a též Ičiko.

kteřý se plaví po různých zvláštňích ostrovech. Na ostrově Ezo (dnešním Hokkaidu) hrdina navštíví „Hrad Nebeské Blaženosti“ a setká se s Králem Démonů. Jošicune svou hrou na flétnu okouzlí přítomná božstva i dceru Krále Démonů, která mu umožní nahlédnout do tajných svitků. Tak se Jošicune přiučí různým tajným naukám. Předlohou tohoto sešitového díla jsou *Zápisky o Jošicunem*, konkrétně jejich druhý svitek s důrazem na kapitolu *Jošicune u opata Kiičiho*, podobně jako je tomu v případě nó hry *Tankai*. Další dílo neznámého autora z období Muromači patřící do celku „kapitánské literatury“ je dvousvazkový (v některých vydáních třísavazkový) sešit *Ve skřetově paláci (Tengu no dairi)*, který zpracovává téma Jošicuneho pobytu v kuramském klášteře. Při uctívání buddhistického krále Bišamonten se Jošicunemu podaří navštívít palác skřeta tengua, prostudovat tajné svitky a zapříst s tenguem náboženskou debatu. Zřejmý je zde vliv nó hry *Kuramský skřet* či textu kówakamai *O předpovědi*. Třísavazkový až pětisvazkový sešit *Rozprava o kapitánovi a hlavním městě (Hógan mijako banaši)*, známý též pod názvem *Opat Kiiči (Kiiči hógen, někdy též Oniíči hógen)*, pochází z konce období Muromači a zpracovává stejně jako předchozí sešity téma z druhého svitku *Zápisů o Jošicunem*. Dále lze jmenovat jednosvazkový sešit *Hidehirův příchod (Hidehira-iri)*, který opět zpracovává téma Jošicuneho mládí, respektive Jošicuneho setkání s jeho pozdějším ochráncem Fudžiwarou Hidehirou. Dvousvazkový sešit *Benkeiův příběh (Benkei monogatari)*, známý také jako *Benkeiův sešit (Benkei zóši)* a hojně inspirovaný třetím svazkem *Zápisů o Jošicunem*, zpracovává téma mládí Jošicuneho vazala Benkeie z Musaši. Existuje i jednosvazkový sešit *Benkei na mostě (Haši Benkei)*, který je variací na téma prvního Jošicuneho a Benkeiova setkání. Dvousvazkový *Příběh princezny Zářící Nefrit (Džóruri monogatari)*, v pozdější úpravě známý jako *Dvanáctý sešit Zářícího Nefritu (Džóruri džúnidan sóši)*, zase posloužil jako předloha ke scénáři stejnojmenné loutkové hry, která dala název žánru džóruri. Vyprávění líčí setkání mladého Jošicuneho – Ušiwaky s princeznou Zářící (Čistý) Nefrit (Džóruri) a následná dobrodružství uprchlého mladého páru. Dvousvazkový sešit *Řeka Sagami (Sagamigawa)* čerpá z nó hry *Průzkum jezera* a je výjimečný svou mýtickou atmosférou, která provází Jošicuneho nadání zvláštňimi schopnostmi. Dvojdílný sešit *Minazuru (Minazuru)* je další variací na téma Jošicuneho návštěvy u opata Kiičiho, během které se Jošicunemu hrou na flétnu podaří okouzlit opatovu dceru Minazuru a získat tak přístup ke kýženým tajným svitkům. Zřetelná je vazba na *Rozpravu o kapitánovi a hlavním městě* a existuje též text kówakamai *Minazuru*. Tolik k hlavním dílům žánru, existují ale i další adaptace textů z *Knihy tanců*, jako například díla *Příběh od Jašimy (Jašima nikó monogatari)*, *Bitva u Jašimy (Jašima kassen)*, *Jašima (Jašima)*, *Šizuka (Šizuka)* či *Příběh Šizuky (Šizuka monogatari)*.

Jmenovat lze i *Zápisky o Jošicunem* upravené ve stylu tzv. „narských obrazů“ (Nara-e)¹¹¹, které jsou známé mimo jiné pod názvem *Dobrodružství mladého Jošicuneho – Ušiwakův příběh (Ušiwaka monogatari)*. Jako předlohy k obrazovým zpracováním posloužila také další díla žánrů kówakamai a jókjoku, jak dosvědčují následující sešity: *Zápisky o Cuginobuovi a Tadanobuovi (Cuginobu Tadanobu ki)*, *Dvanáctý sešit v obrazech (Džúnidan zóši e-maki)*, *Paní Tobiwa uprostřed hor v obrazech (Jamanaka Tobiwa e-maki)*, desetisvazkový sešit *Devátý z Minamotů kapitán Jošicune a lidé Jasuhiry z Óšú, výjevy z trestné výpravy (Kuró hógan Jošicune Óšú Jasuhira-ra hitóbacu-e)* a jeho svazek *Verše a výjevy z bitvy o Vysokou rezidenci (Takadači kassen e-kotoba)*, sešit *Noční útok na Horikawu v obrazech (Horikawa jouči e-maki)*, *Verše a výjevy z Jošicuneho útěku do kraje Óšú (Jošicune Óšú-oči e-kotoba)*, či sešit *Bitva o Koromogawu, Seiecuův příběh (Koromogawa kassen, Seiecu monogatari)*, jehož hrdinou je horský mnich Seiecu, který se měl podle legendy setkat právě v době bitvy o Koromogawu s Jošicuneho vazalem, mnichem Kaisonem z Hitači, který se dobytí Vysoké rezidence a tím i smrti po boku svého pána Jošicuneho nakonec vyhnul.

Díky žánru „obrázkových sešitů“ otogizóši Jošicuneho legenda „zlidověla“ a přenesla se po proudu japonské literatury až do předmoderního a moderního období. Období Edo, ke kterému jsme nyní v našem výčtu děl na „kapitánské téma“ dospěli, pak znamená pro Jošicuneho legendu přímo zlatý věk popularity.

Díla z období Edo (1600 – 1868)

novověk (近世 – きんせい)

- **Žánr loutkového divadla džóruri.** Jeho kořeny sahají již do konce období Muromači, původním dílem tohoto žánru, ze kterého je zároveň odvozen jeho název, je *Příběh princezny Zářící Nefrit (Džóruri hime monogatari)*. Zpočátku se jednalo o recitaci pasáží z *Příběhu princezny Zářící Nefrit* doprovázenou šamisenem (řídčeji loutnou biwa). Na počátku období Edo se k této recitaci přidružila vystoupení loutkoherců, případně živých herců. Z žánru původně deklamačního charakteru tak vzniknul nový směr japonského dramatu. Prostřednictvím jeho propojení s loutkoherectvím (bunraku) se prosadilo loutkové divadlo (ningjódžóruri) a prostřednictvím jeho propojení s pěvecko tanečním žánrem kabuki se prosadilo kabuki v jevištní formě.

¹¹¹ Jedná se o obrazové svitky či sešity spojené s oblastí dnešní Nary, zejména s chrámy Hórijú a Kófuku.

Název	původní název	autor	rok
<i>Dvanáctý sešit (Zářícího Nefritu)</i>	<i>(Džóruri) Džúnidan zóši</i>	Ono no Ocú?	1485?
<i>Vysoká rezidence (v pěti dějstvích)</i>	<i>Takadači (godan)</i>	Sacuma Džóun	1625
<i>Hrad Izumi</i>	<i>Izumi ga džó</i>	?	1636
<i>Bitva u Ičiotani a obrácený obchvat</i>	<i>Ičiotani saka-otoši</i>	?	1643
<i>Kijošige</i>	<i>Kijošige</i>	?	1646
<i>Závan větru a Hidehirův příchod</i>	<i>Fukiage Hidehira iri</i>	?	1655
<i>Ves Ataka a Vysoká rezidence</i>	<i>Ataka Takadači</i>	?	1656?
<i>Závan větru</i>	<i>Fukiage</i>	?	1656?
<i>Jošicune dobývá peklo</i>	<i>Jošicune džigoku jaburi</i>	?	1661
<i>Kaison z Hitači</i>	<i>Hitačibó Kaison</i>	?	1662
<i>Kapitán a jošinská bitva</i>	<i>Hógan Jošino kassen</i>	?	1664
<i>Princezna Goó</i>	<i>Goó hime</i>	?	1673
<i>Naloděný Tadanobu</i>	<i>Goban Tadanobu</i>	?	1676
<i>Paní Tokiwa uprostřed hor</i>	<i>Jamanaka Tokiwa</i>	?	1676
<i>Šizuka a tanec pro pobavení</i>	<i>Šizuka hóraku-mai</i>	Udžikaga Džó	1677
<i>Kumai Taró</i>	<i>Kumai Taró</i>	?	?
<i>Kumai Taró a synovská poslušnost</i>	<i>Kumai Taró kókó no maki</i>	?	?
<i>„Nepřítel dvora“ a Benkei na mostě</i>	<i>Čóteki haši Benkei</i>	?	?
<i>Ve skřetově paláci</i>	<i>Tengu no dairi</i>	Čikamacu?	1677
<i>Hora Kurama, mistr s žákem a cedr</i>	<i>Kurama-jama šitei sugi</i>	Šimizu Saburóbeie	?
<i>Mladý Jošicune a skolení tisíce osob</i>	<i>Ušiwaka sennin kiri</i>	?	1679
<i>Výprava do Jašimy</i>	<i>Kado-de Jašima</i>	Čikamacu	1684?
<i>Bitva u Jašimy</i>	<i>Jašima kassen</i>	?	1684–88
<i>Benkei a památka z hlavního města</i>	<i>Benkei kjó mijage</i>	Čikamacu	1688
<i>Saburó z Cunota</i>	<i>Cunoto no Saburó</i>	Čikamacu	1689
<i>Zápisky o Jošicunem podle Kinpiry</i>	<i>Kinpira-bon Gikei-ki</i>	?	1689
<i>Nový Dvanáctý sešit (adaptace)</i>	<i>Šin Džúnidan</i>	?	?
<i>Rod Minamotů v patnácti obrazech</i>	<i>Gendži džúgodan</i>	?	?
<i>Minamotové a vyjetí východní branou</i>	<i>Gendži higaši no kado-de</i>	?	?
<i>Mladý Jošicune prchá na východ</i>	<i>Ušiwaka higaši šitamuki</i>	?	?
<i>Minamotové a nařasení čapky</i>	<i>Gendži eboši-ori</i>	Čikamacu	1690
<i>Paní Tokiwa ve Fušimi</i>	<i>Fušimi Tokiwa</i>	?	1711
<i>Tušový kámen v Jošicuneho kapse</i>	<i>Jošicune kaičú suzuri</i>	?	1711

Přehled vychází přednostně z pramenů Kawatake, Kuroki, Ósone a zejména z pramene Šimazu.

Historické hry (džidai mono), které na téma Jošicuneho legendy napsal Čikamacu Monzaemon:

Název	původní název	prameny, poznámky	rok
<i>Výprava do Jašimy</i>	<i>Kado-de Jašima</i>	Shoda se hrou <i>Saburó z Cunota</i> , in: <i>Udžikaga Džó šóhon</i> .	1684?
<i>Vítězný ústup z Jašimy</i>	<i>Gaidžin Jašima</i>	in: <i>Udžikaga Džó šóhon</i>	1685
<i>Nařasení čapky</i>	<i>Eboši-ori</i>	in: <i>Ika gidajú šóhon</i>	1690
<i>Dvanáctý sešit</i>	<i>Džúnidan</i> (<i>Džúnidan čósei šima-dai</i>) ←	V r. 1701 byl název změněn na <i>Dvanáctý sešit dlouhověkosti a ozdobné bonsaje</i> .	1690
<i>Kronika Benkeiova zrození</i>	<i>Benkei šuššó-ki</i>	Adaptace 3. svazku <i>Zápisků o Jošicunem</i> .	1694
<i>Jošicune, mše a tanec ženy</i>	<i>Jošicune cuizen onna mai</i>	in: <i>Udžikaga Džó šóhon</i>	1696
<i>Jošicune a zákon východních provincií</i>	<i>Jošicune Azuma roppó</i>	Shoda s dílem <i>Tušový kámen v Jošicuneho kapse (Jošicune kaičú suzuri)</i> .	1698
<i>Minamotové a nařasení čapky</i>	<i>Gendži eboši-ori</i>	Zde se jedná o pouhou úpravu názvu díla z r. 1690 <i>Eboši-ori</i> .	1699
<i>Příběh z mládí vznešené paní jménem Tora z Óiso</i>	<i>Óiso no Tora osana monogatari</i>	Hra z roku 1694 byla v roce 1702 uvedena v divadle Takemoto-za.	1702
<i>Pán z chrámu Saimjó a sto šlechticů</i>	<i>Saimjó-dži dono hjaku-nin džóró</i>	Hra z roku 1699 byla v roce 1703 uvedena v divadle Takemoto-za.	1703
<i>Minamoto Jošicune a „Šachová sůtra“</i>	<i>Minamoto Jošicune šógi kjó</i>	Patrně se jedná o adaptaci dřívějšího stejnojmenného díla.	1706
<i>Tadanobu v Jošinu</i>	<i>Jošino Tadanobu</i>	Hra z roku 1697 byla v roce 1707 uvedena v divadle Takemoto-za.	1707
<i>Minamotové sevření chladnou vodou jezera</i>	<i>Gendži reizei buši</i>	Druhá část tohoto díla byla adaptována pod názvem <i>Zimní pivoňka, manželé a lev</i> .	1710
<i>Zimní pivoňka, manželé a lev</i>	<i>Fuju botan mjóto džiši</i>	in: <i>Udžikaga Džó šóhon</i>	1710
<i>Obtěžkaná paní Tokiwa</i>	<i>Harami Tokiwa</i>	Podle pramene <i>Kinsei hógaku nenpjó</i> hra vznikla již roku 1710.	1713
<i>Ohledání lůna samodruhé Šizuky</i>	<i>Futari Šizuka tainai saguri</i>	Shoda s dílem <i>Tušový kámen v Jošicuneho kapse (Jošicune kaičú suzuri)</i> .	1713
<i>Tadanobu v Jošinu a Kisenaga z Nišiki</i>	<i>Jošino Tadanobu Kisenaga no Nišiki</i>	Uvedeno v divadle Tojotake-za.	1715
<i>Skládací vějíř a Dvanáctý sešit</i>	<i>Suehiro Džúnidan</i>	Uvedeno tamtéž.	1717
<i>Tairové a „Dámský Ostrov“</i>	<i>Heike njogo no šima</i>	Inspirace nó hrou <i>Šunkan</i> atd.	1719
<i>Kráska v Šimabaře a žabí boj</i>	<i>Keisei Šimabara kairu gassen</i>	Uvedeno v divadle Takemoto-za.	1719
<i>Dávný příběh paní Tokiwy ve Fušimi</i>	<i>Fušimi Tokiwa mukaši monogatari</i>	Uvedeno v divadle Tojotake-za.	1721

Tento a následující přehled vychází z pramenů Kawatake, Kuroki, Ósone a zejména z pramene Šimazu.

Hry žánru džóruři na „kapitánské téma“, vzniklé v pozdějším období (zhruba po Čikamacuově smrti):

Název	původní název	autor, autoři	rok
<i>Pravda o kamakurském generálovi</i>	<i>Udaišó Kamakura džikkí</i>	Takeda Izumo	1724
<i>Císař Seiwa, Minamotové a patnáctý sešit</i>	<i>Seiwa Gendži džúgodan</i>	Namiki Sósuke, Jasuda Abun	1728
<i>Suma, Kjóto, Minamotové a azalka</i>	<i>Suma mijako Gendži cucudži</i>	Bunkódó, Hasegawa Senši	1730
<i>Opat Kiiči a tři svitky ve zkratce</i>	<i>Kiiči hógen sanrjaku no maki</i>	Bunkódó, Hasegawa Senši	1731
<i>Kámen na roztírání tuše a Nasu Joiči v Západním moři</i>	<i>Nasu no Joiči Saikai suzuri</i>	Namiki Sósuke, Namiki Džósuke	1734
<i>Sakura v císařském paláci a noční útok na Horikawu</i>	<i>Gošo sakura Horikawa jouči</i>	Bunkódó, Mijoši Šóroku	1737
<i>Kronika vzestupu a pádu Minamotů a Tairů zapsaná v hiraganě</i>	<i>Hiragana seisui</i>	Bunkódó, Takeda Izumo, Mijoši Šóroku, Oizumo	1739
<i>Hidehira z kraje Óšú a jeho zeť Usouno</i>	<i>Óšú Hidehira Usouno muko</i>	Namiki Sósuke	1739
<i>Soubor obrazů z Kamakury</i>	<i>Kamakura taikai zu</i>	Tamenaga Taróbeie, Asada Iččó	1742
<i>Mladí Minamotové a válečné zápisky „vprostřed cesty“</i>	<i>Čigo Gendži dóčú gunki</i>	Takeda Izumo, Mijoši Šóroku	1744
<i>Jošicune mezi květy sakur</i>	<i>Jošicune senbon zakura</i>	Takeda Izumo, Mijoši Šóroku, Namiki Sósuke	1747
<i>Revidované zápisky z bitvy u Ičiotani</i>	<i>Ičiotani futaba gunki</i>	Namiki Sósuke, Asada Iččó	1751
<i>Pestrý brokát a 50 a čtvero knížectví</i>	<i>Date nišiki godžú ši gun</i>	Takeda Geki, Mijoši Šóroku	1752
<i>Jošicune a list z Košigoe</i>	<i>Jošicune Košigoe džó</i>	Namiki Eisuke	1754
<i>Borovice na dávném bojišti a bití zvonu</i>	<i>Kosendžó kane-kake macu</i>	Čikamacu Handži, Mijoši Šóroku	1761
<i>Čúta ve městě Banba, podzimní listí, slivoň a toulec na šípy</i>	<i>Banba Čúta kóbai ebira</i>	Wakatake Fuemi, Nakamura Akei	1763
<i>Dvočata z paláce v Sumě a napnutí luku</i>	<i>Suma no dairi futago junzei</i>	Terada Heizó	1764
<i>Jaro éry Džuei a květinová bitva</i>	<i>Hana ikusa Džuei no haru</i>	Jošida Kanši	1767
<i>Severský brokát, vířící rukávy a figurína</i>	<i>Ezo nišiki furiosde hina-gata</i>	Gjokusendó, Jošida Niči, Jošida Kanši	1769
<i>Minamotové a velký sešit</i>	<i>Gendži ó-zóši</i>	?	1770
<i>Minamotové, Tairové a drozdec</i>	<i>Genpei hijodori goe</i>	Tojotake Manzó a další	1770
<i>Chrabré napnutí luku v přístavu</i>	<i>Junzei čijú no minato</i>	?	1771
<i>Vítězný ústup z námořní bitvy a helma</i>	<i>Funa ikusa gaidžin kabuto</i>	Hamizu, Rikjó (Rigó)	1771
<i>Svěží mladé listy a společný původ Minamotů</i>	<i>Wakaha no midori aoi Gendži</i>	?	1773
<i>Šizuka v Jošinu a pozoruhodnost sakur</i>	<i>Jošino Šizuka hitome senbon</i>	Macu Kanši, Jošida Nakadži	1775
<i>Společný původ, udidlo a borovice</i>	<i>Aioi kucuwa no macu</i>	?	1778

- **Žánr „scénářů“ kjaku-hon (kabuki a frašky kjógen).** Jak je patrné z následujícího přehledu, téměř souběžně s díly žánru džóruri, zejména těmi, která si záhy získala popularitu, vznikaly adaptace a variace v rámci žánru kabuki. Texty během tohoto procesu obvykle neprocházely výraznými změnami, a to dokonce ani po formální stránce. Nejčastější formou byly v případě textů (v žánru džóruri i kabuki) scénáře o stovce listů (dvoustech stran) se sedmi řádky na každé straně (七行本 „nana-gjó bon“ či 七行百丁本 „nana-gjó hjaku-čo hon“). Lze tak bezprostředně srovnat, jak s literárními předlohami nakládá loutkové divadlo a jak divadlo živých herců.

Název	původní název	místo premiéry	rok
<i>Šizuka v Jošinu a naloděný Tadanobu</i>	<i>Jošino Šizuka goban Tadanobu</i>	Nakamura-za (Edo)	1698
<i>Dvanáctý sešit a setkání mezi hvězdami</i>	<i>Hoši ai Džúnidan</i>	Nakamura-za (Edo)	1702
<i>Nová Vysoká rezidence a Benkeiova písemná přísaha</i>	<i>Šinpan Takadači Benkei džó</i>	Nakamura-za (Edo)	1702
<i>Věčné květy sakur v Medvědíím údolí</i>	<i>Kaeri hana Kumagaja sakura</i>	Hajakumo-za (Kjóto)	1706
<i>Minamotové v kraji Óšú a kohout</i>	<i>Niwatori Óšú Gendži</i>	Nakamura-za (Edo)	1726
<i>Helma a naloděný Tadanobu</i>	<i>Kabuto goban Tadanobu</i>	Nakamura-za (Edo)	1728
<i>Šlechtic Jahagi a mince pod kamennou patou sloupu</i>	<i>Jahagi čódža kogane no ičizue</i>	Morita-za (Edo)	1729
<i>Opat Kiiči a tři svitky ve zkratce</i>	<i>Kiiči hógen sanraju no maki</i>	Kado-za (Ósaka)	1731
<i>Minamotové na poloostrově Izu a rezidence na posvátné hoře</i>	<i>Izu Gendži hórari jakata</i>	Ičimura-za (Edo)	1736
<i>Minamotové a podlouhlý oblázek</i>	<i>Sazare iši suehiro Gendži</i>	Nakamura-za (Edo)	1744
<i>Překročení řeky a Benkei ba mostě</i>	<i>Watarizome haši Benkei</i>	Nakamura-za (Edo)	1744
<i>Panstvo a Dvanáctý sešit</i>	<i>Tono cukuri Gendži Džúnidan</i>	Ičimura-za (Edo)	1744
<i>Císařský koloušek a Dvanáctý sešit</i>	<i>Gošo kanoko Džúnidan</i>	Morita-za (Edo)	1746
<i>Jošicune mezi květy sakur</i>	<i>Jošicune senbon zakura</i>	Nakamura-za (Edo)	1748
<i>Kronika vzestupu a pádu Minamotů a Tairů zapsaná v hiraganě</i>	<i>Hiragana seisuiiki</i>	Ičimura-za (Edo)	1753
<i>Dvanáctý sešit princezny Zářící Nefrit</i>	<i>Džóruri Džúnidan</i>	Nakamura-za (Edo)	1753
<i>Ósuke z Miury a přání v branách rytířství</i>	<i>Miura no Ósuke bumon no kotobuki</i>	Nakamura-za (Edo)	1754
<i>Opat Kiiči a spásný vůz mířící na jih</i>	<i>Kiiči hógen šinanša</i>	Morita-za (Edo)	1754
<i>Jošicune v ženské podobě a písemná přísaha</i>	<i>Onna Jošicune fukumi džó</i>	Kado-za (Ósaka)	1755
<i>Japonské květy a kapitánova oblíbenost</i>	<i>Nihon ga hana hógan biiki</i>	Nakamura-za (Edo)	1761
<i>Květy na mladých stromech a jarní sněh v Sumě (Revidované zápisky z bitvy u Ičiotani)</i>	<i>Wakagi no hana Suma no hacujuki (Ičiotani futaba gunki)</i>	Ičimura-za (Edo)	1764

<i>Minamotové a bujaré oslavy vítězství</i>	<i>Kačidoki sakae Gendži</i>	Morita-za (Edo)	1765
<i>Cesta prvního tónu („taneční skladba“)</i> in: <i>Jošicune mezi květy sakur</i>	<i>Mičijuki hacune no tabi („šosagoto“)</i>	Ičimura-za (Edo)	1767
<i>Vzkvétající Minamotové a skládací vějíř</i>	<i>Ima wo sakari suehiro Gendži</i>	Nakamura-za (Edo)	1768
<i>Nalíčení se a borovice ve vsi Ataka</i> (taneční skladba) in: <i>Sněžná slivoň a přehlídka talentu</i>	<i>Kumadori Ataka no matsu</i> (šosagoto) in: <i>Mucu no hana ume no kaomise</i>	Ičimura-za (Edo)	1769
<i>Noční útok na Horikawu</i> (<i>Sakura v císařském paláci</i>)	<i>Horikawa jouči (Gošo sakura)</i>	Ičimura-za (Edo)	1773
<i>Uskutečněný výnos o církevní dani</i>	<i>Gohiiki kandžinčo</i>	Morita-za (Edo)	1773
<i>Ičiotomi a prudká přehlídka talentu</i>	<i>Ičiotomi cuki no kaomise</i>	Morita-za (Edo)	1774
<i>Vpád lišky do hnízda ptáčátek</i>	<i>Čigotori i tobiiri gitsune</i>	Ičimura-za (Edo)	1777
<i>Zmatek v Takamacu a sněhobílý prapor</i>	<i>Mure Takamacu juki no širahata</i>	Ičimura-za (Edo)	1780
<i>Květ času a zasněžená Vysoká rezidence</i>	<i>Toki no hana juki no Takadači</i>	Morita-za (Edo)	1782
<i>Štětce začátečníka a výnos o církevní dani</i>	<i>Fude hadžime kandžinčo</i>	Nakamura-za (Edo)	1784
<i>Rodní bratři a zmatek v Takamacu</i>	<i>Cura naru mi (eda) mure no Takamacu</i>	Morita-za (Edo)	1787
<i>Povstali Minamotové a zlatý erbovní květ</i>	<i>Gendži saikó kogane no tačibana</i>	Ičimura-za (Edo)	1788
<i>Velký pán a výnos o církevní dani</i>	<i>Dai danna kandžinčo</i>	Morita-za (Edo)	1790
<i>Okázalost zlaté chryzantémy a velká brána</i>	<i>Kogane giku (saku) no ókido</i>	Ičimura-za (Edo)	1792
<i>Sníh na „květech naruby“ a Jošicune</i>	<i>Kaeri hana juki mo Jošicune</i>	Mijako-za (Edo)	1795
<i>Minamotové, Tairové a kalendář pod patou sloupu</i>	<i>Genpei hašira gojomi</i>	Kiri-za (Edo)	1795
<i>Okázalý medvěd proti velkému jeřábovi</i>	<i>Date tokaku curu no ótori</i>	Nakamura-za (Edo)	1801
<i>Zimní květ a vítězný ústup z Jašimy</i>	<i>Mucu no hana Jašima no gaidžin</i>	Ičimura-za (Edo)	1807
<i>Benkei na mostě</i> (taneční skladba) in: <i>Pozdní sakura a pomocné poznámky v sedmi znacích</i>	<i>Haši Benkei</i> (šosagoto, typ henge mono) in: <i>Osozakura teniha nana modži</i> (dílo Nakamury Utaemona)	Nakamura-za (Edo)	1811
<i>Slavná místa země Jamato a tisíc sakur</i>	<i>Jamato meišo senbon zakura</i>	Kawarasaki-za (Edo)	1815
<i>Měsíc nad listy a starý příklad vsi Akata</i> (taneční skladba) in: <i>Devět tanečních skladeb Nakamury Šikana</i>	<i>Hagoši no cuki Ataka no furugoto</i> (šosagoto, typ henge mono) in: <i>Nakamura Šikan kjúhenge no učí</i>	Nakamura-za (Edo)	1816
<i>Požehnaná slivoň a kapitánova oblíbenost</i>	<i>Muro no ume hógan biiki</i>	Mijako-za (Edo)	1817
<i>Vzdaná čest a oblíbenost Minamotů</i>	<i>Micugi no juki (hana) Gendži biiki</i>	Ičimura-za (Edo)	1828
<i>Naloděný Tadanobu, sníh a černý kámen</i>	<i>Goban Tadanobu juki no načiguro</i>	Ičimura-za (Edo)	1832
<i>Benkei na mostě</i> (taneční skladba)	<i>Haši Benkei</i> (šosagoto)	Ičimura-za (Edo)	1838

<i>Výnos o církevní dani</i>	<i>Kandžinčo</i>	Kawarasaki-za (Edo)	1840
<i>Minamotové, Tairové, vítězná chrabrost a meč</i>	<i>Genpei šóbu gatana</i>	Ičimura-za (Edo)	1843
<i>Pravidla boje v mládí, vířící rukávy a Musaši</i>	<i>Osana gunpó džúroku Musaši</i>	Kawarasaki-za (Edo)	1843
<i>Pozorování sněhu v Ičiotani a vznešený pán</i>	<i>Ičiotani jukimi no takadono</i>	Kawarasaki-za (Edo)	1846
<i>Roční období v Tose a neumělá kopie obrazu</i> (taneční pasáž „v sedmi zpěvech“)	<i>Šiki ucuši Tosa e no cutanaki (fucucuka)</i> (šosagoto, typ nanahenge)	Nakamura-za (Edo)	1847
<i>Kumasaka Čóhan a pozoruhodná borovice</i> (in: <i>Kagekijo a oblíbená měsíční slivoň</i> , 4. díl)	<i>Kumasaka Čóhan monomi no macu</i> (in: <i>Cuki no ume hiiki Kagekijo</i>)	Nakamura-za (Edo)	1848 (1903)
<i>Proslulý erbovní květ a Benkei mezi květy</i>	<i>Nani tačibana hana no Benkei</i>	Kawarasaki-za (Edo)	1848
<i>Libý pohled na křehký poklad slivoně a Minamotové</i>	<i>Takara no ume mibae Gendži</i>	Kawarasaki-za (Edo)	1849
<i>Láska obklopená sněhem potřísněným tuší</i>	<i>Koi cumoru juki no sumi-zome</i>	Ičimura-za (Edo)	1851
<i>Požehnané manželství, vír mládí a Minamotové</i>	<i>Megumi no iro furisode Gendži</i>	Ičimura-za (Edo)	1854
<i>Hora Kurama („danmari“, kabuki se scénami bez replik, kdy v tajemném šeru dochází ke zvratu v ději či v charakteru postavy)</i>	<i>Kurama jama</i>	Ičimura-za (Edo)	1856
<i>Vazalská oddanost a kohout z ryzího kovu</i>	<i>Čúšín akacuki no tori</i>	Morita-za (Edo)	1860
<i>Čtvero ročních období, písemnost a pozůstatek po květu velkého jména</i>	<i>Šiki bun dai nagori no hana no za</i>	Morita-za (Edo)	1860
<i>Žerty a halas ve stanici Ataka</i>	<i>Odoke niwaka Ataka no šinseki</i>	Ičimura-za (Edo)	1865
<i>Obecné bohatství a Sogové v předvoji</i>	<i>Fúki džizai sakigake Soga</i>	Morita-za (Tokio)	1868
<i>Minamotové, Tairové a vzácní synové v předvoji</i>	<i>Genpei sakigake sóši</i>	Nakamura-za (Tokio)	1872
<i>Jestřáb, hluboká voda, hora a Oniwakův příběh</i>	<i>Waši ga fuči jama Oniwaka monogatari</i>	Nakamura-za (Tokio)	1872
<i>Kumasaka (taneční skladba) in: Večerní slunce na barvících se podzimních listech</i>	<i>Kumasaka (šosagoto)</i> in: <i>Iro ni naru momidži no júbae</i>	Saruwaka-za (Tokio)	1882
<i>Hora Išibaši a Minamotové v předvoji</i>	<i>Išibaši jama Gendži sakigake</i>	Azuma-za (Tokio)	1889
<i>Tokiwina borovice a omládlí Minamotové</i>	<i>Tokiwa macu futaba Gendži</i>	Asakusa-za (Tokio)	1896
<i>Minamotové, Tairové a čest paní Tokiwy</i>	<i>Genpei Tokiwa misao</i>	Šintomi-za (Morita-za, přejmenováno r. 1875)	1900
<i>Liščí Tadanobu v horách Jošina (Návrat lišáka Genkuróa do rodiště)</i>	<i>Jošino jama kicune Tadanobu (Genkuró gicune kokjó modori)</i>	Meidži-za (Tokio)	1902
<i>Sníh, měsíc a květy (taneční skladba): Tokiwa a sníh, Měsíc a Benkei na mostě, Květy a Jošino</i>	<i>Secu-gecu-ka (šosagoto): Juki no Tokiwa, Cuki no haši Benkei, Hana no Jošino</i>	Šintomi-za (Tokio)	1903
<i>Kumasaka Čóhan a pozoruhodná borovice</i>	<i>Kumasaka Čóhan monomi no macu</i>	Engi-za (Tokio)	1903

Tento přehled vychází primárně z pramene Šimazu, doplněn je za pomoci pramene Kawatake a rovněž za pomoci databáze Art Research Center (Ritsumeikan University) – link: <http://www.arc.ritsumei.ac.jp/dbroot/kabuki.htm>.

- **Žánr „sešitů prchavého světa“ ukijozóši.** Někdy jsou díla tohoto žánru označována také jako „knihy prachavého světa“ (ukijo-hon). Jedná se o románovou formu, které dal vzniknout Ihara Saikaku, když v roce 1682 vydal své dílo *Největší rozkošník (Kóšoku ičidai otko)* jako populární sešit tištěný ve slabičné abecedě (kana zóši) doplněný ilustracemi. Toto literární odvětví si udrželo popularitu zhruba osmdesát let, až do éry Hóreki, respektive Meiwa (do padesátých až raných sedmdesátých let 18. století). Ze samotného charakteru žánru je zřejmé, že náměty často vycházely z „osvědčených zdrojů“, tedy z dřívějších žánrů a známých příběhů. Šlo především o popularizaci oblíbených témat, cílenou na vzrůstající se měšťanskou vrstvu. Zatímco scénáře her žánru kabuki byly spojeny především s divadly v oblasti dnešního Tokia, „sešity prachavého světa“ vznikaly a byly šířeny stejně jako hry žánru džóruri především v oblasti „Kamigata“, tedy na středozápadě Honšú v oblasti Kjóta a Ósaky. V následujícím přehledu jsou uvedena díla žánru ukijozóši s vazbou na Jošicuneho legendu, tak jak je ve své knize uvádí Šimazu Hisamoto.

Název	původní název	„knihy“ (冊)	autor, autoři	rok
<i>„Dámské“ Zápisky o Jošicunem</i>	<i>Gozen Gikei-ki</i>	8	Nišizawa Joši (Ippú)	1700
<i>Laskavost podle módy a Tairové</i>	<i>Fúrjú jasa Heike</i>	5	Hačimondži-ja Džišó	1715
<i>Jošicune a módní zrcadlo</i>	<i>Jošicune fúrjú kagami</i>	5	Hačimondži-ja Džišó	1715
<i>Jošicune, bájně Japonsko a válečná porada</i>	<i>Gikei (Jošicune) Jamato gundan</i>	6	Edžima Kiseki	1719
<i>Květina, pravda a Zápisky o Jošicunem</i> (reedice předchozího díla)	<i>Kadžicu Gikei-ki</i>	6	Edžima Kiseki	1720
<i>Tah figurkou a naloděný Tadanobu</i>	<i>Tagai sen goban Tadanobu</i>	5	Džišó & Kiseki	1724
<i>Pravda o Joritomoovi a Kamakuře</i> (změněný název předchozího díla)	<i>Joritomo Kamakura džikki</i>	5	Džišó & Kiseki	1727
<i>Vějířová bitva podle módy</i> (reedice díla <i>Vznešení Tairové</i>)	<i>Fúrjú ógi ikusa (Otogi Heike)</i>	5	Džišó & Kiseki	1729
<i>Kumasakův současný příběh</i>	<i>Kumasaka ima monogatari</i>	5	Nišizawa Joši (Ippú)	1729
<i>Laskavost podle módy a válečná porada</i>	<i>Fúrjú jasa gundan</i>	5	Ban Júsa	1732
<i>Opat Kiiči a Tygří svitek</i>	<i>Kiiči hógen Tora no maki</i>	7	Edžima Kiseki	1733
<i>Západní moře a tušový kámen</i> <i>podle módy</i>	<i>Fúrjú Saikai suzuri</i>	5	Džišó & Kiseki	1735
<i>Východní moře a tušový kámen</i> <i>podle módy</i> (reedice předchozího díla)	<i>Fúrjú Tókai suzuri</i>	5	Edžima Kiseki	1737
<i>Vyprávění o kraji Ezo</i> <i>v sebraných obrazech</i>	<i>Taikei-zu Ezo hanaši</i>	5	Džišó & Kiseki	1744

- **Žánr „románových sešitů“ jomi-hon.** Románová forma středního až pozdního období Edo podobná „sešitům prchavého světa“. Románové sešity vycházely většinou ve formě „hanši-bon“, byly tištěny na volné listy, které byly narozdíl od svitkové formy přehnuty v polovině. Kromě „polovičního“ formátu se mezi románovými sešity vyskytují i svazky velkého a středního formátu. Jeden svazek obvykle obsahuje 5 až 6 oddílů či „knih“, které (zejména ty populární) bývají uvedeny ilustrací. Oblíbené jsou zde fantastické náměty a utopické zápletky, případně buddhistickou doktrínou (vztahem příčiny a následku) inspirované příběhy s morálním poučením. Tento žánr krystalizuje v období éru Enkjó a Hóreki (v 50. a 60. letech 18. století) a jeho nejvýraznějšími představiteli jsou Ueda Akinari, Takizawa Bakin a Santó Kjóden. V rámci žánru jomi-hon uvádí Hisamoto Šimazu následující „kapitánská“ díla.

Název	původní název	svazky (巻) „knihy“ (冊)	autor, autoři	rok
<i>Zápisky o Jošicuneho vzestupu a pádu</i>	<i>Jošicune kóhai-ki</i>	12 卷 12 冊	Obata Kunikata	1704
<i>Zápisky o Jošicuneho přednostech</i> (srov. pozdější dílo Kókadóa Jateie)	<i>Jošicune kunkó-ki</i>	19 卷 20 冊	Baba Nobunori	1712
<i>Jošicune a legenda o balvanu</i>	<i>Jošicune bandžaku den</i>	6 冊	Cuga Teišó (text) Šitomi Kagecu (obraz)	1813
<i>Dobrodružství mnicha Šunkana na ostrově</i>	<i>Šunkan sózu šima monogatari</i>	8 冊	Kjokutei Bakin (text) Utagawa Tojohiro (obraz)	1815
<i>Příběh princezny Zářící Nefrit</i>	<i>Džóruri hime monogatari</i>	8 冊	Kjóčóši Fumimaro (text) Asajama Ašikuni & Utagawa Kagecu (obraz)	1819
<i>Benkei z Musaši a jiná tradice</i>	<i>Musašibó Benkei iden</i>	10 冊	Hama Murasuke (text) Keisai (Ikeda) Eisen (obraz)	1828
<i>Jošicune v kraji Ezo a zápisky o jeho přednostech</i>	<i>Jošicune Ezo kunkó-ki</i>	20 冊	Eirakuša Issui	1853
<i>Jošicune v kraji Ezo a válečná porada</i> (zvláštní svazek předchozího díla, který shořel při „Velkém zemětřesení v oblasti Kantó“ v roce 1923)	<i>Jošicune Ezo gundan</i>	25 冊	Eirakuša Issui	1853
<i>Kolekce obrazů Jošicuneho předností</i>	<i>Jošicune kunkó zue</i>	10 卷 10 冊	Kókadó Jatei (Jamada no Kakaši)	1860?
<i>Nově vydaný příběh Kumasaky Čóhana</i>	<i>Šinpan Kumasaka monogatari</i>	5 冊	Ricudžótei Kiran (text) Ippóšai Baen (obraz)	?

- **Žánr „trávných (lidových) sešitů“ kusazōši.** Formálně se tyto sešity podobají dílům předchozích dvou žánrů, přičemž se sešity dále dělí do několika kategorií podle barvy obálek. Jako „trávné“ se sešity označují s ohledem na skutečnost, že znak s japonským čtením „kusa“ („tráva“) v některých složeninách nese význam „lidový“, „místní“ (amatérský zápas sumó se například označuje jako „kusa–sumó“). Stylizovaná podoba písma, kterým je zaznamenán text doprovázející ilustrace, navíc může vzdáleně připomínat takzvané „trávné písmo“. První sešity tohoto typu vznikly v době éry Kjóhó (zhruba ve dvacátých letech 18. století) a obvykle jsou uspořádány do několika svazků po deseti stranách (pěti dvoustranách).

Šimazu Hisamoto uvádí tato díla spojená s Jošicuneho legendou a patřící do žánru kusazōši (hvězdička označuje díla nejasného původu či díla, která se nedochovala):

Název	původní název	svazky	autor, autoři	rok
„červené knihy“ (赤本 aka-hon)				
<i>Jošicuneho toulky po ostrovech</i>	<i>Jošicune šima meguri</i>	1	Nišimura Šigenaga	?
„černé knihy“ (黒本 kuro-hon)				
<i>Nové Zápisky o Jošicunem</i>	<i>Šin Gikei-ki</i>	?	?	1744
<i>Bitva o Nišikido</i>	<i>Nišikido kassen</i>	3	autorský okruh Džinši	1746
<i>Výprava do Jašimy</i>	<i>Kado-de Jašima</i>	3	?	1746
<i>Benkeiova výprava</i>	<i>Kado-de Benkei</i>	2	?	1746
<i>Brokát z Kaisonova rodiště</i>	<i>Kaison kokjó (no) nišiki</i>	2	?	1746
<i>Zápisky o Kumasakově zrození</i>	<i>Kumasaka tandžó-ki</i>	3	?	1746
<i>Saburó z Ise a pozoruhodná borovice</i>	<i>Ise no Saburó monomi no macu</i>	2	?	1758
<i>Dannoura a dvojí Jošicune</i>	<i>Dannoura futari Jošicune</i>	3	Tomikawa Fusanobu (obraz)	1762
<i>Lišák Genkuró ve světě*</i>	<i>Genkuró gicune šusse hanaši</i>	2	?	1762
<i>Žena podle módy a Tadanobu</i>	<i>Fúrjú onna Tadanobu</i>	3	Kansuidó Džóa	1764
<i>Přebraný vak směnárníka Kičidžiho*</i>	<i>Kaneuri Kičidži bunbecu fukuro</i>	3	?	1764
<i>Benkei a zápisky jedné generace</i>	<i>Benkei ičidai-ki</i>	10	Kansuidó Džóa (text) Kitao Šigemasa (obraz)	1767
<i>Benkeiův dodatek</i>	<i>Benkei cuika</i>	2	Kansuidó & Kitao	1768
<i>Hora Kurama, vzlet do světa a spolek křídel</i>	<i>Kurama jama šusse no hane no dan</i>	3	Tomikawa Fusanobu (obraz)	1770
<i>Jošicune na ostrově Ezo a velký král</i>	<i>Ezo-šima Jošicune daió</i>	?	?	1772
<i>Jošicuneho sláva a brokát z kraje Ezo</i>	<i>Eiga Jošicune Ezo nišiki</i>	3	Okumura Masanobu (obraz)	?

<i>Mládí Minamotů a tři svitky ve zkratce</i>	<i>Osana Gendži sanrjaku no maki</i>	3	Torii Kijocune (obraz)	?
<i>Jošicune a zápisky jedné generace</i>	<i>Jošicune ičidai-ki</i>	3	?	?
<i>Jošicune mezi květy sakur</i>	<i>Jošicune senbon zakura</i>	2	?	?
<i>Jošicune a putování po ostrovech</i>	<i>Jošicune šima watari</i>	2	Torii Kijošige (obraz)	?
<i>Kumasakova epizoda s jistou ženou *</i>	<i>Onna Kumasaka monogatari</i>	2	?	?
„modré knihy“ (青本 ao-hon)				
<i>Jošicune a noční útok na Horikawu</i>	<i>Jošicune Horikawa jouči</i>	2	?	1746
<i>Strašidelně jiné Zápisky o Jošicunem</i>	<i>Bakemono Gikei-ki</i>	2	Torii Kijomicu (obraz)	1750
<i>Benkei a jeho kamenné „druhé já“</i>	<i>Benkei bunšin no iši</i>	3	?	1757
<i>Vířící rukávy a Benkei na mostě</i>	<i>Furisode haši Benkei</i>	2	?	1758
<i>Jošicune v Jašimě a válečná porada</i>	<i>Jošicune Jašima gundan</i>	3	?	1770
<i>Jošicune a bitva v kraji Ezo</i>	<i>Jošicune Ezo kassen</i>	3	?	1771
<i>Benkei a vířící rukávy</i> <i>(Benkei a vířící rukávy podle módy)</i>	<i>Furisode Benkei</i> <i>(Fúrjú furisode Benkei)</i>	2	Tomikawa Ginsecu (obraz)	1772
<i>Slepí a prohlédnuvší asketové</i>	<i>Mekura no sennin meaki no sennin</i>	2	Tomikawa Ginsecu	1772
<i>Vyprávění o světě a borovice v ruinách</i> <i>(zahrnuje text Kumasaka Čóhan)</i>	<i>Jogatari koseki no macu</i>	2	Tomikawa Ginsecu	1774
<i>Jošicune a zápisky jedné generace</i>	<i>Jošicune ičidai-ki</i>	10	?	?
<i>Jošicune mezi květy sakur</i>	<i>Jošicune senbon zakura</i>	2	?	?
<i>Borovice na dávném bojišti a bití zvonu</i>	<i>Kosendžó kane-kake macu</i>	2	?	?
<i>Benkeiovo zrození</i>	<i>Benkei no tandžó</i>	2	?	?
<i>Slečinka a Benkei *</i>	<i>Musume Benkei</i>	2	Tomikawa Ginsecu	?
„sešity se žlutými či hnědými obálkami“ (黄表紙 ki-bjóši)				
<i>Skvělí slivoňoví bojovníci</i> <i>(Svár bratrů Suzukiových ze Sató a</i> <i>skvělí slivoňoví bojovníci)</i>	<i>Appare ume no buši</i> <i>(Sató no Suzuki tai kjó dai</i> <i>appare ume no buši)</i>	2	Torii Kijocune (obraz)	1775
<i>Námořní bitva, Minamotové a</i> <i>vítězný jásot *</i>	<i>Funa ikusa Gendži kačidoki</i>	3	Torii Kijocune (obraz)	1776
<i>Nápadný oděv z papíru a nosič</i> <i>na svitky pohozený u borovice</i>	<i>Date kami-ko oi sute no macu</i>	3	Torii Kijocune (obraz)	1776
<i>Minamotové a skládací věžir</i>	<i>Suehiro Gendži</i>	2	Torii Kijonaga (obraz)	1777
<i>Dvojí Jošicune a bitva o</i> <i>Horikawu</i>	<i>Futari Jošicune Horikawa</i> <i>kassen</i>	3	Jonejama Teiga (text) Torii Kijocune (obraz)	1778
<i>Kumasakovy paměti</i>	<i>Kumasaka denki</i>	3	Torii Kijocune (obraz)	1778
<i>Zablokování průchodu vsí Ataka</i>	<i>Tórimasu Ataka no seki</i>	2	Torii Kijonaga (obraz)	1781

<i>Mechanické divadlo ve špehýree (Jošicune vstupuje do hor)</i>	<i>Nozoki karakuri (Jošicune jama no iri)</i>	3	Ikudži Monai (text) Kacukawa Šunró (obraz)	1784
<i>Kuramský skřet a tři svitky ve zkratce</i>	<i>Kurama tengu sanrjaku no maki</i>	3	Mijamura Anri (text) Kacukawa Šundó (obraz)	1784
<i>Nový Jošicune a obhlídka kraje Ezo *</i>	<i>Šin Jošicune saiken Ezo</i>	1	Takezue no Sugaru	1785
<i>Příběh bojů mezi Minamoty a Tairy</i>	<i>Genpei ikusa monogatari</i>	5	Nansenšó Somahito (text) Kitao Masajoši (obraz)	1787
<i>Útěcha v oblíbenosti a zapuzení do kraje Ezo</i>	<i>Jorokonbu hiiki no Ezo oši</i>	3	Koikawa Harumači (text) Kitao Masajoši (obraz)	1788
<i>Pravda o Jošicuneho příjezdu do kraje Ezo *</i>	<i>Ezo watari Jošicune džikki</i>	3	Mijamura Anri (text) Kacukawa Šundó (obraz)	1788
<i>Modré znaky pravdy a sakura</i>	<i>Šindžicu seimon zakura</i>	3	Santó Kjóden	1789
<i>Benkei z Musaši na ostrově</i>	<i>Musašibó Benkei šima</i>	2	?	1790
<i>Celý Benkei a dvě urozené dámy</i>	<i>Ikani Benkei gozen futari</i>	2	Sakuragawa Džihinari Utagawa Tojokuni	1795
<i>Pozoruhodná borovice a odpočívadlo</i>	<i>Monomi no macu ojasumi dokoro</i>	3	Džippenša Ikku (text i obraz)	1798
<i>Zdokonalující proměna a šestnáctý Musašibó</i>	<i>Šinpan kawarimašita džúroku Musašibó</i>	3	Kjokutei Bakin (text) Kitao Šigemasa (obraz)	1804
<i>Minamotové a opětovná rušná porada *</i>	<i>Gendži futatabi kjódan</i>	2	Mendokusai Sorenari	1804
<i>Zápisky o chrabrosti domu Minamotů v boji</i>	<i>Genke bukó-ki</i>	5	Nansenšó Somahito (text) Kacukawa Šun'ei (obraz)	1805
<i>Jošicune a zápisky jedné generace</i>	<i>Jošicune ičidai-ki</i>	5	Džippenša Ikku (text i obraz)	1806
<i>Jošicune a zápisky jedné generace</i>	<i>Jošicune ičidai-ki</i>	5	Torii Kijonaga (obraz)	?
<i>Minamotové a záznamy o vazalské věrnosti z kraje Óšú *</i>	<i>Óšú Gendži čúšin no širuši</i>	4	?	?
„souhrnné svazky“ (合巻 gókan)				
<i>Záznamy o Jošicuneho hrdinství</i>	<i>Júsó Jošicune no širuši</i>	3	Džippenša Ikku (text) Kacukawa Šun'ei (obraz)	1807
<i>Bubínek v nitru a jezevčí Tadanobu *</i>	<i>Hara cuzumi tanuki Tadanobu</i>	3	Šikitei Sanba (text) Utagawa Jošimaru (obraz)	1809
<i>Nový Kumasakův příběh za svitu luny</i>	<i>Šinpen cuki Kumasaka monogatari</i>	3	Tokitaró Kakó (text i obr.)	1811
<i>Přízeň osudu směnárníka Kičidžiho</i>	<i>Josete medetaki kaneyuri Kičidži</i>	6	Jósai Sanzan (text) Gakutei Harunobu (obraz)	1817
<i>(Výběr z díla Jošicune a zápisky jedné generace) Kumasakův příběh</i>	<i>(Jošicune ičidai-ki zussui) Kumasaka monogatari</i>	2	Rjútei Tanehiko (text) Utagawa Hirošige (obraz)	1821

<i>Hora Kamakura a zlatý jeřáb tisíce generací</i>	<i>Kamakura jama ógon sendai zuru</i>	6	Ičikawa Sanšó (text) Utagawa Kunijasu (obraz)	1827
<i>Jošicune a zapojení vějíře do bitvy</i>	<i>Jošicune hamare ikusa ógi</i>	6	Gorjútei Tokušó (text) Utagawa Kunijasu (obraz)	1827
<i>Jošicune a borovice u cesty</i>	<i>Jošicune koeru miči no macu</i>	6	Džippenša Ikku (text) Utagawa Sadahide (obraz)	1832
<i>(Z Jošicuneho a zápisků jedné generace) Paní Tokiwa ve Fušimi</i>	<i>(Jošicune ičidai-ki no učí) Fušimi Tokiwa</i>	4	Rjútei Tanehiko (text) Utagawa Kunisada a Hirošige (obraz)	1833
<i>Zrcadlo válečníků z rodu Minamoto</i>	<i>Genpei muša no kagami</i>	6	škola Takarady Čimačiho Utagawa Sadahide (obraz)	1836
<i>Hora Kurama a přednosti Minamotů</i>	<i>Kurama jama Gendži no kunkó</i>	5	Tamenaga Šunsui (text) Utagawa Hirošige (obraz)	1837
<i>Benkeiův hrdinný zjev na vršku</i>	<i>Benkei sugata bujú moricuči</i>	4	Mizugaki Egao (text) Utagawa Kuninao (obraz)	1840
<i>Květinová rozhledna a Jošicuneho četba</i>	<i>Hana jagura jomi Jošicune</i>	5	Mizugaki Egao (text) Utagawa Kunijoši (obraz)	1840
<i>(Dvojí Šizuka, Dvojí Tadanobu) Jošicune mezi květy sakur „naruby“</i>	<i>(Futari Šizuka, Futari Tadanobu) Ura-hjó senbon zakura</i>	6	Rjúkatei Tanekazu (text) Utagawa Tojokuni II (obraz)	1851
<i>Jošicune a zářná válečná kronika</i>	<i>Jošicune isao gunki</i>	8	Santei Šunba (text) Utagawa Kunihisa (obraz)	1856
<i>Jošicune mezi květy sakur</i>	<i>Jošicune senbon zakura</i>	12	Rjúsuitei Tanekijo (text) Utagawa Kunisada II (obraz)	1857
<i>Jošicune a zápisky jedné generace</i>	<i>Jošicune ičidai-ki</i>	4	Kisekitei Džuzan (text) Utagawa Jošitora (obraz)	1857
„souhrnné svazky malého formátu“ (小合巻 šó-gókan)				
<i>Jošicuneho toulky po ostrovech</i>	<i>Jošicune šima meguri</i>	2	Šimokóbe Šúsui (text i obraz)	1783
<i>Jošicune a pravdivé zápisky jedné generace</i>	<i>Jošicune ičidai džikki</i>	1	Kacukawa Šunšó (text i obraz)	1787
<i>Jošicune a zápisky jedné generace</i>	<i>Jošicune Ičidai-ki</i>	1	Džippenša Ikku (text) Utagawa Kuninao (obraz)	1816
<i>Jošicune mezi květy sakur</i>	<i>Jošicune senbon zakura</i>	1	Utagawa Hirošige (text i obraz)	1825
<i>Borovice, bílé vlny a pověst o Kumasakovi (autorem pův. námětu je Tamenaga Šunsui)</i>	<i>Macu širahama Kumasaka no denki</i>	3	Džippenša Ikku (text) Utagawa Tojokuni (obraz)	1847
<i>„Devátý“ Jošicune a zápisky jedné generace</i>	<i>Genkuró Jošicune ičidai-ki</i>	1	Kanda Hakuzan	1860
<i>Jošicuneho toulky po ostrovech</i>	<i>Jošicune šima meguri</i>	1	Júroku (obraz)	?
<i>Jošicune mezi květy sakur</i>	<i>Jošicune senbon zakura</i>	1	(Curuja Kiemon)	?

(Srovnej Šimazu, s. 111 – 117)

● **A další.** Předchozím výčtem se Šimazuův seznam žánrů, ve kterých se otiskly stopy Jošicuneho legendy, nevyčerpává. Existuje zde ještě řada více či méně okrajových děl, zejména v rámci melodií zakomponovaných do divadelních skriptů, respektive **v rámci žánru „lidových písní“ zokkjoku**. Zde lze jmenovat například texty *Putování do vsi Ataka (Ataka mičijuki)*, *Ves Ataka a výnos o církevní dani (Ataka kandžinčo)*, *Putování paní Tobiwy (Tokiwa gozen mičijuki)*, či text *Minamotové, Dvanáctý sešit, princezna Zářící Nefrit a zádušní mše (Gendži Džúnidan Džóruri kujó)*. Dále jsou zde texty spadající mezi **melodie pro šamisen**, které jsou v rámci žánru džóruri označovány jako **Bungo-buši** (doslovně jako „Bungovy nápěvy“). Jedná se o jeden z proudů tradičního japonského loutkového divadla, nazvaný jménem Mijakodži Bungo no Džóa (doslovně lze jeho jméno přeložit jako „Mijakodži Džó („zástupce, úředník“) z kraje Bungo“, přičemž kraji Bungo přibližně odpovídá území dnešní prefektury Óita na Kjúšú). Znamější je ovšem Bungo no Džó pod svým pozdějším, přijatým jménem Mijakodži Kunitajú. Do kategorie „Bungových nápěvů“ či „nápěvů v Bungově stylu“ patří následující dvě díla, která lze spojit s Jošicuneho legendou: *Červenka a propustka lásky (Komadori koi no sekifuda)* – součást skladby *Putování k chrámu Dódžó (Dódžó-dži mičijuki)* a dílo *Oslava (Šúgen)* zahrnující tanec předvedený Benkeiem pro pobavení Jošicuneho ochránce Fudžiwary Hidehiry). Významná jsou také díla jednoho z odvětví žánru džóruri, zvaného **škola Tokiwazu**. Patří sem mimo jiné i pasáž „mičijuki“ z díla *Jošicune mezi květy sakur* nazvaná *Cesta prvního tónu* či *Putování s bubínkem Hacune (Hacune no tabi)*. Jako samostatnou skladbu toto dílo uvedlo edské divadlo Ičimura-za v roce 1767. V souvislosti se spojením této scény s motivem bubínku Hacune a s postavou „liščího Tadanobua“ stojí za zmínku také dílo *Milostný bubínek a nástrahy odhalené lásky (Koi no cuzumi širabe koi no wana)*, známé také pod názvem *Liščí manželé (Meoto kicune)*. Mezi stěžejními skladbami „Bungo-buši“ lze jmenovat ještě dílo *Přívál sněhu z hor a oči zaváté květy trojpuku (Juki oroši unohana magaki)* – dílo známé také pod názvem *Starý Tadanobu (Furu Tadanobu)*, uvedené v edském divadle Morita-za v roce 1777. Dalším proudem žánru džóruri je **skupina skladeb pro šamisen**, které jsou označovány jako **Kijomoto-buši** (jméno dal skladbám a celé této „škole“ žánru džóruri její zakladatel, Kijomoto Endžudajú). Rovněž zde se dochovala variace počáteční pasáže čtvrtého dějství hry *Jošicune mezi květy sakur*, konkrétně skladba *Věčná chryzantéma, motýl a cesta „prvního tónu“ (Icumo kiku čo hacune no mičijuki)*. Závěrem jmenujme ještě takzvané „dlouhé písně“ **naga-uta**, mezi kterými se dochovala adaptace hry *Benkei na lodi (Funa Benkei)*, zkomponovaná Kawatake Mokuamim a uvedená v edském divadle Šintomi-za (někdejší Morita-za) roku 1885.

V přehledu děl, která zpracovávají náměty spojené s Jošicuneho legendou, by bylo možné pokračovat až do období přesahujícího reformy Meidži, naším hlavním zájmem je nicméně hra *Jošicune mezi květy sakur*, a proto se alespoň prozatím zastavme v období jejího vzniku. Na základě načrtnutého kulturně literárního vývoje lze z Jošicuneho legendy extrahovat ty motivy, které mají význam právě pro hru *Jošicune mezi květy sakur*. Mezi těmito motivy vynikají na obecné rovině následující charakteristické rysy.

- 1) Jošicuneho vojenské úspěchy a respekt, který Jošicune vzbuzuje u svých vazalů (zde svou specifičností vynikají postavy Benkeie a Tadanobua, respektive jeho „liščího“ protějšku).
- 2) Jošicuneho atraktivita a oddanost, kterou vzbuzuje v ženách (zde vyniká postava Jošicuneho milenky Šizuky a významná je i postava jeho manželky Kjó no Kimi, i když se objevuje jen v prvním dějství).

Právě těmito motivům se budeme věnovat, než přikročíme k samotnému rozboru hry.

nó hra *Benkei na lodi*:

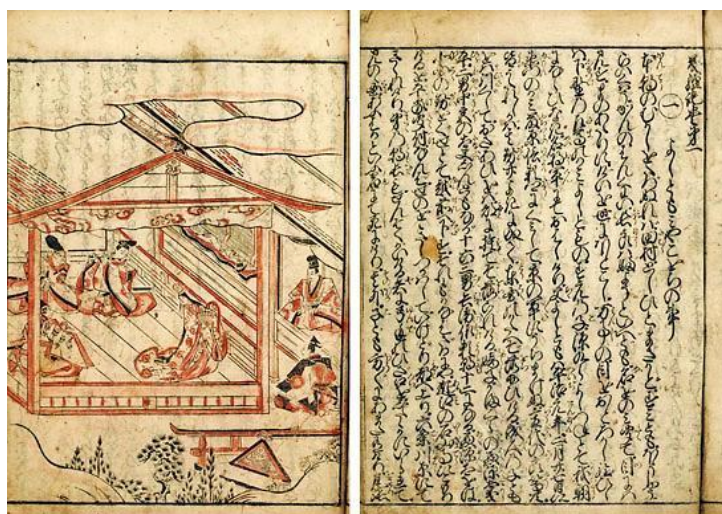
džóruri hra *Jošicune mezi květy sakur*:

- ① Tomomoriho duch útočící kopím na loď
- ② Benkei mnoucí růžence
- ③ Jošicune ztvárněný dětským hercem

Cesta prvního tónu

(*Putování s bubínkem Hacune*)

« scéně dominuje tanec Šizuky a Tadanobua »

Dvoustrana ze sešitového vydání *Zápisků o Jošicunem* z roku 1708.

(*Nové vydání Zápisků o Jošicunem ve velkém písmu – Šinpan dai-dži Gikei-ki*)

3.2. Jošicune a ženy

Pokud bychom se měli podrobněji zastavit u jednoho z možných zdrojů oblíbenosti Jošicuneho postavy, pak pozornost zasluhuje fakt, jak silné sympatie jsou Jošicunemu ve většině pramenů projevovány. Není pochyb o Jošicuneho charakteru ani přitažlivosti. V tomto kontextu sotva překvapí, že je Jošicune prakticky neustále, ať už přímo či nepřímou, obklopen řadou žen. A i když se v proudu literární tradice Jošicuneho postava postupně „vytrácí“ na úkor dalších postav, Jošicuneho atraktivita a „dostředivá síla“, která jej obklopuje, jsou zřejmé. I proto dávám tématu „Jošicune a ženy“ přednost před tématem „Jošicune a jeho vazalové“.

Logicky zde vyvstává otázka Jošicuneho vzhledu. Pozdější literární tradice Jošicunemu samozřejmě přisoudila auru přitažlivosti a jemného vzezření, jak je ale Jošicune popisován v pramenech blízkých době, ve které žil? Minobe Šigekacu ve své studii *Tradice a tvorba*, věnované postavě Jošicuneho vazala Benkeie z Musaši, při srovnání charakterů Benkeie a Jošicuneho poukazuje mimo jiné na rozpor v jejich fyzickém vzhledu: „Příběh hry *Benkei na mostě* vytváří kontrastní představu střetu drobného, pohledného mladíka Jošicuneho a Benkeie, urostlého muže snědé pleti. ... V *Benkeiově příběhu* (druhý svazek, opis z období éry Genna: 1615 – 1624) je Benkei popsán jako ‚vysoký snědý muž‘, zatímco ‚Devátý syn‘ (Jošicune, pozn. aut.) je popsán jako ‚malý muž světlé pleti a nápadně šviháckého vzhledu‘. Lze zde tedy poukázat na kontrast mezi vzrůstem a typovým zařazením postav (Benkeie a Jošicuneho, pozn. aut.).“¹¹². K tomuto kontrastu se ostatně ještě dostaneme.

O tom, že Jošicune byl spíše malé postavy a působil až křehce, svědčí i následující pasáž z *Příběhu rodu Taira*, která popisuje poradu tairských velitelů před bitvou u Dannoury: „Džiróbjóe Moricugi z Etčú zase navrhoval: ‚Chcete-li se s někým utkat, tedy se utkejte s panem Jošicunem z Minamotů. Ten je sice bledé, nevýrazné pleti a malé postavy, ale snadno ho poznáte podle vystouplých předních zubů. Jen je třeba dát pozor na to, že záměrně stále převléká brnění i spodní roucho hitatare.‘ Nato Šičibjóe Kagekijo zvolal: ‚Ať je ten mrňavý holobrádek sebelepší bojovník, co mi může udělat? Chňapnu ho pod paží a hodím ho do moře!‘.“¹¹³ Tento nepřilíš lichotivý popis je pochopitelně zabarven tím, že vychází z nepřátelského tábora. Nicméně i v *Kronice vzestupu a pádu Minamotů a Tairů*, která straní Minamotům, je Jošicune popsán jako drobný mladík bělostné pleti, i když s doplňujícím konstatováním, že je obdařen oduševnělou tváří.¹¹⁴ A tak je nasnadě, že pozdější legendy skutečný Jošicuneho vzhled přetvořily do obrazu ideálního hrdiny.

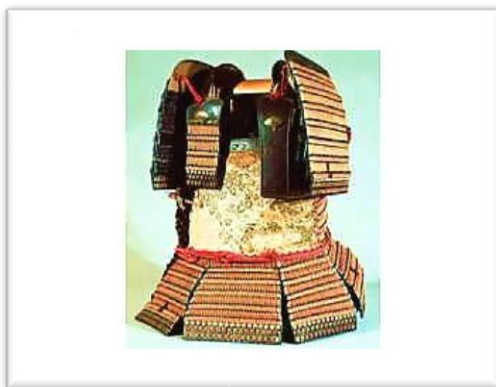
---

¹¹² Minobe, s. 63

¹¹³ Fiala, s. 411

¹¹⁴ Srovnej stranu 22 a pramen Macuo, Minobe & kolektiv, část 4, s. 154 – 155.

V *Zápisích o Jošicunem* je tento posun od popisnosti k básnické licenci jasně patrný. Když se Jošicune v první kapitole čtvrtého svazku *Zápisů o Jošicunem* má poprvé setkat se svým starším bratrem Joritomoem, je popsán následujícími slovy: „Do této rozmluvy vstoupí jemný muž, sotva čtyři až pětadvacetiletý, bělostné pleti a vznešeného vzhledu, s hustou bradkou. Oblečen je do spodního roucha z rudého brokátu a nvrch má oděnu zbroj vázanou šarlatovými tkanicemi, doplněnou kováním a nízko posazenou suknicí. Na hlavě má helmu s kováním ve tvaru hvězdy a předsunutým hledím, posazenou hluboko do čela. Opásaný je mečem zdobeným zlacením a nad zády se mu tyčí šípy s letkami uprostřed černými a na okrajích bílými. V ruce svírá luk opletený ratanem a je usazen na urostlém svalnatém vraníkovi s bujnou oháňkou a hřívou, v sedle zdobeném kováním. Kůň má na sobě bohatý postroj a blíží se tichým krokem.“¹¹⁵ Na scénu nevstupuje bledý mladík malé postavy, ale sebevědomý „švihácký“ válečník.

vlevo: brnění, které měl Jošicune věnovat jako obětní dar svatyni Ójamacumi na ostrově Ómišima ve Vnitřním moři. Podle velikosti zbroje byla Jošicuneho tělesná výška odhadnuta na asi 150 cm (uvedený odhad je příkladem tělesné výšky, které dosahovala japonská středověká populace, a je uveden na adrese: http://ja.wikipedia.org/wiki/1_E0_m)

- ① Utagawa Šigekijo (obd. Meidži) cyklus *Šoga godžú-san cugi*, detail: mladý Jošicune s flétnou
- ② Utagawa Sadahide: Jošicune jako šlechtic, *Jedno tělo a jedna duše sta hrdinů* (*Eijū hjakunin iššu*, 1844, sešit básní waka, sestavil Rjokutei Senrjú – text: 九郎判官義経はやくゆきて待事あればいさぎよしおそくていそぐ道はあやうし: „Devátý syn a kapitán Jošicune se spěšně, s noblesou trpělivosti ubírá po nebezpečné cestě“)
- ③ Utagawa Kunisada (1786 – 1864) cyklus *Tókaidó godžú-san cugi no učí*: Jošicune ve zbroji

¹¹⁵ Kadžihara, s. 187 – 188

I přes uvedené pasáže z dobových kronik se o Jošicuneho skutečném vzhledu můžeme jen dohadovat, spolehlivé prameny chybí. Je zde ale v každém případě patrná třecí plocha mezi tím, jak je Jošicune prezentován stranou Tairů a tím, jak je prezentován stranou Minamotů. Tato třecí plocha se pak do značné míry kryje s disproporcí, kterou můžeme cítit mezi „skutečným“ Jošicunem a „bájným“ či „literárním“ Jošicunem. Ať už se ale přikloníme na kteroukoli stranu a ať už byl skutečný Jošicune pohledný či nikoli, atraktivita, kterou ho obdařily pozdější legendy, je silná a jen těžko ji lze vykořenit z japonského kulturně kolektivního povědomí.

Zaměříme se nyní ve stručnosti na „silné ženské postavy“ v Jošicuneho okolí. Máme-li postupovat „od Adama“, či v tomto případě spíš „od Evy“, pak nelze opomenout Jošicuneho matku. Jošicuneho matka, známá jako paní **Tokiwa**, se narodila r. 1138 a zastávala služebnou pozici v rezidenci císaře Konoeho situované na kjótské Deváté ulici. Provdala se za Minamoto no Jošitomoa a po manželově smrti (1160) musela prchnout před hrozbou rodu Taira, který využil situace a oslabené Minamoty začal pronásledovat. Nakonec se Tokiwa podvolila Tairovi Kijomorimu a později se znovu provdala, tentokrát za Fudžiwaru Naganariho. Rok jejího úmrtí není znám. Místo v japonské literatuře si paní Tokiwa vysloužila především již dříve zmíněným únikem z Kjóta, kterým sebe a své tři syny (včetně sotva několikaměsíčního Jošicuneho) zachránila před pronásledováním ze strany Tairů a možnou smrtí. Kolem Tokiwiny postavy vznikla celá skupina děl označovaná jako *Tokiwa mono*. Námět Tokiwina útěku drsným terénem pokrytým sněhem je pro svou přitažlivost hojně zpracován již v žánru kówakamai, později se objevuje v nó hrách a ještě později ve hrách žánru džóruri a kabuki. Jmenovat lze například díla *Paní Tokiwa uprostřed hor* (*Jamanaka Tokiwa*, kówakamai), *Rozprava s paní Tokiwou* (*Tokiwa mondó*, nó), *Paní Tokiwa uprostřed hor v obrazech* (*Jamanaka Tokiwa e-maki*, otogizóši), *Obtěžkaná paní Tokiwa* (*Harami Tokiwa*, džóruri) či dílo *Minamotové, Tairové a čest paní Tokiwy* (*Genpei Tokiwa misao*, kabuki).

Další žena spojená s Jošicuneho legendou, **dcera opata Kiičiho**, Jošicunemu před jeho útekem z kuramského kláštera umožní přístup k tajnému svitku z opatovy sbírky, ze kterého chce Jošicune před zamýšleným zásahem proti nepřátelským Tairům získat potřebné znalosti o vojenské strategii. Tento motiv ze závěrečné kapitoly druhého svazku *Zápisů o Jošicunem* nemá historické opodstatnění, ale je podstatný co se týče Jošicuneho vlivu na ženy. Motiv návštěvy mladého Jošicuneho u opata Kiičiho se objevuje např. v nó hře *Tankai*, v „pohádkovém sešitě“ (otogizóši) *Rozprava o kapitánovi a hlavním městě* (*Hógan mijako banaši*), který je známý též pod názvem *Opat Kiiči*, dále v džóruri hře *Opat Kiiči a tři svitky ve zkratce* (*Kiiči hógen sanrjaku no maki*) nebo v „sešitě prchavého světa“ (ukijozóši) *Opat Kiiči a Tygří svitek* (*Kiiči hógen Tora no maki*).

Pověst o Jošicunem a dceři opata Kiičiho se podobá legendě, podle které byla Jošicunem a jeho hrou na flétnu okouzlena i sama **dcera Krále Démonů**, a to natolik, že mu poskytla ochranu před svým otcem a zasvětila ho do tajných nauk. Tento motiv se objevuje v pohádkovém sešitě *Vznešený syn a plavba po ostrovech (Onzōši šima watari)*.

Další ženskou literární postavou, která je s Jošicunem silně spjata, je **princezna Džóruri (Zářící Nefrit)**. V díle *Dvanáctý sešit Zářícího Nefritu (Džóruri džúnidan sóši)* se Jošicune a princezna Zářící Nefrit setkávají v zahradě princezny rezidence, a to prostřednictvím hudby. Když mladý Jošicune na své cestě do kraje Óšú v doprovodu směnárníka Kičidžiho doputuje do Jahagi (dnešního města Okazaki v prefektuře Aiči), uslyší z nápadně krásné rezidence vycházející melodii koto. Začne hru na koto doprovázet vlastní hrou na flétnu, a tak princezna Zářící Nefrit vyše služebnou, aby zjistila, kdo se tak umně přidal k její hře na koto. Služebná se vrátí s tím, že na flétnu hraje pohledný mladík se snítkou sakury za dvořanskou čapkou. Dojde k výměně veršů mezi princeznou a Jošicunem, díky které se mladá dvojice utvrdí ve vzájemném citu pro literaturu a patřičné míře vzdělanosti. Později se Jošicune a princezna setkají a uprchnou spolu. V kraji Suruga (střed dnešní prefektury Aiči) ovšem Jošicune smrtelně onemocní. Princezna Zářící Nefrit ho nakonec vzkřísí slzou, která na Jošicuneho dopadne během její zoufalé modlitby. Jošicune prožije s princeznou různá dobrodružství, v cestě na Óšú ale posléze pokračuje sám. Princezna se vrátí do Jahagi, kde ji Jošicune ještě jednou navštíví. Existuje mimo jiné legenda, že princezna se po vyslechnutí zprávy, že se Jošicune na severu oženil, vrhla do řeky a utonula.¹¹⁶ V každém případě se zde spojují dvě významné japonské narace, příběh princezny Zářící Nefrit, který stál na počátku žánru džóruri, a Jošicuneho legenda.

Pověsti Jošicuneho spojují i s dcerou Tairy Tokitady (1128/30 – 1189), známou jako **princezna Warabi** (Warabi hime). Jedná se o nevlastní starší sestru Jošicuneho ženy, která ve hře *Jošicune mezi květy sakur* vystupuje jako paní Kjó no Kimi (doslovně „knížecí choť“). V genealogii japonské šlechty nazvané *Sonpi bunmjaku* se tato starší Tokitadova dcera objevuje jako Jošicuneho konkubína. Její skutečné jméno není známo, jako Warabi hime („kapradinová princezna“) je známa v kraji Noto (ten se nacházel na území dnešní prefektury Išikawa, a právě na poloostrov Noto byl Tokitada vyhoštěn po porážce Tairů). Po bitvě u Dannoury se mladší Tokitadova dcera spolu s ostatními přeživšími stává Jošicuneho rukojmím. Tokitada nechce obětovat osmnáctiletou dceru, kterou má se svou stávající ženou, a proto Jošicunemu nabídne, aby uzavřel politický sňatek s jeho starší dcerou z předchozího manželství, princeznou Warabi (podle *Příběhu rodu Taira* jí tehdy bylo 23 let, podle *Kroniky vzestupu a pádu Minamotů a Tairů* 28 let).

---

¹¹⁶ Srovnej Suzuki, s. 42 – 48.

Co se týče identity Jošicuneho ženy, ve hře *Jošicune mezi květy sakur* vystupuje jako **Kjó no Kimi („knížecí choť“)** a kamakurský vyslanec Kawagoe Taró ji oslovuje jako „Tokitadovu dceru“, třebaže Taira Tokitada ji adoptoval a jejím skutečným otcem je právě Kawagoe Taró. Scénu tak obohacuje napětí mezi alianční a rodovou příslušností paní Kjó no Kimi. Kjó no Kimi se navíc jako adoptovaná příslušnice rodu Taira cítí být příčinou toho, že Jošicune upadl v nemilost u bratra, šóguna Joritomoa, který Tairům vyhlásil boj. Aby nebyla muži přítěží, podřízne si v závěru scény hrdlo. Není ovšem jisté, zda Jošicuneho ženou skutečně byla **dcera Tairy Tokitady** (ať už osvojená či skutečná). Podle *Zápisků o Jošicunem* byla Jošicuneho ženou **dcera „vrchního velitele z Kogy“**, která zemřela společně se svým manželem, pětiletým synem a novorozenou dcerou během dobývání koromogawské rezidence. Kronika *Zrcadlo východních provincií* uvádí, že s Jošicunem zemřely jeho dvaadvacetiletá žena a čtyřletá dcera.¹¹⁷ Tyto údaje napovídají, že se Jošicune oženil nejpozději zhruba ve svých šestadvaceti letech, a že jeho ženě bylo v době, kdy mu porodila dceru, osmnáct let. Kromě toho se její věk 22 let neshoduje s legendou o princezně Warabi, pokud tedy přijmeme verzi, že Jošicuneho ženou byla dcera Tairy Tokitady, muselo by jít o Tokitadovu mladší, ne starší dceru...

Zdaleka nejsilněji mezi ženskými postavami z legend o Jošicunem v každém případě vystupuje **paní Šizuka (Šizuka gozen)**, dcera Iso no Zendži, která studovala přednes a tanec spojený s písněmi širabjóši u Fudžiwary Mičinatoriho (1106 – 1160). Šizuka se díky průpravě své matky a svému talentu stala známou tanečnicí širabjóši (interpretkou písní doprovázených tancem v mužském kostýmu). Když Jošicune upadl v nemilost, byla Šizuka jako jeho milénka zadržena a dopravena do Kamakury ke dvoru šóguna. Když byla vyzvána, aby zatančila v kamakurské Hačimanově svatyni před zraky Jošicuneho bratra Joritomoa a jeho dvořanů, namísto gesta pokory prý svým tancem vyjádřila vzdor a stvrdila jím svou lojalitu k Jošicunemu. Když se navíc potvrdilo, že čeká Jošicuneho dítě, byla Šizuka odstraněna. Tento motiv, jak jsme mohli vidět, se objevuje v mnohých literárních pramenech, např. v textu kówakamai *Šizuka*, v nó hře *Curugaoka*, či v Čikamacuově hře *Ohledání lůna samodruhé Šizuky*. Jako silná postava se Šizuka objevuje i ve hře *Jošicune mezi květy sakur*, zejména na konci prvního dějství, kdy si oblékne brnění a s halapartnou v ruce se aktivně zapojí do obrany horikawské rezidence. Stejný motiv najdeme již v nó hře *Šóson* a lze ho považovat přímo za esenci „samurajského ducha“ Šizuky. Síla japonských žen ale nevychází jen z literární licence. Svědčí o tom válečnice Tomoe (obd. Heian až Kamakura), Curu hime („Jeřábí princezna“, 1526? – 1543?), nebo manželka zakladatele kjótské Doshisha University Niidžimy Džóa, Jae (1845 – 1932), která v roce 1868 se „Spencerovkou“ v ruce bránila hrad Wakamacu...

---

¹¹⁷ Srovnej Suzuki, s. 203 – 204.

3.3. Jošicune a vazalská oddanost

Jošicuneho „síla“ se nepřenáší jen na ženy, ale i na muže, kterým Jošicune velí. Japonský vazal je svému pánovi z podstaty oddán s automatickou bezmezností (výjimku zde svým způsobem tvoří Benkei, který se ve hře *Jošicune mezi květy sakur* i přes svou oddanost svému pánovi „vymyká“). Navzdory této automatické poslušnosti se ale zdá, jako by oddanost vazalů k Jošicunemu vycházela spíše z náklonnosti než z povinnosti. Jako by se o svůj „magnetismus“ se svými vazaly dělil. Je tomu tak snad proto, že Jošicune jako vazal svého staršího bratra šóguna Joritomoa a jako velitel vojenských sil rodu Minamoto dokáže vnímat vztah pána a vazala „z obou stran“. Rozpor mezi tím, že Jošicune je zároveň pánem a vazalem, že je tím kdo je poslušen i tím kdo poroučí, je v Jošicuneho legendě nezanedbatelný. A spor Jošicune – Joritomo je vlastně fatálním důsledkem tohoto napětí. Na jedné straně je Jošicune povinován loajalitou císaři a šógunovi (přičemž mezi těmito dvěma institucemi vzniká „tření“). Na straně druhé je Jošicune povinen zohlednit své vlastní vazaly.

Mezi Jošicuneho vazaly, které lze považovat za historické osobnosti, obecně vyniká **Jošimori (Saburó) z Ise** („Ise no Jošimori“ či „Ise no Saburó“). Ve hře *Jošicune mezi květy sakur* je zmíněn pouze okrajově (jako jeden z těch, které Jošicune pod záminkou dočasné dovolené vyslal pátrat po uprchlých přeživších z rodu Taira), nicméně i zde je zařazen mezi Jošicuneho nejlepší muže. V *Příběhu rodu Taira* vystupuje jako horský mnich z kláštera na hoře Suzuka v kraji Ise. V *Příběhu éry Heidži* se Jošimori objevuje jako syn z rezidence v kraji Ueno, kde se Jošicune zdrží během své cesty na sever. V *Kronice vzestupu a pádu Minamotů a Tairů* je uvedeno, že tento rodák z kraje Ise byl uvězněn za vraždu manžela své tety, následně byl omilostněn, v kraji Ueno (na území jedné z městských částí dnešního východního Tokia) se setkal s Jošicunem a stal se jedním z jeho mužů. Legendu, podle které Jošimori s Jošicunem uzavřel vazalskou smlouvu v době Jošicuneho útěku z Kuramy do Hiraizumi, ovšem nelze historicky ověřit. V každém případě ale Jošimori proslul jako neohrožený válečník. Podle sedmisvazkových *Zápisů bláznivého správce (Gukan-šó)* právě Jošimori z Ise skolil Minamoto no Jošinaku (Jošicuneho bratrance, který byl v roce 1183 po nástupu císaře Gotoby na trůn dosazen do funkce šóguna). *Zrcadlo východních provincií a Příběh rodu Taira* za původce Jošinakovy smrti ovšem označují Išidu Tamehisu. *Zrcadlo východních provincií* dále tvrdí, že Jošimori v bitvě u Dannoury zajal tairského velitele Munemoriho a jeho syna Kijomuneho. V době, kdy Jošicune čekal v Košigoe na audienci u šóguna, prý ale Jošimori vyvolal spor s vazaly Jošijasua z První ulice (Ičidžó Jošijasua), manžela šógunovy mladší sestry, což mělo Joritomoa ještě utvrdit v jeho nedůvěře k Jošicunemu.

Po Jošicuneho smrti se měl Jošimori z Ise různě skrývat, nakonec byl ale dopaden kamakurskými oddíly a popraven. Jeho rozčtvrcené tělo bylo pak veřejně vystaveno. Podle deníku Kanezaneho z Deváté ulice *Perlové listy (Gjoku-jó)* se tak stalo dvacátého pátého dne sedmého měsíce druhého roku éry Bundži (1186).

Výraznou osobností mezi Jošicuneho vazaly je i **Musašibó Benkei** či Benkei z kraje Musaši. „Historický záznam Benkeiova jména najdeme v *Zrcadle východních provincií*, a to pouze u dat třetího a šestého dne jedenáctého měsíce zakládajícího roku éry Bundži (1185). V záznamu ze 3. dne 11. měsíce je uvedeno, že „mnich Benkei“ spolu se zhruba dvěma sty Jošicuneho jezdci ve snaze uniknout před výtkami vzešlými z Kamakury opustil Kjóta. Pátého dne podle záznamu došlo v Kawadžiri v kraji Seccu k potyčce s muži Tady Jukicuny. Následujícího šestého dne Jošicuneho muži pokračují z přístavu v Daimocu na lodích, protivětrem a vlnobitím jsou ale lodě zahnány zpět. Jošicuneho síly jsou rozptýleny a z těch, kdo zůstali Jošicunemu po boku, zbyli jen Aricuna z Itó, Hori Kagemicu, Šizuka a „Musašibó Benkei“, se kterými Jošicune pokračuje v cestě do Hiraizumi.“¹¹⁸ Je zřejmé, že Benkei patřil mezi muže, kteří měli k Jošicunemu blízko, nicméně kromě Sugijamou citované zmínky o tom, že Benkei Jošicuneho doprovázel na jeho útěku z Kjóta, spadají informace o jeho osobě spíše do oblasti pověstí. Početné legendy shodně Benkeie popisují jako hřmotného muže snědé pleti a prudké povahy. Standardní je také spojení Benkeie s jeho sedmi „nástroji“: železným hrablem, kladivem, pilou, bojovou sekerou, palicí, srpem a vidlicí sasumata (původně se jednalo o nástroj pro zatýkání zločinců). Tento motiv lze do jisté míry považovat za parodii sedmi nástrojů pravého samuraje, kterými jsou zbroj, dlouhý meč, krátký meč, šíp, luk, kožený kyrys a přilba. Benkei je obávaný bojovník a loajální vazal, jeho prudkost je ale pro Jošicuneho spíš přítěží. Vztah Benkeie a Jošicuneho je ostatně podle pověstí ambivalentní od samého počátku, od chvíle, kdy se měli střetnout v boji na Velkém mostě na Páté ulici. Různé verze se ale neshodují, zda pocestné na mostě ohrožuje Jošicune nebo Benkei. „Podle nó hry *Benkei na mostě* není tím, kdo ohrožuje pocestné na mostě na Páté ulici Benkei, ale sám Jošicune. Ve stejnojmenném pohádkovém sešitě („otogizóši“ s názvem *Benkei na mostě*) je tento motiv rozvinut tak, že se Jošicune posvátnou přísahou zavázal skolit tisíc osob z rodu Taira, aby uctil památku svého otce Jošitomoa. Pověst, že Jošicune skolil tisíc osob, se objevuje v džóruri z období Edo *Obtěžkaná paní Tokiwa* (Čikamacuova hra z r. 1710) a v dalších dílech.“¹¹⁹ Ani tradiční místo střetu (most na Páté ulici) není konstantní, objevuje se až v nó *Benkei na mostě* či v obrázkovém svitku *Musašibó a znamení v obrazech (Musašibó e-engi)* z konce obd. Muromači.

---

¹¹⁸ Sugijama, s. 166

¹¹⁹ Suzuki, s. 74 – 75

„Podle *Zápisů o Jošicunem*, v současnosti považovaných za nejstarší dochovanou verzi Jošicuneho legendy, se Jošicune a Benkei střetli v ulici Horikawa a v chrámu Kijomizu. Benkei ve snaze získat tisíc mečů noc co noc napadá kolemjdoucí, až mu jedné noci, když kráčí ulicí Horikawa, do cesty přijde mladík opásaný zlatým mečem, hrající na flétnu. Když Benkei zaútočí, mladík ho svižně odrazí, vyskočí na 9 šaku (asi 2,7 m) vysoký hliněný val a unikne. Následujícího dne, osmnáctého dne šestého měsíce, se obyvatelé hlavního města shromažďují, aby vykonali pouť k bohyni Kannon a navštívili hrám Kijomizu. Město ožívá ruchem. Benkei se chce zmocnit Jošicuneho meče, a čeká proto pod svahem Kijomizu. Když nastane večer, ozve se zvuk flétny a objeví se Jošicune. Odrazí velké kopí, kterým Benkei zaútočí, a lehce se vznese do vzduchu. Boj se tak přenesse až k terase chrámu Kijomizu. (Ta je dodnes vyhledávaným kjótským místem, jedná se o impozantní dřevěnou konstrukci spočívající na 139 pilotech vysokých 15 m, pozn. aut.). Jošicune, aby nevzbudil nežádoucí pozornost, je přestrojen za ženu. Souboji drobného Jošicuneho s urostlým Benkeiem udiveně přihlíží početná skupina diváků. ‚Kdo je asi silnější?‘. ‚Zdá se, že ta křehulka... Dnešní mniši jsou slaboši...‘. Jošicune nakonec Benkeie srazí k zemi, ten se vzdá a posléze se stane doživotním Jošicuneho vazalem.“¹²⁰ Co se ovšem týče Benkeiovy životní cesty do doby, než spojil svůj osud se službou Jošicunemu, očitáme se opět na poli legend. Podle *Zápisů o Jošicunem* se měl Benkei narodit znásilněné Nii Dainagon hime (princezně známé jako „Vrchní rada druhé hodnosti“). Těhotenství mělo trvat celých 18 měsíců (podle *Benkeiova příběhu* dokonce 3 roky) a už jako novorozeně prý Benkei připomínal spíš dvou či tříleté dítě. Ať už byl ale Benkeiův původ jakýkoli, jeho pozice mezi postavami tvořícími japonskou kulturní tradici zůstává neotřesená. „V *Záznamech o bojích Minamotů a Tairů (Genpei tódžó-roku)*, sestavených na konci období Kamakura a během období Muromači, se Benkeiovo jméno neobjevuje až do zmínky o bitvě u Ičiotani (o Hijodorigoe, tedy místě obchvatu, a o rozhodujícím útoku ze zálohy). Veřejnost má nicméně Benkeie ve značné oblibě a Benkeiovo jméno se objevuje v řadě přísloví, jako jsou následující rčení: ‚sedm Benkeiových nástrojů‘ (Benkei no nanacu dógu – viz výše), ‚domácí Benkei‘ (uči Benkei – takto se označuje osoba, která se navenek chová nenápadně, ale v soukromí autoritativně), ‚zemřít hrdě jako Benkei‘ (Benkei no tači ódžó – přeneseně se jedná o vytrvání do posledního dechu), ‚Benkeiovo slabé místo‘ (Benkei no naki dokoro – jedná se o holeň, toto přísloví lze srovnat s výrazem ‚Achillova pata‘), a další.“¹²¹ Je zřejmé, že ačkoli historický Benkei je osobou spíše neznámou, jeho legendární protějšek je v japonském povědomí přítomen jako velmi živoucí postava.

---

¹²⁰ Suzuki, s. 68 – 70

¹²¹ Nakai a kolektiv, s. 26

Další Jošicuneho vazal, u jehož osobnosti bych se chtěla zastavit, je **Sató Tadanobu**. Je znám jako mladší bratr Sató Cuginobua, který měl Jošicunemu v bitvě u Jašimy zachránit život tím, že se postavil do cesty šípu vystřelenému Tairou Noricunem. K Jošicuneho mužům se „bratři ze Sató“ Cuginobu a Tadanobu přidali již v době, kdy se v kraji Óšú v roce 1180 formovaly síly Minamoto no Joritomoa. Je to logické vzhledem k tomu, že jejich původním lenním pánem byl Fudžiwara Hidehira, šlechtic nakloněný straně Minamotů, který později Jošicunemu poskytnul útočiště, když Jošicune upadl u svého staršího bratra Joritomoa v nemilost. Sedmnáctého dne desátého měsíce zakládajícího roku éry Bundži (1185) na Jošicuneho kjótskou rezidenci zaútočil Joritomoem pověřený Tosabó Šóšun (známý též jako Šóson) se svými muži. Mezi těmi, kdo se postavili na Jošicuneho obranu, byl i Tadanobu. Dokonce měl sám vyběhnout z brány proti nepřátelům. Třetího dne jedenáctého měsíce Jošicune opustil Kjóto a Tadanobu ho následoval, ale když ztroskotal pokus odplout na Kjúšú, oddělil se od Jošicuneho (v oblasti dnešního města Udži nedaleko Kjóta) a tajně se vrátil do hlavního města. Jeho úkryt je ale odhalen dopisem, který Tadanobu napsal své milence a který se dostal do rukou jejímu muži. Vzpomeňme na nó hru *Aidžu a Tadanobu*, která se zabývá právě motivem Tadanobuovy zapovězené lásky. Dvaadvacátého dne devátého měsíce druhého roku éry Bundži (1186) je kamakurskému vazalovi jménem Kasuja Arisue tajně oznámeno místo Tadanobuova pobytu a Kasuja následně napadne rezidenci „Východní Strž“ (Higaši no Tóin, kjótské sídlo jedné z vedlejších větví rodu Fudžiwara). Během útoku Tadanobu spolu s dalšími dvěma vazaly spáchá rituální sebevraždu. Podle *Zrcadla východních provincií* a podle *Kroniky vzestupu a pádu Minamotů a Tairů* Tadanobu zemřel ve věku dvaceti šesti let. Na Tadanobuově náhrobku v chrámu Iódži ve městě Fukušima (prefektura Fukušima) je ale uveden věk 34 let.

Z hist. hlediska se nedá říci, že Sató Tadanobu mezi Jošicuneho vazaly vyniká, nicméně ve hře *Jošicune mezi květy sakur* je mu přisouzena velice výrazná a charakteristická role. Tadanobu zde svými fyzickými schopnostmi i frekvencí výstupů na jevišti předcívá i Benkeie z Musaši, který je výraznou postavou již z podstaty svého charakteru. V první scéně druhého a všech scénách čtvrtého dějství je Tadanobu je spolu s Jošicuneho milenkou Šizukou hlavním hrdinou. Jeho přítomnost je neopominutelná i v pátém dějství. Hra *Jošicune mezi květy sakur* navíc Tadanobuovu postavu zcela inovuje tím, že ji spojuje s motivem bílé lišky, převzatým z čínského folklóru. Na konci čtvrtého dějství je Tadanobu, co dosud doprovázel Šizuku, konfrontován s Tadanobuem, který se vrátil z rodného kraje a vyhledal Jošicuneho na útěku v Jošinu. Ukáže se, že Tadanobu, jež chránil Šizuku, je ve skutečnosti vtělením bílého lišáka, kterého přilákal zvuk bubínku Hacune, protože tento bubínek svěřený Šizuce je potažen kůží jeho rodičů.

Zaměříme-li se na ty z Jošicuneho vazalů, kteří vystupují ve hře *Jošicune mezi květy sakur*, měla by zde padnout ještě dvě jména. Džiró ze Surugy a Rokuró z Kamei jsou v celkovém kontextu hry *Jošicune mezi květy sakur* pouze vedlejšími postavami, ale na druhé straně typologicky reprezentují celou skupinu vazalů, kteří spadají pod Jošicuneho velení. A ačkoliv je jejich funkce těchto dvou postav do značné míry pouze „spojovací“, „výstelková“, nelze ignorovat skutečnost, že svým charakterem reprezentují typ „ukázkového vazala“. **Džiró (Šigekijo) ze Surugy** je zahrnován mezi takzvané „čtyři Jošicuneho nebeské krále“¹²². Nebyl vysoce urozeného původu, než se stal vazalem, měl být lovcem. Původně vstoupil do služby k Minamoto no Joritomoovi, ale v roce 1180 se stal vazalem Minamoto no Jošicuneho. Spolu s ním pak prošel bitvami u Udžigawy, Ičiotani, Jašimy i Dannoury. Podle *Kroniky vzestupu a pádu Minamotů a Tairů* Džiró ze Surugy skolil Jošicunem zajatého syna Tairy Munemoriho, mladého Tairu Jošimuneho. A podle *Zápisů o Jošicunem* právě Džiró ze Surugy odrazil útok Tosabó Šóšuna na Jošicuneho horikawskou rezidenci, dostihl trestný oddíl vyslaný proti Jošicunemu z Kamakury a jeho velitele Šóšuna – Šósona popravil na břehu řeky Kamo v oblasti Šesté ulice. Mimo jiné je Džiró ze Surugy hrdinou textu kówakamai *Šigekijo* či nó hry *Vyprávějící Suzuki*.

I **Rokuró (Šigekijo či Šigehiro) z Kamei** patří mezi „čtyři Jošicuneho nebeské krále“. V *Zrcadle východních provincií* je sedmého dne pátého měsíce zakládajícího roku éry Bundži (1185) zaznamenáno, že jistý Rokuró z Kamei poté, co Jošicune upadl v nemilost, doručil do Kamakury jeho písemnou přísahu věrnosti. V *Kronice vzestupu a pádu Minamotů a Tairů* Rokuró z Kamei vystupuje jako účastník bitvy u Ičiotani. *Zápisky o Jošicunem* zase barvitě líčí hrdinný boj, který třiadvacetiletý Kamei svedl po boku svého staršího bratra Suzukiho Saburóa při zoufalé obraně koromogawské rezidence, než předešel svého pána Jošicuneho v cestě na onen svět.

Vlevo: Cukioka Jošitoši (1839 – 1892) první střet mladého Jošicuneho a Benkeie (sbírka Nišii Seikiho)

Vpravo: Utagawa Hirošige (1797 – 1858) cyklus *Jošicune ičidai-ki no uč*: Saburó z Ise skládá vazalský slib

¹²² Jedná se o čtyři Jošicuneho nejvěrnější a nejschopnější vazaly (義経四天王 よしつねしてんのう) mezi které patří Saburó z Ise, Džiró ze Surugy, Rokuró z Kamei a Cuneharu (Hačiró) z Kataoky. Výraz „čtyři nebesští králové“ původně vychází z buddhistické terminologie a označuje vládce čtyř světových stran: božstvo Džikokuten (ochránce Východu), božstvo Zódžóten (ochránce Jihu), božstvo Kómokuten (ochránce Západu) a božstvo Bišamonten (ochránce Severu).

4. Literární mýtus a „jeviště světa“

Trh, to je divadlo.

(Francis Bacon)

Jošicuneho legenda si našla cestu staletími, zanechala své stopy v žánru nó her a dokázala rezonovat i s „prchavým světem“ období Edo, tak jak ho odrážejí dřevoryty či „měšťanské drama“ 18. století. Jošicune vstoupil na „prkna znamenající svět“ v ještě lidštvější podobě, než tomu bylo dříve, ale neztratil hrdinskou auru. V této souvislosti není nijak překvapivé, že hra Takedy Izumoa, Mijoši Šórakua a Namiki Senrjúa (Sósukeho) z roku 1747 *Jošicune mezi květy sakur* patří mezi „tři slavná díla“ (三大名作 さんだいまいさく či 三大傑作 さんだいけっさく) z období Edo. Dále sem patří hra Takedy Izumoa, Mijoši Šórakua a Namiki Senrjúa z r. 1748 *Slabikář a pokladnice čtyřiceti sedmi věrných róninů* (*Kanadehon Čúšingura*) a hra stejného autorského týmu z r. 1746 *Sugawara Mičizane a zrcadlo v umění kaligrafie* (*Sugawara dendžu tenarai kagami*).

4.1. Zpracování legend o Jošicunem ve hře „Jošicune mezi květy sakur“

Dospěli jsme k pomyslnému vrcholu Jošicuneho literárního mýtu, do doby, kdy vznikla hra *Jošicune mezi květy sakur* (*Jošicune senbon zakura*). V souladu s běžnou praxí 18. století hra vzešla ze spolupráce tří autorů, ale přesto se v ní legendy, které během staletí opředly Jošicuneho postavu, spojují v harmonickém celku. Uvedení celé hry by časově představovalo až dvanáct hodin. Některé scény se uvádějí jen zřídka nebo prakticky vůbec. Hra *Jošicune mezi květy sakur* nicméně zůstává svěží součástí japonského literárního a dramatického odkazu. Ani oddělené inscenování oblíbených scén nenarušuje její poutavost a plynulost. Tato vnitřní integrita hry *Jošicune mezi květy sakur* v mnohém ohledu vychází z kontinuity japonské literární tradice, autoři převzali mnohé motivy z *Příběhu rodu Taira*, ze *Zápisů o Jošicunem* či z divadelních her žánru nó. Jinak řečeno konstrukce hry „drží pohromadě“ mimo jiné díky odkazům na Jošicuneho legendu, které je japonský čtenář – divák schopen snadno dešifrovat. A nejedná se jen o obsahovou, ale i o formální podobnost. Z nó her jsou například na některých místech hry citovány celé pasáže. Poprvé byla hra *Jošicune mezi květy sakur* uvedena v prosinci roku 1747 v Ósace v divadle Takemoto-za a již její název napovídá mnohé o jejím propojení s Jošicuneho legendou a zároveň o jejím originálním místě v proudu japonské kultury. Původní název *Jošicune senbon zakura* lze doslovně přeložit spojením „Jošicune a tisíc sakur“, přičemž sakura je zde symbolem krásy a pomíjivosti.

V japonském povědomí v sobě koncept pomíjivosti nese každé roční období, sakura samozřejmě reprezentuje jaro, pomíjivá krása léta je reprezentována japonskou tradicí letních ohňostrojů, barevné listy symbolizují podzim a pomíjivost zimy symbolizuje sněh. Jedná se o svého druhu kulturně pojatou časovou spirálu, která v sobě skrývá nejen křehkost pomíjivosti, ale i sílu vzkříšení. Sakurové květy jsou mimo jiné symbolem Cesty samuraje. Život samuraje má skončit náhle, v boji, zároveň má ale být odkazem, který nevymizí z lidského povědomí, tak jako květy sakur každé jaro znovu rozkvetou. V Jošicuneho případě takový odkaz vzniknul a hra *Jošicune mezi květy sakur* je jedním z důkazů. Zastavme se nyní u okolností vzniku hry *Jošicune mezi květy sakur*, u jejích autorů, u její struktury a u jejích variant, které vznikly v důsledku její popularity.

4.1.1. Autoři

V období Edo bylo běžnou praxí, že autoři, vypravěči, hráči na šamisen a herci byli vázáni ke konkrétní divadelní scéně. Divadelní hry tak vznikaly pro potřebu té které konkrétní scény a zpravidla se na nich podíleli tři autoři, kteří si mezi sebou „rozdělili“ odpovědnost za sepsání jednotlivých aktů.¹²³ Rozdělení aktů mezi autory se logicky řídilo hierarchií autorů a důležitostí jednotlivých aktů. Vyjdeme-li z klasické struktury dramatu o pěti dějstvích, je důležitost jednotlivých aktů následující:

1. dějství	(ičidanme)	◆ <u>úvod</u> (kuči) – nepaří mezi jednoznačně silné scény, (též daidžo) ale některé teorie ho připisují hlavnímu autorovi
		◆ ústřední část (naka)
2. dějství	(nidanme)	◆ závěr (kiri)
		◆ <u>úvod</u> (kuči)
		◆ ústřední část (naka)
		◆ <u>závěr</u> (kiri) – třetí stěžejní scéna
3. dějství	(sandanme)	◆ <u>úvod</u> (kuči)
		◆ <u>ústřední část</u> (naka)
		◆ <u>závěr</u> (kiri) – stěžejní scéna, vyvrcholení zápletky
4. dějství	(jodanme)	◆ <u>úvod</u> (kuči) – „poutní“ pasáž (<u>mičijuki</u>) – relativně výrazná scéna obvykle lyrického charakteru
		◆ ústřední část (naka)
		◆ <u>závěr</u> (kiri) – druhá stěžejní scéna
5. dějství	(godanme)	◆ jednoaktové závěrečné dějství (kiri)

¹²³ Tato praxe kolektivního autorství je označována jako „gassaku“ (合作). Podrobněji viz Klopfenstein, s. 33 – 46.

Obvykle tedy bylo rozdělení aktů mezi tři autory následující. Hlavní autor (立作者 たてさくしゃ) se ujal stěžejních aktů, konkrétně klíčového třetího dějství (zejména jeho závěrečné scény), a pravděpodobně i druhého a čtvrtého dějství. Pramen *O romantickém díle (Denki saku-šo)*¹²⁴ hlavnímu autorovi přisuzuje také expozici díla, tedy úvod prvního dějství. „Druhému autorovi“ pak mohlo připadnout druhé a čtvrté dějství nebo jejich části a „třetí autor“ se logicky ujal prvního a pátého dějství (méně stěžejních scén). Jde ale o ideální model, který je třeba posuzovat ad hoc, jak upozorňuje Klopfenstein.

Hru *Jošicune mezi květy sakur* vytvořil „silný autorský tým“ Takedy Izumoa, Mijošiho Šórakua a Namikiho Senrjúa. Pod původním textem jsou autoři podepsáni právě v tomto pořadí, přesto jejich pozice v autorském týmu nejsou jednoznačné. Texty reflektující otázku autorství v případě japonských divadelních her z období Edo pocházejí z podstatně pozdějšího období než hry samotné (např. od vzniku hry *Jošicune mezi květy sakur* do vzniku díla *Denki saku-šo* uběhlo zhruba sto let). Nelze tedy činit jednoznačné závěry ohledně hierarchie mezi autory a nelze jednoznačně rozhodnout, kdo byl autorem té které scény. Eduard Klopfenstein upozorňuje konkrétně na dvě teorie reflektující otázku autorství hry *Jošicune mezi květy sakur*. Autorem první teorie je Mori Šú.¹²⁵ Mori Šú na základě podobností v rétorice a tematických motivech poukazuje na podobnost mezi závěrem třetího dějství hry *Jošicune mezi květy sakur* (scénou *Obchod s nakládaným suši*) a dřívějšími Takedovými hrami (konkrétně se jedná o hry *Šokacu Kómei a válečná porada nad kotlíkem (Šokacu Kómei kanae gundan)* a *Pravda o kamakurském generálovi (Udaišō Kamakura džikki)*, obě pocházejí z roku 1724). Pro scénu *Obchod s nakládaným suši* i pro dvě výše uvedené hry podle Moriho platí, že se v nich hojně vyskytují jímavé pasáže a dějové zvraty vzešlé z okolností, které jsou známy divákům, ale nikoli postavám. Tyto autorské postupy se podle Moriho neshodují se stylem Namikiho Senrjúa, který naopak nechává postavy jednat s určitým úmyslem, který je divákům odhalen až posléze. Většina motivů scény *Obchod s nakládaným suši* (setkání Koremoriho s paní Wakaba no Naiši či zasažení Gonty do situace) se s tímto postřehem shoduje, ale v konečné náhlé proměně Gontova charakteru by naopak bylo možné vidět autorský vliv Namikiho Senrjúa (nikoli Takedy Izumoa).

¹²⁴ Srovnej pramen Nišizawa. Dílo *Denki saku-šo* vzniklo zhruba v letech 1843 – 1851.

¹²⁵ Eduard Klopfenstein ve svém srnutí Moriho tezí vychází z následujících pramenů:

1. Mori, Šú. „Takeda Izumo no sakuša ičizuke kó“ („Teze o pozici a autorství Takedy Izumoa“), in: *Kokugo kokubun (Japonský jazyk a japonská literatura)*. Kjóto: Kyoto teikoku daigaku, leden 1949, vol. 17, no. 9, s. 39 – 44. ISSN 09107509
2. Mori, Šú. „Džóruri gassaku-ša kó (1/2) – Namiki Sósuke no džóruri“ („Teze o kolektivním autorství her žánru džóruri (1/2) – hry Namiki Sósukeho“), in: *Džinbun kenkjú (Výzkum písemnictví)*. Ósaka: Ósaka ichiricu daigaku bungakkai, prosinec 1950 / duben 1951, vol. 1, no. 12 / vol. 2, no. 4, s. X – X / s. 45 – 75. ISSN 04913329
3. Mori, Šú. „*Jošicune senbon zakura to Takemoto-za no hitobito (Hra „Jošicune mezi květy sakur“ a lidé z divadla Takemoto-za)*“, in: divadelní program z dubna 1970 (no. 127)

Mori Šú nicméně považuje Takedu Izumoa za hlavního autora hry *Jošicune mezi květy sakur*. Na základě uvedené analýzy Mori připisuje první dějství hry Takedovi Izumoovi, druhé dějství Namikimu Senrjúovi, třetí dějství Takedovi a čtvrté dějství Namikimu (s výjimkou „cesty“ mičijuki, kterou připisuje Takedovi). Páté dějství Mori připisuje Mijošimu Šórakuovi, který se tak v Moriho teorii jeví jako „třetí autor“ hry *Jošicune mezi květy sakur*; přestože je pod původním textem uveden na druhém místě. Autorem druhé teorie o autorství hry *Jošicune mezi květy sakur* je Učijama Mikiko.¹²⁶ Učijama rozlišuje následující tři typy japonského klasického dramatu.

A Hry (scény), které využívají schéma „oja-ko-on-ai-geki“, tedy dramatičnost pramenící z konfuciánské úcty dětí vůči rodičům a vrcholící ve čtvrtém dějství. Láska potomků k rodičům je zde zachycena jako žádoucí ušlechtilý cit a navzdory obtížím bývá vyústění dramatu optimistické.

Typ A považuje Učijama Mikiko za typický pro Takedu Izumoa. Ve 4. dějství hry *Jošicune mezi květy sakur* je motiv synovské oddanosti přítomen v postavě „liščího Tadanobua“, bílého lišáka, který na sebe vzal podobu Jošicuneho vazala Tadanobua, aby se dostal k bubínku Hacune, který je potažený kůží jeho rodičů. Když je lišák odhalen a najevo vyjde i příčina, proč se vydával za Tadanobua, Jošicune, dojatý lišákovou synovskou oddaností, lišákovi bubínek Hacune daruje a pomůže mu tak naplnit jeho synovskou povinnost.

B Hry (scény), které ukazují spíše „odvrácenou stranu“ milostného citu či synovské (vazalské) oddanosti. Dramatičnost se zde mísí s rezignací tváří v tvář síle osudu a zápletka často vrcholí ve třetím dějství.

Typ B považuje Učijama Mikiko za typický pro Namikiho Senrjúa. Ve 3. dějství hry *Jošicune mezi květy sakur* (ve scéně *Obchod s nakládaným suší*) Gonta, syn majitele obchodu, kde se děj odehrává, vystupuje nejprve jako nezvedený syn a podvodník. Nakonec se přesto rozhodne dostát své cti a pomoci ukrývajícimu se Tairovi Koremorimu a jeho rodině. Než je ale jeho dobrý úmysl odhalen, je Gonta smrtelně zraněn vlastním otcem, který Gontu považuje za zrádce. Spletitost konfuciánské vazby mezi rodičem a dítětem má tedy tentokrát tragickou dohru.

C Hry (scény), které nespádají do kategorie A ani B a ve kterých je tematická originalita a samostatnost spíše potlačena než upřednostněna. V celku konkrétní hry o pěti dějstvích se často jedná o druhé dějství.

I zde teorie Učijamy Mikiko souhlasí se hrou *Jošicune mezi květy sakur*. Závěr druhého dějství (scéna *U přívozu*) zpracovává téma utonutí generála Tairy Tomomoriho a je jasným odkazem na Příběh rodu Taira či nó hru *Benkei na lodi*.

---

¹²⁶ Srovnej prameny Klopfenstein a Učijama.

V souvislosti s předchozí analýzou nepřekvapí, že Učijama připisuje 4. dějství hry *Jošicune mezi květy sakur* Takedovi Izumoovi. Učijama navíc připomíná, že princip „oja-ko-on-ai-geki“ (doslovně „rodič-dítě-úcta-láska-drama“) se „šťastným koncem“ byl autorskou devizou Takedy Izumoa – otce i Takedy Izumoa – syna, a tím i devizou divadla Takemoto-za. A stejně tak je logické, že 3. dějství hry *Jošicune mezi květy sakur* Učijama Mikiko připisuje Namikimu Senrjúovi. Ve hrách, které Namiki Senrjú napsal do roku 1742 (ať už jako hlavní autor vícečlenného týmu nebo samostatně), má totiž konflikt vzešlý ze vztahu rodič – dítě jen výjimečně šťastné vyústění, což odpovídá tragickému rozuzlení scény *Obchod s nakládaným suši*. Tragické pojetí dramatickosti bylo zprvu devizou divadla Tojotake-za. Až do r. 1745, kdy došlo k navázání spolupráce mezi Takedou Izumoem, Namiki Senrjúem a Mijoši Šórakuem, lze „optimistickou“ a „pesimistickou“ verzi principu „oja-ko-on-ai-geki“ považovat za konkurenční autorské postupy.¹²⁷ Interpretace Učijamy Mikiko napovídá, že autorem třetího dějství hry *Jošicune mezi květy sakur* je vzhledem k jeho tragickému charakteru nikoli Takeda Izumo, ale Namiki Senrjú, z čehož by mohl vzniknout dojem, že hlavním autorem hry byl jakožto autor její stěžejní části právě Namiki Senrjú. Jasno do této záležitosti bohužel příliš nevnáší ani dobové prameny, jelikož pod textem jsou autoři uvedeni v pořadí Takeda Izumo, Mijoši Šóraku a Namiki Senrjú, zatímco v letáku (banzuke), který byl vydán u příležitosti premiéry hry *Jošicune senbon zakura*, jsou autoři uvedeni v pořadí Namiki Senrjú, Takeda Izumo a Mijoši Šóraku. Eduard Klopfenstein naznačuje, že zde svou roli zřejmě sehrála smrt Takedy Izumoa – otce. Ten zemřel krátce před premiérou hry *Jošicune mezi květy sakur* a vedení divadla Takemoto-za tak přešlo na jeho syna, což se mohlo odrazit ve vydání skriptu hry tím, že byl Takeda Izumo mladší uveden na postu hlavního autora. Ať už byl ale individuální vliv a podíl jmenovaných tří autorů na celek hry jakýkoli, zastavme se ještě stručně u jejich osobností (v pořadí, ve kterém jejich jména uvádí původní text).

vlevo: divadla Takemoto-za a Tojotake-za
Divadlo Takemoto-za (vpravo) se nacházelo v Ósace na třídě Dótonbori (u mostu Ebisu), také divadlo Tojotake-za (vlevo) se nacházelo v Ósace na třídě Dótonbori. K osamostatnění se proti sobě stojících scén došlo na počátku 18. století. Archiv Divadelního muzea, in: *O scénách Takemoto a Tojotake* (『竹豊故事』).

¹²⁷ Takeda Izumo mladší, Namiki Senrjú a Mijoši Šóraku se sešli ještě pod patronátem Takedy Izumoa staršího a úspěšně spolupracovali až do roku 1749.

džóruri hra *Pokladnice sedmačtyřiceti věrných róninů*

autor **Takeda Izumo** (mladší, pozn. aut.)

Klidná povaha, mírný charakter, vždy zachovává rozvahu. V pracovním má zprava i zleva vyrovnaná díla japonských a čínských klasiků. Jeho duch oplývá bohatou literární zkušeností, vytříbenost jeho poetického slohu je nevšední, kompozice a vystupňování jeho děl jsou vynikající.

vytvořeno Čikamacu Tónanem

Takeda Izumo mladší (1691 – 1756) jako syn Takedy Izumoa I. v roce 1747 převzal ósacké divadlo Takemoto-za, založené roku 1684. S převzetím rodinné scény přijal místo svého původního jména Kijosada, respektive místo jména Koizumo („Izumo menší“), jméno Izumo II. či Izumo mladší. Byl schopný jako ředitel divadla i jako autor.¹²⁸ Je mu připisováno více než 28 titulů (ve všech případech se ovšem jedná o spoluúčast v rámci autorského týmu). Když se Takeda Izumo II. zastal Jošidy Bunzaburóa a dalších loutkoherců v jejich snaze o nezávislost na konkrétní scéně, znepřátelil si tím mimo jiné svého spoluautora Namikiho Senrjúa a jeho kariéra se dostala na sestupnou dráhu.¹²⁹

ibid

Mijoši Šóraku

Vynikající, osobitý charakter, nadto i neústupný. Aby nezanedbal své lékařské povolání, snížil se k životu uprostřed ruchu města. Do psaní se vrhal s chutí a odvahou, jako do bitvy. Styl jeho tvorby vyniká svou jedinečností.

práce následujícího Namikiho Senrjúa

Mijoši Šóraku (1706? – 1777) byl podle některých pramenů původně mnichem působícím při chrámu Sógandži, který patřil sektě Šingon a stál před hradem Macujama v kraji Ijo (dnešní prefektuře Ehime). Existují také prameny, podle kterých Mijoši Šóraku pocházel z Ósaky a působil zde jako lékař. Kromě toho byl prý i provozovatelem čajovny Kitašinbori v ósacké čtvrti Šinbori. Jako spoluautor spolupracoval nejen s Takedou Izumoem či Namiki Senrjúem, ale například i s Čikamacu Handžim. Dožil se poměrně vysokého věku a ke konci života byl uznáván jako respektovaný autor žánru džóruri.¹³⁰

¹²⁸ Hned zpočátku musel Takeda Izumo II. ve funkci ředitele scény Takemoto-za čelit personální krizi. Při premiéře hry *Pokladnice 47 věrných róninů* (1748) došlo údajně v zákulisí k roztržce a v jejím důsledku měla řada autorů divadla Takemoto-za odejít ke konkurenčnímu divadlu Tojotake-za. Divadlo Takemoto-za ukončilo svou činnost v roce 1767, divadlo Tojotake-za již v roce 1765.

¹²⁹ Srovnej Kawatake & kolektiv, 3. svazek, s. 485 – 486 (heslo Takeda Izumo).

¹³⁰ Srovnej Kawatake & kolektiv, 5. svazek, s. 336 (heslo Mijoši Šóraku).

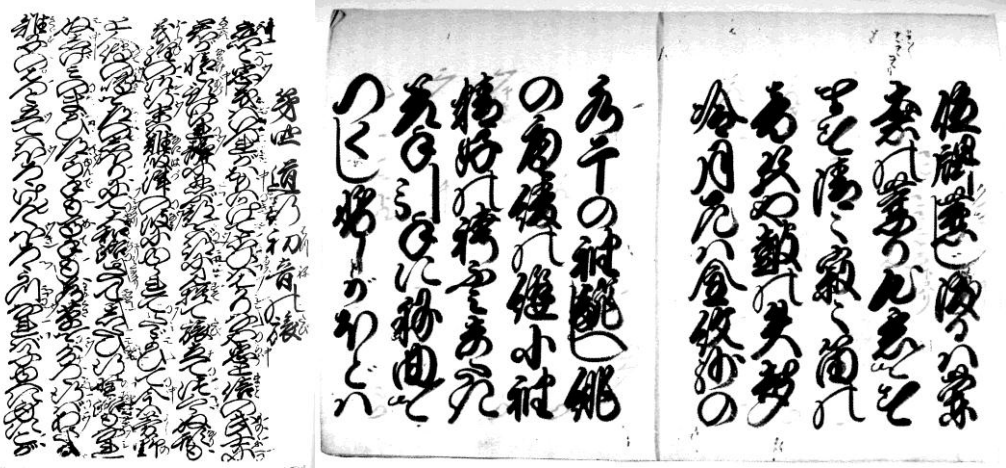

ibid
Namiki Senrjú
 Pronikavý duch, zná všechny čínské znaky a z paměti umí všechny čínské básně. Literárním nadáním a vkusem vyniká nad průměr. Je stylově elegantní, a přece má smysl i pro komiku. Je zdrojem prostých příběhů, ale tak trefných a umně podaných, že zaslouží jen chválu.
 dílo Wakatake Fuemio

Namiki Senrjú (1695 – 1751) pocházel možná z kraje Bingo (zhruba z oblasti dnešní prefektury Hirošima), kde měl ve městě Mihara vstoupit do kláštera sekty Rinzai. Existují ovšem i teorie, že se narodil v Kjótu nebo v Ósace. Zhruba ve třiceti letech vystoupil z řádu, usadil se v Ósace a stal se autorem žánru džóruri. Do spisovatelského řemesla jej zasvětil Nišizawa Ippú z divadla Tojotake-za či možná Takeda Izumo starší. V roce 1726 přijal umělecké jméno Namiki Sósuke, v roce 1741 se osamostatnil a v roce 1742 opustil divadlo Tojotake-za. V roce 1745 se ke psaní vrátil, přešel k divadlu Takemoto-za a přijal pseudonym Namiki Senrjú. V roce 1750 se vrátil ke společnosti Tojotake-za, vrátil se též ke jménu Namiki Sósuke a v roce 1751 zemřel během práce na hře *Revidované zápisky z bitvy u Ičiotani (Ičiotani futaba gunki)*.¹³¹

4.1.2. Podoba textu

Poté, co jsme se zastavili u problematiky kolektivního autorství a u osobností autorů hry *Jošicune mezi květy sakur*, se zastavíme u podoby textu hry a u jeho struktury.

vlevo: maru-hon (originální text, v tomto případě začátek čtvrtého dějství – *Cesta „prvního tónu“*)
 vpravo: juka-hon (text užívaný recitátorem při představení) zdroj: Klopfenstein, s. 174 a 175

¹³¹ Srovnej Kawatake & kolektiv, 4. svazek, s. 283 – 284 (heslo Namiki Sósuke).

Divadelní hry období Edo byly (pokud pomineme komerční aspekt, tedy zohlednění publika) koncipovány především s ohledem na potřeby dané divadelní scény, respektive na potřeby recitátorů, hráčů na šamisen a loutkoherců či herců. Tyto potřeby bylo nutné v zájmu hladkého průběhu představení sjednotit. Všichni aktivní účastníci museli být schopni udržet dané tempo děje a přesně se strefit do momentálního kontextu. (Vazba mezi akcí recitátorů, hráčů na šamisen a herců je zde podobně těsná jako v případě orchestru a operních pěvců). Je tedy nasnadě, že se texty her formalizovaly do jednotné podoby. Co se týče textu, na základě kterého autorka pořídila překlad hry *Jošicune mezi květy sakur*, výchozím textem je 100stránková verze uspořádaná do 7řádkové struktury (七行百丁本, tato verze pochází z archivu Čiby Taneoa a je reprodukována ve sbírce *Takeda Izumo Namiki Sósuke džóruři šú*; k podobě modelové 7řádkové struktury textu srovnej vyobrazení na předchozí straně, u 5řádkové verze juka-hon jsou patrné ve srovnání s textem světlejší, červenou tuší vepsané recitátorské poznámky).

Přehled děje hry *Jošicune mezi květy sakur*

První dějství

Scéna *Interiér císařského paláce*: Jošicune informuje dvorské úředníky o potření rodu Taira, přičemž v jeho líčení poněkud splývají bitva u Jašimy a bitva u Dannoury. V dalším ději hry v rozporu s historickými prameny vyjde najevo, že čelní Tairové ve skutečnosti zmíněné námořní bitvy přežili. Ke dvoru již mezitím dorazily zvěsti o tom, že se Jošicune dostal do sporu se svým bratrem, šógunem Joritomoem. Když ministr Tomokata na tento spor přede všemi poukáže, Jošicuneho vazal Benkei se na něj hrubě oboří s tím, že jeho pán byl nespravedlivě pošpiněn. Jošicune se proti Benkeiově neotesané obhajobě tvrdě ohradí a vykáže Benkeie ze své blízkosti. Ministr Tomokata následně Jošicunemu jménem císaře svěří pověstný bubínek Hacune, použitý v roce 788 císařem Kanmuem k vyvolávání deště. Jošicune si ho velmi přál mít, darovaný bubínek ale podle Tomokatova vysvětlení symbolizuje Jošicuneho vztah k jeho bratrovi a císař prý přikazuje, aby Jošicune bubínek rozezněl, tedy aby proti stále mocnějšímu Joritomoovi vojensky zakročil. Jde tedy o sice vytoužený, ale v důsledku „danajský“ dar.

Scéna *Poustečna ve vsi Kitasaga*: Právě ve vsi Kitasaga se po porážce Tairů skrývají Naiši, manželka Tairy Koremoriho, dědice rodu Tairů, a její syn, „mladý pán“ Rokudai, „korunní princ“ rodu Taira. Koremoriho vazal, štolba Kokingo, informuje paní Naiši, že Taira Koremori nepadl v boji proti Minamotům, ale že unikl a ukrývá se na posvátné hoře Kója. Úkryt paní Naiši a Rokudaie je ale prozrazen. Kokingo zachraňuje oba před zatčením tím, že je v převleku za prodavače klobouků pronese v koších do bezpečí.

Scéna *Rezidence Horikawa*: Jošicuneho milenka Šizuka, proslulá svým tanečním uměním, zde tančí, aby obveselila Jošicuneho manželku Kjó no Kimi. Zároveň se Šizuka přimlouvá se za Jošicuneho vazala Benkeie, který upadl v nemilost poté, co ve snaze hájit svého pána urazil „Ministra zleva“ Fudžiwaru Tomokatu (viz první scéna). Později v průběhu scény z Kamkury přijíždí Kawagoe Taró, otec Jošicuneho manželky, aby jako šógunův vyslanec vyslechl Jošicuneho kvůli vyostřené situaci mezi Jošicunem a jeho bratrem. Jošicuneho postavení navíc komplikuje skutečnost, že jeho manželka je adoptivní dcerou nepřátelského rodu Taira. Kjó no Kimi nechce být manželovi další přítelkyní, proto si na místě probodne hrdlo (probodnutí hrdla, džunši, je ženská obdoba mužské rituální sebevraždy seppuku, hovorověji harakiri, přesněji se jedná o následování pána ve smrti). Tato část scény je v žánru džóruri někdy uváděna samostatně pod názvem *Kawagoe Taró v roli vyslance*. V nastudování divadla kabuki je zahrnuta do třetí scény prvního dějství. Rozhovor mezi Jošicunem a Kawagoe Taróem nejen vyústí v sebevraždu Jošicuneho manželky, ale je navíc přerušeno útokem kamakurských vazalů. Obrany rezidence se aktivně zúčastní i Šizuka.

Druhé dětství

Scéna *Před svatyní Fušimi Inari*: Jošicune prchá z Kjóta, věrni mu zůstávají pouze tři vazalové. K uprchlíkům se posléze připojuje Šizuka, která se nechce odloučit od svého milence, a Benkei, který chce odčinit svou horkokrevnost, nevhodně projevenou u císařského dvora. Jošicune ovšem odmítá vzít Šizuku sebou a zanechává ji v péči svého vazala Tadanobua, který se na scéně objevil náhle a právě ve chvíli, kdy byla Šizuka, spěchající za Jošicunem, ohrožena kamakurskými pronásledovateli. Šizuce Jošicune při loučení svěří bubínek Hacune a Tadanobuovi svou zbroj, aby zmátnul pronásledovatele.

Scéna *U přívozu*: Odehrává v zájezdním hostinci na pobřeží v Daimocu. Jošicune se na svém útěku dostává právě do Daimocu a chystá se dále prchnout po moři. Manželka majitele hostince, kde se uprchlíci ubytují, je ve skutečnosti císařská kojná, malá dcera hostinských je ve skutečnosti císař Antoku, který měl utonout v bitvě u Dannoury, stejně jako jeho chůva. Majitel hostince a provozovatel přívozu, Mazuna Ginpei, je ve skutečnosti ukrývající se tairský generál Taira Tomomori. Závěr scény, kdy vyjde najevo totožnost zmíněných tří osob, lze považovat za samostatný. Je znám pod názvem *Strážní věž na lodi v zátocě Daimocu (Daimocu funa jagura)* či pod názvem *Ukotvený Tomomori (Ikari Tomomori)*. Během potyčky, která se v zátocě rozpoutá mezi Jošicuneho stranou a kamakurskými pronásledovateli, se totiž Mazuna Ginpei – Taira Tomomori přiváže ke kotvě a vrhne se do moře, když zjistí, že boj je ztracen. Jedná se o motiv známý z *Příběhu rodu Taira* či z nó hry *Benkei na lodi*.

Třetí dějství

Scéna *Pod stromem šii*: Štolba Kokingo nadále napomáhá manželce Tairy Koremoriho a jejich synovi při útěku (viz druhá scéna prvního dějství). Dochází k setkání manželky Tairy Koremoriho, jejího synka Rokudaie a Kokinga s „lotrem“ Gontou, který chce ve vidině snadné kořisti uprchlíky okrást o peníze, vymění proto uzlíky a bezděky tak zjistí, že zkrřížil cestu urozené paní Naiši a synkovi samotného Tairy Koremoriho.

Scéna *Kokingoova smrt*: Uprchlíci jsou dostiženi kamakurskými pronásledovateli, Koremoriho manželka paní Naiši a její syn se zachrání útekem, ale Kokingo v potyčce s pronásledovateli umírá. Jeho tělo objeví majitel obchodu s nakládaným suši Jazaemon, Gontův otec. V žánru kabuki je tato scéna součástí předchozí scény.

Scéna *Obchod s nakládaným suši*: Odehrává se ve vsi Šimoiči v kraji Jošino. Paní Naiši a „mladý pán“ Rokudai, kteří přišli o ochranu štolby Kokinga, doputují k obchodu Gontova otce Jazaemona, který je proslulý nakládaným suši (v 18. století byl velmi populární, nicméně v době, kdy se hra odehrává, ještě neexistoval). Jasuke, kterého Jazaemon přijal za svého a který má podnik po Jazaemonovi převzít, je ve skutečnosti skrývající se Taira Koremori. Paní Naiši se tak nečekaně setká s manželem. Gonta zatím využije situace a zmocní se džberu, ve kterém, jak se domnívá, jsou ukryté peníze. Místo toho se ale omylem zmocní džberu s Kokingoovou hlavou, kterou v obchodě ukryl Jazaemon, aby ji mohl před kamakurskými vyšetřovateli vydávat za hlavu Tairy Koremoriho. Gonta nemá navzdory své bezcharakternosti v úmyslu Koremoriho vydat, naopak ho chce lstí chránit. Jazaemon ho ale považuje za zrádce a než může Gonta podat vysvětlení, Jazaemon svého syna smrtelně zraní. Koremorimu je nakonec z rozhodnutí šóguna dovoleno odejít do ústraní kláštera, Gonta ovšem na následky svého zranění umírá.

Čtvrté dějství

Scéna „mičijuki“ – *Cesta „prvního tónu“*: Jošicuneho vazal Tadanobu dostihuje Jošicuneho milenkou Šizuku, kterou Jošicune chtěl ušetřit útrap spojených s dalším útekem a proto jí nařídil, aby se vrátila do Kjóta. Šizuka ovšem namísto toho, aby rozkaz uposlechla, putuje po Jošinu s úmyslem znovu se ke svému milenci připojit. Vazal Tadanobu kromě úkolu chránit Šizuku na její cestě přijal od Jošicuneho také jeho vzácné brnění, aby zmátl případné pronásledovatele a usnadnil tak útěk svého pána. Šizuka od Jošicuneho přijala do opatrování stejně jako Tadanobu také velmi vzácný předmět, bubínek Hacune (viz první scéna prvního dějství). Název scény lze proto přeložit také jako „*Putování s bubínkem Hacune*“. Jedná se o populární scénu lyricko tanečního charakteru, která je zasazena do jarního kraje Jošino.

Scéna *Šiň božstva Zaó*: Zachycuje poradu v chrámu Zaó. Mniši z kláštera Zaó přijímají

šógunovo nařízení, podle kterého byla Joritomoovi poskytnuta plná moc v postupu proti bratrovi a podle kterého má být Jošicune zadržen a případně i usmrcen a hrdelně má být potrestán každý, kdo Jošicunemu na útěku poskytne útočiště.

Scéna *Rezidence opata Kawacury*: Jošicune se i přes hrozbu represí ukrývá u přítele, představeného jošinských klášterů opata Kawacury, dostavuje se sem také Tadanobu, který s překvapením Jošicunemu oznamuje, že od Jošicuneho nepřijal ani příkaz chránit Šizuku ani brnění, protože byl, jak mu bylo Jošicunem již dříve povoleno, na severu navštívit svou nemocnou matku a poté, co zemřela, za ni podle zvyku držel 49 dní smutek (počet 49 dnů, po které jsou vykonávány zádušní obřady za zemřelého, je dán buddhistickou tradicí a odpovídá období, během kterého duše prochází různými stadii opouštění těla). Ukazuje se, že Tadanobu, který doprovázel Šizuku, nemohl být Tadanobuem skutečným. Když Šizuka na své cestě dospěje do Jošicuneho klášterního úkrytu a její průvodce je s Tadanobuem konfrontován, přizná se, že skutečně není pravý Tadanobu, ale vtělení lišky, kterou přilákal zvuk bubínku Hacune, protože bubínek byl kdysi potažen kůžemi jeho rodičů. (Transformace lišky či jezevce do lidské postavy je motiv častý v čínském folkloru, v Číně i Japonsku jsou liška a jezevec považováni za zvířata nadaná nadpřirozenými schopnostmi.) Když se nepravý Tadanobu dozná ke svému podvodu, Jošicune, dojatý náklonností liščího Tadanobua k jeho rodičům, lišákovi bubínek Hacune daruje. Tato část scény je známá pod názvem *Liščí Tadanobu* či *Na dvorku rezidence opata Kawacury*. Tadanobuovo vtělení v podobě lišky je v džóruři vyjádřeno přímo loutkou lišky, respektive loutkou Tadanobua, která má zvláště zahnuté prsty připomínající liščí tlapy. V divadle kabuki se „liščí“ Tadanobu odlišuje od Tadanobua skutečného tím, že je kostým doplněn o drobná kornoutovitá ouška. V závěru celé scény, který je v žánru džóruři znám samostatně pod názvem *Útok mnichů*, má být Jošicuneho úkryt napaden jošinskými mnichy. Vděčný liščí Tadanobu jejich útoku zamezí za pomoci magických schopností.

Páté dějství

Scéna *V horách Jošina*: Jošicuneho vazal Tadanobu se staví do cesty pronásledovatelům svého pána. Aby oddíl vyslaný Joritomem zmátl a svedl ze stopy, má na sobě Jošicuneho brnění a vydává se za svého pána. Zároveň tímto aktem loajality sleduje i osobní cíl, chce totiž v boji pomstít svého staršího bratra Cuginobua, kterého v bitvě u Jašimy zabil šíp generála Tairy Noricuneho. Taira Noricune se skrývá mezi jošinskými mnichy jako Kakuhan z Jokawy, a Tadanobu chce proto využít své příležitosti. Tadanobuův hrdinný boj v horách Jošina je mimochodem motiv známý mimo jiné ze *Zápisů o Jošicunem*. Souboj Tadanobua a Noricuneho je vyrovnaný, ale Noricune nakonec získá převahu, a to jen aby

bodnul do prázdného brnění. Nyní místo Tadanobuova „liščího vtělení“ může zaútočit skutečný Tadanobu. Na místo potyčky ale přijíždí Kawagoe Taró i s ministrem Fudžiwarou Tomokatou. Kawagoe totiž odhalil, že císařský příkaz předaný Jošicunemu s bubínkem Hacune, tedy příkaz aby Jošicune silou zasáhnul proti svému bratrovi Joritomoovi, si Tomokata vymyslel. Císař je prý rozhořčen a povoluje Jošicunemu vykonat spravedlnost podle jeho vlastního uvážení. Spravedlnosti se ale horlivě ujímá Taira Noricune a na místě Tomokatu setne, aby pomstil padlé rodu Taira, jelikož pronásledování svého rodu přičítá ministrovým intrikám. Sám Noricune je následně skolen Tadanobuem. Tímto finále se šťastně završuje „karma“ všech postav hry.

struktura hry <i>Jošicune mezi květy sakur</i> a hlavní postavy jednotlivých scén		
dějství • scéna	postavy (Jošicuneho strana)	postavy (Jošicuneho nepřátelé)
1 (úvod – daidžo) <i>Interiér císařského paláce</i>	Minamoto Jošicune, Musašibó Benkei (jeho vazal)	Fudžiwara Tomokata (cís. ministr intrikující proti Jošicunemu)
1 (stať – naka) <i>Poustečna ve vsi Kitasaga</i>	×	Naiši (žena Tairy Koremoriho), Rokudai (její syn), Kokingo (vazal)
1 (závěr – kiri) <i>Rezidence Horikawa</i>	Jošicune, Kjó no Kimi (jeho žena), Škizuka (jeho milenka)	Kawagoe Taró (šógunem pověřený vyslanec, ale i otec Kjó no Kimi)
2 (úvod – kuči) <i>Před svatyní Fušimi Inari</i>	Jošicune, Tadanobu (jeho vazal, ve skuteč. bílá liška), Šizuka	kamakurský voj. oddíl pronásledující Jošicuneho, vedený Tódou z Hajami
2 (stať – naka) <i>U přívozu</i>	Jošicune, Benkei	Ginpei (Taira Tomomori), Orjú (chůva Cubone), Ojasu (císař Antoku)
2 (závěr – kiri) <i>U přívozu</i> <i>(Strážní věž na lodi v zátoce Daimocu, Ukotvený Tomomori)</i>	Jošicune	Taira Tomomori
3 (úvod – kuči) <i>Pod stromem šíi</i>	×	Naši, Rokudai, Kokingo, „lotr Gonta“
3 (úvod – kuči) <i>Kokingoova smrt</i>	×	Naiši, Rokudai, Gonta, Jazaemon
3 (závěr – kiri) <i>Obchod s nakládaným suši</i>	×	Jazaemon (obchodník), Jasuke (Taira Koremori), Naiši, Rokudai, Gonta
4 (úvod – mičijuki) <i>Cesta „prvního tónu“</i>	Šizuka, liščí Tadanobu	×
4 (stať – naka) <i>Síň božstva Zaó</i>	opat Kawacura	jošínští mniši (mezi nimi Kakuhan)
4 (závěr – kiri) <i>Rezidence opata Kawacury (Tadanobuův příchod, Liščí Tadanobu, Útok mnichů)</i>	Jošicune, opat Kawacura, vazal Sató Tadanobu, liščí Tadanobu, Šizuka	Kakuhan z Jokawy (Taira Noricune)
5 (závěr – kiri) <i>V horách Jošina</i>	Jošicune, Tadanobu, Kawagoe Taró	Taira Noricune, Fudžiwara Tomokata

dějová struktura hry *Jošicune mezi květy sakur* – vztahy mezi dějstvími

1.	dějství (daidžo) – <i>Interiér císařského paláce</i>	
1.	dějství (naka) – <i>Poustevna ve vsi Kitasaga</i>	
1.	dějství (kiri) – <i>Rezidence Horikawa</i>	
2.	dějství (kuči) – <i>Před svatyní Fušimi Inari</i>	
2.	dějství (naka) – <i>U přívozu</i>	
2.	dějství (kiri) – <i>U přívozu (Strážní věž na lodi v zátocě Daimocu, Ukotvený Tomomori)</i>	
3.	dějství (kuči – 1. část) – <i>Pod stromem šii</i>	
3.	dějství (kuči – 2. část) – <i>Kokingoova smrt</i>	
3.	dějství (kiri) – <i>Obchod s nakládaným suši</i>	
4.	dějství (mičijuki) – <i>Cesta „prvního tónu“</i>	
4.	dějství (naka) – <i>Síň božstva Zaó</i>	
4.	dějství (kiri) – <i>Rezidence opata Kawacury (Tadanobuův příchod, Liščí Tadanobu, Útok mnichů)</i>	
5.	dějství (kiri) – <i>V horách Jošina (Květinová strážní věž v Jošinu*)</i>	
	* alternativní název korespondující se závěrem 2. dějství	

◆ Úvod hry *Jošicune mezi květy sakur*, který se odehrává v císařském paláci, logicky ústí do samotného závěru hry. Ministr Tomokata, který v 1. dějství zosnoval intriku proti Jošicunemu, vmanipuloval ho do sporu s jeho bratrem, šógunem Joritomoem, a zapříčinil tak Jošicuneho útěk z rezidence Horikawa, je odhalen kamakurským vyslancem a Jošicuneho tchánem Kawagoe Taróem. V 5. dějství je ministr v poutech předveden před Jošicuneho, aby nad Tomokatou mohl osobně vykonat spravedlnost.

◆ Druhá scéna 1. dějství ústí do dějství třetího. V 1. dějství žena Tairy Koremoriho Wakaba no Naiši za pomoci štolby Kokingoa prchá i se svým synkem Rokudaiem z poustevny ve vsi Kitasaga, ve 3. dějství se uprchlíci dostávají do kraje Jošino, kde Kokingo padne v potyčce s trestným kamakurským oddílem.

◆ První scéna 2. dějství uvádí do hry výraznou dvojici, Jošicuneho vazala Tadanobua a Jošicuneho milenkou Šizuku. Již ve chvíli, kdy Tadanobu zachrání Šizuku před kamakurskými pronásledovateli, vykazuje výjimečné fyzické vlastnosti. Až ve 4. dějství ale vyjde najevo, že Tadanobu je ve skutečnosti vtělením bílé lišky.

◆ Scény *U přívozu* a *Obchod s nakládaným suši* lze pro jejich výraznost a osobitost pokládat za samostatné celky, scéna *Síň božstva Zaó* je spíše jen přemostěním v ději.

4.1.3. Jazyk 12. a 18. století

Formální stránka hry *Jošicune mezi květy sakur* samozřejmě nespočívá jen v „grafické“ podobě textu a ve strukturalizaci děje do pěti dějství. Svá pravidla a specifika v sobě má i způsob, jakým autoři nakládají s japonštinou, a to nejen s jazykem své doby, ale i s klasickou japonštinou. Hra *Jošicune mezi květy sakur*, i když vznikla v roce 1747, totiž stylisticky odráží skutečnost, že její děj se odehrává v polovině 80. let 12. století.

Co se týče vlivu klasické japonštiny na jazyk hry *Jošicune mezi květy sakur*, je patrný zejména tam, kde se tvůrci hry nechali inspirovat staršími díly, ze kterých vzešla Jošicuneho legenda. Silná je zde zejména vazba na *Příběh rodu Taira*, na *Zápisky o Jošicunem* a na nó hry, které jsou se dvěma předchozími díly spojené. Exemplární je v tomto ohledu závěr scény *U přívozu*, kde je na třech místech prakticky doslovně citován text nó hry *Benkei na lodi*. Zatímco rytmus deklamace předchozího textu se vyznačuje živou dramatičností, případně jistou „civilností“, rytmus citovaných pasáží se v souladu se stylem žánru nó vyznačuje důstojnou pomalostí. Poprvé je ve scéně *U přívozu* nó hra *Benkei na lodi* citována tehdy, když provozovatel zájezdního hostince v zátocce Daimocu a lodník Mazuna Ginpei odhalí svou pravou identitu a přizná, že je skrývajícím se tairským generálem Tomomori. Konkrétně je Tomomori odhalen následujícím veršem: „Hle, Taira Tomomori, sémě deváté generace císaře Kanmua. ‚Ginpei od Přívozu‘ bylo jen propůjčené jméno.“ (viz překlad hry v příloze). Již jen samotný kontrast mezi uvedenými dvěma větami naznačuje, že verš citovaný ze hry *Benkei na lodi* propůjčuje textu hry *Jošicune mezi květy sakur* ráz literární kultivovanosti, a že zdůrazňuje výjimečnost daného okamžiku v rámci děje. Podruhé na citaci ze hry *Benkei na lodi* narazíme v okamžiku, kdy Tomomori odchází do boje, aby v námořní potyčce pomstil svůj rod skolením Jošicuneho: „Otočen do večerních vln uchopí pevněji svou halapartnu, ve znamení tříštícího se víru vln víří okolo, vykopává do vzduchu jemný písek, poryvy větru zaslepují oči. Zdá se, jako by letěl vzduchem.“ Potřetí je hra *Benkei na lodi* ve scéně *U přívozu* citována tehdy, když se Tomomori vzdá boje i pomsty a spáchá sebevraždu skokem do vln, přivázaný ke kotvě: „Vezme kotvu, vzepře ji nad hlavu ... vrhne se do víru vln a v okamžiku zmizí, šlechtic, tak čestný a oddaný. Jeho tělesná schránka tlí v hlubinách zátoky Daimocu, ale jeho jméno se dál nese slaným proudem, dál a dál se nese slaný proud, proud bělostně pěnivých vln.“ Závěrečný verš hry *Benkei na lodi* tak uzavírá druhé dějství hry *Jošicune mezi květy sakur*. Uvedené tři citace ze hry *Benkei na lodi* vlastně strukturálně rámuji celek závěru druhého dějství hry *Jošicune mezi květy sakur*, který je známý pod názvem *Strážní věž na lodi v zátocce Daimocu* (*Daimocu no funa jagura*) či *Ukotvený Tomomori* (*Ikari Tomomori*). Pro konkrétnější pochopení toho, jakými jazykovými prostředky citované pasáže ve stylu

žánru nó ovlivňují atmosféru scény *U přívozu*, bych nyní chtěla konfrontovat kontext žánrů nó a džóruri s fonetickým přepisem původního znění příslušných pasáží.

český překlad	originál – džóruri	originál – nó
<i>Jošicune mezi květy sakur</i>	<i>Jošicune mezi květy sakur</i>	<i>Benkei na lodi</i>
Hle, Taira Tomomori, sémě deváté generace císaře Kanmua. Ginpei od Přívozu‘ bylo jen propůjčené jméno.	<u>Somo somo kore ha</u> Kanmu tennó kudai no kóin. Taira no Tomomori <u>nari</u> . Tokaija Ginpei to <u>hakari no na</u> . (stručný závěr vs. poetika stylu nó)	<u>Somo somo, kore ha</u> Kanmu tennó kudai no kóin. Taira no Tomomori <u>nari</u> . (zdroj poetiky: modulace hlasu, vzletný úvod a tvar slovesa „nari“)
Otočen do večerních vln uchopí pevněji svou halapartnu, ve znamení tříštícího se víru vln víří okolo, vykopává do vzduchu jemný písek, poryvy větru zaslepují oči. Zdá se, jako by letěl vzduchem.	Júnami ni. Naginata torinaoši. Tomoe nami no mon. Atari wo harai. <u>Isago</u> wo ketate. <u>Hajate ni curete</u> . Manako <u>wo kuramaši</u> tobu ga gotoku ni... (zajímavé je zde členění replik do krátkých větných úseků)	Júnami ni <u>ukaberu</u> , naginata torinaoši, tomoe nami no mon, atari wo harai, <u>ušio</u> wo ketate, <u>akufú wo fukikake</u> , manako <u>mo kurami</u> ... (vlnovka označuje, kde se předloha liší od hry <i>Jošicune senbon zakura</i>)
Vezme kotvu, vzepře ji nad hlavu ... vrhne se do víru vln a v okamžiku zmizí, šlechtic, tak čestný a oddaný. Jeho tělesná schránka tlí v hlubinách zátoky Daimocu, ale jeho jméno se dál nese sláným proudem, dál a dál se nese sláný proud, proud bělostně pěnivých vln.	Ikari wo tote kóbe ni kazuki. ... Uzumaku nami ni tobiite aenaku kietaru čušin gišin. Sono nakikara ha Daimocu no. Čihiro no soko ni kučihatete. Na ha <u>hiku šio ni jurare nagare</u> . <u>Nagarete ato hakuha to zo narinikeru</u> . (archaické tvary slov se nemění, členění vět je dynamičtější)	... mata <u>hiku šio ni jurare nagarete, ato hakuha to zo, narinikeru</u> . (závěr hry <i>Benkei na lodi</i> je ve scéně <i>U přívozu</i> jen drobně upraven, mírná změna členění textu a některých slovesných tvarů hře <i>Jošicune senbon zakura</i> propůjčuje větší dynamičnost a plynulost)

Příklad citace nó hry najdeme také ve scéně *Cesta „prvního tónu“*, která odkazuje na smrt Tadanobuova bratra Cuginobua a na legendu o Tairovi Kagekijovi, který měl soupeři Mionojovi v bitvě u Jašimy srazit chránič z helmy. Ve sbírce *Takeda Izumo Namiki Sósuke džóruri šú* se citace z nó hry *Kagekijo* nevyskytuje, lze ji ale najít ve sbírce Júdy Jošia *Bunraku džóruri šú*. Zřejmě jde o záměrnou pozdější úpravu textu. V každém případě vazba na klasický jazyk a žánr nó byla pro autory doby Edo důležitým výrazovým prostředkem. Poetiku klasičnosti hry *Jošicune mezi květy sakur* propůjčují i citace básní ze sbírek *Manjóšú*, *Kokinšú* či *Šinkokinšú*. Lidové popěvky textu naopak propůjčují svěžest aktuálního dobového jazyka. K jazykové stránce hry *Jošicune mezi květy sakur* bych ráda dodala ještě tolik, že je zaznamenána jako souvislý proud textu, ve kterém jsou repliky postav označeny pouze uvozovkami (u některých verzí i toto značení chybí). Překladatel proto na některých místech musí individuálně interpretovat, která z postav hovoří, případně kam až sahá replika postavy a kam replika vypravěče.

4.1.4. Premiéra a pozdější zpracování

Premiéra hry Jošicune mezi květy sakur se odehrála šestnáctého dne jedenáctého měsíce čtvrtého roku éry Enkjó, tedy 17. 12. 1747 v divadle Takemoto-za. U příležitosti premiéry byl vydán následující leták (banzuke) s informacemi o obsazení atp.

in: Takemoto Čikugo no Džó banzuke šú nisacu – Dva svazky divad. letáků ze sbírky Takemoto Džóa z kraje Čikugo, Jošicune senbon zakura – Jošicune mezi květy sakur. Tajú no bu, ningjó no bu – 2 listy (jeden je vyhrazen vypravěčům, druhý loutkovodičům). Knihovna Iwase bunko, Nišio (prefektura Aiči).

„banzuke“ – první list¹³²

ad 16. dne 11. měsíce (roku 1747 pozn. aut.)

VYPRAVĚČ (TAJÚ) – TAKEMOTO GIDAJÚ

REŽIE (ZAMOTO) – TAKEDA IZUMO NO DŽÓ

JOŠICUNE MEZI KVĚTY SAKUR (JOŠICUNE SENBON ZAKURA)

Daimocu no funa jagura (Strážní věž na lodi v zátocce Daimocu)

Květinová strážní věž v Jošinu (Jošino no hana jagura)

nahore

atd. až do pátého dějství (godan cuzuki)

dole

2 řádky vpravo a vlevo jsou poněkud nečitelné, Klopfenstein je interpretuje následovně:

vpravo: 舟どいやのこむすめに玉のかんむりなみまらのぢゅずのおとさっくにかけるしゅうじゅうのいかりづな:

perlová čelenka pro dceru lodníka, polštář z mořských vln a chřestění růžence, pouto pána a poddaného připoutaného ke kotvě (motivy ze scény *U přívozu*, pozn. aut.)

vlevo: つるべずしやはなよめにぢゅうにひとえにいまくらははつねのつづみちちつぽぼなきははのしらべなわ:

obchod s nakládaným suši a pro jeho dívčí kvítek obřadní roucho a svatební podušku, bubínek Hacune se již nerozeznává svým „čičippopo“, svazuje ho mateřské pouto (motivy ze scény *Obchod s nakládaným suši* a ze čtvrtého dějství, které je proslulé výstupem liščího Tadanobua – mateřským poutem je míněno pouto mezi Tadanobuem – lišákem a jeho matkou – liškou, jejíž kůží je bubínek potažen, pozn. aut.)

---

obsazení – vypravěči

1.	dějství (初段)	Takemoto Kono-tajú, Takemoto Tomo-tajú, Takemoto Nišiki-tajú
2.	dějství (二段目)	Takemoto Modži-tajú, Takemoto Juri-tajú, Takemoto Masa-tajú
3.	dějství (三段目)	Takemoto Šima-tajú, Takemoto Kono-tajú
4.	dějství (四段目)	<i>Cesta „prvního tónu“ (道行)</i>

Takemoto Tomo-tajú, Takemoto Juri-tajú, Takemoto Nišiki-tajú, Takemoto Masa-tajú, Takemoto Šima-tajú

5.	dějství (五段目)	Takemoto Šinano-tajú

---

hráči na šamisen (三味線) Curuzawa Júdziró, Curuzawa Jošisuke, Curuzawa Zenšiči, Óniši Tózó

---

loutkoherec (おやまたて役人形*) Jošida Bunzaburó

---

autoři Namiki Senrjú, Mijoši Šóraku, Takeda Izumo

* výraz „ojama tate ningjó“ označuje ženské loutky, které na jevišti ztvárňují hlavní ženské role (šlechtičny, kurtizány), v kabuki výraz „ojama“ označuje ženské role ztvárňované mužskými herci V pravém horním rohu je emblém divadla Takemoto-za, ilustrace zachycuje scénu ze čtvrtého dějství: tančící Šizuku s mečem a bubínkem Hacune, před ní klečí Tadanobu v kimonu se znakem Minamotů (Gendži-guruma). Vpravo je Jošicune zakrývající si tvář, uprostřed je zřejmě opat Kawacura, vlevo před bránou je hlídající Jošicuneho vazal (Kamei či Suruga) nebo Jokawa Kakuhan – Taira Noricune.

---

¹³² Rozbor reprodukováného letáku „banzuke“ srovnaj s pramenem Klopfenstein, s. 220 – 223.

„banzuke“ – druhý list

VYPRAVĚČ (TAJÚ)

TAKEMOTO GIDAJÚ

REŽIE (ZAMOTO)

TAKEDA IZUMO NO DŽÓ

---

obsazení rolí (podle pořadí, ve kterém se objevují postavy na scéně)

ministr Tomokata:	Kiritake Gendžúró	Mazuna Ginpei:	Jošida Bunzaburó*
císařský sekretář:	Jošitake Heihači	Orjú (jeho žena):	Kiritake Sukesaburó
Inokuma Dainošin:	Asada Taširó	Ojasu (jeho dcera):	Kitamacu Mondžúró
„Devátý“ Jošicune:	Jošida Saidži	sušija Jazaemon:	Jošida Bunzaburó
Kamei no Rokuró:	Tosa Ičidžúró	Osato (jeho dcera):	Tacumacu Gensuke
Suruga no Džiró:	Jošida Senzó	matka (jeho žena):	Jamamoto Iheidži
Musašibó Benkei:	Kiritake Monzaburó	Jasuke (jeho zeť):	Jošida Bungo
Šizuka Gozen:	Jamamoto Heidži	lotr Gonta:	Jošida Saidži
Kjó no Kimi:	Tacumacu Gensuke	Kosen (jeho žena):	Tanaka Šóhačiró
Wakaba no Naiši:	Jošida Džinroku	Zentaró (jeho syn):	Jamamoto Tódžiró
Rokudai Gozen:	Tacumacu Sakidži	mnich Arahokkjó:	Asada Taširó
štolba Kokingo:	Jošida Seizaburó	mnich Onisadobó:	Sasada Kihači
Kawagoe Taró:	Kiritake Sukesaburó	mnich Jakuibó:	Ičinoja Kudžúró
Tosabó Šóson:	Jošida Hikosaburó	opat Kawacura:	Kiritake Sukesaburó
Hajami no Tóda:	Tacumacu Kuhačiró ?	Asuka (jeho žena):	Tanaka Šóhačiró
Sagami no Goró:	Kiritake Hikošiči	Jokawa Kakuhan:	Kiritake Monzaburó
Irie no Tanzó:	Sugita Džinkuró	Sató Tadanobu:	Jošida Bunzaburó
Kadžiwara Heizó:	Jošida Hikosaburó		

PŘEDSTAVENÍ LOUTKOHHERECKÉHO KOLEKTIVU (TÓDORI)

KIRITAKE SUKESABURÓ

JOŠIDA SAIDŽI

KIRITAKE MONZABURÓ

---

* Jošida Bunzaburó byl velmi uznávaným loutkohercem své doby, i z uvedeného výčtu je patrné, že mu byly svěřovány významné role, v tomto případě jde o role Ginpeie, Jazaemona a Tadanobua.

V pravém horním rohu je opět emblém divadla Takemoto-za (devět listů bambusu v kruhu rámovaném šestiúhelníkem). Ilustrace podle Eduarda Klopfensteina zachycuje boj mezi „liščím“ Tadanobuem (vlevo nahoře) a Tairou Noricunem alias Jokawou Kakuhanem (vpravo dole). Do této interpretace ale příliš nezapadá ženská postava uprostřed (s největší pravděpodobností Šizuka), jak upozorňuje sám Klopfenstein. Je zde snad Šizuka připomínkou scény *Před svatyní Fušimi Inari*, ve které lišák v Tadanobuově podobě zachránil Šizuku před kamakurskými pronásledovateli? Reprodukovaný leták musel být podle Eduarda Klopfensteina připraven ve značném předstihu před premiérou, v době, kdy i sami zúčastnění znali děj hry jen přibližně. I tak by se dala přítomnost Šizuky v ilustraci vysvětlit. Vyskytují se navíc i letáky k premiéře, které se od zde reprodukové verze mírně liší.

Premiéra hry *Jošicune mezi květy sakur* se setkala se značným diváckým ohlasem a již „prvního měsíce“ roku 1748, necelé dva měsíce po uvedení původní loutkové varianty, byla hra *Jošicune mezi květy sakur* uvedena v adaptaci pro žánr kabuki, a to v divadle Kabuki-za ve městě Ise. To, že texty džóruri her, a zejména těch úspěšných, byly vzápětí po svém uvedení přejímány divadelními společnostmi žánru kabuki, bylo běžnou praxí. Podstatou těchto adaptací pochopitelně bylo převedení dramatického ztvárnění děje, které bylo založeno na práci s loutkoherectvím, na jevištní ztvárnění, které bylo založeno na akci živých herců. Žánr džóruri je limitován specifičností japonského loutkovodictví – původně loutku ovládal vždy jeden herec, později se ustálila praxe ovládání loutky třemi osobami.¹³³ Podstatnou roli v charakteristice žánru džóruri hrají také modulace proudu děje pomocí recitace a rytmika hry na šamisen. Žánr kabuki zde do jisté míry kopíruje práci s rytmikou a modulací hlasu vypravěče, na druhé straně ale přítomnost živého herce na jevišti umožňuje bezprostřednější ztvárnění replik a tím i kreativnější přístup k textu hry. Jak upozorňuje Klopfenstein, „v rámci žánru kabuki se v průběhu času utvořila jistá jevištní konvence, jednotná, závazná varianta textu ale neexistuje“¹³⁴. Co se týče zmíněné jevištní koncepce, v případě kabuki je klasická forma pěti dějství uspořádána do sedmi „aktů“ či „opon“ (maku). Důsledkem ovšem je, že se původních pět dějství, předepsaných textem džóruri, v sedmi jevištních celcích žánru kabuki jaksí rozpouští. „S tím jde samozřejmě ruku v ruce také to, že se vytrácí dělení scén v rámci dějství podle důležitosti na stupeň kuči, naka a kiri (v zásadě jde o dělení dějství na úvod, stať a závěr, pozn. aut.). Eliminace podružných scén vede například k tomu, že se ze hry vytrácí pro obsahovou soudržnost a celkovou motivaci díla velice důležitá postava intrikářského ministra Tomokaty. V podstatě se spolu s eliminací první a druhé scény prvního dějství vytrácí podstatná část expozice díla, takže například motiv bubínku Hacune se z děje vynořuje zcela nezprostředkovaně, případně zůstává nejasné, co má znamenat náhlé objevení se Kokingoa, paní Naiši a Inokumy ve čtvrté ‚oponě‘ (maku), která odpovídá první scéně třetího dějství v původním scénáři (maru-hon). Nezbyvá než konstatovat, že text ve verzi kabuki je torzem, kmenovou konstrukcí, která sama o sobě, bez opory v původní textové předloze, tedy v žánru džóruri, ‚visí ve vzduchu‘ a nutně zůstává nepochopitelná.“¹³⁵ Podívejme se nyní na konkrétní úpravy, které lze v kabuki adaptaci hry *Jošicune mezi květy sakur* najít.

¹³³ Praxe sólového loutkoherectví je v japonské terminologii označována jako „hitori-zukai“ (一人遣い), praxe spolupráce tří loutkoherců, „sannin-zukai“ (三人遣い) spočívá v následujícím uspořádání. Hlavní loutkoherce („omo-zukai“) ovládá krk (pohyb hlavy) a pravou ruku loutky. První pomocný loutkovodič („hidari-zukai“) ovládá levou ruku loutky a druhý pomocný loutkovodič („aši-zukai“) ovládá její nohy. Hlavní loutkoherce loutku ovládá viditelně, pomocní loutkovodiči jsou celí oblečeni do černého a obličej mají zakrytý černou kápí.

¹³⁴ Klopfenstein, s. 164

¹³⁵ Ibid, s. 164 – 165

Především v kabuki adaptaci zcela chybí scény *Interiér císařského paláce* (1. dějství), *Poustevna ve vsi Kitasaga* (1. dějství), *Síň božstva Zaó* (4. dějství) a *V horách Jošina* (5. dějství). Obecně jsou v kabuki méně využívány posuvné zástěny (šódži), na konci čtvrtého dějství se například Jošicune objevuje před odhaleným Tairou Noricunem tak, že prudce odsune zástěnu. V kabuki je replika „posuvné dveře se se zasvištěním prudce otevrou“ vynechána a Jošicune se na scéně objeví v doprovodu tří vazalů poté, co se rozhrne vnitřní opona. „Zpěvné pasáže“ (čobo) jsou více méně zachovány, ale stylizovaný přednes se „přelévá“ i do epických popisných pasáží (dži no bun), zejména co se týče dlouhých monologů, jako je například vyprávění liščího Tadanobua. Takovéto pasáže jsou v kabuki často kráceny.

Změny oproti původní předloze (džóruri textu) jsou patrné zejména ve čtvrtém dějství, v *Cestě „prvního tónu“* a ve scéně *Rezidence opata Kawacury* (obě scény patří do 4. dějství). Co se týče *Cesty „prvního tónu“*... „Text je v žánru kabuki z velké části převzat doslovně, jen tu a tam je krácen, některé pasáže jsou přesunuty a (narozdíl od džóruri, pozn. aut.) jsou zde jasně vyznačeny dialogické pasáže. Oproti původnímu džóruri textu si navíc můžeme všimnout dvou významných dodatků, a to lidového popěvku z doby Edo (rjúkóka) a pasáže z nó hry *Kagekijo*, na které je založen taneční výstup zachycující legendu o Cuginobuově smrti v bitvě u Jašimy ... Není zřejmé, zda se tyto dvě dodatečné pasáže objevily zároveň v bunraku i v kabuki, nebo nejdřív v jednom z těchto žánrů.“¹³⁶. Kabuki verze *Cesty „prvního tónu“* je navíc rozšířena o komický výstup kamakurského pronásledovatele Tódy z Hajami, který je téměř doslovně přejat z „druhé opony“, přičemž tento akt odpovídá scéně *Před svatyní Fušimi Inari*. Co se týče scény *Rezidence opata Kawacury*, originální text začíná lyricky, citací básně odrážející kontrast mezi začínajícím jarem a Jošicuneho chmurnými vyhlídkami. V kabuki je tato pasáž naopak dialogizována, báseň waka chybí. Výstup liščího Tadanobua je krácen, naopak mírný důraz lze v kabuki pozorovat u závěrečného výstupu Tairy Noricuneho.

Na závěr této kapitoly se ještě vrátíme k žánru džóruri. Již bylo řečeno, že premiéra hry *Jošicune mezi květy sakur* byla velmi úspěšná, dochoval se záznam, že její uvedení bylo „jedním z největších úspěchů starší i nové doby a setkalo se s masivní návštěvností“¹³⁷. Uběhlo ale celých 58 let, než byla tato hra v roce 1805 znovu uvedena v celém rozsahu, i když průběžně byly samozřejmě uváděny jednotlivé scény, v letech 1755 a 1784 to byla *Rezidence opata Kawacury*, v letech 1791, 1797 a 1801 to byla scéna *Obchod s nakládáním suší*. Za pozornost stojí i to, že právě pasáže ze hry *Jošicune mezi květy sakur* v roce 1945 znovuzahájily činnost divadel v poválečném Tokiu.

¹³⁶ Klopfenstein, s. 167. Srovnej stranu 104 a překlad hry *Jošicune mezi květy sakur* v příloze.

¹³⁷ Takemoto, s. 25. Původní znění: 此新浄瑠り古今の大當りにて大入なり.

4.2. „Převzaté“ a „nové“ motivy

Japonská kultura silně tíhne k zachování integrity a k až úzkostlivému držení se příslušného kontextu, což ovšem neznamená, že nezbývá prostor pro básnickou licenci. Spíš než o inovaci významů se zde jedná o jejich „vrstvení“. Mimo jiné i tento přístup přispívá k tomu, že je Jošicuneho legenda stále živá. Zamyslíme-li se nad mimořádností popularity hry *Jošicune mezi květy sakur*, nabízí se samozřejmě otázka, v čem tkví její atraktivita z hlediska diváka. Dost možná tkví tajemství v tom, že divák očekává variantu důvěrně známé legendy o Jošicunem, ale zároveň i nový příběh, a ve hře *Jošicune mezi květy sakur* se mu dostává obojího. To, jak autoři hry *Jošicune mezi květy sakur* nakládají s příměsí „známého“ (očekávaného) a „nového“ (neočekávaného), je dobře patrné v charakteru postav. Postavy hry *Jošicune mezi květy sakur* lze totiž rozdělit na ty, které se objevují již ve starší japonské literatuře, a na ty, které autoři do hry uvádějí zcela nově. Ty postavy, které jsou známy již z dřívějších pramenů, navíc autorům hry *Jošicune mezi květy sakur* poskytují možnost dvojí interpretace, která může spočívat buď v tradičním nebo inovátorském přístupu. Tradiční a inovátorský pohled je ostatně patrný i v jednotlivých scénách jmenované hry. Podívejme se na „tradičnost“ a „novost“ hry *Jošicune mezi květy sakur* nejprve z hlediska struktury celé hry a z hlediska místa jednotlivých postav v této struktuře.

„tradiční“ a „nové“ ve struktuře hry <i>Jošicune mezi květy sakur</i> a v jejích postavách		
dějství • scéna	„tradiční“ postavy	nově zavedené postavy
1 • <i>Interiér císařského paláce</i>	Jošicune, Benkei	Fudžiwara Tomokata
1 • <i>Poustečna ve vsi Kitasaga</i>	Naiši, Rokudai	Kokingo
1 • <i>Rezidence Horikawa</i>	Jošicune, Kjó no Kimi, Škizuka,	Kawagoe Taró
2 • <i>Před svatyní Fušimi Inari</i>	Jošicune, Šizuka, Tadanobu	liščí Tadanobu
2 • <i>U přívozu</i>	Jošicune, Taira Tomomori, Benkei, císař Antoku	Ginpei, Orjú (chůva Cubone), Ojasu
3 • <i>Pod stromem šii</i>	Naiši, Rokudai	Kokingo, Gonta
3 • <i>Kokingoova smrt</i>	Naiši, Rokudai	Kokingo, Jazaemon
3 • <i>Obchod s nakládaným suši</i>	Naiši, Rokudai, Taira Koremori	Jasuke, Jazaemon, Gonta
4 • <i>Cesta „prvního tónu“</i>	Šizuka, Tadanobu	liščí Tadanobu
4 • <i>Síň božstva Zaó</i>	Taira Noricune	Kakuhan z Jokawy, opat Kawacura
4 • <i>Rezidence opata Kawacury</i>	Jošicune, Šizuka, Tadanobu, Taira Noricune	opat Kawacura, liščí Tadanobu, Kakuhan z Jokawy
5 • <i>V horách Jošina</i>	Jošicune, Tadanobu, Noricune	Kawagoe Taró, Tomokata

Z předchozího rozdělení postav lze vyvodit následující závěry. Minamoto Jošicune prochází prakticky celou hrou (s výjimkou třetího dějství) a jeho postava tak funguje spíše jako spojující faktor než přímo jako hrdinský element, i když auru výjimečnosti Jošicuneho postava nepostrádá. Jošicuneho obraz ve hře *Jošicune mezi květy sakur* více méně odpovídá tomu, jak se Jošicune objevuje ve starší japonské literatuře, i proto se možná Jošicuneho postava jeví místy poněkud zastřené až idealizovaně. Zajímavé je v tomto směru srovnání s Benkeiem, který ve hře *Jošicune mezi květy sakur* vystupuje s až nepatřičnou živostí a aktivností. Stejně jako Jošicuneho aristokratická umírněnost, i Benkeiova prudkost má v každém případě značnou oporu v tradičním charakteru Benkeiovy postavy, daném klasickou literaturou. „Tradičnímu“ obrazu do značné míry odpovídá také postava Jošicuneho milenky Šizuky, která si zachovává charakter silné, vášnivé ženy.

Dále lze jmenovat ty postavy, které jsou z dobových pramenů a klasické literatury sice známy, ale jejich klasický předobraz přitom autorům hry *Jošicune mezi květy sakur* slouží jen jako přibližný zdroj inspirace. Sem lze zařadit například Jošicuneho manželku Kjó no Kimi, Jošicuneho vazala Tadanobua, paní Wakaba no Naiši a jejího synka Rokudaie. Některé postavy dokonce s dřívějšími prameny souvisí více méně jen na základě jména. To platí například o Fudžiwarovi Tomokatovi, o štolbovi Kokingoovi, o Kawagoe Taróovi, či o opatovi Kawacurovi. Vzhledem k volné vazbě mezi klasickou literaturou a těmito postavami je autorka řadí mezi „nově zavedené postavy“.

Dále jsou zde postavy, které lze v kontextu hry *Jošicune mezi květy sakur* považovat za zcela nové. Sem patří chůva císaře Antokua Cubone, „lotr“ Gonta, Gontův otec a majitel obchodu s nakládaným suši Jazaemon, a Jazaemonova dcera a manželka. Nový je i motiv liščího Tadanobua.

Tato klasifikace se ovšem týká pouze ústředních postav a je do značné míry „klouzavá“. To, jak se postavy pohybují na rozhraní mezi tradičností a novostí, je patrné zejména u postav příslušníků rodu Taira, kteří podle děje hry *Jošicune mezi květy sakur* měli přežít bitvu u Jašimy i bitvu u Dannoury a měli se ukrýt na různých místech. Taira Tomomori se skrývá u přívozu v Daimocu pod jménem Mazuna Ginpei a nakonec spáchá v souladu s klasickou literaturou sebevraždu skokem do moře. Taira Koremori se skrývá v obchodě s nakládaným suši pod jménem Jasuke a nakonec se uchýlí do kláštera. Taira Noricune se skrývá jako horský mnich v Jošinu pod jménem Jokawa no Kakuhan a nakonec padne Tadanobuoovou rukou.

Inovace textu hry *Jošicune mezi květy sakur* stejně tak jako tradiční a nové rysy v charakteristikách postav přitom nespočívají jen ve hře samotné, ale i v jejím pozdějším vývoji, v úpravách a jevištním ztvárnění jejích scén (viz přehled, s. 68 – 71).

4.3. Charakteristika postav mezi „dobrem“ a „zlem“

Podívejme se nyní podrobněji na rozdělení postav hry *Jošicune mezi květy sakur* mezi „pozitivní“ a „negativní“ typy. Podobně jako je tomu u rozdělení postav na „tradiční“ a „nové“, ani rozdělení postav na kladné a záporné není zcela jednoznačné. Tato nejednoznačnost spočívá především ve složitosti děje a vysokém počtu postav, ale i v samotném charakteru vystupujících figur. Nejprve bych tedy pro větší přehlednost ráda uvedla abecedně uspořádané základní postavy hry *Jošicune mezi květy sakur*.

Antoku	dětský císař, který podle historických pramenů utonul v bitvě u Jašimy, ve hře „Jošicune mezi květy sakur“ však přežije a vystupuje též pod tajnou identitou jako děvče Ojasu
Cubone	kojná císaře Antokua, stejně jako císař považovaná za utonulou, ale vystupující jako Ginpeiova žena Orjú
Benkei	též Musašibó Benkei (Benkei z Musaši podle místa jeho původu), prudký Jošicuneho vazal zmiňovaný v hist. i literárních pramenech
Ginpei	též Mazuna Ginpei či Ginpei z Tokaija (Ginpei od Přívozu), převozník a provozovatel hostince, ve skut. přeživší skrývající se Taira Tomomori
Gonta	„lotr“ Gonta (igami no Gonta), „nezvedený“ Jazaemonův syn
Jasuke	Jazaemonův učedník, ve skutečnosti Taira Koremori
Jazaemon	provozovatel obchodu s nakládaným suši v Šimoiči („Dolní Městys“, oblast Jošino), otec Gonty a Osato
Jošicune	vojevůdce z rodu Minamoto (Gendži) (1159 – 1189), který porazil rod Tairů (Heike), v důsledku intrik se však znelíbil svému bratrovi, šógunovi Joritomoovi, načež se před pronásledováním uchýlil do Koromogawy (prefektura Iwate) a zde nakonec spáchal sebevraždu, legendární hrdinská postava japonských dějin
Kakuhan	Kakuhan z Jokawy, zenový mistr sídlící v horách Jošina, viz též Noricune
Kamei	Kamei no Rokuró (Rokuró z Kamei), vazal Jošicuneho
Kawacura	opat z Kawacury, představený klášterů v oblasti Jošina
Kawagoe	Taró Šigejori z Kawagoe, Joritomoův kancléř a otec Jošicuneho manželky paní Kjó no Kimi
Kjó no Kimi	Jošicuneho manželka
Kokingo	Kokingo Takesato, vazal Koremoriho, vrchní správce stájí
Koremori	generál z rodu Taira (Heike), považovaný za padlého, ale ukrývající se v Šimoiči v obchodě se suši jako Jazaemonův učedník Jasuke

Liščí Tadanobu	„alter ego“ Sató Tadanobua, liška, která na sebe přivábena zvukem bubínku Hacune (potaženého kůží jejích rodičů) vezme podobu Sató Tadanobua a provází Šizuku, které byl bubínek svěřen do opatrování
Naiši	paní Wakaba no Naiši, manželka Tairy Koremoriho a matka Rokudaie („Wakaba“ = „Mladý List“, „Naiši“ = titul dvorní dámy, zde část jména)
Noricune	Noricune z rodu Taira (Heike), pán z Noto, považovaný za padlého v bitvě u Dannoury, ale skrývající se jako zenový mnich Kakuhan
Orjú	Ginpeiova žena, viz též Cubone
Osato	Jazaemonova dcera, která se má provdat za Jasukeho (Koremoriho)
Ojasu	dcera Ginpeie a Orjú, viz též Antoku
Rokudai	syn Koremoriho a paní Wakaba no Naiši
Suruga	Džiró ze Surugy, vazal Jošicuneho
Šizuka	též Šizuka Gozen („Paní Šizuka“), Jošicuneho milenka, proslulá svým tanečním uměním, legendární postava japonské literatury
Tadanobu	Sató Širóbjóe Tadanobu, věrný Jošicuneho vazal, bratr Sató Cuginobua, který Jošicunemu v bitvě u Jašimy zachránil život
Tomokata	Tomokata z rodu Fudžiwara, „ministr a generál zleva“, velitel císařské palácové stráže
Tomomori	generál z rodu Taira (Heike), domněle padlý, vystupující jako Ginpei

Nyní se v souladu se schématem ze strany 101 přidržme základního rozdělení postav na ty ústřední postavy, které stojí na straně Jošicuneho, a ty ústřední postavy, které stojí na straně opačné.

hra *Jošicune mezi květy sakur* z hlediska pozitivního a negativního charakteru postav

ústřední postavy (Jošicuneho strana)	ústřední postavy (Jošicuneho nepřátelé)
Musašibó Benkei (Jošicuneho vazal)	Fudžiwara Tomokata (císařský ministr intrikující proti Jošicunemu)
Kjó no Kimi (Jošicuneho žena)	Naiši (žena Tairy Koremoriho)
Šizuka (Jošicuneho milenka)	Rokudai (její syn)
Tadanobu (Jošicuneho vazal, respektive jeho vtělení do bílé lišky)	Kokingo (štolba a vazal rodu Taira)
opat Kawacura (formálně vyslovuje souhlas s kamakurským postupem proti Jošicunemu, ve skutečnosti Jošicuneho ukrývá)	Kawagoe Taró (šógunem pověřený vyslanec, ale zároveň Jošicunemu nakloněný otec Kjó no Kimi)
Kawagoe Taró (vzhledem ke své úloze kamakurského vyslance musí formálně vystupovat proti Jošicunemu, ve skutečnosti ale jedná v jeho zájmu)	Ginpei (Taira Tomomori)
	Orjú (chůva Cubone)
	Ojasu (císař Antoku)
	Jasuke (Taira Koremori)
	Kakuhan z Jokawy (Taira Noricune)

Již ze samotného předchozího jednoduchého přehledu je patrné, že postavy hry *Jošicune mezi květy sakur* nelze jednoznačně rozdělit na ty, které stojí za Jošicunem, a na ty, které stojí proti němu. Exemplární je v tomto ohledu postava Taróa Šigejoriho z Kawagoe, který je z titulu svého šógunského pověření povinen Jošicuneho vyslechnout a eventuelně potrestat, jako otec Jošicuneho ženy je ale Jošicunemu nakloněn, a tak nakonec intriku ministra Tomokaty, zosnovanou na konci první scény prvního dějství, vyšetří, a Jošicuneho tím očistí. Podobně ambivalentní, i když ne natolik exemplárně, je postava opata Kawacury. Opat Kawacura se z taktických důvodů staví na stranu kamakurské vlády, která Jošicuneho pronásleduje, ale ve skutečnosti mu poskytuje v Jošinu azyl. Z hlediska Jošicuneho stojí nad kategorií kladnosti a zápornosti též císař Antoku, kterého původně nepřátelský Taira Tomomori před smrtí svěřil Jošicunemu do opatrování. Jošicune i císař Antoku jsou jakoby unášeni událostmi a stojí tak „nad děním“, o čemž svědčí i tyto verše v závěru hry *Jošicune mezi květy sakur*: „Tak v tomto věku vladařů jeden z pánů (Jošicune) míří na Óšú a druhý (Antoku) do Ohary.“¹³⁸

Zcela mimo katagorii „pro“ a „proti“ Jošicunemu se ocitají postavy závěru třetího dějství, tedy protagonisté scény *Obchod s nakládaným suši*. Scénu předznamenává již výstup „lotra“ Gonty, syna majitele obchodu s nakládaným suši Jazaemona, ve scéně *Pod stromem šii*. Gonta nemá z hlediska dějové linie k Jošicuneho postavě žádný vztah, jeho výstup se odehrává na rovině vztahu k paní Naiši, jejímu synovi Rokudaiovi a jejich průvodci Kokingoovi, případně na rovině Gontova vztahu k jeho rodině, usídlené v Šimoiči v obchodě s nakládaným suši. Podíváme-li se na vědecké práce věnované postavám hry *Jošicune mezi květy sakur*, zjistíme, že právě Gontovi je věnován největší prostor. V Gontově postavě je totiž kodenzován dramatický prostředek nenadálého zvratu v ději, který v tomto případě spočívá v Gontově proměně z podvodníka v charakterního, loajálního syna. Ve scéně *Pod stromem šii* se Gonta setkání s paní Naiši, Rokudaiem a Kokingoem snaží využít k vlastnímu obohacení a vlastní prospěch zdánlivě hledá i na začátku scény *Obchod s nakládaným suši*. Až do poslední chvíle je divák přesvědčen, že se Gonta s vyhlídkou na odměnu chystá Jasukeho (ukrývajícího se Tairu Koremoriho) udat. A když Gontova rodina, která Jasukeho (Koremoriho) chrání, spolu s diváky prohlédne pravé, ušlechtilé Gontovy úmysly, je již pozdě.

Vykreslování charakterů postav je jistě jednou ze stěžejních autorských radostí a strastí. Právě zde se do značné míry otvírá pole představitivosti a inovace. Autoři hry *Jošicune mezi květy sakur* brilantně nakládají nejen s polaritou pozitivních a negativních charakteristik postav, ale i s očekáváními, která do této polarity vkládají diváci. Již jen proto si každá z hlavních postav zaslouží svou kapitolu.

---

¹³⁸ Srovnej překlad hry *Jošicune mezi květy sakur* v příloze.

4.4. Jošicune

Z formálního hlediska je Jošicune pochopitelně titulním hrdinou hry *Jošicune mezi květy sakur*, ale jak už bylo naznačeno, spíše než jako ústřední postava hry Minamoto Jošicune funguje jako dějová spojnice, jako „čerevená nit“ procházející strukturou celé hry. Se skutečností, že Jošicuneho postava takříkajíc „rámuje“ strukturu hry *Jošicune mezi květy sakur*, souhlasí mimo jiné i to, že nejsilněji je Jošicune přítomen v prvním a pátém dějství, tedy v úvodu a v závěru hry.

Nejaktivněji Jošicune působí na začátku scény *Interiér císařského paláce*, ve chvíli, kdy u císařského dvora podává hlášení o bitevních střetech Minamotů s rodem Taira. Tato pasáž je silně zakotvena ve starších pramenech, zejména v *Příběhu rodu Taira* a v nó hrách spojených s bitvami u Jašimy a Dannoury. Výsledný obraz je tedy poněkud tradiční. „Životněji“ Jošicune působí tehdy, když po jeho hlášení dojde k diskuzi s dvorskými úředníky. V jejím průběhu ministr Tomokata zpochybní Jošicuneho vojenské úspěchy a poukáže na to, že šógun Joritomo má o Jošicunem pochybnosti a že Jošicuneho během jeho pobytu v Košigoe odmítnul přijmout. Tehdy se Jošicuneho vazal Benkei svého pána zastane natolik hrubým způsobem, že Jošicune Benkeiovi přikáže opustit palác a zakáže mu objevit se až do odvolání v jeho blízkosti. Jedná se v podstatě o jediný okamžik v celé hře, o kterém lze tvrdit, že Jošicune aktivně přistupuje k řešení Benkeiovy prudkosti. Ve scéně *Před svatyní Fušimi Inari* sice Jošicune Benkeie za jeho unáhlenost trestá ranami vějířem, zde už jde ale spíš jen o emotivní ventilaci Jošicuneho bezmoci, kterou Jošicune pocituje nad nezvratitelnými okolnostmi, určujícími jeho další osud. Kromě zmíněných dvou záblesků aktivního konání je Jošicune spíš nehybným středem, kolem kterého se točí děj hry. Jošicuneho pasivita až bezmoc začíná už tehdy, když na konci první scény prvního dějství přebírá od ministra Tomokaty bubínek Hacune. Jako císařský dar a vzácný předmět z palácových sbírek, který byl použit již samotným císařem Kanmuem při obřadu vyvolávání deště, Jošicune bubínek zkrátka musí přijmout. A to i přesto, že bubínek zároveň symbolizuje rozkaz, že Jošicune má vojensky zakročit proti svému bratrovi, šógunovi Joritomoovi (protilehlé strany bubínku symbolizují bratrský vztah, udeřit na bubínek tedy znamená střet mezi bratry). V dané chvíli Jošicune obejde císařskou vůli s tím, že bubínek převezme, ale neudeří do něj, konflikt s bratrem ho ale pronásleduje až do konce hry. Z přediva intriky se Jošicune vymaní až na konci pátého dějství, kdy jeho tchán Taró z Kawagoe odhalí, že císařský rozkaz nařizující zásah proti Joritomoovi byl ve skutečnosti intrikou ministra Tomokaty. Ani tehdy ale není pomsta přenechána Jošicunemu, ministra Tomokatu totiž skolí Taira Noricune, který je následně sám skolen Jošicuneho vazalem Tadanobuem.

Podívejme se nyní na tradiční a inovované rysy charakteru Jošicuneho postavy. Celkově ve hře *Jošicune mezi květy sakur* Jošicune působí jako skromný člověk, který v sobě ovšem nezapře aristokrata. Stejně tak v sobě Jošicune nezapře válečníka a zdá se dokonce, že bojišti dává přednost před dvorským prostředím. Sám se přiznává, že ne zcela rád „ohýbá hřbet na císařském dvoře“, a že jeho srdce se „stále potýká s nástrahami bojiště“. Typologicky zde Jošicune zosobňuje abstraktní autoritu, ušlechtilost spojenou s neohrožeností, což odpovídá jeho idealizovanému obrazu známému ze *Zápisů o Jošicunem*. Je zajímavé, že se ze hry *Jošicune mezi květy sakur* vytrácí nelichotivý Jošicuneho obraz, který můžeme poskládat z některých pasáží *Příběhu rodu Taira*. Jošicune je jako určitá vyšší autorita a charakterní osobnost uznáván i protistranou, včetně příslušníků rodu Taira. Taira Tomomori, když před svou sebevraždou svěřuje císaře Antokua do Jošicuneho rukou, dokonce mluví o Jošicunem jako o „včerejším nepříteli“, který se stal „dnešním přítelem“. Jošicuneho postava tak „harmonizuje“ celek hry *Jošicune mezi květy sakur*, až po vyvrcholení v podobě happyendu, který samozřejmě nemá oporu v historických událostech, ale účinně korunuje Jošicuneho legendu soustředěnou do dramatické struktury pěti dějství hry *Jošicune mezi květy sakur*.

Jošicune s bubínkem Hacune u nohou, kabuki (archiv „Národního divadla“ 国立劇場)

obraz Minamoto no Jošicuneho ve hře *Jošicune mezi květy sakur*

dějství • scéna	Jošicuneho pozice, charakter atp.
1 • <i>Interiér císařského paláce</i>	Zde je podstatnou součástí Jošicuneho obrazu líčení bitev mezi rody Minamoto a Taira, zejména událostí spojených s vojenskými střety u Jašimy a Dannoury. Zdůraznit lze legendu o smrti Sató Cuginobua, a také legendu o tom, jak Taira Kagekijo srazil chránič z helmy Mionoji Džúróa. Jako přímý účastník bojů při svém hlášení <u>Jošicune působí aktivně</u> , i když zde hraje roli i <u>vliv tradice</u> v podobě <u>dobových pramenů</u> (<i>Příběh rodu Taira</i>) či <u>nó her</u> (<i>Jašima, Kagekijo</i>). Zároveň lze upozornit na vazbu ke scéně <i>Cesta prvního tónu</i> , která je z velké části tanečním ztvárněním Cuginobuovy smrti v bitvě u Jašimy, a která byla později rozšířena i o legendu o Mionojově chrániči helmy.
1 • <i>Poustečna ve vsi Kitasaga</i>	×
1 • <i>Rezidence Horikawa</i>	Zde se <u>Jošicuneho role</u> posouvá do <u>pasivní</u> roviny. <u>Benkei</u> , kterého Jošicune v první scéně zapudil pro nevhodně projevenou prudkost, se smí znovu objevit v Jošicuneho přítomnosti, a to na přímluvu Jošicuneho milenky <u>Šizuky</u> a Jošicuneho manželky, <u>Kjó no Kimi</u> . Výrazná je zde také role <u>Kawagoe Taróa</u> , který Jošicuneho přijíždí vyslechnout coby kamakurský vyslanec. Jošicuneho pozice v této scéně se do velké míry odvíjí od jeho vztahu ke zmíněným postavám.
2 • <i>Před svatyní Fušimi Inari</i>	I zde <u>Jošicune působí pasivně</u> , ocitá se „ve vleku“ morálního dilematu, kvůli kterému opouští Kjóto, iniciativu přebírají spíše jeho vazalové, zejména <u>Tadanobu</u> (respektive jeho liščí „alter ego“, jak vyjde najevo ve čtvrtém dějství).
2 • <i>U přívozu</i>	I když na konci této scény <u>Jošicune přebírá odpovědnost</u> za císaře Antokua, nelze jednoznačně tvrdit, že jeho role je zde aktivní, jelikož <u>je zastíněn postavou Ginpeie – Tairy Tomomoriho</u> .
3 • <i>Pod stromem šii</i>	×
3 • <i>Kokingoova smrt</i>	×
3 • <i>Obchod s nakládaným suším</i>	×
4 • <i>Cesta „prvního tónu“</i>	×
4 • <i>Sňh božstva Zaó</i>	×
4 • <i>Rezidence opata Kawacury</i>	<u>Jošicune je „nad dějem“</u> , aktivně zde působí <u>Šizuka a liščí Tadanobu</u> .
5 • <i>V horách Jošina</i>	Zde je odhalena Tomokatova intrika a <u>Jošicune je očištěn</u> . Závěr hry se tedy soustředí na Jošicuneho, ale tím, kdo vykoná konečnou Spravedlnost, jsou <u>Taira Noricune a Sató Tadanobu</u> , nikoli Jošicune.

4.5. Šizuka

Šizuka Gozen čili „paní Šizuka“ ve hře *Jošicune mezi květy sakur* tvoří ženský kontrapunkt Jošicuneho postavy, přičemž v závěrečné scéně prvního dějství, která se odehrává v rezidenci Horikawa, se o tuto svou „ženskou“ úlohu Šizuka dělí s Jošicuneho manželkou, Kjó no Kimi. Text hry výslovně označuje vztah Jošicuneho milenky a Jošicuneho manželky za harmonický, mezi postavami Šizuky a Kjó no Kimi tedy nedochází k žádnému „tření“. Role Kjó no Kimi je ovšem ve srovnání s rolí Šizuky spíše epizodní, Kjó no Kimi totiž vystupuje právě jen ve scéně *Rezidence Horikawa* a její výstup vrcholí tím, že si podřízne hrdlo, aby jako adoptivní dcera nepřátelského rodu Taira nebyla Jošicunemu v jeho sporu s bratrem Joritomoem přítěží. Šizuka naproti tomu „jako stín“ následuje Jošicuneho až do kraje Jošino a spolu s Jošicuneho vazalem Tadanobuem (jeho lišším vtělením) je vlastně hlavní postavou úvodu druhého dějství a téměř celého čtvrtého dějství. Silou svého charakteru a svého odhodlání následovat Jošicuneho v jeho osudu je Šizuka bezesporu nejvýraznější ženskou postavou hry *Jošicune mezi květy sakur*, neztrácí nicméně zcela svou křehkost. Její charakter se skládá z pasáží, ve kterých Šizuka prokazuje až mužskou neohroženost a samostanost, a z pasáží, kde naopak působí v souladu se svým pohlavím ladně až bezbranně. Tuto ambivalentnost Šizučina charakteru svým způsobem symbolizuje skutečnost, že byla proslulou představitelkou žánru „širabjóši“, tedy tanečnicí, která v mužském kostýmu pohybově doprovázela recitaci klasických textů (zejména úryvků z válečných kronik).

Šizučino entrée ve hře *Jošicune mezi květy sakur* nepostrádá originalitu a výraznost. Již v prvním výstupu Šizuky, ve scéně *Rezidence Horikawa*, se totiž ukazuje plná škála jejího charakteru. Šizuka se na scéně objevuje jako tanečnice širabjóši, aby rozptýlila Jošicuneho a jeho manželku tancem na téma dobývání severovýchodního Japonska Jošicuneho předkem Minamoto no Jorijošim. Následně využívá svého přátelského vztahu k Jošicuneho manželce a snaží se jejím prostřednictvím přesvědčit Jošicuneho, aby odpustil zapuzenému vazalovi Benkeiovi z Musaši. Jošicune Benkeie na základě přímluv Šizuky a Kjó no Kimi skutečně vezme na milost a vliv Šizuky na děj hry tak dostává konkrétnější, praktické rozměry. Šizuka zde ovlivňuje „mužský svět“, přesněji feudální vztah mezi pánem – Jošicunem a vazalem – Benkeiem. Šizučin „přesah“ do mužského světa je navíc symbolizován kostýmem (mužským dvorským rouchem), ve kterém Šizuka v souladu s pravidly žánru širabjóši tančí svůj úvodní tanec. Zprvu ale Šizuka svůj vliv prosazuje především ženským šarmem. „Mužská stránka“ Šizuky dostává zřetelné obrysy až tehdy, když se Šizuka během napadení horikawské rezidence oblékne do brnění, chopí se halapartny a přidá se k obráncům z řad Jošicuneho vazalů.

V první scéně druhého dějství se Šizuka vrací ve své ženské, vnitřně silné, a přece navenek křehké a šarmantní podobě. Šizuka následuje Jošicuneho na jeho útěku až na předměstí Kjóta, ke svatyni božstva Inari ve Fušimi. Tentokrát se jí ale průnik do mužského světa nezdaří, Jošicuneho vazalové se shodnou, že následující cesta je pro ženu příliš nebezpečná, a ačkoli s nimi Jošicune souhlasí jen váhavě, je rozhodnuto, že Šizuka má zůstat až do Jošicuneho návratu v Kjótu. Její „mužská stránka“ je v tomto případě „spoutána“, a to i v doslovném smyslu slova, Šizuka je totiž zanechána u cesty, připoutaná ke stromu, aby nemohla Jošicuneho následovat, zákazu navzdory. Z pout Šizuku osvobodí Jošicuneho vazal Tadanobu (ve skutečnosti vtělení lišky), s jehož postavou zůstane Šizuka úzce spjata po zbytek hry. Prostředí svatyně božstva Inari, jehož poslem je právě liška, tak vytváří oslí můstek ke čtvrtému dějství. V tomto smyslu není náhodou, že oproti *Zápisům o Jošicunem* se Šizuka se svým milencem ve hře *Jošicune mezi květy sakur* loučí ne v Jošinu, ale před svatyní božstva Inari ve Fušimi.

Šizuce Jošicune na svém útěku svěřuje bubínek Hacune, Tadanobuovi – lišákovi svěřuje svou zbroj. Takto vybavení Šizuka a Tadanobu přicházejí na začátku čtvrtého dějství v Jošicuneho stopách do kraje Jošino. Tadanobu zde sice vystupuje primárně jako Šizučin ochránce a lze zde pozorovat určité oslabení Šizučiny postavy co do počtu jejích replik. Neznamená to ale, že zde existuje ostrá hranice mezi ženskou rolí Šizuky a mužskou rolí Tadanobua. Při „výslechu“ liščího Tadanobua si Šizuka počíná velmi aktivně, zatímco Tadanobu se v souladu se svou liščí charakteristikou projevuje takříkajíc ženskými, těkavými až nervózními pohyby. Podobně v nó hře *Šizuka v Jošinu* Šizuka vystupuje na obranu Jošicuneho sice ženskými prostředky (především, jak jinak, tancem), ale i pádnými replikami (nechybí „vojenská“ zmínka o bitvě u Dannoury a o debatě o ústupových veslech).

Šizuka s bubínkem Hacune, kabuki

obraz Šizuky Gozen ve hře *Jošicune mezi květy sakur*

dějství • scéna	Jošicuneho pozice, charakter atp.
1 • <i>Interiér císařského paláce</i>	×
1 • <i>Poustevna ve vsi Kitasaga</i>	×
1 • <i>Rezidence Horikawa</i>	Zde Šizuka využívá svých „ženských zbraní“ a vlivu na Jošicuneho (a jeho ženu Kjó no Kimi), aby se přimluvila za Benkeie, který upadl pro svou hrubost u Jošicuneho v nemilost. Zároveň se ale doslova chopí i „mužské zbraně“, konkrétně píky, když oddíl Tosabó Šósona vyslaný z Kamakury zaútočí na rezidenci. Motiv Šizučiny aktivní účasti na obraně horikawské rezidence je mimo jiné rozveden i v nó hře <u>Šóson</u> , stojí za pozornost, že Šizuku zde ztvárňuje dětský herec. Právě <u>ve scéně Rezidence Horikawa</u> Šizuka působí <u>nejsilněji a nejsamostatněji</u> , i když její přítomnost ve 4. dějství je také výrazná.
2 • <i>Před svatyní Fušimi Inari</i>	V této scéně <u>Šizuka</u> poněkud <u>ztrácí</u> svou aktivnost a <u>samostatnost</u> , chce totiž následovat Jošicuneho na jeho útěku, ale je zanechána na předměstí Kjóta. Zde ji z rukou kamakurských pronásledovatelů zachrání Jošicuneho vazal <u>Tadanobu</u> . Jošicune pak Tadanobuovi, který se nečekaně vrátil z dovolené v rodném kraji, svěří svou velitelskou zbroj, aby oklamal pronásledovatele, a svěří mu i Šizuku, které dal již dříve do opatrování bubínek Hacune.
2 • <i>U přívozu</i>	×
3 • <i>Pod stromem šii</i>	×
3 • <i>Kokingoova smrt</i>	×
3 • <i>Obchod s nakládaným suší</i>	×
4 • <i>Cesta „prvního tónu“</i>	<u>Šizuka</u> a <u>Tadanobu</u> přicházejí v Jošicuneho stopách do kraje Jošino, jejich <u>společný tanec</u> je oslavou proslulé jarní scenerie a události, ke kterým došlo v bitvě u Jašimy.
4 • <i>Sňh božstva Zaó</i>	Na začátku této scény se Tadanobu a Šizuka nechávají místními nasměrovat k rezidenci opata Kawacury, <u>výstup Tadanobua a Šizuky</u> je zde spíše <u>epizodní</u> a má <u>komický</u> charakter.
4 • <i>Rezidence opata Kawacury</i>	Jošicuneho v jeho úkrytu vyhledá jeho skutečný vazal Tadanobu a <u>vyjde tak najevo, že Tadanobu, který provázel Šizuku, je vtělením bílé lišky</u> , kterou přilákal zvuk bubínku Hacune – <u>vyslechnutí „liščího Tadanobua“</u> Jošicune svěřuje <u>právě Šizuce</u> a protože se jedná o úkol, který není prost rizika, dá jí k osobní obraně meč.
5 • <i>V horách Jošina</i>	×

4.6. Benkei

Tak jako Šizuka ve hře *Jošicune mezi květy sakur* tvoří Jošicuneho ženský protějšek, o Musašibó Benkeiovi lze tvrdit, že zde tvoří prudší, „vojenštější“ protějšek Jošicuneho charakteru. Přestože je Benkei příslušník duchovního stavu, sami Jošicuneho vazalové Suruga a Kamei o Benkeiovi tvrdí, že patří spíš na bojiště a že v období míru je jeho horkokrevnost spíš na obtíž. Jošicune je horský mnich samurajského ducha, nadprůměrně fyzicky vybavený, vysoké postavy a snědé pleti. Fyzicky je Benkei pravým Jošicuneho opakem a jeho charakter by mohl odpovídat Jošicuneho povaze, pokud by ovšem Jošicuneho charakter byl zbaven aristokratické jemnosti.

Benkeiův obraz, odpovídající typu urostlého a prudkého, až obhroublého mnicha, nadaného výjimečnou fyzickou silou, je velmi tradiční a lze ho zpětně vysledovat až k *Zápisům o Jošicunem* nebo k nó hře *Benkei na mostě*. Benkeiův poněkud „neotesaný“ vzhled ještě podtrhuje jeho výše zmíněné spojení se sedmi „tesařskými nástroji“ (srovnej stranu 86). Samuraj se pyšní svou zbrojí, dlouhým mečem, krátkým mečem, šípy, lukem, koženým kyrysem a přilbou. Benkei je naproti tomu úzce spjatý s poněkud plebejským výčtem zbraní, s železným hrablem, kladivem, pilou, bojovou sekerou, palicí, srpem a vidlicí sasumata (která byla původně nástrojem pro zatýkání zločinců). Jošicuneho vazalové Suruga a Kamei svého pána v prvním dějství hry *Jošicune mezi květy sakur* (ve scéně *Rezidence Horikawa*) upozorňují nejen na Benkeiovu horkokrevnost, ale právě i na jeho sedm nástrojů a na předimenzovanost jeho halapartny, která má měřit i s rukojetí zhruba dva a půl metru.

Nápadnost Benkeiova zjevu přímo bije do očí v první scéně hry *Jošicune mezi květy sakur*, kde je Benkei konfrontován s prostředím císařského dvora. Benkei v závěru scény slovně napadne ministra Tomokatu a fyzicky napadne jeho podřízeného Inokumu. Benkeiova přímočará impulzivnost tak doslova narazí na aristokratickou rafinovanost a Jošicune je nucen Benkeie vykázat ze své přítomnosti. Benkei se smí před Jošicunem objevit až po přímlově Šizuky a Kjó no Kimi a i ve scéně *Rezidence Horikawa* si zachovává svůj neotesaný, hrubý charakter válečníka. Dámy se Benkeiovi vskrytu smějí, nejen v prostředí císařského paláce, ale i v prostředí Jošicuneho rezidence Benkeiova robustní figura působí zkrátka nepatřičně. Útok na horikawskou rezidenci vrhá Benkeie do prostředí, které je mu vlastní, do bitvy, ale přesto se z Benkeiovy postavy nevytrácí zmíněný faktor nepatřičnosti. Benkei totiž svou vojenskou horlivostí sice odrazí bezprostřední hrozbu útoku, zároveň ale zkomplikuje situaci tím, že skolí velitele kamakurského oddílu a znemožní tak diplomatické řešení sporu mezi Jošicunem a „kamakurským pánem“ Joritomoem.

Přestože na Benkeiův mnišský stav je odkazováno již v prvním dějství hry *Jošicune mezi květy sakur*, teprve ve druhém dějství, v úvodu scény *U přívozu* si plně uvědomíme, že Benkei je příslušníkem duchovenstva. Patří sice do bojovné sekty horských mnichů, ale přesto v rozhovoru Benkeie s císařskou chůvou Cubone, která se u Přívozu ukrývá pod jménem Orjú, zřetelně vystupuje na povrch buddhistický aspekt Benkeiovy postavy. Orjú – Cubone Benkeie výslovně upozorňuje, že by se měl vyvarovat masitého pokrmu, protože je právě postní den zasvěcený jednomu z osmi „buddhistických Králů“, božstvu Fudó. Dále stojí za pozornost, že se Benkei zarazí, když překračuje spící Ojasu (dcerku Mazuny Ginpeie a Orjú, která je ve skutečnosti císařem Antokuem). Benkei se vymluví na křeč v lýtku, kterou prý způsobila pro mnicha nezvyklá přítomnost ženského pohlaví, ve skutečnosti se ale chtěl přesvědčit, že malé děvče od Přívozu je císař Antoku. Další narážkou na Benkeiův mnišský stav a zároveň narážkou na nó hru *Benkei na lodi* je okamžik, kdy Benkei odhalenému Ginpeiovi – Tairovi Tomomorimu přehodí přes krk růženec. Jedná se vlastně o parodizaci závěrečné scény hry Benkei na lodi, ve které Benkei mnutím růžence zažene Tomomorihovo mstícího se ducha.

Z dalšího děje hry se Benkei vytrácí, jako by se Benkeiova postava svými dvěma rozměry, typem válečníka a typem mnicha, vyčerpala. Až ve čtvrtém dějství, ve scéně *Sín božstva Zaó*, na poradě mnichů zazní názor, že ukrýt Jošicuneho před kamakurskými pronásledovateli by nebyl problém, kdyby ovšem Jošicuneho neprovázel Benkei, známý svou nenasytností a prudkou povahou. Benkeiův charakter se zde tedy vrací k Benkeiově prapůvodní impulsivnosti a převahu nad mnišským zjevem opět získává Benkeiova hřmotná postava, kvůli které se mniši z Jošina obávají, že by Benkeie neuživil. Jak vidíme, Benkeiova postava ve hře *Jošicune mezi květy sakur* neplní jen funkci dalšího odkazu na klasický obraz, vytvořený starší literaturou. Benkei do děje vnáší svou prudkostí dějový zvrat i moment odlehčení.

vlevo: Benkei v kabuki hře *Výnos o církevní dani (Kandžinčó)*
vpravo: obraz ve stylu Ōcu-e, Benkei a jeho sedm nástrojů

obraz Musašibó Benkeie ve hře *Jošicune mezi květy sakur*

dějství • scéna	Jošicuneho pozice, charakter atp.
1 • <i>Interiér císařského paláce</i>	<u>Benkei</u> zde <u>přebírá iniciativu za Jošicuneho</u> a zastane se svého pána proti ministrovi Tomokatovi. Navíc fyzicky napadne Tomokatova podřízeného Inokumu a Jošicune proto Benkeie dočasně zapudí.
1 • <i>Poustevna ve vsi Kitasaga</i>	×
1 • <i>Rezidence Horikawa</i>	I zde lze sledovat hru s „nezvládnutelností“ Benkeiova charakteru, Jošicune sice po přímluvě Šizuky a své manželky Kjó no Kimi Benkeie vezme na milost, ale Benkei později v průběhu scény, během útoku na horikawskou rezidenci neuváženě skolí velitele útoku Šósona a znemožní tak vyřešení konfliktu diplomatickou cestou. Benkeiovou unáhleností mimo jiné ztratí smysl sebevraždy Jošicuneho manželky, která svou smrtí chtěla ukončit spor mezi Jošicunem a jeho bratrem, šógunem Joritomoem.
2 • <i>Před svatyní Fušimi Inari</i>	Jošicune zde Benkeiovi jeho předchozí jednání prudce vyčte, ale již <u>není cesty zpět a Benkei proto smí Jošicuneho doprovodit na jeho útěku</u> . Jedná se v zásadě o předěl mezi „dvorským“ a „bitevním“ prostředím, o okamžik, kdy „rodinný“ konflikt mezi Jošicunem a Joritomoem přerůstá v otevřený vojenský střet. A právě v atmosféře vojenského střetu je Benkei nejvíce „doma“.
2 • <i>U přívozu</i>	<u>Benkei se dosud projevoval spíš jako válečník, Orjú od Přívozu</u> (ve skutečnosti ukrývající se císařská chůva Cubone) <u>ho ale na začátku scény oslovuje jako mnicha a charakter Benkeiovy postavy se tak mírně proměňuje</u> . Na konci scény se ovšem Benkei opět mění z mnicha ve válečníka, scéna z nó hry <i>Benkei na lodi</i> , kdy Benkei zažene Tairu Tomomoriho mnutím růžence, je zde přejata v parodickém smyslu. Následně se Benkeiova postava ze hry <i>Jošicune mezi květy sakur</i> více méně vytrácí a je přítomna pouze pasivně.
3 • <i>Pod stromem šii</i>	×
3 • <i>Kokingoova smrt</i>	×
3 • <i>Obchod s nakládaným sušič</i>	×
4 • <i>Cesta „prvního tónu“</i>	×
4 • <i>Sňh božstva Zaó</i>	×
4 • <i>Rezidence opata Kawacury</i>	×
5 • <i>V horách Jošina</i>	×

4.7. Tadanobu

Ještě výraznější než Benkei je mezi Jošicuneho vazaly v případě hry *Jošicune mezi květy sakur* Sató Tadanobu. Právě Tadanobu se v porovnání s dříve zmíněnými postavami nejvíce odchyluje od obrazu, který mu přisoudila klasická literatura. Je to dáno tím, že charakteristika postavy Tadanobua – Jošicuneho vazala je ve hře *Jošicune mezi květy sakur* obohacena o charakteristiku postavy Tadanobua – bílého lišáka. Tak dramatická inovace nemá mezi postavami hry *Jošicune mezi květy sakur*, které mají kořeny ve starší literatuře, obdoby. Tadanobu na sebe ve druhém a čtvrtém dějství hry právem strhává pozornost. Na druhé straně je ale Tadanobuova postava těsně spojená s postavou Šizuky a z kontextu tohoto spojení ji nelze zcela vyjmout. Ani v pátém dějství, kde Šizuka již nevystupuje, Tadanobu nestojí zcela sám o sobě. Tadanobu se zde vyskytuje spíš jako vazal s vazbou na Jošicuneho a jako válečník, který je vázán povinností pomstít svého staršího bratra. V tomto smyslu Tadanobuovu postavu nelze osamostatnit. Podobně úzkou vazbu lze mezi Šizukou a Tadanobuem pozorovat i v nó hře *Šizuka v Jošinu*.

Co se týče vazby mezi postavou Tadanobua a postavou Šizuky, je leitmotivem začátku druhého dějství a celého čtvrtého dějství. Zároveň lze tuto vazbu považovat za symbol duality, která vzniká mezi „samurajskou“ (mužskou) a „romantickou“ (ženskou) stránkou hry *Jošicune mezi květy sakur*. Podívejme se nyní na charakteristiku Tadanobuovy postavy a na Tadanobuův vztah k ostatním postavám o něco podrobněji. Již zde byla v souvislosti s postavou Šizuky zmíněna oscilace mezi Šizukou a Tadanobuem a „ženským“ a „mužským“ charakterem jejich postav. Jak Šizuka, tak Tadanobu v sobě mají jinový i jangový rozměr. Šizuka je přitažlivá žena s uměleckým nadáním, zároveň je ale svým tancem schopna ztvárnit epizodu z vojenského prostředí a dokonce je schopna chopit se zbraně, když je to zapotřebí. Tadanobu se jako Jošicuneho vazal pochopitelně vyznačuje silnými rysy samurajského ducha, ale zároveň se ve hře *Jošicune mezi květy sakur* (s výjimkou poslední scény čtvrtého dějství a samotného závěru pátého dějství) objevuje „jen“ jako své liščí alter ego, ne jako skutečný Sató Tadanobu. Vtělení bílého lišáka do Tadanobuovy podoby je symbolizováno řasnatým kostýmem připomínajícím srst a kimonem zdobeným magickými symboly „liščích plamenů“ (kicune-bi). Loutka liščího Tadanobua má navíc specifické ruce se zahnutými prsty, které připomínají liščí tlapy (tomto charakteristickému rysu Tadanobuovy loutky se říká „liščí ruce“, kicune-de). Liška jako species je v japonské kultuře zvíře zastupující jinový, ženský princip, stínovou stránku přírodních sil. Proto byl bubínek Hacune, určený původně k vyvolání deště, potažen kůžemi lišek (rodičů liščího Tadanobua).

Konfuciánský motiv náklonnosti dítěte k rodičům, respektive motiv vazby liščího Tadanobua k bubínku Hacune, který reprezentuje hlas Tadanobuových rodičů, je podobně jako motiv průniku Tairy Koremoriho z aristokratické do měšťanské vrstvy prvkem, který má zajistit hře *Jošicune mezi květy sakur* aktuální náboj. Scéna *Obchod s nakládáním suši* i doznání liščího Tadanobua ve scéně *Rezidence opata Kawacury* se vyznačují tím, že jsou spíše než klasickou literaturou ovlivněny myšlenkovými směry, které hýbaly japonskou společností období Edo, především pak konfucianismem. Právě z konfucianismu vychází rigidní nastavení třídní společnosti a s ním spojená hranice mezi aristokratickou a měšťanskou vrstvou, kterou cítíme v dualitě postavy Tairy Koremoriho alias Jasukeho (a v menší míře též v dualitě postavy Tairy Tomomoriho alias Ginpeie ve scéně *U přívozu*). A z konfucianismu vychází také povinnost úcty dítěte vůči rodičům, která je tak silnou motivací konání liščího Tadanobua. Tadanobu ze hry *Jošicune mezi květy sakur* je Jošicuneho vazalem, kterého diváci důvěrně znají z válečných kroknik a starších her, zároveň se ale postupně stává kýmisi zcela novým, svým „liščím“ alter egem, ze kterého diváci mohou čerpat moment překvapení i dojetí.

vlevo: „liščí Tadanobu“ s bubínkem Hacune, charakteristickými rysy jsou kornoutovité uši a řasnatý oděv se znakem ohně

vpravo: loutka bílé lišky, jejíž použití v žánru džóruri předznamenává a uzavírá proměnu „liščího Tadanobua“ ; dřívější jevištní zpracování scény, kdy je Tadanobu odhalen jako vtělení lišky, se vyznačovala tím, že loutkoherec ovládající loutku lišky (v případě kabuki herec ztvárňující „liščího Tadanobua“) byl zavěšen na konstrukci nad jevištěm a zjevení lišky – Tadanobua tak nabíralo na dramatickosti (dnes se závěsná konstrukce prakticky nevyužívá a „liščí Tadanobu“ na scénu přichází z úrovně jeviště – v případě loutkového zpracování je dnes běžnou praxí, že se loutka bílé lišky i liščího Tadanobua jakoby „náhle vynořují“ z pouzdra, ve kterém je uložena bubínek Hacune; v kabuki je zase běžnou praxí „rychlá změna“ hajagawari, kdy obecně řečeno spolu s náhlou změnou kostýmu dochází k proměně v charakteru postavy)

obraz Sató Tadanobua ve hře *Jošicune mezi květy sakur*

dějství • scéna	Jošicuneho pozice, charakter atp.
1 • <i>Interiér císařského paláce</i>	×
1 • <i>Poustečna ve vsi Kitasaga</i>	×
1 • <i>Rezidence Horikawa</i>	×
2 • <i>Před svatyní Fušimi Inari</i>	Postava Sató Tadanobua se na scéně objevuje ve chvíli, kdy je Jošicuneho milenka Šizuka zanechána na předměstí Kjóta uvázaná ke stromu, aby nemohla Jošicuneho a jeho vazaly následovat v nebezpečné cestě. Právě Tadanobu Šizuku zachrání, když se jí chtějí chopit kamakurští vojáci pronásledující Jošicuneho. <u>Tadanobu se v této scéně vyznačuje výjimečnými fyzickými schopnostmi a jak později vyjde najevo, není skutečným Jošicuneho vazalem, ale vtělením bílé lišky.</u> Svatyně ve Fušimi, kde se scéna odehrává, je zasvěcena božstvu saké a rýže Inari, jehož poslem a pomocníkem je právě liška. Od této scény se odvíjí těsný vztah mezi postavou Tadanobua a postavou Šizuky. <u>Tadanobu získává do opatrování Jošicuneho zbroj, Šizuka získává do opatrování bubínek Hacune, a jejich další cesta časem a prostorem v rámci děje hry je společná.</u>
2 • <i>U přívozu</i>	×
3 • <i>Pod stromem šii</i>	×
3 • <i>Kokingoova smrt</i>	×
3 • <i>Obchod s nakládaným sušič</i>	×
4 • <i>Cesta „prvního tónu“</i>	Tadanobu a Šizuka následují Jošicuneho do kraje Jošina, <u>začátek čtvrtého dějství je klasickou lyrickou scénou typu „mičijuki“</u> , ve které hrají podstatnou roli zasazení děje do ročního období, využití místních jmen a poetické ladění textu.
4 • <i>Sňž božstva Zaó</i>	Zde Tadanobu vystupuje spíše epizodně, jako průvodce Šizuky.
4 • <i>Rezidence opata Kawacury</i>	Do Jošina za Jošicunem přichází i pravý Sató Tadanobu, a tak dojde k <u>odhalení „liščího Tadanobua“</u> , který provází Šizuku, protože ho vábí zvuk bubínku Hacune, potaženého kůžemi jeho rodičů. Tadanobuova transformace v lišku je v žánru džóruři vyjádřena loutkou bílé lišky a loutkou Tadanobua s rukama sevřenými v pěst, které připomínají liščí tlapy. V žánru kabuki kostým herce doplňují liščí uši a charakteristický plášť z třásní připomínající srst.
5 • <i>V horách Jošina</i>	Zde <u>dojde ke střetu Tadanobua s Tairou Noricunem</u> a prolnutí postavy skutečného Tadanobua s postavou „liščího Tadanobua“.

4.8. „Ti druzí“

Postavy hry *Jošicune mezi květy sakur*, které vzhledem k Jošicunemu a k postavám, které s ním sympatizují, spadají do kategorie „ti druzí“, se dělí do dvou základních skupin, na postavy inspirované klasickou literaturou a na zcela nové postavy.

Zaměříme se nejprve na **postavy, jejichž charakteristiku lze srovnat se staršími díly** japonské literatury. Ústředními postavami této skupiny jsou tři válečníci z rodu Taira, Taira Tomomori, Taira Koremori a Taira Noricune, kteří (v rozporu s historickými prameny) přežili osudnou bitvu u Dannoury a následně se ukryli na různých místech. **Taira Tomomori** je ústřední postavou scény *U přívozu*, respektive druhého dějství hry *Jošicune mezi květy sakur*. Úzce jsou s ním spojeny postavy malého císaře Antokua a jeho chůvy Cubone – Taira Tomomori se u přívozu v zátoce Daimocu skrývá pod jménem Mazuna Ginpei, Cubone se ukrývá pod identitou jeho manželky Orjú a císaře Antokua vydávají za svou dcerku Ojasu. Taira Tomomori je v dějinách a japonské literatuře spojen především s motivem své smrti. Podle *Příběhu rodu Taira* se měl Tomomori v bitvě u Dannoury vrhnout do moře společně s Ienagou z kraje Iga (synem své chůvy), oblečený do dvojího brnění, a to se slovy, že musel přihlížet tomu, jak se všichni odebírají na věčnost, a že mu nezbyvá než aby si sám vzal život. Císař **Antoku**, v době bitvy u Dannoury pěti až sedmiletý, našel rovněž smrt ve vlnách, a to společně se svou babičkou Tokiko (posmrtným jménem Nii no Ama). Nii no Ama je v případě hry *Jošicune mezi květy sakur* zastoupena postavou chůvy **Cubone** a v textu hry je patrný vliv *Příběhu rodu Taira*, nový je ovšem motiv sebevraždy chůvy Cubone a přežití císaře Antokua. Podobně je z *Příběhu rodu Taira* převzat motiv skoku do moře s kotvou (takto mělo spáchat sebevraždu během bitvy u Dannoury několik válečníků z rodu Taira). U Tomomoriho sebevraždy zejména ve dřívějším loutkovém zpracování hry *Jošicune mezi květy sakur* platí, že se Tomomori vrhá do příboje po hlavě, až jsou vidět jen jeho nohy.

vlevo: loutka Tairy Tomomoriho (Tomomori vzpírá kotvu nad hlavu a chystá se vrhnout do moře)

vpravo: kabuki, zpracování hry *Jošicune mezi květy sakur*, chůva Cubone s císařem Antokuem (archiv „Národního divadla“ 国立劇場)

Taira Koremori je výraznou, ovšem nikoli ústřední postavou scény *Obchod s nakládaným suši*, tedy závěru třetího dějství hry *Jošicune mezi květy sakur*. Historicky je Koremoriho osud po bitvě u Dannoury nejistý, není vyloučeno, že v souladu s dějem hry *Jošicune mezi květy sakur* skutečně uniknul smrti a uchýlil se do kláštera. Nedostatečnost historických pramenů logicky poskytuje prostor literární licenci, a hra *Jošicune mezi květy sakur* tuto skutečnost využívá více než dostatečně. Ve scéně *Obchod s nakládaným suši* Koremoriho nacházíme jako psance, který se ukrývá ve vsi Šimoiči pod jménem Jasuke, jako adoptivní syn obchodníka s nakládaným suši Jazaemona. Do Šimoiči jsou mezitím vysláni kamakurští vyšetřovatelé, a Jazaemon proto v zájmu posílení Koremoriho falešné identity učiní z Koremoriho – Jasukeho svého dědice a zaslíbí mu svou dceru Osato. Právě ve chvíli, kdy spolu Koremori a Osato mají strávit první společnou noc, ovšem náhodou k obchodu s nakládaným suši zabloudí Koremoriho manželka Wakaba no Naiši s jejím malým synkem Rokudaiem. Není snad jiná scéna ve hře *Jošicune mezi květy sakur*, kde by byl více patrný kontrast mezi aristokratickým a měšťanským prostředím. Scéna *Obchod s nakládaným suši* je typické dramatické ztvárnění skutečnosti, že japonští měšťané 18. století, finančně zajištění, ale společensky opovrhovaní, usilovali o emancipaci své společenské vrstvy prostřednictvím rozvíjení vlastní kultury. Kontrast mezi příslušností postav k aristokratické a měšťanské vrstvě je v japonském dramatu osmnáctého století častým literárním prostředkem. Jedná se o kontrast poměrně ostrý, s ohledem na dobové rigidní nastavení sociální struktury společnosti je hranice do značné míry neprostupná, Koremori je sice oblečen a učen jako prostý obchodnický uředník, přesto ale vznešenost a přitažlivost jeho vzhledu prozrazuje aristokratický původ. A v jeho proniknutí do měšťanské vrstvy je cosi nepatřičného, jak je zřejmé z reakce paní Wakaba no Naiši, když se náhodně znovu setká se svým manželem, převlečeným za Jasukeho. Stojí za pozornost, že tento dramatický motiv má svůj ekvivalent v pozdějších japonských dějinách. Kido Takajoši (původním jménem Kacura Kogoró, 1833 – 1877) se jako jeden z proreformně založených samurajů z oblasti Čóšú skryl před vládním pronásledováním v měšťanské rodině a pojal za manželku čtrnáctiletou dceru z této rodiny. Tuto shodu lze považovat za důkaz, že scéna *Obchod s nakládaným suši* je mimo jiné přesnou analýzou sociální situace v Japonsku za období Edo. Kido Takajoši se vrátil ke svému aristokratickému původu a do veřejného života poté, co ho v jeho úkrytu vyhledala kurtizána, se kterou dříve navázal hluboký vztah. Jasuke – Koremori se ani po znovusetkání se svou ženou ke svému aristokratickému původu vrátit nemůže, prostřednictvím kamakurských vyšetřovatelů a veršů básnířky Ono no Komači, zašitých do mnišského roucha, je mu ale doručen Joritomoův vzkaz, že bude ušetřen, odejde-li do kláštera.

Taira Noricune je výraznou postavou čtvrtého dějství hry *Jošicune mezi květy sakur*, v pátém dějství pak jeho postava spolu s postavou jeho protivníka Tadanobua získává charakteristiky ústřední postavy. Taira Noricune, pán z kraje Noto (tedy z oblasti dnešní prefektury Išikawa, ze severozápadu středního Honšú) byl proslulý lukostřelec, a jeho smrti v bitvě u Dannoury je věnována celá kapitola *Příběhu rodu Taira*. Podle *Příběhu rodu Taira* se šestadvacetiletý Taira Noricune vrhnul do moře spolu s mladými bratry z kraje Aki, Taróem a Džiróem, které uchopil pod paží. V tomto smyslu také Jošicune na začátku hry *Jošicune mezi květy sakur* informuje úředníky císařského dvora. Na konci čtvrtého dějství ovšem vyjde najevo, že Noricune skok do moře přežil, a že se ukryl jako mnich Kakuhan z Jokawy v kraji Jošino. Podobně jako v případě postav Tairy Tomomoriho a Tairy Noricuneho i v případě postavy Tairy Noricuneho lze z textu hry vyčíst jemné narážky, díky kterým se skrže krycí, měšťanskou či mnišskou identitu tairských bojovníků dostává na povrch jejich skutečná identita. Tyto narážky se týkají zejména nápadně aristokratického zjevu a výjimečné fyzické síly tří jmenovaných skrývajících se Tairů, kteří přežili vyhlazení svého rodu. Podobné narážky připravující publikum na finální odhalení identity jmenovaných postav lze pozorovat i ve vývoji postavy Sató Tadanobua, respektive „liščího“ Tadanobua.

Dále se zaměříme na **postavy, které jsou do hry *Jošicune mezi květy sakur* zavedeny nově**, na základě originální autorské licence, **a nejsou jednoznačně vymezeny co se týče jejich vztahu k Jošicunemu**. V čele této skupiny stojí výrazná postava „lotra Gonty“, významná je též postava jeho otce Jazaemona, a spadají sem též postavy Gontovy matky a jeho sestry Osato. Jako první na scénu přichází „lotr“ **Gonta**, který se již na začátku třetího dějství, ve scéně *Pod stromem šii*, setkává s paní Wakaba no Naiši, jejím synkem Rokudaiem a jejich průvodcem Kokingoem. Dále se na scéně objevuje Gontův otec **Jazaemon**, který na konci scény *Kokingoova smrt* objeví Kokingoovu mrtvolu a protože je mu známo, že do kraje přijeli kamakurští vyšetřovatelé, zmocní se Kokingoovy hlavy, aby ji v případě odhalení mohl vydávat za hlavu Tairy Koremoriho. Ve scéně *Obchod s nakládaným suši* se stěžejní motivy třetího dějství spojují a vrcholí. Gonta přichází do Šimoiči, aby vylákal na rodičích peníze, a náhodou zjistí, že Jasuke, kterému se zaslíbila jeho sestra **Osato**, je ve skutečnosti Taira Koremori. Gonta následně naváže spolupráci s kamakurskými vyšetřovateli a jeho otec Jazaemon ho proto smrtelně zraní. Když vyjde najevo, že Gonta spolupráci jen předstíral, že chtěl Koremoriho pomoci a že dokonce místo paní Naiši a Rokudaie vydal do Kamakury vlastní ženu a vlastního synka, je již pozdě. Gonta umírá a psychicky zlomený Jazaemon odchází, aby doprovodil Koremoriho na jeho odchodu do kláštera. Co se týče paní Wakaba no Naiši a Rokudaie, skutečně byli vydáni do Kamakury, jak naznačuje text hry *Jošicune mezi květy sakur*.

Paní Wakaba no Naiši je smyšlenou postavou, ve skutečnosti byla Koremoriho ženou dcera Fudžiwary Naričiky, Kenšunmon'in, známá též jako nositelka hodnosti „nového vrchního rady“. Původně se po porážce Tairů v souladu se hrou *Jošicune mezi květy sakur* skutečně ukrývala ve vsi Kitasaga nedaleko Kjóta, byla ale udána a internována v Kamakuře. Na přímluvu duchovních z kjótského chrámu Džingo dži byla Kenšunmon'in i s Rokudaiem ušetřena a oba se uchýlili do klášterní internace. Rokudai (Koremoriho nejstarší syn známý též jako Taira Takakijo, 1173 – 1199) byl nakonec popraven, a to za účast na „Sansaemonově aféře“, která se rozpoutala po Joritomoově smrti v souvislosti s bojem o pozici kamakurského šóguna.

detail Gontovy loutky

Utagawa Kunitaru II. (1830 – 1874) Scéna *Obchod s nakládáním suši*

The Tsubouchi Memorial Museum, Waseda University.

(vpravo stojí Osato a vedle ní klečí Jasuke – ukrývající se Taira Koremori; před budovou stojí „lotr Gonta“ a vlevo je vidět kamakurské pronásledovatele, před kterými klečí majitel obchodu Jazaemon)

5. Nesmrtelnost literárního mýtu

Nejtíší slova to jsou, jež přinášejí bouři. Myšlenky, jež se blíží na nohách holubičcích, řídí svět.

(Friedrich Nietzsche)

Rozborem hry *Jošicune mezi květy sakur* jsem se pokusila přiblížit k dílu, které je svým způsobem vyvrcholením různých zpracování Jošicuneho příběhu, a zároveň modelovou ukázkou dramatu období Edo. Otázka existence Jošicuneho legendy v japonské kultuře tím ovšem nepřestává být aktuální. Vlastně odkrýváme jen špičku ledovce z celé masy děl a žánrů, do kterých se Jošicunemu podařilo proniknout. A tak jako ledovec, zdánlivě klidný, tak i Jošicuneho odkaz je ve skutečnosti neustále v pohybu. Následně bych se tedy chtěla zaměřit na to, za jakých okolností a jakými prostředky získala Jošicuneho legenda své privilegované místo v japonské kultuře obecně a zároveň bych se ráda dotkla také otázky existence Jošicuneho legendy v moderní japonské kultuře.

5.1. Když legenda přeroste v mýtus

Jaké síly dávají příběhům impuls razit si cestu staletími a kulturním vědomím mnoha generací? Co způsobí, že se navzdory obeznámenosti s historickými fakty necháme opakovaně okouzlovat příběhem, který s těmito fakty nepokrytě manipuluje? Pojem „literární mýtus“ do teorie slovesnosti vstupuje právě v době vzniku hry *Jošicune mezi květy sakur*, v osmnáctém století. To jistě koresponduje s romantickým přístupem k dějinám. Nebyly ale nakonec tyto „romantické tendence“ se slovesností spojeny od samého počátku? Když se podíváme na vývoj Jošicuneho legendy, nastíněný v předchozích kapitolách až po dobu hry *Jošicune mezi květy sakur*, zjistíme, že zde skutečně existují určité romantizující tendence, které postavě Minamoto no Jošicuneho zajistily značnou popularitu. Příkladem takové romantizující tendence je zejména historicky nezdokumentované Jošicuneho dětství a rané mládí, které je v *Zápiscích o Jošicunem* podáno tak, aby vytvořilo půdu pro pozdější hrdinský rozměr Jošicuneho postavy. Jošicune je již během své internace v kuramském klášteře obohacen díky výcviku skřeta Tengua o znalost tajných bojových nauk a o výjimečné fyzické schopnosti. Tím jsou také vysvětleny jeho pozdější vojenské úspěchy. Síla Jošicuneho charakteru a jeho aristokratický zjev, samurajská neohroženost spojená se šlechtickou kultivovaností, to samo o sobě stačí, aby se Jošicune etabloval jako výrazná literární postava.

Můžeme říci, že zde vzniknul Jošicune jako typ vojenského a literárního hrdiny, otázkou ale je, zda to stačí pro vznik literárního mýtu. Hamlet, Don Juan, Don Quijotte či Faust jsou také výrazné literární postavy, ale zároveň v rámci evropského kulturního kontextu tyto postavy každá sama o sobě tvoří specifický literární model. Podstatné je v tomto ohledu samozřejmě to, že si dané postavy získaly oblibu, která se nevyčerpala jen jedním dílem (případně jedním unifikovaným jevištním zpracováním nebo jednou interpretací). Literární mýtus vzniká mimo jiné tím, že se k danému tématu vrací nejen čtenáři či diváci, ale i autoři (ať už spisovatelé, dramatici, režiséri či hudebníci). A Jošicuneho legenda v tomto ohledu poskytuje přímo bezpočet variant. Dále je pro vznik literárního mýtu podstatné, že námět díla zůstává „otevřený“, že poskytuje prostor pro vznik variací. Tato „otevřenost“ námětu legendy či literárního díla, které se tomuto námětu věnuje, nemusí být dokonce v rozporu s „fyzickou smrtí“ ústředního hrdiny. Je pravidlem, že hrdinové literárních mýtů odcházejí ze světa nápadně působivým způsobem. A nezřídka autoři usilují o to, aby z textu díla byla i po smrti ústředního hrdiny cítit přítomnost jeho osobnosti. Jestliže se z literární postavy má stát postava mytologická, pak je třeba, aby v diváčích takřkajíc „doznívala“.

V této souvislosti není nijak překvapivé, že součástí Jošicuneho legendy je i dějová linie, která se snaží popřít Jošicuneho sebevraždu a Jošicuneho oživit. Jošicune se stal součástí japonské orální a literární tradice velmi záhy, již v průběhu období Muromači. Již to samo o sobě svědčí o přitažlivosti jeho postavy, která pochopitelně vyvolala patřičnou odezvu v podobě popularity na straně recipientů různých variant Jošicuneho legendy. A snad z této popularity a náklonnosti vzešla potřeba obohatit Jošicuneho příběh o alternativní „šťastný konec“. Tak vznikla legenda, že Jošicune unikl před smrtí z Koromogawy dále na Sever a až na čínskou pevninu, kde mu dále legenda dokonce přisuzuje identitu samotného Čingischána. „Na jaře čtvrtého roku éry Bundži (1188) byl v pevnosti Takadači zanechán vazal Suginome Taró jako stínový válečník (dvojník svého lenního pána, pozn. aut.) a Jošicune spolu s ženou, dětmi, Benkeiem a dalšími věrnými tajně prchnul do Hiraizumi. Překonal horu Tabašine a přes Tóno, Kamaiši, Mijako, Kudži a Hačinoe se dostal do Minmaja na poloostrově Cugaru, odkud se přeplavil na Hokkaidó. Dále se prý Jošicune dostal až na Sachalin a na Sibiř. Tato hrdinská legenda se rozvinula až do míry ztotožnění Jošicuneho s vládcem Čingischánem.“¹³⁹ Tak alternativní konec Jošicuneho příběhu shrnuje publikace *Po stopách Jošicuneho legendy*. Určitý prostor pro spekulace o Jošicuneho smrti poskytuje historický fakt, že po doručení Jošicuneho hlavy do Kamakury se vyskytly pochybnosti o její autentičnosti, ale přesto je Jošicuneho dramatický únik na Hokkaidó a dále na pevninu ryzí licencí.

---

¹³⁹ Nakai, Misato a kolektiv, s. 128 – 129

A nejedná se o jedinou literární licenci, která je pokusem o oživení výrazné postavy z rodu Minamoto. „Traduje se, že Minamoto Tametomo (Jošicuneho strýc, pozn. aut.), postižený povstáním éry Hógen, nezemřel na ostrově Óšima v souostroví Itó, ale odebral se na Okinawu, kde se stal otcem prvního panovníka království Rjúkjú, Šunten'óa (Nebeského Krále Šuna). Dále pak, v období Medži, vznikla legenda o přežití Saigóa Takamoriho¹⁴⁰ a jeho úniku do Ruska. Když ve dvacátých letech éry Meidži (konkrétně na jaře roku 1891, pozn. aut.) navštívil Japonsko ruský korunní princ (Nikolaj Alexandrovič, pozn. aut.), rozšířila se fáma, že s ním přijel též Saigó Takamori, a po celém Japonsku tato fáma vyvolala velkou senzaci. Vyprávění o Jošicuneho přežití lze považovat za příběh reprezentující právě takovéto legendy o přeživších hrdinech.“¹⁴¹ Vrátime-li se v souvislosti s tématem mytologizace historické, potažmo literární postavy k Jošicunemu, pak se s prvními zmínkami o jeho údajném přežití a útěku na asijskou pevninu setkáme například již v nó hře *Kapitán před plání (Noguči hógan)*, ve které Jošicunemu zachránil život kuramský skřet Tengu. „V záznamech svatyně Ogami v Hačinoe v prefektuře Aomori je zachována zmínka, že se Jošicune dostal právě až do Hačinoe“.¹⁴² Znamená to snad, že lze legendu o Jošicuneho přežití útoku na jeho rezidenci v Hiraizumi a o Jošicuneho útěku na Hokkaidó historicky podepřít? V každém případě převládají literární prameny nad historickými.

---

¹⁴⁰ Saigó Takamori (1828 – 1877) byl výrazný sacumský samuraj a politik období Meidži. Často je označován za „posledního skutečného samuraje“. V roce 1854 se v Edu jako vazal sacumského knížete Šimazua Nariakiry účastnil vyjednávání mezi tokugawským šógunátem a císařským dvorem. Šimazu Nariakira ale záhy zemřel a jednání byla zmařena „Hnutím odporu éry Ansei“ (Ansei no taigoku, 1858 – 1859). Saigó prchnul zpět do kraje Sacuma (dnešní prefektury Kagošima). Byl ale zatčen a poslán do vyhnanství na ostrov Óšima. Nakrátko byl omilostněn, ale nový sacumský kníže Šimazu Hisamicu ho opět poslal do vyhnanství a povolal ho zpět až v roce 1864, kdy Saigóa pověřil vyjednáváním s císařským dvorem. Saigó se stal velitelem sacumských oddílů s působností v Kjótu a spojil se se samuraji z kraje Aizu proti samurajům z Čóšú, čímž zabránil palácovému převratu. V listopadu 1867 abdikoval šógun Tokugawa Jošinobu, moc se formálně vrátila do rukou císaře a Saigó Takamori se stal velitelem císařských vojenských sil. S modernizací Japonska ovšem Saigó nesouhlasil a naopak propagoval myšlenku japonského tažení do Koreje. Když se jeho podřízení proti korejskému tažení ostře postavili (zejména pro jeho nákladnost), Saigó odstoupil ze všech veřejných funkcí a na protest se uchýlil do rodné Kagošimy. Během sacumského povstání, konkrétně v bitvě u Širojamy (na jihozápadě Kjúšú blízko Kagošimy), byl Saigó těžce raněn do boku a zřejmě spáchal seppuku, ale okolnosti jeho smrti jsou nejasné.

¹⁴¹ Suzuki, s. 211

¹⁴² Suzuki, s. 212

„Legenda o (Jošicuneho) útěku do kraje Ezo je mimo jiné zaznamenána v sedmdesátém devátém svazku *Pokračování Zrcadla raných událostí (Cuzuki hon Čócugan)*, v díle z desátého roku éry Kanbun (z roku 1670), které sestavili Hajaši Razan a jeho syn Gahó: ‚Ve světě se vypráví, že po Koromogawě Jošicune nezemřel, že prchl do kraje Ezo a na ostrovy, a že se zde usadil jako urozený šlechtic‘. A v ještě starších *Velkých dějinách Japonska (Dai Nihon ši)*, ve sto osmdesátém sedmém svazku, je nezávisle zaznamenána stejná legenda.“¹⁴³ Co se týče literárních zdrojů uvedené legendy, je pravděpodobné, že myšlenka nechat Jošicuneho uniknout na Hokkaidó vzešla z pohádkového sešitu *Vznešený syn a plavba po ostrovech (Onzóši šima watari)*, který vzniknul v době Muromači a který vypráví o pobytu mladého Jošicuneho v končinách severního Japonska. Suzuki Ken’iči zmiňuje též Čikamacuovu hru *Minamoto Jošicune a „Šachová sůtra“ (Minamoto Jošicune šógi kjó)* a románový sešit Eirakuši Issuie z roku 1853 *Jošicune v kraji Ezo a zápisky o jeho přednostech (Jošicune Ezo kunkó-ki)*. Co se týče Jošicuneho útěku do Číny a jeho ztotožnění s Čingischánem, tuto legendu podle Suzukiho poprvé zmiňuje Philipp Franz Siebold ve své práci *Japonsko (Nippon)*. Dále Suzuki vyzdvihuje práci *Identity of the Great Conqueror Genghis Khan with the Japanese Hero Yoshitsune*, kterou odevzdal na začátku období Meidži jako své absolventské dílo na cambridgeské univerzitě Suemacu Kenčó. Tato práce v osmnáctém roce éry Meidži (1885) vyšla v překladu do japonštiny. Následovalo dílo Ojabeho Zen’ičiróa *Jošicune Čingischánem (Džingisukan ha Jošicune nari, 1924)* a po válce dílo Takagiho Akimicua *Čingischánovo tajemství (Džingisukan no himicu, 1958)*. V každém případě je zřejmé, že snaha „nenechat Jošicuneho zemřít“ a dát jeho postavě kromě literárního i mytologický rozměr, přetrvala.

5.2. Jošicune a jeho místo v japonské kultuře

Jošicune nepřežívá jen v literatuře a dramatu, přežívá (aniž bych této frázi chtěla přisoudit zbytečně sentimentální význam) „v srdcích Japonců“. A snad právě to z něj činí mýtus. Kde je tedy hranice mezi Jošicunem jako legendárním a Jošicunem jako mytologickou postavou? Kolik v Jošicunem zbývá z člověka, kolik z hrdiny, kolik z literární a dramatické postavy? Šance odpovědět na tyto otázky beze zbytku a objektivně jsou mizivé. Přesto jako by Jošicune naléhal, ať se pokusíme. Tato naléhavost vychází především ze silných kořenů, které Jošicuneho příběh zapustil v japonském kulturním povědomí. V této souvislosti je zajímavé, jak Jošicuneho odkaz pojímá Kodžima Cujoši ve své knize *Jošicuneho východní Asie*.

---

¹⁴³ Suzuki, s. 213

V japonském prostředí je Jošicuneho legenda zpravidla reflektována na základě podrobných rozborů jednotlivých historických a literárních pramenů, obecná analýza „shora“ je v japonské literární vědě řídkým jevem. Pohled Kodžimy Cujošiho je v tomto ohledu svým způsobem průkopnický. Kodžima zasazuje Jošicuneho postavu do širšího dobového a geografického kontextu, rovněž na střet Minamotů a Tairů se dívá v „mezinárodnějším“ měřítku, než je měřítko japonských dějin. Jošicuneho legendu pak Kodžima zasazuje opět do širšího kontextu a upozorňuje na její provázanost se samurajským kodexem bušidó a jde ve své analýze až k otázce filosofické reflexe dějin. I touto širokou parabolou se nicméně Kodžima nakonec dostává k tomu, co je pro Jošicuneho charakteristické především. A to je pevné místo jeho postavy v japonském prostředí, které v následující pasáži hraničí až s fyzickým poutem. „Když se nad tím zamyslíme, můžeme se jednoduše dobrat důvodu, proč Jošicune po bitvě u Ičiotani zůstal v hlavním městě. Jak zdůrazňuje prof. Hotate (Hotate Mičihisa, pozn. aut.), je sice faktem, že Jošicune od počátku patřil do šlechtických kruhů, ale i kdyby tomu tak nebylo, platí, že jeho ‚rodnou řečí‘, na kterou byl zvyklý od dětských let, bylo nářečí hlavního města Kjóta, kterým (pravděpodobně) mluvil i ve svých mladických letech. Pod vlivem tohoto nářečí se také utvořilo ‚kjótské nářečí ve stylu kraje Óšú‘ (Óšú-rjú no Kjó kotoba), užívané vyšší společností v Hiraizumi. (Jedná se o z hlediska historické vědy zcela neopodstatněnou a pouze přibližnou paralelu, ale vybyvuje se mi Tolstého *Vojna a mír* a ‚versailleská mluva‘ užívaná moskevskou šlechtou.) Chci říci, že Jošicune se po zavraždění Jošinaky (svého bratrance, který padl u Awazu roku 1884, pozn. aut.) a po pronásledování Tairů ‚vrátil domů‘. Necítil se být přitahován k ‚zemi svých předků‘, k oblasti Bandó (k vrchovině na středním východě Honšú, pozn. aut.). Jošicune byl potomkem ‚šestého královského vnoučete‘ (Cunemotoa z rodu Minamoto, následníka v linii císaře Seiwy, pozn. aut.) a jako devátý syn svého rodu sloužil v paláci císaře Goširakawy jako vojenský velitel, což mu nakonec bylo zřejmě bližší než život v barbarské, stísněné Kamakuře, kde by se navíc ani nedorozuměl.“¹⁴⁴ Dostáváme se tak k dalšímu podstatnému rysu literárního mýtu, a to je jeho zakotvenost v jazyce. A jestliže je mýtus zakotven v jazyce, musí být logicky zakotven také v jeho médiích. Kromě literárního a dramatického média se Jošicune a jeho věrní objevují i v médiích zcela moderních, například v Kurosawově filmu *Muži, kteří šlápli tygrovi na ocas* (1945, film je založen na kabuki hře *Výnos o církevní dani – Kandžinčó*). Dále lze jmenovat TV drama *Jošicune* (2005, NHK), nemluvě o komiksu a počítačových hrách. V komiksově sérii Kató Kazuhikoa *Lupin Třetí* je například Jošicune v souladu s legendou o jeho úniku z Hiraizumi „oživen“ a ztotožněn s Čingischánem.

---

¹⁴⁴ Kodžima, s. 149 – 150

6. Spojit nespojitelné

Inovace spočívá v otázce: „Co kdyby?“

(Jonas Ridderstrale)

S jistou mírou nadsázky skutečně lze tvrdit, že se v této kapitole pouštím do „spojení nespojitelného“. Nicméně srovnáme-li v rámci patřičného nadhledu postavu Minamoto no Jošicuneho s hrdinou *Písně o Nibelunzích* Siegfriedem, dojdeme k místy překvapivě blízkým charakteristikám. Literární mýtus totiž, aby fungoval na skutečně obecné úrovni, musí být jako silný příběh sdělitelný v různých „kódech“ (různých médiích, různých jazycích). Jakkoli je mýtus zakotven ve „své kultuře“, musí v sobě obsahovat prvek transcendence, cosi, co osloví i recipienta z jiného kulturního okruhu. Pokud mýtus nepřesáhne své hranice, zůstane jen mýtem národním a nemůže být považován za skutečný literární mýtus. Myšlenka konfrontovat v tomto smyslu japonské a evropské prostředí a oživit pohled na Jošicuneho legendu optikou *Písně o Nibelunzích* mi byla vnuknuta zvnějšku, a jsem za ni vděčná. Za interpretace, které z této myšlenky vzešly, ovšem přebírám plnou odpovědnost.

6.1. Otázka srovnatelnosti

Postavíme-li proti sobě dva texty a dva literární hrdiny, kteří vzešli z diametrálně odlišného kulturního prostředí, pak se samozřejmě na začátku analýzy neobejdeme bez značného zobecnění. Zamysleme se tedy nyní nad tím, v jaké rovině lze srovnat Jošicuneho – hrdinu hry *Jošicune mezi květy sakur* a Siegfrieda – hrdinu *Písně o Nibelunzích*? Především je zde určitá shoda v prostředí, respektive dualitě císařského (královského) dvora a bitevního pole. Jošicune i Siegfried jsou šlechtici a zároveň válečníci. Dále lze pozorovat styčné body v charakteristikách Jošicuneho a Siegfriedovy postavy. Je to především aristokratické vystupování spojené se samurajským (rytířským) duchem. A s těmito kvalitami Jošicuneho a Siegfrieda je logicky spojena jejich oblíbenost u žen. A konečně třetí styčnou plochou je motiv Jošicuneho a Siegfriedovy hrdinské smrti. Ve hře *Jošicune mezi květy sakur* sice Jošicune neumírá, ale jeho smrt je natolik pevnou součástí „kapitánské legendy“, že Jošicuneho smrt je ve hře jaksi přítomna, minimálně na emocionální rovině v podobě nezvratitelné kauzality Jošicuneho osudu. Navzdory happyendu jako čtenáři či diváci cítíme, že Jošicuneho spor s Joritomoem bude mít ještě tragickou dohru. Siegfriedova smrt má rovněž silně tragický náboj a je způsobena zrádnou intrikou, stejně jako Jošicuneho pád.

6.2. Opěvovaný Jošicune a opěvovaný Siegfried

Podíváme-li se na Jošicuneho a Siegfrieda nejprve samostatně, aniž bychom z přání najít podobnosti učinili otce myšlenky, pak si na první pohled všimneme, že není pochyb ani o Jošicuneho, ani o Siegfriedově výjimečnosti. Jošicune je v prvním dějství hry *Jošicune mezi květy sakur* (ve scéně *Interiér císařského paláce*) popsán jako „vojevůdce proslulého jména, takového zjevu, že i sama Věčnost vzhlíží k jeho čestnosti a odvaze; věčný jako květy sakur, které znovu a znovu rozkvétají do krásy“ („geni mo na dakaki taišó to; masse ni aogu tokudžicu no kujoku jú naru sono sugata; ičido ni hiraku senbon zakura ei he hisašiki“). Siegfried je na začátku *Písně o Nibelunzích* popsán jako „hrdina, tak pohledný, prostý vší nečnosti, silný a slavného jména, který si na Zemi vydobyl četné zásluhy“ („Ich sag' euch von dem Degen, wie so schön er ward; Er war von allen Schanden immer wohlbewahrt; Stark und hohes Namens, ward bald der kühne Mann; Hei! Was er großer Ehren, auf dieser Erde gewann!“). Není bez zajímavosti, že v obou popisech se doslovně vyskytuje slovní spojení „vysoké (proslulé, slavné) jméno“. Je to právě jméno hrdiny, které spolu s jeho kvalitami putuje napříč generacemi, žánry a kulturními okruhy.

Další „klasickou charakteristikou“ je Jošicuneho a Siegfriedova osvaha spojená s fyzickou silou, která je u samuraje, respektive u rytíře, jaksi samozřejmá. Jošicune i Siegfried jsou nicméně navíc nadáni i aristokraticky jemným, přitažlivým vzhledem. S tvrzením, že Jošicune je hlavním hrdinou hry *Jošicune mezi květy sakur*, a že Siegfried je hlavním hrdinou *Písně o Nibelunzích*, lze v mnohém polemizovat. Ale přesto postava Jošicuneho i postava Siegfrieda z textu „vystupuje“ a „prozařuje“ ho svou přítomností. Toto „fluidum“ Jošicuneho a Siegfrieda cítíme zejména tehdy, když jsou jmenovaní hrdinové konfrontováni s opačným pohlavím. Jak Jošicune, tak Siegfried v ženách vzbuzují náklonnost a oddanost, která nekončí ani na hranici života a smrti. Vzpomeňme na sebevraždu Jošicuneho manželky, Kjó no Kimi, která obětuje svůj život jen proto, aby Jošicunemu ulehčila v jeho sporu s šógunem Joritomoem. Nápadná je i vášeň a odhodlanost, se kterou Šizuka Jošicuneho následuje až do hor v kraji Jošino. Siegfried je „pěkný na pohled a myslí si na něj mnohá urozená dáma“ (Wie Ehr' an ihm erblühte; und und wie schön er war zu schau; Drum dachten sein in Minne, viel der weiblichen Fraun“). Proslulá kráska, burgundská princezna Kriemhilda, je Siegfriedem okouzlena na první pohled, stejně jako islandská královna Brunhilda. Brunhilda je podobně jako Jošicuneho milenka Šizuka prostoupena ženskostí, ale i vojenským duchem, a jako žena nevídané síly po Siegfriedově smrti logicky volí krajní řešení – spáchá sebevraždu na místě posledního Siegfriedova odpočinku...

6.3. Meč a sláva, srdce a láska

Podívejme se nyní na naznačené motivy, které spojují Jošicuneho a Siegfriedovu legendu, o něco podrobněji. Zmínila jsem nejprve dualitu prostředí císařského (královského) dvora a bitevního pole. Jošicune se ve hře *Jošicune mezi květy sakur* pohybuje na pomezí císařského dvora, bitevního pole a míst, kam ho děj hry zavede jako psance. Siegfried se v *Písni o Nibelunzích* pohybuje na pomezí burgundského dvora¹⁴⁵ a bitevního pole, je vazalem burgundského krále Gunthera a hrdinou z bitvy burgundských proti Sasům. Další významnou „kulisou“ je v případě Siegfriedova příběhu pochopitelně říše Nibelungů. Zde Siegfried zabije draka, vykoupe se v jeho krvi a stane se tak nezranitelným (kromě jediného místa na zádech, na kterém mu při koupeli ulpěl lipový list). Zároveň se stane pánem pokladu Nibelungů. Tato epizoda je v *Písni o Nibelunzích* zmíněna jen okrajově, přímo je známa ze severských ság na téma Siegfriedova příběhu. Lze nicméně tvrdit, že z hlediska obecného obsahu příslušných legend mají Jošicuneho i Siegfriedovy výjimečné schopnosti nadpřirozený původ. Jošicune je vyškolen kuramským skřetem Tenguem, Siegfried své schopnosti získal od Nibelungů.

Dále je podstatná příslušnost Jošicuneho a Siegfrieda k samurajskému – rytířskému stavu. Tato příslušnost je jasně deklarována vztahem Jošicuneho a Siegfrieda k jejich zbraním, konkrétně k meči. Meč, kterým Jošicune spáchá v *Zápiscích o Jošicunem* sebevraždu, byl ukován v Kuramě na zvláštní objednávku a nese jméno Imacurugi („Dvojsečný Okamžik“). Siegfriedův meč nese jméno Balmung (stejně byl pojmenován i meč jeho otce a podle severských verzí si jej Siegfried sám ukoval – v severských ságách se totiž navzdory tomu, že Siegfried má být původem dánský princ, traduje, že byl vychován kovářem). Právě Balmungem pak Siegfriedova žena Kriemhilda setne hlavu zrádnému vazalovi Hagenovi z Tronje, který z ní intrikou vylákal tajemství Siegfriedova jediného zranitelného místa a zapříčinil smrt jejího manžela. Meč se v obou případech stává takříkajíc nástrojem Osudu. V historickém dramatu meč často svým ostřím tvoří dějový předěl a stává se téměř živou součástí té které postavy. Na tuto dramatickou úlohu meče upozorňuje mimo jiné Iwasaki Sodži ve své studii *Meč a Slovo – Shakespearův smysl pro tragičnost času*. Tak jako je meč prodloužením Jošicuneho a Siegfriedovy ruky, tak silně je v jejich srdcích zakořeněn samurajský – rytířský kodex. Svou oddanost Jošicune a Siegfried projevují jednak (logicky) ženám, ale především svým lenním pánům.

---

¹⁴⁵ Burgundské království je v *Písni o Nibelunzích* situováno do povodí Rýna, neshoduje se tedy s francouzským Burgundskem a není jasné, kde přesně se mělo nacházet.

Jošicune nijak nezpochybňuje kroky svého bratra Joritomoa a Siegfried neváhá propůjčit kouzelnou čapku Nibelungů do služeb krále Gunthera (za pomoci čapky na sebe Siegfried bere Guntherovu podobu hned dvakrát, aby pro Gunthera získal islandskou královnu Brunhildu nejprve v souboji a posléze i v manželském loži – sám Gunther totiž není schopen překonat Brunhildinu pověstnou sílu). Tato dualita mezi láskou a vazalskou oddaností je pochopitelně zdrojem dramatických konfliktů a dějových zvrátů, Jošicune i Siegfried jsou svým způsobem lapeni v prostoru, který je vymezen právě hranicemi jejich citů a jejich vazalské oddanosti, tím, „co chce srdce“ a tím, „co velí povinnost“.

6.4. „Stejné“ a „jiné“

Zjistili jsme, že motivy a kulturní odkazy v legendách mohou být různé, ale že skutečné literární mýty jsou propojeny abstraktním dramatickým principem, přičemž v případě Jošicuneho a Siegfriedovy legendy můžeme tento dramatický princip konkretizovat jako konflikt vášně a povinnosti, v japonském prostředí známý jako střet principů aidžó a gimú (giri).

Další spojnicí je „nesmrtelnost“ hrdiny literárního mýtu. Téma zpochybnění Jošicuneho smrti zde bylo rozvedeno již dříve a co se týče Siegfriedovy smrti, je také zpochybněna. Siegfried musí samozřejmě podlehnout zradě, intrice, podlehnutí ve fyzickém střetu je nemyslitelné. A ani po své smrti Siegfried *Píseň o Nibelunzích* zcela neopouští, skrze svou manželku Kriemhildu se stává nástrojem pomsty a zkázy burgundského dvora. Burgundský dvůr je Siegfriedovou smrtí otřesen, otřesena ale není Siegfriedova existence, protože podle některých interpretací legendy Siegfried po své smrti vstupuje do pantheonu germánských bohů. Vývoj jeho postavy se tak dostává od kovářského syna královského původu a legendárního vazala krále Gunthera ke svému vrcholu.¹⁴⁶ Hrdina literárního mýtu překonává svou fyzickou smrt, tak jako literární mýtus překonává proud času.

---

¹⁴⁶ Podnětný rozbor Siegfriedovy postavy podává Walter Hansen ve své stati *Stopy hrdinů – Postavy Písně o Nibelunzích v legendách a dějinách*. Ta byla mimo jiné přeložena do japonštiny (v roce 1996), a to Kanaiem Eičim a Kobajašim Tošiakim.

Závěrem

V rámci této doktorandské práce autorka představuje českému čtenáři hru *Jošicune mezi květy sakur* jakožto unikátní součást japonského dramatu, která svou komplexností zaujímá přední místo v korpusu japonské literatury. Autorka se ve své analýze hry *Jošicune mezi květy sakur* nesnaží pouze o popis a výčet faktů. Věří totiž, že stejně tak důležité je pochopení vazeb mezi hrou *Jošicune mezi květy sakur* a dřívějšími díly japonské literatury, která tuto hru inspirovala. Za pomoci komparativní metody a analýzy textu se tak autorka dobírá hlubšího vhledu do významu jmenované hry a také do problematiky místa Jošicuneho legendy v japonské kultuře. Takto do hloubky zaměřený a zároveň o objektivitu usilující přístup podle názoru autorky umožňuje dokonce i interkulturní analýzu. V případě Jošicuneho může být jeho idealizovaná hrdinská postava srovnána s postavou Siegfrieda, tak jak se objevuje v severských ságách a v *Písni o Nibelunzích*.

Resumé

In this doctoral thesis the author would like to present the play „*Yoshitsune Senbonzakura*“ („*Yoshitsune and the Thousand Cherry Trees*“) as a unique piece of Japanese drama with great complexity and an outstanding place within the corpus of Japanese literature. When the author analyses the play in her doctoral thesis, she does not aim a mere description and a list of facts. She believes it is nonetheless important to understand the links between „*Yoshitsune senbonzakura*“ and the earlier Japanese literary works that inspired it. Relying to comparative methods of research and text analysis leads to a deeper insight into the meaning of the play as well as the meaning of the legend of Yoshitsune within Japanese culture. Such deep and at the same time objective approach even enables an intercultural analysis in the author's opinion. In the case of Minamoto Yoshitsune, his idealised heroic character can be compared to the character of Siegfried as in the northern sagas and in the „*Nibelungenlied*“.